

რომელსა თაჲრითიძეილო

ქობულაძე
ნათქვამი

ქუთაისის ქ. ა. კოტე
ძეილო ყოფილ ქობულაძე

შეჩინებულ შეცდომათა განწმენდა

გვ.	სტრიქ.	დაბეჭდილია	უნდა იყოს
9	11 ხემ.	შელახლება	შელახლება
48	11 ქვემ.	„ნედაბისთვის“	„ნედაბისთვის“
61	15 „	შემთხვევაა	შემთხვევაა
92	9 „	ჯორხ,	ჯორხე
„	10 „	ქენებითე	ქენებით
140	1 „	კუთხრა	უთხრა
„	4 „	ი აივანზე	ი აივანზე

95

71

1924 - 15/12

როზა თავდიდიშვილი

მთებგრაფიული ნარკვევი

მუთაისელ ებრაელთა
ძველი ურფა-ცხოვრებიდან

3425

პ/მგ. რედაქტორი—ს. მაკალათია.
გადაეცა წარმოებას—15/VII—40 წ.
ხელმოწერილია დასაბეჭდად—28/X—40 წ.
უე1947
ტირაჟი—2500
შეკვეთა № 1426
ზომა—6×10
ფორმ. რაოდ.—12¹/₃

ჩელაქტორისაგან

როზა თავდიდიშვილის ეს ეთნოგრაფიული ხასიათის ნარკვევი, ქუთაისელ ებრაელთა ყოფა-ცხოვრებიდან, წარმოადგენს პირველ ცდასა და ნაბიჯს ქართულ ეთნოგრაფიულ ლიტერატურაში. წინათ ასეთ შესწავლას ჩვენში არ ექცეოდა ჯეროვანი ყურადღება და არც ძველი რუსეთის თვითმპყრობელური რეჟიმი იძლეოდა ამის საშუალებას. მეფური რუსეთის პოლიტიკის მთელი სისტემა დამყარებული იყო ნაციონალურ ჩაგვრაზე, სარწმუნოებრივ ანტაგონიზმზე და რუსიფიკაციაზე. ამის გამო ყველაფერი ის, რაც ხელს შეუწყობდა ამა თუ იმ ერის ნაციონალურ გათვითცნობიერებას და მის კულტურულ აღორძინებას წარმოადგენდა პოლიტიკურად საშიშ მოვლენას და სასტიკად იდევენებოდა.

საბჭოთა კავშირის ხალხი დღეს ამგვარი ჩაგვრისაგან განთავისუფლებულია და ჩვენში გაცხოველებული მუშაობა წარმოებს ხალხთა ისტორიულ-ეთნოგრაფიული წარსულის შესასწავლად. საუკუნეებით დაჩაგრულ და ჩამორჩენილ ერების ნაციონალურ-კულტურულ აღორძინებისათვის ასეთი შესწავლა აუცილებელ პირობას წარმოადგენს. ვინც არ იცის თავისი წარსული, იგი ვერ გაერკვევა აწმყომი და ვერც შეჰქმნის ბედნიერ მომავალს. ამიტომ დღეს განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა ჩვენში წარსულის შესწავლას, რათა თითოეული საბჭოთა მოქალაქე იყოს სოციალიზმის შეგნებული და გათვითცნობიერებული მშენებელი. საბჭოთა ხელისუფლების დახმარებით კავშირის ყველა რესპუბლიკაში წარმოებს ფართო ეთნოგრაფიული და ფოლკლორისტული მუშაობა. ამ მხრივ საქართველოს რესპუბლიკა დგას მოწინავე რიგებში და ჩვენში გამოქვეყნებულია მრავალი შრომა და მასალა, რომლებიც მიზნად ისახავენ ქართველი ხალხის წარსულისა და მისი ყოფა-ცხოვრების შესწავლას. მხოლოდ შედარებით ჩამორჩენილ უბანს წარმოადგენდა ქართველი ებრაელობა, რომელიც ჯერ არ ყოფილა ასეთი შესწავლისა და კვლევა-ძიების ობიექტი, ყოველშემთხვევაში დღემდის არ გამოქვეყნებულა

ქართველ ებრაელების შესახებ ეთნოგრაფიული ხასიათის მასალები. ამ საქმეს ხელი მოჰკიდა როზა თავდიდიშვილმა, რომელმაც სრულიად უანგაროდ, თავისი ცოდნისა და გამოცდილების ფარგლებში შესძლო შეეკრიბა ქუთაისელ ებრაელთა ყოფა-ცხოვრების დამახასიათებელი მასალები. როზა თავდიდიშვილი არ არის კვალიფიციური ეთნოგრაფი, იგი მხარეთმცოდნეა და საქმის დიდი ენთუზიასტი. მისი მიზანია ამ შრომის გამოქვეყნებით ხელი შეუწყოს ებრაელთა მასის გათვითცნობიერების საქმეს, გააცნოს მას, თუ რას წარმოადგენდა მისი ყოფა-ცხოვრება წარსულში და როგორ უნდა შეიცვალოს ძველი ცხოვრება ახალი სოციალისტური ყოფით. ამასთანავე ამ შრომაში მოთავსებული ეთნოგრაფიული მასალა ავსებს იმ ხარვეზს, რომელიც ჩვენ გვაქვს ქართველ ებრაელთა წარსულის შესწავლის საქმეში. ებრაელები ჩვენში უძველეს დროიდან ბინადრობენ. ქართლის მატთანის პირველი გვერდი იწყება ებრაელების გადმოსახლებით საქართველოში, სადაც იგინი დამკვიდრდნენ მცხეთაში. საქართველოს ამ ძველ სატახტო ქალაქთან დაკავშირებულია მრავალი საყურადღებო ებრაული თქმულება: ელიოზ მცხეთელზე, ლონგინოზ კარსანელზე, ქრისტეს კვართზე, სიდონიაზე და სხვა. გადმოსახლებული ებრაელები ჩვენში ავრცელებდნენ ისრაელთა რწმენას და არაერთი წარმართი ქართველი გადასულა მათ სარწმუნოებაზე. ქართველი ისრაელები მონაწილეობას იღებდნენ საქართველოს საზოგადოებრივ-ეკონომიურ დაწინაურების საქმეში, მეტადრე ვაჭრობაში, რომელსაც მათი საშუალებით საქართველოს საბჭოთა ეწეოდა მეზობელ ქვეყნებთან. საუკუნეთა მანძილზე ჩვენში მოსახლე ებრაელებმა შეითვისეს ქართული კულტურა, ენა, ზნეჩვეულებანი და საქართველო მათთვის გადაიქცა ნამდვილ სამშობლოდ. ამის შესახებ სრულიად სამართლიანად შენიშნავს ზ. ჭიჭინაძე: „ქართველ ებრაელთ უძველეს დროიდან ქართული ენა შეინახეს თვით აღმოსავლეთის უშორეს ქვეყნებში, ისევე მოხდა ლაზისტანისაკენ, ტრაპიზონშიაც. კი შეინახეს ქართველ ებრაელთა ქართული ენა, ტრაპიზონს დღესაც ამ ენით ლაპარაკობენ. თვით ქართველთა შთამომავალთ ქართველ მაჰმადიანებმა კი ვერ შეინახეს ქართული ენა და დაკარგეს. საქართველოდამ ებრაელნი საცა კი სახლდებოდენ ყველგან თან მიჰქონდათ ქართული ენა, ქართული ტანთსაცმელი და თვით წერილების წერაც კი ქართულ ენაზე წარმოებდა“-ო¹.

მართლაც საყურადღებოა, რომ ქართველი ებრაელი, სადაც არ უნდა იყოს იგი, ქართულ ენას არ ივიწყებს და მას სთვლის თავის

¹ ზ. ჭიჭინაძე, ქართველთა ებრაელნი საქართველოში, ტფილისი 1904 წ. 83., 7, 10.

მშობლიურ ენად. საერთო ენასთან ერთად ქართველ ებრაელებს ქართველ ხალხთან აერთიანებს ყოფა-ცხოვრების მოვლენები, რასაც დღემდის ჯეროვანი ყურადღება არ ექცეოდა. რ. თავდიდიშვილის ნარკვევში მოთავესებული ეთნოგრაფიული მასალის გაცნობა აშკარად გვიჩვენებს, თუ როგორი საყოფაცხოვრებო ურთიერთობა უნდა არსებულიყო წარსულში ებრაელთა და ქართველთა შორის. ებრაულ ქორწილისა, მშობიარობის, ტირილის და სხვა წესებში არსებითი მსგავსებაა ქართულთან (მახარობელი, თეფშის გატეხა, ფეხის დაჭერა, კალთით წყლის შესმა და სხვა). ყველაფერი ეს აშკარად მოწმობს იმ მჭიდრო და ხანგრძლივ კულტურულ-სოციალურ კავშირს, რომელიც არსებობდა ქართველ ისრაელთა და ქართველ ქრისტიანებს შორის. ამით აიხსნება ის გარემოებაც, რომ საქართველოში მოსახლე ამ ორ სხვადასხვა რწმენის მიმდევართა შორის ადგილი არ ჰქონია რელიგიურ და ნაციონალურ შუღლსა და მტრობას, რაც საქართველოს მიღმა ჩვეულებრივ მოვლენად იყო გადაქცეული.

წინათ სარწმუნოებრივი სხვაობა დიდ დაბრკოლებას წარმოადგენდა ხალხის ეროვნულ-ნაციონალურ გაერთიანების საქმეში და ხშირად ერთი ეროვნების, მაგრამ სხვადასხვა რწმენის ხალხი ერთმანეთში მტრულად იყვნენ განწყობილნი. ამის მაგალითს წარმოადგენდა ქართველი მაჰმადიანები¹ (მესხეთ-ჯავახეთის მოსახლეობა); რომლებმაც დაივიწყეს მშობლიური ენა და თავიანთ თავს თურქებად და არა ქართველებად სთვლიდნენ.

დღევანდელ სოციალისტური მშენებლობის ხანაში საზოგადოებრივი შეგნებიდან სარწმუნოება გამორიცხულია და საქართველოში მოსახლე ებრაელებს ქართველებთან აერთიანებს ენა, ისტორიული წარსული და სოციალისტური კულტურა. ამიტომ საჭიროა ჩვენი თანამოძმე ქართველ ებრაელების ძველი ყოფა-ცხოვრების გაცნობა-შესწავლის გზით ხელი შევეწყოთ ებრაელთა მშრომელ მოსახლეობას ძველი მამა-პაპური ჩვევების ახალ სოციალისტურ ყოფაზე გარდაქმნაში.

ასეთ ამოცანას ისახავდა საქართველოს სამხარეთმცოდნეო საზოგადოება, რომელმაც ამ მიზნით დახმარება გაუწია რ. თავდიდიშვილს დაემთავრებია მის მიერ დაწყებული ქუთაისელ ებრაელთა ყოფა-ცხოვრების შესწავლის საქმე. ეს სამუშაო რ. თავდიდიშვილმა, როგორც პირველმა ებრაელმა ქალმა, სამი წლის ენერგიული მუშაობის შემდეგ შესძლო დაემთავრებია და წარმოედგინა დასაბეჭდად.

¹ ს. მაკალათია, მესხეთ-ჯავახეთი, ტფილისი 1938 წ. გვ. 54—65.

მაგრამ რ. თავდიდიშვილის მიერ დაწყებული მუშაობა ამ ნარკვევის გამოქვეყნებით არ ამოიწურება. საქართველოს სამხარეთმცოდნეო საზოგადოებას განზრახული აქვს ასეთივე ეთნოგრაფიული ხასიათის შესწავლა ჩაატაროს საქართველოს დანარჩენ კუთხეებში მოსახლე ქართველ ებრაელებს შორის, რაც ჩვენ საშუალებას მოგვცემს უფრო ფართოდ გავეცნოთ ჩვენში მოსახლე ებრაელთა ძველ ყოფაცხოვრებას.

ს. მაკალათია

27/IV 1940 წ.

წინასწარმოცხადება

ქუთაისის ქართველი ებრაელების უმრავლესობა ოქტომბრის დიდ სოციალისტურ რევოლუციამდე ეწეოდა მეწვრილმანება— ფეხზე ვაჭრობას; ხელოსნობას იშვიათად მისდევდა. ამასთანავე ხამ-რაბინთა დიდ გავლენაში მყოფი ეს მოსახლეობა გაჟღენთილი იყო სარწმუნოებრივი ცრუმორწმუნეობით. ეს იწვევდა მათ კარჩა-კეტილობას და კულტურულ-ეკონომიურად ჩამორჩენილი მშრომელი მოსახლეობა იხრჩობოდა სულიერ და ქონებრივ სიღატაკეში. ოქტომბრის რევოლუციამდე არავინ ზრუნავდა ქართველი ებრაელობა გამოეყვანა ასეთ ღუბჭირ მდგომარეობიდან, შეესწავლა მისი წარსული და აწმყო და ამით ხელი შეეწყო მისი გათვითცნობიერებისათვის.

ამ მხრივ საყურადღებოა ზ ა ქ ა რ ი ა ჭ ი ჭ ი ნ ა ძ ი ს მიერ შედგენილი წიგნი „ქართველთა ებრაელნი საქართველოში“ და შემდეგ კი მის. ხ ა ნ ა ნ ა შ ვ ი ლ ი ს მიერ გაზ. „სახალხო საქმის“ ფურცლებზე გამოქვეყნებული საინტერესო წერილები ქართველ ებრაელთა შესახებ. მე, როგორც ქართველი ებრაელის ოჯახიდან გამოსულ მშრომელ ქალს, პატარაობიდანვე დიდი სურვილი მქონდა შემესწავლა ქუთაისელ ქართველ ებრაელთა ყოფა-ცხოვრება, მაგრამ როგორც არასპეციალისტი—ეთნოგრაფი, ვერ ვბედავდი ასეთი მუშაობისათვის ხელი მომეკიდა; მხოლოდ ვცდილობდი მუდამ მათში მეტრიალა და გავცნობოდი ქუთაისელ ქართველ ისრაელთა ყოფა-ცხოვრების ყოველგვარ წვრილმანს და გამეზიარა მათი ჭირვარამი.

დღეს, სოციალისტური მშენებლობის პირობებში საშუალება მომეცა ჩემი ოცნებისათვის ხორცი შემესხა და შევდგომოდი ქუთაისის ქართველ ებრაელთა ყოფა-ცხოვრების დამახასიათებელ მასალების შეკრებას. ჩემი ეს დიდი სურვილი გულთბილად მიიღო საქართველოს სამხარეთმცოდნეო საზოგადოებამ, რომელიც ყოველმხრივ ხელს მიწყობდა და მამხნევებდა მუშაობის პროცესში. ამ საზოგადოების დახმარებით შესაძლებლობა მომეცა შეკრებილი მასალა დამემუშავებინა და ცალკე შრომად გამომეცა.

ქართველი ებრაელები, ანუ ისრაელები საქართველოში უძველეს დროიდან ცხოვრობენ და მათ ყოველთვის მეგობრული განწყო-

ბილება და ურთიერთობა ჰქონდა მოძმე ქართველ ქრისტიანებთან. ამის უტყუარი მასალა მოცემულია წინამდებარე ნარკვევში, რომელშიაც მკითხველი დაინახავს, თუ რამდენი საყოფაცხოვრებო ჩვევა და წესია მათ შორის საერთო და დამახასიათებელი. მაგალითად, ქუთაისელი ქართველი ებრაელები ხმარობენ იმერულ კილოს; იგი იმერელივით უმღერს ქართულ „იავ-ნანას“ აკვნის ბავშვს, ობლობით გამწარებული იმერელივით სტირის აკაკის „დედინაცვალს“. ქორწილში იმერულად მღერის:

„მოვდივარ მახარობელი,
გულისა გამხარებელი;
დაგვიცალეთ დარბაზი,
ქალი მოგვყავს ლამაზი“.

ფერხულში — „უუუუნასა“. — ლხინში — „ღვინოვ კახურო“, — „მრავალ-ჟამიერ“, „ესე სუფრა გაშლილი“, და სხვ.; გარდაცვლილ ძმას, რომელიც სიცოცხლეში ამაყობდა თავისი დის „ხუთთითიანი“ ნაწნავებით, იგივე დაი დასტირის: „გულ მოგიკლამ, აღარ მოვუვლი შენ სამაყო ნაწნავებს, აღარ შევირჩინ თავზე თმაას, — ჩემი ქოჩრის ნაგლეჯები ამ შენ გულზე დეგეყაროს“ — და გაშლილ თმებს იგლეჯს, მიცვალებულს ბლუჯად გულზე აყრის; ცოლი ქმარს დასტირის, — „ღმერთმა კითხოს იმ სოფლად, ვინც მე და შენ გაგეყარა“; ქალი-შვილს მშობლები მოთქვამენ, — „ვაჟი მამულს მოუხდება, ჭირისუფლად ქალისთანა“; დედის ცხედარს ქალიშვილი დასტირის სახის გლეჯითა და კივილით — „წყალს კიდობანი მიქონდა, ნეტავ დედა რააო“; და სხვ.

მიუხედავად ისრაელური სარწმუნოების მრავალგზის აკრძალვისა, რომ „ბატონების“ მობოდიშება და კერპთაყვანისმცემლობა დიდი ცოდვააო, მაინც ებრაელები „ბატონებს“ დიდი მოწიწებით ეპყრობიან და სხვ.

ქუთაისის ერთერთ უბანში „მწვანე ყვავილაში“ მცხოვრები მრავალი ქრისტიანიც ისეა შეჩვეული ებრაულ კუთხურ გამოთქმას, რომ თვითონაც მათ მსგავსად ლაპარაკობს: „სალომეს გოგოები“, „მატრონა მეჩიხტიკოპე“, „მარიამ მეცეცხური“, „ვარდოია-ტასიაი“, „შავი ბარბაღი“, „მაიას პელაგიაი“ და სხვ.

მრავალი ზნეჩვეულება ადასტურებს, რომ ორ მოძმე ხალხს შორის მეგობრობა განუწყვეტლივ არსებობდა (თუ არ მივიღებთ მხედველობაში თითო-ოროლა ანტისემიტურ გამოსვლას საქართველოს რუსეთთან შეერთების შემდეგ).

ვიმეორებ, რელიგიურ რწმენას ღრმად ჰქონდა ფესვები გადგმული ქუთაისის ქართველ ებრაულ მოსახლეობაში, ისინი ეწეოდნენ

კუთხურ კარჩაკეტილობას, რის გამო მათ ბევრი რამ შერჩენიათ სპეციფიკური, მეტადრე სასაუბრო ჟარგონის მხრივ: მაგ., „რას ლამი რაას, მიამსევე და დაფანიერდი“, „ითომარე“, „ისოხარე“, „მეხირა“, სახუმარო კუპლეტები:

„ინინი და ლეხემი,
ბასარი ტოვეთ თოხლეო;
ნაშა ქამე იეშობს
ბაითში დამალეხეო“.

ანუ

„ბემით ბარი-ბალი,
შელახლუხა სხალი.
ვაი კორახ-კორახი
წითელ-ყვითელ ტყემალი“ და სხვ.

აღსანიშნავია საუბარში ბოლოხმოვანი ბგერის გაჭიანურება — „მართლა“, „უთქვიავე“, „ისე იცოცხლე“, „შენმაა“ და სხვ. ან სიტყვაში წინა მარცვლის განმეორება, — „უთხარი, უუ“, „მოიტანე, მოო“, „წაილე, წაა“; გაკვირვება: „ვეუი ამსაა“!.. „ვაი ჩემთვინ“!.. „ჩავიარე“!.. ანუ მოსწრებული სიტყვების გაღექსვა:

„შენ მოიგებ ფუულ!
შენ ჭამ პუურ!
შენ მეერევი რუუს!“ და სხვ.

ლოცვების გაღექსვა ქართული ჟარგონით:

„ანი აღონაი ამართი,
ყველი და პური მამართვი;
თუ არ ვჭამო,
ისევე წამართვი“ და სხვ.

გარდა ჩვეულებრივი ქართულ-ხალხური ანდაზებისა, საუბარში ხშირია ხმარება თავისებური ანდაზებისაც: მაგ., „ხახმის ნათქვამი ქენი, მისი ნაქნარი არქნა“; — „ცამეტი წლის ქალიშვილი, ან ქმარ-ქვეშ, ან ქვასქვეშ“; „არენმა შენი არა ქნას, შენ არენისა ქენიო“ და სხვ. აგრეთვე ხშირია როგორც თვითონვე ამბობენ „თხოვა-გათხუების“ დროს გაღექსილი ანდაზები:

„არც ისე ქალისთვინაო,
იმ კარქი მოყვრისთვინაო;
არც ისე მოყვრისთვინაო,
იმ კარქი მოდგმისთვინაო“ და სხვ.

აღსანიშნავია ქუთაისელ ქართველ ებრაელთა შორის გავრცელებული წყევლა და დალოცვა, მაგალითად, წყევლა ლექსად:

„შენ და მე არა
ჭირმა გიარა.
თეძო მოქტება
ბარკალ გიარა“. და სხვ.

დალოცვები: „დამადლიანდი ხას ერუშალაიმ“, „გიკეთა ორფეხმა და ოთხფეხმა შინ და გარეთ“, „არ დაგაკლდა კატა მელავანიც“ და სხვ.

სხვადასხვა ქართულ თამაშობას გარდა აღსანიშნავია დღესასწაულებთან დაკავშირებული თამაშობანი, მაგ., ფურიმში—მამაკაცების მიერ ცხენების ჯირითი, „ბურთოობიაი“, ქალების—„სეირის ჩაბმა“; შაბუყოთში—„უნჩხროობიაი“, „კენჭოობიაი“; სიონის ტირილში—„ორმოობიაი“, „კოჭკაკლოობიაი“; სუქოთში—„ფერხული“, დაირაზე დაკვრა, ცეკვა-თამაში, სიმღერა; ხანუქაში—„დამალოობიაი“, „ტალიობიაი“, „ქორიანაი“, „ათალი-ბათალი“, „ატატელა-ბატატელი“ და სხვა.

საჭმელებში: საყველე-სახორციე, საფესახო-სახამეზო, საკაიდლეო-საწარეუქნო და სხვ. ნამცხვრებში: „მურასა“, „ლობუანი“, „ხოვლი“, „ფალუნდაგი“ და სხვ.

ყველა ზემოხსენებულის გარდა საყურადღებოა ქალის როლი ოჯახში. თუ იგი ახალგაზრდობაში ყველას მონა-მორჩილია, ყოველგვარ უფლებებს მოკლებული, უფროსებთან ვერ დაილაპარაკებს, ყოველმათ შინ შემოსვლაზე ფეხზე უნდა წამოდგეს და სხვ. სამაგიეროდ იგი, ხანშესული დედა, უკვე მთავარი ფიგურაა „შვილმამავლისთვინ“, გამოყოფილი შვილი დედას ისევე ემორჩილება (ვაჟი), მის დაუკითხავად, მისი რჩევის გარეშე, „კვერი არ გატყდება“, არც ერთი წვრილმანი საკითხი დედის დაუკითხავად არ გადაიჭრება; სალოცავიდან გამოსული ვაჟი პირველად დედასთან გაივლის, მიესალმება ხელზე კოცნით. ყველა შვილისათვის დედამ უნდა ჩამოასხას სანთელი; ავადმყოფობის დროს დედა იმედი, ლხინში „თავი და ბაირახტანი“, დედა მრჩეველი, „მცხარე ჭირისუფალი“, მასვე ეხება „ჭაბუკობა“, „განატეხი“, „ფეხის მოჭრა“, „გადალოცვა“, „დაბანგვა“, „ფუძის გადატანა“ და სხვ.

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ოქტომბრის დიდ რევოლუციამდე თითქმის ასევე სრულდებოდა ყველა კუთხური ადათ-ჩვევა; არც ერთ მანამდე არსებულ ხელისუფლების დროს არავის შეუწუხებია თავი ქართველ ებრაელთა ყოფა-ცხოვრების შესახებ შეეგროვებია ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მასალები.

ოქტომბრის რევოლუციამ, დიდი სტალინის ბრძნულმა ნაციონალურმა პოლიტიკამ ბოლო მოუღო ქართველ ებრაელთა კუთხურ

კარჩაკეტილობას, მისცა მათ ფართო სარბიელზე გამოსვლის საშუალება და ისინიც ჩაებნენ სოციალისტური შრომის ფერხულში; თუ ოქტომბრის დიდ რევოლუციამდე ისინი იჩაგრებოდნენ, დღეს ქართველ ებრაელთა შორის მრავალია პარტიული და არაპარტიული ბოლშევიკი; ახალგაზრდა და ხანშესული ენთუზიასტები, რომელნიც საბჭოთა მონაპოვარს ფხიზლად გუშაგობენ ყველა ფრონტზე.

დღეს—არცერთი ბავშვი არაა დარჩენილი სკოლის გარეშე; არცერთი მოზრდილი არაა წერაკითხვის უცოდინარი, არცერთი მშრომელი—სოციალისტური შრომის გარეშე.

მრავალი მეცნიერ-მუშაკი, მრავალი საამაყო სტახანოველი ქალი და ვაჟია მათ შორის საბჭოთა ხელისუფლების ნაამაგარ-ნაჭირნახულევი.

ეს მცირე ნაშრომი ნაწილია იმ მრავალი ძვირფასი და საყურადღებო მასალისა, რომელიც მოიპოვება ქართველ ებრაელთა წარსული ყოფაცხოვრების შესახებ და რომელსაც ესაჭიროება მეტისიღრმით შესწავლა, რომ მკითხველს საშუალება ჰქონდეს გაეცნოს მათ წარსულს, რომ დღევანელი საბჭოთა სინამდვილის წყალობით თვალითნახული ნაყოფი წარსულს შეადაროს, რადგანაც, ვიმეორებ, ბოლო მოედო ებრაელთა კუთხურ კარჩაკეტილობას და ისინი სხვებთან ერთად ხელახელ ჩაკიდებული შრომობენ სოციალისტურ ქვეყანაში, სტალინური მზით განათებულნი და გამთბარნი.

ფრიად მნიშვნელოვანი და საჭიროა შესწავლა იმ ქალებისა, რომლებითაც ქუთაისის ქართველი ებრაელობა ამაყობდა მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში (ჩვენი ნარკვევი ეხება მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარს); იმ დროს, როდესაც ქუთაისის ქართველი ებრაელის ქალი „კერიას“ ვერ შორდებოდა და ისე ბერდებოდა, რომ თავისი უბნის მეტს არაფერს იცნობდა, იქ იყვნენ ებრაელი ქალებიც ცნობილნი თავისი გამბედაობით, გაჭირვების დროს „ლუბენატორს“ წინ რომ დაუდგებოდნენ, გადაეღობებოდნენ, საზოგადო და სახალხო საქმისთვის თავისი ჯამათის მიერ მიგზავნილნი თავისუფლად სთხოვდნენ დავალებულს; მათ შორის დარჩენილია სახელები: სარია-არაბი, თეთენიაი, ხანანაური, მოშიაური, ბინინაური, შიმშილაური და სხვ., რომელნიც თავისი ხალხის რჩეულნი იყვნენ.

საქართველოს სამხარეთმცოდნეო საზოგადოება მიზნად ისახავს საქართველოს მოსახლეობის წარსულის შესწავლას და იმედიანაა ახლო მომავალში შეუგდება საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში მოსახლე ქართველ ებრაელთა—საქართველოს ამ უძველეს მკვიდრ მცხოვრებთა—ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ შესწავლასაც.

დასასრულ, მადლობას მოვახსენებ საქართველოს სამხარეთმცოდნეო საზოგადოებას და მის სწავლულ მდივანს ამხ. სერგი მაკალათიას, რომლის უშუალო ხელმძღვანელობითა და დახმარებით გამოიცა ეს შრომა.

მადლობას მოვახსენებ აგრეთვე დოცენტ მიხეილ ხანანაშვილს, რომელმაც დახმარება გამიწია მასალების შერჩევასა და დამუშავებაში, ექსპედიციაში მონაწილეობის მიღებით.

ამასთანავე დიდ მადლობას ვუცხადებ ყველა იმ პირს, ვინც მასალების მოწოდებით არ დაიშურა თავისი წვლილი და ხელი შემიწყო ამ შრომის დამუშავება-გამოცემაში.

რ. თავდიდიშვილი

1. ადათ-ჩვეულებანი

ნიშნობა, ქორწილი, მშობიარობა და ბავშვის აღზრდა

ისრაელს ქალიშვილის დაბადება არ უხარია, მძიმე ტვირთია მისთვის ქალიშვილი. თუ ვაჟს დიდის ამბით გადაუხდინა „მილას“ (ნათლობას), ქალიშვილს სულაც არ ნათლავენ. მოვა ხახამი, აკურ-რთხევს უბრალოდ და სახელს დაარქმევს.

თუ ქალს შვილის ყოლა დაუგვიანდა საერთოდ, ის შეკვეთავს „ნედერს“, რომელიც აუცილებლად უნდა შესრულდეს, ღმერთს შეპირებას მისკემს, ოღონდ შვილი გამიჩნდეს და, ქალიშვილიც რომ იყოს, მაინც მისი სახელის დარქმევაზე დიდ წვეულებას გაფმართავო. ამ შემთხვევაში გადაიხდინა პატარა „სეყუდას“ (პურ-ღვინო); ქალიშვილის დედას ხახამი ასე დალოცავს: „ამის ფეხზე ღმერთმა დაგამადლიანოს „ბენზახარზე“ (ვაჟიშვილზე) და ნაკრული გული გაგიმხიარულოსო“. ქალიშვილის დედა მორცხვობს, უხერხულად გრძნობს თავს; თუ ვაჟზე ნალოგინევი ის ხუთ კვირაზე დაიბანს და დაიცვლის, ქალიშვილზე ხშირად სამ თვემდე ვერ დაიბანს, უფროსები ნებას არ აძლევენ; „ქალიშვილი ვაჟი ხომ არ არის, ის სულის ცოდოა, ის არის ზედმეტი—პრატი“-ო.

ქალიშვილის დაბადებას ნაკლებად თუ გაიგებს ვინმე; თუ ვაჟის დაბადებას ყოველ შაბათ დღეს აცხადებენ სალოცავში და ჯამათი ვაჟის მამას ულოცავს და უკურთხევს (მამაც ამაყობს, რომ ვაჟიშვილი დაებადა), ქალიშვილის დაბადებაზე მსგავსი არაფერია; პირიქით, ძალიან გვიან იგებენ, რომ ესა და ეს ქალი დალოგინდა და გოგო ეყოლაო; ქალიშვილს „ხმანაკლებს“ ეძახიან. თუ ვაჟის დედა თამამად გამოდის ოთახიდან ორ-სამ კვირაზედაც კი და ქმარ-მაზლსა, მამამთილსა და სხვებს არ ერიდება, ქალიშვილის დედა ხშირად ორ-სამ თვემდე გარეთაც არ გაიხედავს, როგორც დამნაშავე. ოჯახს ხშირად მგლოვიარეს სახე მიეცემა, ნამეტურ, თუ იმავე ქალს რამდენიმე ქალიშვილი ჰყავს და კიდევ ქალიშვილი შეეძინა.

თუ ვაჟიშვილის პირველად სალოცავში საკურთხევლად მიყვანა დიდის ზემით ხდება და მით „სეფერ თორას“ (ათი მცნება) ვერცხლის კალამი, ბაღდადი, სეფრის კაბა, ლიმნები ან სხვა უნდა შე-

ეწიროს, — ქალიშვილის მიყვანა, სრულიად არ არის სავალდებულო; მით უფრო არ არის სავალდებულო საჩუქარი და შესაწირავი. ვინმე ნატრულმა რომ სალოცავში ქალიშვილი მიიყვანოს და აკურთხევის ხახამსა და ჯამაათს, მას ხშირად სასაცილოდაც აიღებენ — „ოქროს ყვერიანი“ მოჰყავსო. ქალიშვილს ვიდრე ორმოცი დღე შესრულდებოდეს საყურის გაყრის მიზნით ყური უნდა გაუხვრიტონ; ყურს უხვრეტენ გახუტებული ნემსით, შიგ შალის ძათს გაუყრიან და სანამ მოუშუშდებოდეს ზეთუნის ზეთით უღბობენ, რომ ყური არ გაუმიზეზდეს.

ქალიშვილის დაბადებისთანვე მისთვის მზითვეი მზადდება; უწინარეს ყოვლისა ამზადებენ ბუმბულს ლოგინისათვის. სირცხვილად არის მიჩნეული, რომ ქალიშვილს შინაური ნაწეწი ბატის ბუმბულის ლოგინი არ გააყოლონ. უყვარს თუ არა ბატის ხორცი, მაინც იყიდის ქალიშვილის პატრონი ბატს ბუმბულისათვის და ამზადებს ლოგინს. ზაფხულობით ეზოებში იკრიბებიან ერთად მეზობლის ქალები და ერთიმეორეს ეხმარებიან ბუმბულის წეწვაში, ზამთრობით კი სახლებში ცეცხლისპირას, ან ბუხართან შემოუსხდებიან და ისე სწრაფად წეწვავენ ბატის ბუმბულს, რომ თვალს ვერ მოასწრებ; ცალკე გერმას (გულს) არჩევენ და ჰყრიან ბალიშის საპირეში, რომელიც წინასწარ არის შეკერილი და დამზადებული, ნეფე-დედოფლის ფეხის დასადგმელად ქეთუბის დროს (ქორწილზე).

ქალიშვილის პატრონი ლოგინის გაწყობის შემდეგ სასიძოსათვის ინახავს (თუ აქვს) ან შეიძენს ერთს ოქროს (ფულს) მაინც, ბაჯალლო ოქროს რგოლის ბეჭედს და საათს თავისი ძეწკვით (ისრაელური წესით სავალდებულოა ვერცხლით ნიშნობა. ვერცხლი ორივე მხარემ უნდა გასცვალოს ნიშნობისას). ქალიშვილის დედა ადრინადად შეუდგება სასიძოსათვის თორა-სისიტის შესანახავის ქარგვას ძვირფას ხავერდზე, ან საუკეთესო ფარჩაზე (აგრეთვე სუფრის საფარიც სავალდებულოა ქალიშვილისათვის გასატანებლად). თუ თვითონ არ იცის კარგი ქარგვა (ხშირად კი იციან) საუკეთესო მსითავს შეუკვეთს. რაც კი რამე კარგი საკაბე ან კარგი აბრეშუმის ბალდადი ჩაუვარდება დედას ხელში, მას ქალიშვილის სამზითვოთ შეინახავს. საშუალო ოჯახს 12—13 წლის ქალიშვილისთვის თითქმის მზად აქვს მზითვის მეტი ნაწილი.

კარგი მეგობარი ოჯახები წინათ ბავშვებს აკვანშივე დანიშნავდნენ, დღეს ეს წესი გადავარდნილია. დანიშნულები ერთმანეთს არ უნდა დაენახონ „ქეთუბამდე“ (ქორწინებამდე). ქალი რომ საქრმოს დაინახავს, გაიქცევა, დაიმალება. როდესაც სრულწლოვანს (ისრაელის წესის მიხედვით ქალის საქორწინო ასაკად ითვლება ცამეტი

წელი და ვაჟისა კი თვრამეტი) ნიშნავენ, რაბინი პირობას ჩამოართმევს, რომ ერთმანეთის შეხვედრას, რათა არ დავალიანდნენ; ისინი რომ ერთმანეთს დაელაპარაკონ და მარტო დარჩნენ, მათი ცოდვით ამ ქვეყნად მადლიანები და წმინდანები დავალიანდებიან და უდროვოდ დაიხოცებიანო. მორწმუნენიც ასრულებენ რაბინის სიტყვას. უთვალთვალევენ, რომ დანიშნულები არსად არ შეხვდნენ ერთმანეთს: ცოდვა არ გადიდდესო.

ნიშნობა. ამ-დროს სასიძო ჩამოუტანს დანიშნულს „ნიშანს“ ოქრო-ფულს, ნივთს, წყვილ (ან მეტს) აბრეშუმის ბაღდადს, თავშაქარს, ჩამოიყვანს სასიძამროსას ყველა თავის „მტერ-მოყვარეს“ და რაბინს რამდენიმე ხახამით, რომელიც შეასრულებს ნიშნობის წესს; რაბინი გასამრჯელოს მიიღებს ორივე მხრიდან; რადგან ნიშნობა მეტწილად ღამით ხდება, ვახშადაც დარჩება იქვე, ხოლო სანამ ვახშობას შეუდგებოდნენ, რაბინის ცოლს მოიწვევენ; თუ უკანასკნელი მოვიდა ნიშნობაზე—ეს დიდი პატივისცემაა, თუ არა და გააწყობენ ყოველნაირ საჭმელს: ნამცხვრებს, ღვინოს, ხილს და სხვა, და რაბინის ოჯახში გაგზავნიან საუკეთესოდ გაწყობილ სინს ძღვენით.

როცა სასიძო თავისი ნათესავებით სიძამროსას მივა, პირველად სასიძოს დედ-მამა შევა შინ მოყვრისას; ისინი მარჯვენა ფეხს შესდგამენ და შაქრით ხელში იძახიან: „სიმანტობ, მაზალ-ტობ,“ (სიმხიარულით—დოვლათით). პირველად სამამამთილო და სადედამთილო გადააფარებენ თავზე ბაღდადს სარძლოს, თითებზე ძვირფას ბეჭდებს, ხოლო მჯებზე სამაჯურებს წამოაცმევენ და ხელშიაც თავშაქარს მისცემენ; ამით ეუბნებიან: შაქარივით ტკბილი იქნეს შენი ცხოვრებაო. მათ სხვებიც მიჰყვებიან, სარძლოს და სასიძოს ხელში ნატეხ შაქარს უდებენ: სარძლოს—მოსული სტუმრები, სასიძოს კი—დამხდურები; სარძლო-სასიძომ შაქარი არავის არ უნდა დაუბრუნოს; მოყვრები, ყველა სტუმარი და შინაური ერთი მეორეს უცვლიან ხელში შაქარს, ულოცავენ ერთმანეთს, ეხვევიან, კოცნიან, მაგრამ ფრთხილად არიან, რომ სარძლო-სასიძოს მიერ მიღებული შაქარი არ გაიზნეს, არ დაიკარგოს, ან არავინ მოიპაროს, ან არ უკუდიანოს და უეშმაკოს ვინმემ. მოთავდება თუ არა მილოცვა და შაქრის გაცვლა, მას ცალ-ცალკე ინახავენ იმ მიზნით, რომ თითოეულმა მარტომ დალიოს ჩაი მიღებული შაქრით, სასიძომ—თავის სახლში და სარძლომაც—თავისაში.

თუ ნიშნობა ღვინის კურთხევით და ბეჭდის გაცვლით შესრულდა, დანიშნულების გათვისება აუცილებლად რაბინისა და ხახმების თანდასწრებით უნდა მოხდეს, ხოლო თუ ნიშნობა უბრალო ბეს გაცვლა-გამოცვლით მოხდა (ე. ი. უკიდუშოთ), ამ შემთხვევაში მათი დაშო-

რება-გათვისება ე. ი. დანიშნულების გაყრა, მოხდება ადვილად და უბრალოთა: ერთიმეორეს დაუბრუნებენ მოტანილ ბეს და საჭმელს ამით გათავდება.

ბეს გასაცვლელად მოსული მოყვრები, ისევე როგორც ნიშნობის დროს, მოიტანენ ყველაფერს და სარძლოს მშობლებიც სასიძოს აჩუქებენ ოქროს ან ვერცხლის ფულსა და ბეჭედს.

სარძლოს ოჯახში გაიმართება ნადიმი, რომელიც ხშირად რამდენიმე დღე-ღამე გასტანს ხოლმე.

ნიშნობის მეორე დღეს სარძლო სადედამთილოსაგან მიიღებს „საუჭმელო“-ს; ასეთივე სარძლოს ოჯახიდან იგზავნება სასიძოს ოჯახში; „საუჭმელოში“ შედის: ერთი დიდი „ლეკეხი“ (ბისკვიტი), ერთი „ფუანი“, ე. ი. შინდამზადებული ტკბილი ნამცხვარი და კარგა ბლომად შაქარი, რომელსაც მიმღები წვრილ ნაჭრებად დასჭრის და თითო ნაჭერ ლეკეხს, თითო ნაჭერ შაქარსა და თითო ნაჭერ ფუან ნამცხვარს ყველა კეთილსა და მეზობელს დაურიგებს; ყველა დალოცავს ახლად დანიშნულებს და უსურვებს გაბედნიერებას; საუჭმელოს სარძლო არ სჭამს იმ რწმენით, რომ თუ მან საუჭმელოზე გაგზავნილი რაიმე შესჭამა, თავის ქმრის ოჯახში ჯამსა და ჭურჭელს დაამტკრებს; ამრიგად, სარძლო არ გასინჯავს სადედამთილოს გამოგზავნილ საუჭმელოს და არც სასიძოს აქმევენ სასიდედროს გამოგზავნილ ისეთივე საუჭმელოს იმ რწმენით, რომ ხელმარცხიანი არ იქნეს.

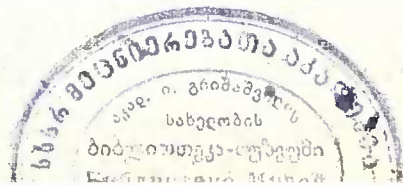
საუჭმელოს შემდეგ გაიმართება საუზმეს გაგზავნა-გამოგზავნა. ვინც მოასწრებს და პირველი გაგზავნის საუზმეს, თავს ისახელებს. საუზმეზე გაგზავნიან ან სულ თეთრეულს (რძიდან გაკეთებულს), ან მარტო ხორცეულს და თევზეულს. თეთრეულს სახით დილით იგზავნება:—ჭყინტი სულგუნი და ყველი, ნაღები, დაფურცლული ყველის ხაჭაპური და რძიანი ბრინჯის ფლავი, „ფუანი“ მასა და „რძიანი“ (ნაზუქი), ერბოიანი „აფიონი“ (გამოზეილი) და სხვადასხვა სახის ტკბილი ნამცხვარი; ყველაფერი იგზავნება იმდენი რაოდენობით, რომ მთელი ოჯახის შემადგენლობას, რაგინდ დიდი ჯალაბი უნდა იყოს საუზმედ ეყოს (თავისივე შინაური ღვინით და სასმელით, შინაური ჭაჭის ან ღვინის—თხლის არაყით გაკეთებული). თუ საუზმე ხორცეულია, მას საღამოთი გაგზავნიან იმ ვარაუდით, რომ ყველა დაესწროს ვახშამს; ხორცეულში უნდა იქნეს აუცილებლად უსაყვარლესი საჭმელი: თევზი სატენით ნიგვზის ზეთში, შემწვარი ქათამი სატენით ზედ კართოფილმომყრილი რგვალად; ასეთივე შემწვარი ინდაური; მოხარშული ერთი ან რამდენიმე ცალი ძროხის ენა სანელებელ გადაყრილი; მრგვალად მოხარშული დაფცქვნილი კართოფილი ზედ ნიგვზის ზეთითა და სანელებლით; ბრინჯი მოხარშუ-

3425

პურ. 1. ქუთაისელი ებრაელი (ტიბი).

2. რ. თავდიდიშვილი.

ლი ასევე ნიგვზის ზეთით „ანკლებული“, მთელი ბატის, ან ორი კვატის (იხვის) „ყალია“ (ხახვში და ბროწეულში ჩამწვარი). შინაური მყავეული; შინაური სამი ცალი ფუანი პური, სამი ცალი გამოზელებილი მურასა (დოქის მსგავსი პური); სხვადასხვა საუკეთესო ხილეული, ღვინო და სასმელები. საუზმის მიმტან ბავშვებს ასაჩუქრებენ ფულით, ქურჭელს დაუცლიან და იქვე გაურეცხავენ, ხოლო ღვინისა და სასმელის ქურჭლებში ჩატოვებენ ცოტას, ცარიელს არ დაუბრუნებენ, რომ მათი ოჯახის დოვლათი არ გამოილიოს.

საუზმის სულ მოკლე ხანში მოჰყვება „ნიშნის ძღვენი“ ნიშნის ძღვენად იგზავნება რაც კი საუკეთესო სასმელ-საჭმელია (გარდა თეთრეულისა) უამრავი ყოველნაირი ტკბილეულით და ნამცხვარით; უნდა გაეგზავნოს აგრეთვე სარძლოს და სასიძოს ერთი ხელი ძვირფასი და საუკეთესო ტანისამოსი, ნივთები (შედლებისდაგვარად) — ყველაფერი ახალი, რომ დანიშნულები თავიდან ფეხამდე შეიმოსონ; აგრეთვე ქალ-ვაჟის მშობლებს, მათ ძმებს, სიძეებს, იმ ოჯახის ყველა ნაშიერ ბავშვს შინ და გარეთ, ყველას თითო თავი რაიმე საჩუქარი; ქალს უნდა გაეგზავნოს სარკე, სავარცხელი, აბრეშუმის ბალდადი, სხვადასხვა სურნელება (სუნამო, საპონი), მაკრატელი და საფულე ფულით სავსე. ვაჟს უნდა გაეგზავნოს დამატებით სათუთუნე, ოქრო-ვერცხლი, თასი, საფულე—მასაც ფულით სავსე და სხვა.

ნიშნის ძღვენის მიმტანი უკვე ყველა ვაჟკაცია, ოჯახისა და განაყოფისაგან მიწვეულნი; ძღვენს წაიღებენ დაღამების შემდეგ, თავზე დაიდგამენ გახვეულ სინებს და სიმღერითა და მხიარულად მიაქვთ; ნიშნის ძღვენს თან ახლავს სუფთად გახვეული წმინდა ნაცარი და ნახშირი.

ერთი მიმტანთაგანი ოჯახში მისვლისას დანარჩენებს კარებს გაუღებს. მოყვრის შეგებებისთანავე სინს დადგამს, გახსნის, ამოიღებს ნაცარსა და ნახშირს; ორივე მოყვარე ნაცარსა და ნახშირს ხელით შეეხება და ერთმანეთს ეტყვიან: „სანამდე ცეცხლში და კერიში ნაცარი და ნახშირი არ გამოილევა, მანამდე არც ჩვენ მოყვრობაში გამოილიოს ავკარგიო“.

პირველი მიმტანი დახსნის ყველა შეხვეულს; მოწვეული კეთილები და მეზობლები ნიშნის ძღვენს ათვალეირებენ. მიმტანი ასახელებს თუ ვისთვის რა არღს გამოგზავნილი და ჩააბარებს საიმედოდ ოჯახის უფროსს, რომ არაფერი დაიკარგოს; ძღვენში ყველანაირი ნამცხვარია (ცხრა ცალი) იმ ანგარიშით, რომ ყველას გაუნაწილონ და ვინც ვერ დაესწრო რაიმე საპატიო მიზეზით, შინ გაუგზავნონ.

მოსულებს გაუწყობენ ძვირფას სუფრას, ხშირად დიღამდეც კი მოილხენენ ხოლმე, მეზობლებსაც მოიწვევენ და დროს გაატარებენ.

ხშირად დანიშნულები წლობით პრიან ხოლმე, მაგრამ ერთმა-
ნეთს არასოდეს არც დაელაპარაკებიან და არც დაენახვებიან; დანი-
შნულობაში ხშირია ძღვენები, საუზმეები, მოსაკითხები ხორცეულით
და თეთრეულითაც (ცალ-ცალკე). ვაჟის მშობლებს ხშირად „ნედერი“
(შეკვეთა) აქვთ შეკვეთილი, ასე რომ დაუქორწილებელ სარძლოს
თავის სახლში ან სულ არ მიიწვევენ, ან თუ მიიწვევენ, ღამეს არ
გაათევიებენ. დანიშნული ქალი არც დედამთილ-მამამთილს, არც
მასზე უფროს მაზლებსა და მულებს არ დაელაპარაკება; ხშირად დე-
დამთილი და მამამთილიც ისე გარდაიცვლება, რომ ისინი რძლის
ხმას ვერ გაიგონებენ.

ვაჟის სახლშიაც რამდენიმეჯერ ხდება მოყვრების მიწვევა.
პირველი მიწვევა სულ სხვა სახეს ატარებს; თუ ქალს თავისი მა-
მის ოჯახში მიუტანეს საჩუქრები, ბაღდადები, ოქრო-ვერცხლი და
სხვა, ვაჟის ბინაზე მიიტანენ მხოლოდ შაქარს, რომელსაც ისევე გა-
ცვლი-გამოცვლიან, როგორც ქალის ბინაზე, და თუ ვაჟის ოჯახს ნე-
დერი არა აქვს სარძლოს ქორწილამდე შინ დატოვებაზე, გადაწვე-
ვის შემდეგ ქალს დაიტოვებენ რამდენიმე ხნით. ქალს მეორე დღე-
სვე დილით ზღურბლში დაუდებენ რამეს გამოსაცდელად, ან საკე-
ცურს, ან ცოცხს ან სხვ. თუ ქალმა წინ დაიხედა, არ გადააბიჯა ან
არ წაკრა ფეხი და გამოსაცდელად დაგდებული საგანი თავის ადგილ-
ზე მიიტანა, ეს იმას ნიშნავს, რომ კარგი ქალი და რძალი იქნება.
დარწმუნებულნი, რომ ოჯახში კარგი რძალი შემოდის, მოჰყვებიან
სიცილსა და მზიარულებენ. იმ შემთხვევაში კი, თუ ქალს არ მოაგონ-
და, ან შერცხვა, ან მოერიდა, და არ აიღო ზღურბლზე დაგდებუ-
ლი საგანი, შეიქნება ერთი ჩურჩული და ბუტბუტი: „ვაი, ვაი, რა
ქალი და რძალი იქნება, წინ არც კი იყურებაო“; სტუმრად გადა-
წვეულმა სარძლომ უნდა იცოდეს სახლის ძირ-კუთხიანად დაგვა,
ცოცხის ხელში სწორად აღება; სახლი ისე უნდა გამოხვეტოს, რომ
არსად მტვერის ნატამალი არ დარჩეს; თუ სარძლო სახლს ძირ-კუ-
თხიანად გამოხვეტს, სარეცხს კარგად გარეცხავს, ცოტა საპონს და
წყალს დახარჯავს, ძველს კარგად დააკერებს, ჯამ-ჭურჭელს კარგად
მოუფლის, მუშაობის დროს არ ამოისვრება, კაბის ქობებსა და კალ-
თებს არ ამოისვრის, ან რეცხვის დროს არ დაისველებს ტანსაცმელს
ნარეცხი წყლით, ის კარგ რძლად ჩაითვლება. მაგრამ ხდება ისედაც,
რომ სარძლო სათუთად არის აღზრდილი და ჩამოთვლილ სამუშა-
ოებს ვერ ასრულებს. მაშინ სადედამთილო, ან უფროსი მაზლის ცო-
ლი (შილი) შეეცდებიან მიყვანამდე (დაქორწინებამდე) შეასწავლონ
ჰველაფერი, გარეთ კი ჭორი არ გამოუტანონ, რათა არავინ დას-

ცინოს. როცა სარძლო საქმროს სახლშია, მას დედისაგან ხშირ-ხშირად მოუღის ძღვენი, სხვადასხვა საუკეთესო საქმელი, ნამცხვარი და ტკბილეული, ხშირად ესტუმრებიან კიდევ გადაწვეულ ქალიშვილს საჩუქრებით. რამდენიმე ხნის შემდეგ უკან გაიწვევენ, დროა თავის მშობლების სახლში დაბრუნდესო. სარძლოს გაისტუმრებენ საჩუქრებით. მეორე დღით კი გაუგზავნიან „გადაწოვის“ ძღვენს ძვირფასო საჩუქრებითა და საუკეთესო ნამცხვრებით, ტკბილეულითა და საქმელით.

ქალის ოჯახში უკვე ემზადებიან ქორწილისათვის. არაფერს ნახმარს არ გაატანებენ მზითვში ქალიშვილს; იშვიათ შემთხვევაში კარგი და ძვირფასი ნახმარი ტანისამოსი თუ გაატანეს მას მზითვში — არ უნაგარიშებენ; რაც მთავარია, ლოგინი შინაური ღინღისაგან უნდა იქნეს გაკეთებული; ქალის დედამ ან უერთგულესმა ახლობელმა ახალ ნარმაში უნდა ჩაყაროს ისეთი ხარისხის ბუმბული, რომ გარეთ არ გამოვიდეს. ლოგინის გაწყობის დროს მოიწვევენ შინაურ და ახლობელ ერთგულ ქალებს და გამართავენ სუფრას ღვინით, ფუანი პურით, ხაჭაპურით და სხვა. დაიწყებენ ლოცვა-კურთხევას, ქალს შუაში მოაქცევენ, რომ ყველამ შეხედოს. ჯერ დედა აიღებს ღვინოს და მიმართავს ქალიშვილს: „შვილო, როგორც ღვინოა ძლიერი ისე იძლიერე, როგორც პურ-ღვინის სახელი არ მოიშლება, არც შენი სახელი მოიშალოს“. შემდეგ ფუან პურს მისცემს ქალიშვილს ხელში, ერთად გადატეხავენ და განაგრძობს: „როგორც ეს პურია ფუანი, ისე გაფუვდი, გამრავლდი; მოგვიკიღია ხელი შენი ლოგინის გასაწყობათ; იბედნიერე შვილო ამ ლოგინში, იყავი სახელუანი ქალი თემისა და ქვეყნისთვის, გიყვარდეს ღმერთი ისრაელისა ერთი, უკვდავი და უცვალებელი, არ გაიყარა შენი და შენი ქმარის ლოგინი, არც ამ სოფელ და არც იმ სოფელ ვიდრე მაშიახის მობძანებამდი (მეორეთ მოსვლამდე), შეაბერდით ერთმანეთ თეთრი ნიფხავ-პერანგით, თეთრათ დამიბერდით, არ ისუნტლა თქვენზე არაფერმა ავმა სულმა; იყავი ბედნიერი, როგორც დედები ჩვენი სარა, რიპკა, რახელი და ლია“.

ფუანი პურის ნატეხს პირველად ქალიშვილი შეჭამს, ღვინოსაც პირველად იგი მოსვამს, მერე ყველა დამსწრე შემოუსხდება სუფრას და ისაუბრებენ, „ერთგული“ კი ჰყრის ბუმბულს ახლად შეკერილ პირებში; ისე უნდა ჩაიყაროს ბუმბული, რომ ვაგლახ არავინ გაიგოს, მტერმა არაფერი იკუდიანოს იმ დროს, ან არაფერი ჩაატანოს ბუმბულში შელოცვილი რამ თორემ, თუ ლოგინების გაწყობა მტერმა გაიგო. და ჩამარხა მიწაში რამე საგანი წყევლის ჩა-

თქმით, ქალიშვილს ეს წყევლა აუსრულდება. ამის გამო ლოგინის გაწყობა ისე უნდა მოხდეს, რომ ზოგჯერ იმ შინაურთაგანაც (რძლე-ბიცი) ვერავენ გაიგოს, რომელიც საეჭვოდ მიაჩნიათ. ლოგინის პირებიც შეეკერილია, მაგრამ ქორწილის დღემდე არ გადააკრავენ, რადგანაც მზეზე სშირად უნდა გამოიტანონ. ლოგინია: ღინღლის ერთნაირი ორი ზუმბული საწოლის: ზომის, ორი ლეიბი მატყლის, ორი საბანი შალის, ორი საბანი სატინის ან ჩითისა, ორი საზამთრო საბანი შალის, ორიც საზაფხულო; თოთხმეტი ან თექვსმეტი ბალიში დიდი და პატარა, ერთიც ცალკე სადღეღამითილო; ორი მუთაქა თავისი ბალიშებით, თითო ბალიშისათვის ორ-ორი თეთრი პირი, ერთი ხელი ცალკე ლოგინი; ქათმის ბუმბულისაგან გაკეთებული საგნები: ბუმბული, ცალკე საბანი თავისი საპირითა და სარჩულით, რომელიც ქალს მზითევში მიჰყვება, და რომელიც დანიშნულია „ნი და ო ბ ის“ (თვიურის) დროსთვის. ქალს მზითევში გაატანებენ: სარეცხისთვის — სპილენძის დიდ ტაშტსა და ისეთივე დიდ თუნგს, სამურაბე თითბრის ტაშტს და პატარა წყლის მოსატან თუნგულას სპილენძისას, უბრალო ტაშტსა და თუნგს ხელპირის დასაბანად, ტანისამოსის კარადას და საცვლებისათვის კომოდს, წყვილ რკინის საწოლს, საცვლებს, ტანისამოსს და ფეხსაცმელებს, ყველაფერს ახალსა და უხმარს; ქალიშვილს მზითევში უნდა გაჰყვეს აუცილებლად კარგი ხარისხის ფარჩის სუფრის სახურავი და სხვადასხვა წვრილმანი.

დღეა ამაცობს მით, თუ ქალიშვილს „ტანის მორეცხამდე“ (თვიურის მოსვლამდე) პატრონს ჩააბარებს, ე. ი. გაათხოვებს; ტანთმორეცხე ქალიშვილი მძიმე შესანახია, ძნელია მისი სადმე გაშვება, ან ვინმესთვის ნდობა, რომ არავენ გააფუჭოს. სპეციალურ ანდაზას მიმართავს დედა, თუ რამდენად ძნელია და მძიმე შინ ტანთმორეცხე ქალიშვილის ყოლა: „ცამეტი წლის ქალიშვილი ან ქმარ ქვეშ, ან ქვას ქვეშ“. ქალიშვილსაც უკვე გულში აქვს, რომ ის გასათხოვარია, ის „სულის ცოდოა“, იმას ცდილობს, რომ სახელი არ გაუტყდეს, თორემ ვეღარ გათხოვდება და ბედ-მაზალი აღარ ეღირსება. ქალიშვილი ისე იზრდება ოჯახში თავდაჭერილად, რომ მამასთან და ძმებთანაც კი მორიდებულია, ცდილობს არ დაანახვოს თავის სხეულის არც ერთი ნაწილი, ფეხშიშველი გავლა დიდი უზრდელობა და უწყობაა; დედა პატარობიდანვე არიგებს ქალიშვილს არავის დაენახვოს არც ფეხშიშველი და არც თმებდაუფარცხნელი, დედა არიგებს ქალიშვილს, რომ მისი ნიდაობა (თვიური) საკუთარი ძმის ცოდმა (რძალმა) არ გაიგოს, არავისთან წამოცდეს თავისახლს, რომ მით არ დაგვიანდეს მისი გათხოვება. დღეღამითილი ამაცობს:

„ისეთი სუფთა და აზაპი რძალი მოვიყვანე, რომ ჩემ ხელში მოირეცხა ტანი, ისე ის არ დამიქვრივდა“-ო.

ოჯახში თუ რამდენიმე დაა, მშობლები მძიმე მდგომარეობაში ვარდებიან; საუკეთესოს პირველად უფროს დას აცმევენ და ახურავენ, სხვებს არც კი გამოაჩენენ, უფროსი არ დაჩრდილოსო. იმდენად აქვს ქალიშვილს ჩამჯდარი გონებაში თავისი არსებობის სიმძიმე, რომ ერთმა 5—6 წლის გოგომ, როდესაც დედამისს ქალიშვილი დაებადა, მოთქმით იტირა; როცა შეეკითხნენ, რადა სტირიო, მან გულამოსკვნით უპასუხა: „ვაი ჩემთვის, მზითევი შუაზე გემეყო“-ო.

ოსტატი. მეცხრამეტე საუკუნის დასასრულშიაც-კი ქალიშვილებს ხელსაქმისა და „ხელმოწერის“ სასწავლებლად ახლო-მახლო ოსტატებს აბარებდნენ. ოსტატი ყველაფერს ასწავლიდა ქალიშვილს: წერაკითხვას ასწავლიდა, წესიერებისაკენ მოუწოდებდა; ოსტატი ქალიშვილის ზნეობისთვისაც კი აგებდა პასუხს; სამაგიეროდ, ოსტატი ყოველთვეში ექვს შაურს ან ორ აბაზს იღებდა ვერცხლის ფულით თვითთული ქალიშვილისგან, მისი დაქორწინებისას-კი საქმროდან მიიღებდა ეგრედწოდებულ „საოსტატოს“ ოქროს თუმნიანს და ერთ ცალ ტანსაცმელს ახალსა და ძვირფასს. ოსტატი მზითევის დამზადებაში ეხმარება ქალის მშობლებს, ამაცობს, რომ მისი ნაოსტატარი პატიოსანია, კარგია და წესიერი; ქალის გადაწვევ-გადმოწვევაში პირველი ადგილთაგანი მას უკავია. აღსანიშნავია, რომ ოსტატი ქალი უმეტეს შემთხვევაში არის ხოლმე არა ისრაელი, არამედ ქრისტიანი, მაგრამ გაზრდილის მშობლების ოჯახსა და გათხოვების შემდეგ ქმრის ოჯახშიც დიდის ნდობითა და პატივისცემით აღჭურვილია.

ოსტატს ისე აქვს შესწავლილი ისრაელის ოჯახი, რომ კარგად იცის მისი წესები: ღვინოს მოერიდებზ და არ მოჰკიდებს ხელს; შაბათ დღეს თვითონვე დაუნთებს ცეცხლს; იცის ისრაელთა ტრადიციები და საყველგ-სახორცეს გარჩევა, ის კარგად ერკვევა, თუ რომელი ჭურჭელია საყველგე და რომელი სახორცე, ერთის სიტყვით შინაურია და ენდობიან. სამაგიეროდ თვითონაც სარგებლობს პატივისცემით: ოსტატისათვის გადადებულთა საზამთრო-საზაფხულო ფებსაცმელი, თავსათარი და თავშალი, ცალკე ძროხის მოსაწველი, (შაბათ-უქმე დღეს ოსტატი ძროხასაც მოუწველის უთქმელად), კაბა, ჩულქი და სხვა.

იშვიათია, რომ ბავშვი ძიძამ გაზარდოს; თუ დედას რძე არა აქვს, შინ მიუღის დაქირავებული მაწოვებელი ქალი. შვილი აუცილებლად თვითონ უნდა გაზარდოს ქალმა. ქალი-ძიძა, რომელიც ძუძუს აწოვებს ბავშვს, ისეთივე ნდობით და უპირატესობით სარგებლობს.

როგორც ოსტატი; იშვიათი გამონაკლისია, რომ ძიძა ისრაელი არ იყოს.

თუ ქალიშვილს ჯერ კიდევ „ტანი არ მოუტრეცხია“ ე. ი. თვიური არ მოსვლია, ის სარგებლობს შემდეგი უპირატესობით: თუ რომ ჩვეულებრივი ისრაელური წესით, ვთქვათ, ხორცი „დასაქაშრავად“ მარილში სრული ერთი საათი უნდა იქნეს, ასეთი ქალიშვილის მიერ დამარილებული ე. ი. დაქაშრული ხორცი საკმარისია გააჩერონ ნახევარი საათი, რის შემდეგაც შეიძლება მისი მოხარშვა-გაკეთება. როდესაც ქალიშვილს პირველად მოუვა თვიური, მის თვიურისაგან გასვრილ ნაჭერს ინახავენ ავზნიანისა და ბნედიანისათვის. ვინმეს რომ ავი ზნე მოუვლის, ამ ნაჭერს პატარას მოსჭრიან, გაჭქნიან წყალში და ავადმყოფს ასმევენ, როგორც უებარ წამალს ავი ზნისას.

ქალიშვილისათვის სავალდებულოა გრძელი ნაწნავები, სუფთად მოვლილი, მუდამ დაეარცხნილი. მშობლები, მეტადრე დედა, ამაცობს მით, რომ მის ქალიშვილს არც წარბი აქვს გამოქნილი, არც ფერუმარილი წაცხებული და არც თმები პატარა.

დედა სტუმრად მოსულ ქალებს სათითაოდ აჩვენებს და დაათვალიერებინებს რაც კი აქვს მომზადებული ქალიშვილისთვის სამზითვოდ—ლოგინი და სხვა. დედა ამაცობს, თუ მისი ქალიშვილი ხელსაქმის მკოდნეა: ჩემ ქალიშვილს ოქროს ხელი აბია, ოჯახს დაამდგენსო.

საუკეთესო ქალიშვილად უბანში ითვლება ის, ვინც საკუთარ მზითვეი თავისივე ხელით შეიკერა (გვირიშტით), ისე რომ მანქანით ნაკერში არაფრით გამოირჩევა; ხელსაქმე ძალიან გავრცელებულია ქუთაისის ისრაელთა შორის ოსტატის წყალობით, მისივე მეცადინეობით.

როდესაც ქორწინების თვე დადგება, ქალიშვილს ყველა ნათესავი პატიჟობს, ლოცავს, აკურთხევს მას, ტოლ-ამხანაგსაც დაუპატიჟებს და ასაჩუქრებს იმით, რაც უფრო სჭირია და არა აქვს; ხშირად ხელმოკლე ოჯახს მეზობლები და ახლო ნათესავები დაუტრიალდებიან, ქორწინებამდე ორი კვირით ადრე ქალის მშობლები გადაიხდიან „ტანისამოსის დაჭრა“-ს.

კ ა ბ ი ს ზ რ ა

დედოფლისათვის წინასწარ მომზადებულია და არჩეული ორი საკაბე, ერთი თეთრი აბრეშუმის საქეთუბე ((საქორწილო), მეორეც—„შვიდში ჩასაცმევი“. კაბის კრაზე ქალიშვილის სახლში სადელამთილოს მიწვეული ჰყავს თავისი. მტერ-მოყვარე, ყველა ქალი; ყველას მიაქვს თან საჩუქრად ოქრო და ვერცხლი შეძლებისგვარად, სადე-

დამთილოს კი ყველაზე ძვირფასი და გამოსაჩენი (ხშირად ოქროს საათი თავისივე ძეწკვით); მას რიგზე მიჰყვებიან მაზლის ცოლები (შილები), მულეები და განაყოფები. ქალიშვილის სახლში იმ დროს მოვლენ, რომ მზის ჩასვლამდე კაბას მაკრატელი დაედვას, საკაბე სადედამთილოს მიაქვს შეხვეული ფუანი პურით და შაქრით. ქალიშვილის დედასაც თავის მხრივ მოწვეული ჰყავს თავისი მტერ-მოყვარე, კეთილ-საყოლი და ახლობლები; ყველა ეხვევა მოსულ სტუმრებს. კაბის ქრისათვის აუცილებელია სამშაბათი დღე (მთელი და ბედნიერი დღე).

კაბისჭრას ესწრება ოსტატი და თუ ჰყავს ძიძაც, რომელნიც თვალს ადევნებენ მტერმა არაფერი იეშმაკოს, არ იკუდიანოს კაბის ქრის დროს, ან არავე იჯდეს იმ დროს, როდესაც სადედლოფლოს კაბას აზომებენ. სადედამთილო აიღებს ფუან პურსა და შაქარს ხელში, მისცემს სადედლოფლოს და ეტყვის: „ასე მიფუვე და ასე დამიტკბი, ღმერთო შენ სახელზე, ღმერთო აბედნიერე ყველა დედის ნაშობ-ნაზარდი და ჩემიც მათში, ღმერთო ინებე ფეხბედნიერი ჩემი ოჯახისთვისაც და თავისი დედ-შამისთვისაც. გამჩენო ღმერთო, შენ შემიხვთერე, კაი საათი, დღე ბედნიერი და მთვარე მშვენიერი, ღმერთო მოიწყინე გალუთი (ტანჯვა) ისრეელიშვილის და მოაბძანე მაშიახ ბენ-დავითი; გამჩენო ღმერთო, შენ გამიადვილე „ხუფა მურადიც“ (ქორწინება), ისე ნუ მამკლამ დედის ღმერთო, მე ამან მიბედნიერა, ვისაც მოსწრებული ჰყავსე გაგიბედნიერდავე, ვისაც გენატრებავე მოგასწროსე ღმერთმა ამენ, იეირასონ (ასრულდეს)“.

სადედამთილო საკაბეს სიგრძეზე ააზომებს სარძლოს, მიუმატებს აზომილზე და ეტყვის: „გემატა და არ გაკლდა“. ოდნავ მაკრატელით ნაწიბურს გაუჭრის, ისევ შეახვევს და გადასცემს შესანახად სარძლოს.

სუფრა გაწყობილია საუკეთესო ტკბილი ნამცხვრებითა და რძიანი. ნამზადით (ხორცეულის ნატამალი არაა), საუკეთესო დაფურცლული ხაჭაპურით, ღვინითა და სასმელებით. კაბის ჭრას მამაკაცები არ ესწრებიან.

სადედამთილოს წინასწარ აქვს სარძლოსთვის გამოგზავნილი რამოდენიმე სინით ძღვენი ძვირფასი და საუკეთესო ნამცხვრებით, რომელსაც სანამ სადედამთილო არ მოითხოვს, სარძლოს ოჯახი არც კი გახსნის და არც ხელს ახლებს: ისევე აწყვია, როგორც მაილეს. სუფრის შუაში სადედამთილო იკავებს ალაგს, მას შემოუხსნდებიან მისი მოყვანილი ქალები რიგზე, მის შემდეგ კი სხვა სტუმრები დაიკავენ ალაგს; მასპინძლები სუფრაზე არ სხდებიან. სუფრაზე დალაგებულია ყველაფერი გარდა ხაჭაპურისა და ყველკვერცხისა; ხაჭა-

პურს ცხელ-ცხელს აწოდებენ, მას ჩაი მოჰყვება, შეუდგებიან ჭამას და ლოცვა-კურთხევას, შუა ჭამაში რომ შევლენ, სადედამთილო სარძლოს მოითხოვს და გვერდში მოისვამს, ჭიქით ღვინოს მიაგებებს და ასმევს. მერე სადედამთილო ერთ ცარიელ სინს მოითხოვს, სინს სარძლოს დაუდგამს წინ და პირველი თვითონ აჩუქებს ძვირფას საჩუქარს. მას სხვები მიჰყვებიან, ყველა სათითაოდ. იღებს საჩუქარს, დალოცავენ სარძლოს და მორიდებულად ეუბნებიან: „ეს ჩვენი ცოტა ბებრათ მიიღე“-ო. სარძლო კი ყველას მადლობას უხდის; ყველა დამსწრე დაინტერესებულია, თუ ვინ რა საჩუქარი მოიტანა, სინი კი ხელიდან ხელში გადადის სავსე საჩუქრებით, ათვალეგრებენ, დაუბრუნებენ ისევ სარძლოს და დაუდგამენ წინ. თავისი სახლიდან გამოგზავნილ სინებს სადედამთილოს მიაწოდებენ, ერთი ან ორი სინითაც თავისას მიუმატებენ, ერთ სინზე დიდი ზომის ყველკვერცხია გამომცხვარი ისეთი გამომანგარიშებით, რომ სულ პატარა ნაჭერიც კი ყველა დამსწრეს შეხვდეს. სადედამთილო უფროს რძალს მიანდობს ნამცხვარის დაჭრას და ჩამორიგებას. უფროსი რძალი ან უფროსი ქალიშვილი პირველად ყველკვერცხს დასჭრის, დედას მიაწოდებს; სადედამთილო პირველად სარძლოს შეაჭმევს ერთ ნაჭერს და ეტყვის: როგორც ეს ყველკვერცხია მსუყე, ისე მსუყე და ბარაქიანი იქნეს შენი ხელი ჩემს ოჯახში“. მოყვრებს მიაწოდებენ წვრილ-წვრილ საინებს, შეიქნება სუფრის „მოსაკითხი“; სუფრიდან პირველი „მოსაკითხი“ სარძლოს დედას მიერთმევა, სავსე ჭიქით ღვინო ყველანაირი ნამცხვარი და ტკბილეული მოყვრის გამოგზავნილიდან; მოყვრები ერთი მეორეს ლოცავენ, შემდეგ სუფრის არცერთი წევრი არ დარჩება რომ არ მიიღოს მოსაკითხი, შეიქნება სადღეგრძელოები და ლხინი, სტუმრები მოილხენენ, იცეკვებენ, ითამაშებენ, დროს გაატარებენ და დიდის მადლობით დაიშლებიან.

არ წავა მხოლოდ სადედამთილო და მისი უფროსი ქალი და რძალი, რომელნიც მამაკაცების მოსვლას მოუტყდიან.

სუფრა რომ ალაგდება, ხელახლა უნდა გაიწყოს მამაკაცებისა და შინაურებისათვის უკეთესი, მეტი მოწონებით ვიდრე ქალებისათვის. მამაკაცებს იწვევს სასიძო თავისი მხრიდან ახლობლებს, ნათესავებს და შინაურებს. დღით დაწყებული ქალების წვეულება მამაკაცებით შეიცვლება (ხორცეული არაფერია); ილხენენ, დაათვალიერებენ ვინ რა საჩუქარი მოუტანა სარძლოს, დროს მხიარულად გაატარებენ და შინ დაბრუნდებიან.

იმავე სამშაბათ დღეს, ვაჟსაც წაიყვანს სასიმამრო ტანისამოსის ამოსარჩევად და შეუტყვეთავენ იმას, რომელსაც სასიძო მოიწოდებს და აირჩევს თავისი გემოვნებით. როგორც დედოფალი, ისე ნე-

ფეც ქორწინებაზე თავით-ფეხამდე ახალში უნდა იქნეს, არაფერი ნაცვამი და ნახმარი მათ არ უნდა ჩაიცვან, ქეთუბა ახალში უნდა იკუროთხონ.

ქორწილის წინასაღამოს ორშაბათ დღეს, ნეფე-დედოფალს უგზავნიან უკვე შეკერილ საქორწილო ტანსაცმელსა და ფეხსაცმელს—დედოფალს—ნეფის ოჯახი, ნეფეს კი—დედოფლის, ღვინით სავსე ჭურჭლით, ფუანი პურით და ვერცხლის ფულით. ორივე მხარე ტანისამოსს გაატანს ზედმიწევნით სანდო ადამიანს, რომ არაფერი დაეკარგოს, ან არ „იკუდიანოს“ (უეშმაკოს) ბოროტმა. ტანისამოსის მომტანს აუცილებლად ფულით ასაჩუქრებენ. დედოფლის ტანისამოსს თან მიჰყვება „სადუძური და საოსტატო“, აგრეთვე სახლის ძღვენზე აუცილებლად ოქროს ფული.

„სახლის ძღვენი“. ქორწილამდე სამი-ოთხი დღის წინ დედოფლის ოჯახში ღამით გაიგზავნება „სახლის ძღვენი“, რომელსაც რამდენიმე სინით წაიღებენ ვაჟკაცები, შინაურები და თავისიანები; სასიძოს მხრით „სახლის ძღვენზე“ დაწყობილია: დედოფლის საქორწილო ტან-ფეხსაცმელი; ვინცკია ოჯახში, მოხუციდან აკვნის ბავშვამდე, ყველას უგზავნიან „პატივსადებს“—ვის პერანგს, ვის ჩულქს, ვის ბაღდადს, ფეხსაცმელს, ლეჩაქ-თავსაკრავს და სხვა. აქვეა ძიძისა და ოსტატისთვის „სადუძური და საოსტატო“, აქვეა აგრეთვე შვიდი ცალი ყველანაირი ნამცხვარი სულ შინაური, პური ფუანი, მურასა, ქადა, მასა, თაფლიანი და სხვა. აქვეა შვიდი ცალი ფრინველი დამზადებული-დამარილებული: ინდაური, ბატი და ქათამი. აქვეა რაც კი მოიპოვება ყველა სახის ხილეული—ხმელი და ნედლი; საუკეთესო შინაური ღვინოც კოკებით. სახლის ძღვენის მიმტანნი იქვე დარჩებიან და ხშირად დილამდე ქეიფობენ. მეორე დილით თვით სასიძოს ხელმძღვანელობით, სიმღერით, გარმონით, ცეკვა-თამაშით, შეზარხოშებულნი, ხშირად სასიძოს ოჯახს მიადგებიან პირდაპირ და იქვე განაგრძობენ მოღვენას; სასიძოს დედა მათ ახალ სუფრას გაუწყობს და გაუმასპინძლდება.

ქორწილის წინა დღეებში დედოფლის ბინაზე ხშირად დადიან თავისიანები, ათვალეიერებენ: რა აკლია, რა უფრო ესაჭიროება და რა უფრო დაუმშვენებს მზითევს,—შეძლებისგვარად უყიდიან და ასაჩუქრებენ.

დედოფლის კაბის დაჭრაზე ვინც კი მიწვეული იყო ქალის ოჯახის მხრიდან და რომლებსაც არ ევალეობოდათ მაშინ „პირისანახავის“ მირთმევა, აუცილებლად ყველა ძღვენს გაუგზავნის, ძღვენზე იქნება: დაკლული ფრინველი დამარილებული, ინდაური, ბატი და რამდენიმე ქათამი, ხუთი ან სამი (აუცილებლად კენტი) შინაური ფუა-

სურ. 2. მივენ—ტებილა. საპ. ებრაელთა მუზეუმის კოლექციიდან.

ნი პური, იმდენივე მურასა და იმდენივე თხელი მასა, ზედ საჩუქარიც; დოქით ან კოკით ღვინო, ვის რამდენი შეუძლია. ამრიგად ქორწილის წინაღღეს და თვით ქორწილის დღესაც დედოფლის ოჯახში ძღვენი ძღვენზე მიდის გადაბმული, განუწყვეტლივ. ძღვენი აუცილებლად სინზეა დაწყობილი, სუფთა სუფრაში გახვეული, რომ არ ჩანდეს თუ შიგ რა არის.

ორშაბათ ღამით (ე. ი. ქორწილის წინაღამით), დედოფალს დასაბანად წაიყვანს დაღე აბანოში, ან შინ დაბანენ; თავზე დაღე დაადგება, ან ერთგული და, თუ ჰყავს ბებია, მხოლოდ ერთი; აბანებენ, უსხამენ წყალს და ლოცავენ, რომ ბედნიერი ცხოვრება ექნეს, იქნეს პატიოსანი და ოჯახის ერთგული, რომ მისი მაგალითის მიხედვით, მისი კარგი სახელით, მის ოჯახში მყოფი ყველა ქალიშვილი გათხოვდეს დაუბრკოლებლად. დაბანის შემდეგ ყველაფერი სუფთაგარეცხილი უნდა ჩაიცვას, ხელფეხზე ფრჩხილები ღრმად უნდა დაიჭრას.

ვინც ტანის დაბანაზე თავზე ადგა, იგივე წაიყვანს მანდილში გამოხვეულ დედოფალს პირველად „მიკვეში“; მიკვეში წაყვანა ისე გვიან ხდება რომ ხალხის ფეხის ხმა მიყრუებული იყოს, სადედოფლო შიგ მიკვეში სამჯერ გაეგლება, მიკვეს ზედამხედველი ქალი და თავისი წამყოლიც ერთხმად მიაძახებენ: „ქაშერ, ქაშერ, ქაშერ“ (ალალია); ქალი შიგ წყალშივე თავზე ხელებს დაიფარებს და აკურთხევს. ამოვა წყლიდან, არ გაიმშრალებს, ისე ჩაიცვამს, მიაძახებენ: „ვაჟის დედა, ვაჟის დედა, ვაჟის დედა“. იგი გაეხვევა ისევ მანდილში და მორიდებულად წავა შინ, რომ არავინ შეამჩნიოს თუ სად იყო. შინ რომ დაბრუნდებიან, ვახშამია გაწყობილი ოჯახის ახლობლებისა და შინაურებისათვის (სასიძო არ მივა), ივახშმებენ, ყველა შინაური დალოცავს დედოფალს, წაღმა სამჯერ შემოაბრუნებს და ატირდებიან, რომ საყვარელ ქალიშვილს უცხო ოჯახში ისტუმრებენ, უსურვებენ მას კაი ქალობას, სახელუანობას და ბედნიერებას.

ქორწილის დღეც აუცილებლად სამშაბათი დღეა. დილით რომ წამოდგებიან, არც ნეფე და არც დედოფალი არაფერს სჭამენ ქეთუბამდე. უნდა იმარხულონ იმ რწმენით, რომ რაც ცოდვები აქვთ ქორწილამდე ყველა უნდა შეუხდოს ღმერთმა; მარხულობენ მათი მშობლებიც.

ამ დღეს ნეფეს უფროსი „შაფერი“ (რომელსაც შოშბინი ჰქვია) აბანოში წაყვება, აბანოდან რომ დაბრუნდებიან პირდაპირ ნეფის სახლში წავლენ, იქ ნეფეს აცმევენ შოშბინი და მამა ან ვინმე უერთგულესი ახლობელი. საქორწილო ტანისამოსი ახალი უნდა იქნეს და

თვითულის ჩაცმევაზე უნდა კურთხევა. ნეფეს ასწავლიან როგორ უნდა აკურთხოს და დამსწრენი ბერახეებს აბრუნებენ; ნეფე ჩაცმულია, მისი მოწვეული ხალხი მოგროვილია, ემზადებიან სადედოფლოსთან წასასვლელად. შოშბინს ხელში უჭირავს კელაპტარი, რომელიც ნეფის დედის ხელით ჩამოქნილია ნეფის სიგრძისა და იმ სიმსხოსი, რომ რაც კი ვაჟები დაებადოთ, ყველას მილაზე (ნათლობაში) აინთოს. შოშბინს ხელში უჭირავს ქეთუბა ფერადებითა და სხვადასხვა ყვავილით მოხატული. ქორწინების წესებში არის პირობები, თუ რასა და რას დაპირდება დედოფალს ნეფე, შემდეგ თუ რამდენის საფასური მზითევი მიჰყვა დედოფალს, ქორწინების თარიღი, მოწმეების ხელმოწერა და სხვა.

დედოფლის ოჯახში დილიდანვე ფუსფუსია. ემზადებიან, აწყობენ სუფრას, სცლიან ძღვენს, თვალყურს ადევნებენ, რომ ყველაფერი რიგზე ოქნეს და სხვა.

დედოფალს ჩასაცმელად „დადე“ (ქორწილის დედა) ცალკე ოთახში შეიყვანს, საკუთარი დედაც დაესწრება, აცმევენ ყველაფერს. უცმელსა და ახალს—ლოცვა-კურთხევით. ჩასაცმევენ დედოფალს და მორთულს ჩიხტაკობითა და ლეჩაქ-თავსაკრავით დასვამენ, გვერდში დადე არ შორდება: უსწორებს, გარს უტრიალებს, არიგებს თუ როგორ მოიქცეს; მოდის ხალხი, შინაური და გარეული, დაპატიჟებული და დაუპატიჟებელი, ყველა დედოფალთან მიდის, ათვალეირებს, ულოცავს და კეთილ ცხოვრებას უსურვებს. დედოფალი ჩუმად ზის, სირცხვილია მისი. სითამამე, წყნარად უნდა იყოს, არავინ დასცინოს, არავინ დაძრახოს; ელოდებიან ნეფისა და მოყვრების მოსვლას.

გაისმის ჟრიაშული და ხმაურობა—„მოდიან“, მოდიან“-ო. მოყვრებს დედოფლის მამა შეხვდება, ნეფე მარჯვენა ფეხს შედგამს პირველად ზღურბლზე, მეზუზას (კარზე ნიშანს) მიესალმება, რიგრიგობით მოდიან დამხვდურნი და ულოცავენ ჯერ ნეფეს და შემდეგ ერთმანეთს.

ქორწილი

ნეფეს თან მოყვება რაბინი რამდენიმე ხახამიც და შოშბინი. თუ ვაჟს ბაბუა ცოცხალი ჰყავს, სავალდებულოა ბაბუა დაუდგეს შოშბინად, თუ არა და უფროსი დის ქმარი—სიძეა მეტნაწილად შოშბინი, რომელიც ნეფეს გვერდით არ შორდება, სულ ერთად არიან, ეშინია ნეფეს არავინ უღალატოს რაიმე, აგრეთვე დედოფალს დადე (თუ ქალს ბებია ცოცხალი ჰყავს, თუ არა უფროსი ძმის ცოლმა უნდა შეასრულოს დადეს მოვალეობა) გვერდით არ შორდება, რომ დედოფალს არავინ შეშაკოს, მალ-მალე ლეჩაქს უსწორებს, არავინ გამოუჭრას. ქორწილის ლეჩაქი თუ ვინმემ გამოჭრა მტრობით და მიწაში ჩაუმარხა დედოფალს, შვილის, ყოლის უნარი დაეკარგება, დაავადმყოფდება, თვიური აერევა და სხვა. ამიტომ დადე თვალს ადევნებს, ან სანთელი არავინ დააქროს საქორწილოდ ანთებული. თუ ქორწილზე ვინმემ სანთელი დააქრო, ნეფე-დედოფალს სამოძირო ანუ ვაჟი არ შერჩება, კიდევ რომ ეყოლოს არ გაეზრდებათ. შოშბინი და დადე ოთხსავე კუთხით იყურებიან და თვალს ადევნებენ, ფრთხილად არიან.

რაბინი ხელმძღვანელობს „ქეთუბას“ და თვითონვე აკურთხევს თავიდან ბოლომდე, დაიწყებს და დაასრულებს.

ოთახის შუაში იატაკზე მომზადებულია ერთი დიდი ბალიში, რომელზედაც „ხათან-ქალა“ (ნეფე-დედოფალი) უნდა შედგეს და ისე უნდა წაუკითხონ მათ ქეთუბა. პირველად ხათანი დადგება ბალიშზე, მას მარჯვენა გვერდით შოშბინი უდგას; მოჰყავს დადეს ქალიც. ქალი თავჩაღებულია, მორცხვია. შესდგამს ქალი ფეხს ბალიშზე და იქვე ერთმანეთს ფეხი უნდა დაარტყან ხათან-ქალამ; რომელიც მოასწრებს დარტყმას იტყვის: — „ჩემი მორჩილი იყავიო“; შეიქნება ძახილი, თუ ვინ აჯობა, ვინ დაასწრო ფეხის დარტყმა. უფროსები აფრთხილებენ კედელზე არავინ იქნეს მიყუდებული იმ რწმენით რომ, თუ ქეთუბის დროს ვინმე კედელს მიეყუდა, არ ვარჯა ხათან-ქალა ვერ გაიხარებსო. დაიწყება ქეთუბის წაკითხვა. აქვეა ორი მოწმე, რომელთაც ევალეებათ დაესწრონ ქეთუბის წაკითხვას. რაბინი გაშლის დაწერილსა და დახატულ ქეთუბას, ერთ კუთხეს ხათანი დაიკავებს, მეორეს ქალა, მე-

სამესა და მეოთხეს მოწმეები. რაბინი დაიწყებს ქეთუბის კითხვას, შოშბინი თავზე „სისიტს“ (სპეციალური მოსახურავი ლოცვის დროს) გადააფარებს ისე, რომ ყველას ეფარებოდეს: ხათან-ქალას და შოშბინსა და დადეს, ზოგჯერ კი ხუფა (ოთხი ჯოხია, რომელსაც ზევიდან ფარჩა აქვს გადაკრული კარავის მსგავსად) იხმარება ქორწილზე.

ხუფას მოატანინებენ სალოცავიდან და ოთხ ვაჟკაცს იგი ოთხი კუთხით ხელში უჭირავს ერთგულად. მის ქვეშ კი გამართულია ქეთუბა, რომელსაც რაბინი უხელმძღვანელებს, როგორც ზევით მოვიხსენიეთ: ამ დროს ხდება ბეჭდების გაცვლა. ამრიგად რაბინი დაიწყებს ქეთუბის კითხვას. წაუკითხავს თავიდან ბოლომდე, ჯერ თორულად, ე. ი. ებრაულ ენაზე, შემდეგ კი ქართულად სთარგმნის ყველას გასაგონად, თუ რას პირდება ხათანი ქალას. რაბინი, სანამ ქეთუბის წაკითხვას მოათავებდეს, ორივეს შეეკითხება, ხათანსა და ქალასაც, ხომ არიან თანახმა შეუღლებაზე; მანამდე ღვინოს (კიდუშს) არ აკურთხევენ. ქეთუბის შემდეგ ღვინოს აკურთხევენ, ჯერ თვითონ მოსვამს, მერმე ხათანს მიაწოდებს, ხათანი ქალას, შოშბინს, დადეს, მშობლებს, მოწმეებს და ვინც ისურვებს ყველა მოსვამს, თითო წვეთიც რომ შეხედეს, ნაკურთხ ღვინოს, ანუ კიდუშს ქალებიც მოსვამენ. კიდუშის დასრულების შემდეგ ხათანს მიაწოდებენ წინასწარ დამზადებულ ჭიქას, რომელიც ჯერ უნდა აკურთხოს ხათანმა და შემდეგ ისე მაგრად უნდა დაარტყას იატაკზე, რომ ერთი დარტყმით დაიფშენეს; თუ ჭიქა ერთი დარტყმით ვერ გატეხა ხათანმა, ცული ნიშანია, ცხოვრება ძნელი ექნება და მძიმე.

ქეთუბის დასრულების შემდეგ გაიმართება ჭამა-სმა; ჯერ დედოფლისას ცალკე სუფრაზე მამაკაცები დასხდებიან, ცალკე ქალები და მათთან დედოფალი. როგორც აღნიშნული იყო, ხათან-ქალა ქორწილის დღეს მარხულია, მათი მშობლებიც აგრეთვე მარხულია; პირველად როგორც ყოველთვის, მამაკაცებს მიართმევენ საჭმელს, შემდეგ კი—ქალებს, შეიქნება მილოცვები და კეთილი სურვილები; სანამ ხათან-ქალას წაიყვანდნენ ხათანის სახლში, წინდაწინ გაიგზავნება ლოგინი, რომელსაც ერთგული ადამიანი ჩაიბარებს და, დააგებს თუ არა ლოგინზე ბუმბულს იქვე შიგ ახლობლის და ერთგულის ვაჟს ჩააგორებს, რომ პირველად ვაჟი შეეძინოს ნეფე-დედოფალს.

მოიღხენენ ქალის ოჯახში. შემდეგ გაემგზავრებიან დედოფლის წასაყვანად; სანამ ხათან-ქალას წაიყვანდნენ, დედამთილი დაწინაურდება, რომ შინ დაუხვდეს ხათან-ქალას და მათ წამყოლს.

დედოფალს თავისი მშობლები წალმა აბრუნებენ, ხვეენა-კოცნითა და ლოცვა-კურთხევით ისტუმრებენ, ტირიან საყვარელი ქალიშვილის მოშორების გამო და ჩააბარებენ დედამთილს.

ხათან-ქალას წინ მიუძღვიან რაბინი და „ხახმები სანთლებითა და „ენ დოდი ქალას“ გალობით; ყველა თავისიანიც მიაცილებს, გარდა ქალის მშობლებისა. მოშბინი და დადე ყოველ წუთს ფრთხილობენ და აკვირდებიან, რომ არაფერი ცუდი შეემთხვეს ხათან-ქალას; სახლის კიბიდან რომ ფეხს გადმოდგამს დედოფალი, უკან აღარ უნდა მიიხედოს იმ რწმენით, რომ მშობლებს აღარ დაუბრუნდეს სასიავოთ.

წინ ხათანი მიდის, აბრეშუმის ბალდადზე უკიდია ხელი, მას ქალა მიჰყვება, ბალდადის მეორე ყურზე ქალას უკიდია ხელი, მიჰყავთ გალობით, მაყრებით. ხათანის სახლამდე ფეხით მიჰყავთ. წინ მახარობელი მიდის, რათა ახაროს ვაჟის ოჯახს დედოფლის მოყვანა. მახარობელს ვაჟის ოჯახში მისვლისთანავე კისერზე აბრეშუმის ბალდადს მოახვევენ და დაასაჩუქრებენ. მახარობელი უმღერის:

„მოვდივარ მახარობელი გულისა გამხარებელი,
დამიცალეთ დარბაზი, ქალი მომყავს ლამაზი“.

როგორც კი ხათან-ქალა ვაჟის მშობლების სახლში ფეხს შედგამენ, მათ დედამთილი დაუხვდება პირველსავე კარებში, დედოფალი პირველად მარჯვენა ფეხს შესდგამს, მარჯვენა ხელს კი დედამთილის მიერ გაწოდებულ საფუარში (პურის ცომში) ჩაჰყოფს. დედამთილი შეაყრის შვილსა და რძალს ღომის მარცვალს. მასვე საინით ხელში საფუარი და შაქარი უჭირავს და შესძახებს შვილსა და რძალს: „ასე გამიმრავლდით“, ღომის მარცვლის შეყრაზე; „ასე გამიფუვდით“, საფუარში ხელის ჩაყოფაზე; „ასე დამიტკბით“, შაქრის შეხებაზე.

შეიყვანენ ხათან-ქალას დარბაზში, სამჯერ „ენ დოდი ქალას“ გალობით შემოატრიალებენ და შემდეგ დასხდებიან მათთვის გაწყობილ სუფრაზე, რომელიც ტკბილეულობით და ნამცხვრებით არის გამართული. რაბინსა და ხახმებს, რომელნიც ხათან-ქალას შინ მოჰყვნიან, ხორცეულსა და ღვინოს მიართმევენ, კიდულ-ბერახა კურთხევა მოისმინონ.

ხათან-ქალას რომ ქალის ოჯახიდან გამოისტუმრებენ, უკანვე გამოაყოლებენ ღია სინით რამოდენიმე ცალ ფუან პურს, რამოდენიმე ქათამს შეუწვავსა და დამარილებულს, აგრეთვე თხელ მასას და დოქით ღვინოს. როგორც კი ხათანის ოჯახი მიიღებს ზემოხსენებულს, დაცლიან და იმავე რაოდენობით ისეთივე სახის ძღვენს, იმავე სინზე დაუწყობენ თავისი ოჯახიდან და დაუბრუნებენ მაგიერს; ღვინოს, ქათამს, პურს და თხელ მასას.

ხათან-ქალას გვერდს მოუსხდებიან მოშბინი და დადე, დედოფლის ახლო ნათესავები და ტკბილეულით გაწყობილ სუფრაზე განაგრძობენ ქეიფს. ღვინით პირველად ხათან-ქალას დალოცავენ, შემ-

დეგ დადეს; დადეს მიაწოდებენ სავსე ჭიქით ღვინოს, რომელშიაც ერთი ან რამდენიმე ცალი ოქროა; დადე ფეხზე წამოდგება, დაილოცება, ღვინოს მთლიანად შესვამს, ოქროებს კი შოშბინი გადმოჰყრის ჭიქიდან და დადეს მიაართმევს „სადადეოს“. მოქეიფენი სუფრაზე რჩებიან, დადე კი ხათან-ქალას ლოგინს გაუსწორებს, დაარიგებს ქალას როგორ მოიქცეს, გამოემშვიდობება და შინ დაბრუნდება. (დადე აძლევს ქალას უხმარ თეთრ უბე მიტკალს, რომელიც ქალმა შეუღლების დროს უხდა დაიფინოს, რათა მისი ქალწულობა მიტკალზე აღინიშნოს).

პირველ ღამეს ნეფე რომ დარწმუნდება დედოფლის ქალწულობაში, იგი ვალდებულია ქალს აჩუქოს ვერცხლის ფული (ან ოქრო) შეძლების მიხედვით. თუ კი ქალს ქალწულობა დაკარგული აქვს (რაც მეტისმეტად იშვიათად ხდება), ვაჟი უარს ამბობს მასთან შეუღლებასზე, მოიწვევენ ქალის მშობლებს, რაბინ-ხანმებს, მოწმეებს, ახლობლებს და თავისი მხრით ქალს უკანვე უბრუნებენ მშობლებს.

დედამთილის მიერ დახვედრებული საფუარი, ღობის მარცვალი და შაქარი ხათან-ქალას ერთი კვირის განმავლობაში საწოლის ქვეშ თავთით უდგია, იქვეა დიდი შავტარიანი დანაც, რომელიც ადგილიდან არ უხდა დაიძრას მერვე დღის საღამომდე.

ხათანის სახლიდან რომ დედოფლის ნათესავეები დაბრუნდებიან, დედოფლის მშობლებს მიაკითხავენ, სადაც ისევ ღვინოა გამართული.

მეორე დღით (ოთხშაბათს) შოშბინი და დადე იმ დროს მიაკითხავენ ხათან-ქალას, როცა უკანასკნელნი ახალი გამოღვიძებულნი არიან. შოშბინი ორ ბალიშს გაგზავნის სალოცავში და შვიდი დღის განმავლობაში შოშბინი და ხათანი სალოცავში ამ ბალიშებზე სხედან. შოშბინი დღითვე სალოცავში გაუძღვება; ერთი კვირის განმავლობაში, ხათან-ქალა მარტო არ დაიტოვება, რომ არაფერმა დააზარალოს. სალოცავში წასვლის შემდეგ დადე დაქორწილებულთა ნაწილს ლოგინს გაასწორებს, დაუძახებს დედამთილს და დედოფლის სიქალწულეს აჩვენებს; ყველა უფროსი ქალი, ვინც კი არის ოჯახში, დახედავს და გაიგებს, რომ პატიოსანი ქალიშვილი მოუყვანიათო. სადედამთილო ბალიშსაც მიაართმევს დედამთილს დადე.

სანამდე ხათანი და შოშბინი სალოცავიდან დაბრუნდებოდნენ, დილაადრიან დედოფალს დედისაგან „მოსაკითხი“ მოუვა ხაჭაპურით, რძინით, ნაღებით, მასით, ღვინით და სხვა.

ოთხშაბათ ნაშუაღმდეგ შოშბინი გაჰყვება სიმამრის ოჯახში ხათანს და დაპატიჟებს: „გვეწვიეთ ამაღამ თქვენი მტერი თა და მოყვრითა“.

ოთხშაბათ დილიდანვე ხათანის სახლში იწყებს დენას ძღვენი ისე, როგორც დედოფლის სახლში მიდიოდა, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ დედოფალს ძღვენზე „პატივსადები“ რაიმე საჩუქარი უნდა გაეგზავნოს, ხათანისას კი—მარტო სურსათი ღვინით „უპატივსადებოთ“; ძღვენის მიმტანს იქვე აბარებენ, რომ გამომგზავნის ოჯახში მყოფნი ამაღამ ეწვიონ. არიან ცალკე მოპატიე ქალებიც, რომლებმაც ყველა კუთხე ზედმიწევნით იციან, სად რომელი ოჯახი ცხოვრობს, მოპატიეს პირით მაინც რომ შეუთვალონ; თუ მოპატიემ ორჯერ მაინც არ ჩამოუარა, და არ მოაგონა, დაპატიეებულეზი დაემდურებიან, გულიანად არ დამპატიეაო, გაებუტებიან და ხშირად უსიამოვნება მოსდით ხოლმე.

ოთხშაბათ დილიდან დედოფალი უკვე თავლია ვეღარ გაივლის, მას უსათუოდ თავზე უნდა ეხუროს, თორემ თუ გათხოვილი ქალის თავის კეფა კედელმა დაინახა, იმ ოჯახს სიღარიბე არ აშორდებაო. გათხოვილი ქალისთვის არ შეიძლება არც „სანთელის დათმობა“, ე. ი. ის ვალდებულია ყოველ შაბათ-უქმე დღეში სანთელი აანთოს.

ოთხშაბათ ღამით უკვე მოგროვდებიან სტუმრები, გაწყობილია სუფრა, ცალკე მამაკაცებისათვის, ცალკე ქალებისათვის. უცდიან მოყვრებს, რომელნიც ქალის მშობლების ოჯახში გროვდებიან, რომ ერთად მივიდნენ მტერ-მოყვრითა და „დაამშვენონ“.

მოყვრებს შეხვდებიან ღირსეულად, დედოფალს ყველა თავისიანი რაიმე საჩუქარს მოუტანს კიდევ ოთხშაბათ ღამის ნახვისას; დედამიდან დაწყებული და გათავებული პატარა ბავშვით ყველა სინარულით მიარბენინებს საჩუქარს დედოფლისათვის.

სუფრაზე რომ დასხდებიან, დედოფლის დედა ხელს არაფერს ახლებს, არ სჭამს, „საუკმელო“-ს უცდის. მას მიართმევენ საჩუქრად ფულს, ღვინის დასალევს ღვინით და ფუანი პურით. ქალიშვილის დედამთილი ე. ი. მძახალი მიაწოდებს და ყველას გასაგონად ეტყვის: „ე ჩვენი ცოტა ბებრათ მიიღე მოყვარე, როგორც პურღვინის სახელი არ მოიშლება, ისე ჩვენი მოყვრობა ნუ მოშალოს ღმერთმა“. ჭოილხენენ და იქეიფებენ, მთელ ღამეს გათენებამდე.

შაბათ დილით ხათანი უნდა იკუროთხოს სალოცავში. გამოლოცვის შემდეგ სიღედრის ოჯახში საუზმეა გაწყობილი, სადაც პირდაპირ სალოცავიდან მიდიან მარტო მამაკაცები; იქიდან სტუმრებიანად მიდიან ხათანის სახლში, სადაც სადილია გაწყობილი.

შაბათს სადილად დაწყებული ქეიფი ხშირად კვირამდე გასტანს. კვირა ღამით კი ხდება „მზითევის მიცემა“. სიღედრის სახლში სუფრაზე გაწყობილია ყველა ის საგანი, რაც დედოფალს მიეცა მზითვად. აღსანიშნავია, რომ ქალს მზითევში შეიძლება ბევრი

შხვადასხვა სახის ნივთი გაჰყვეს, უბრალო ქინძისთავიც კი, მხოლოდ არავითარ შემთხვევაში ნემსი არ უნდა იქნეს, რადგანაც ნემსის ვაყოლა მზითევი ცუდი ნიშანია—დოვლათი ნემსის ყუნწში გაძვრება და ქალი ვერ გაიხარებსო. შავი ძაფიც არ უნდა გაჰყვეს დედოფალს; შავი ცუდის მომასწავებელიაო.

მოსულია რაბინისა და შოშბინის ხელმძღვანელობით მოწვეული ტალხი, მარტო მამაკაცები, წინასწარ შეჯასებულია მზითევი და სიაც შედგენილია. დაიწყება ანგარიში: ქალის მხარეს უნდა მეტი შეათასოს, ვაჟის მხარეს კი—ნაკლები; ზოგჯერ ამ ნიადაგზე ჩხუბიც მოსდით ხოლმე, ხშირად კი მშვიდობიანად რიგდება; მიიღებენ თუ რა საფასურისაა მთელი მზითევი და ფული (ძალიან იშვიათად გათხოვდება ქალი, რომ მას ფული არ გაჰყვეს). გაიშლება ქეთუბა, შიგ ჩაიწერება ღირებულება, რომელსაც 20% დაემატება. ვაჟი, მოწმეები და შოშბინიც ხელს მოაწერენ, რომ ჩაიბარეს სრულად რაბინის თანდასწრებით და შეუდგებიან მოლხენას. დილით მზითევს გაგზავნიან. მეორე ოთხშაბათ დილამდე ხათანი და შოშბინი დღეში სამჯერ—დილას, ნასადილევსა და საღამოს—სალოცავში დადიან და ლოცვის დროს ბალიშებზე სხედან. ერთი წუთითაც მარტო არ უნდა გაიაროს ხათანმა. მეორე ოთხშაბათ დილით კი, ე. ი. მერვე დღეს უკვე გათავდება ქორწილი ხახმის თანდასწრებით და კიდუშ-ბერახით. დადევ ყოველ დღე სამ იჯრაზე უნდა ესწრებოდეს რვა დღის განმავლობაში. ოთხშაბათ დილით გამოემშვიდობებიან ნეტე-დედოფალს შოშბინი და დადევ, ხოლო ხუთშაბათ დილით დადევ და შოშბინიც ძღვენს გაუგზავნიან თავიანთი სახლებიდან საჩუქრებით (კარგი საკაბე და ან კარგი ძვირფასი ნივთი გამოსადეგი); ქორწილის რვა დღის შემდეგ—ხათან-ქალას ჯერ შოშბინი გადაიწვევს, მერე დადევ, მერე ქალის მშობლები. სანამ დედოფალს შოშბინი და დადევ არ გადაიწვევს, მისი (დედოფლის) სახლიდან გამოსვლა და სადმე წასვლა ძალიან სირცხვილია.

ქორწილის ღამის შემდეგ დედოფალი ერთი კვირის განმავლობაში ქმარს აღარ უნდა მიეკაროს; ერთი კვირის შემდეგ კი ისევ დაიბანს, დაიცვლის და მიკვეში გაევილება. შეუდგება ჩვეულებრივი ისრაელის ქალის წესისამებრ ცხოვრებას. ერთი კვირის შემდეგ, როდესაც ქალი მიკვედან დაბრუნდება მას მისცემენ „საფუარს წასაკეთებლად“.

ქორწილის საღამოს რომ დედამთილმა საფუარი კარებთან შეახვედრა, იგივე საფუარი უნდა „წააკეთოს“. დედოფალი რომ მიკვეშია წასული, დაამზადებენ გობზე პურის ფქვილს და იმავე საფუარს, რომელიც ნეტე-დედოფლის ლოგინის ქვეშ სუფთად გადაფარებული

ინახებოდა. დედამთილი შიგ ბრინჯის მარცვლებს ჩაუყრის. როდესაც დედოფალი საფუარის „წაკეთებას“ შეუდგება, ისე ფრთხილად და დაკვირვებით უნდა დასრისოს ხელში საფუარი, რომ არც ერთი მარცვალი ბრინჯისა (რომელიც დედამთილს დათვლილი აქვს) არ უნდა დარჩეს შეუმჩნეველი, უნდა ამოალაგოს და სუფთა ალაგზე დააწყოს, დედამთილმა დაითვალოს და ნახოს ყველა უნახია თუ არა. თუ ბრინჯის ყველა მარცვალი ნახა და ამოიღო, კარგი რძალი იქნება, თუ არა და, ცუდი.

ხშირად დედოფალს მული მოეხმარება, გაიგებს-რა ვინმესგან, თუ დედამისმა რამდენა მარცვალი ბრინჯი ჩაურია საფუარში.

ძალიან ძნელი კი არის ერთი კვირის გამხმარ საფუარში ბრინჯის ძებნა, რაც უნდა დამბალი იყოს ის.

რძალი ემორჩილება ოჯახში ყველას, როგორც უმცროსი. უფროსები რომ შინ შემოვლიან, იგი ფეხზე უნდა წამოდგეს, დილით ადრე დგებოდეს, ღამით გვიან წვებოდეს, რასაც დედამთილი უბრძანებს, თავის გაუქნევლად ასრულებდეს, დედამთილის დაუკითხავად არსად წავიდეს, ვაგლახ მეზობლებში სიარული არ დააწყოს, ოჯახის აუგი (ნაკლი) არსად ილაპარაკოს. შეასრულოს ქმრის სურვილი, წავიდ-წამოვიდეს მხოლოდ ქმართან, მულთან, მაზლის ცოლებთან, მარტო არ გაიაროს, არავინ გააბახოს (გალანძლოს) და სახელი არ გაუტყდეს. პატარძალი ისევე ემორჩილება უფროს „შილს“ — მაზლის ცოლს, — როგორც დედამთილს; მის წინ არ დაილაპარაკებს, სიტყვას დაუჯერებს, მისგან ოჯახის ყოველივე წვრილმანსაც კი შეისწავლის და მეცადინია ყოველნაირად პატივი სცეს მას. უფროსი შილი დედამთილობს.

რძალი ათი-ოცი წლობითაც რომ ჯალაბში იყოს, ხმას არ ამოიღებს დედამთილ-მამამთილის და უფროსი მაზლების წინ.

ქორწილის მერვე დღეზე „შვიდის“ შემდეგ დადევნა მიაკითხავს დედოფალს და თავის ხელით დაუცვლის ლოგინზე თეთრიან პირებს, მოაგროვებს ნეფე-დედოფლის საცვლებს რაც კი გასარეცხია, ერთად შეახვევს; ნაქორწილარ ლოგინს გაამზეურებს, დაურეკავს, დაუბერტყავს, სუფთა ახალ თეთრ პირებს ჩააცმევს, გასარეცხებს კი, თავის ოჯახში წაიღებს, გაურეცხავს, დაუუთოვებს და ისევე თავის ხელით დაუბრუნებს.

ნაქორწილარი სარეცხი ისეთ ადგილზე უნდა გადაიკიდოს, რომ ადამიანმა ვაგლახად ხელი არ შეახოს; თუ ნეფე-დედოფლის რაიმე ნაქორწილარი დაიკარგა, ეს ძალიან ცუდი ნიშანია, სჩანს ვინმემ უმტერა, უღალატა, შეიქნება მკითხავ-მარჩიელობა, თორაზე დახედება, გაიგონ თუ ვინ უეშმაკა, ვინ უღალატა.

სურ. 3. ქეთაისელი ებრაელი ქალი (ტიბი)

თუ ასეთი რამ მოხდა, ე. ი. ნეფე-დედოფლის საცვალი დაიკარგა, ორივეს მშობლები გამწარებულნი ჩამოასხამენ წმინდა სანთელს, და-გრეხენ და სალოცავში წაიღებენ გადასაცემად. აქ ანთებენ დაგრეხილ სანთელს, მიაკრავენ საქალებოში და ხმა-მალა გადას-ცემენ მათი შვილების მოღალატეს. გადაცემის შემდეგ შეშინებული ქურდი მონაპარს ზოგჯერ ჩუმად უკანვე მიუგდებს.

მშობიარობა

ქალს პირველ შვილზე სალოგინოდ მშობლები გაიწვევენ; ხშირად ქალის ორსულობის დროს დედა უმზადებს „აკვნის იარაღს“, რომელიც შედგება ყველაფრისაგან, რაც კი აკვნისა და ბავშვისათვისაა საჭირო; ორ-ორი ლები და საბანი, ბავშვისათვის ორი წყვილი არტახი, ორი ბალიში—ერთი საშაბათო-საკაიდლო, მეორე საწარეუკანო, ბავშვის ჩასაცმელები და დასახურავი საზაფხულო და საზამთრო.

ქალს რომ დალოგინების დრო მოუვა, დაახლოებით რამოდენიმე დღით ადრე დედ-მამა მოვა სიძისას და გაიწვევენ ქალიშვილს. მათ ვახშამს გაუმართავენ, ორსულს დალოცავენ, წაღმა დააბრუნებენ, სანთლებს ანთებინებენ, ყველა კარის მეზუზას გამოამშვიდობებენ და დედამთილი ეტყვის: „წადი შვილო, როგორც მშვიდობით გისტუმრებ, ისევე მშვიდობით დამიბრუნდი, თავნითა და სარგებლით, გადარჩი ერთი ხმით, დამადლიანდი ბენზახარზე (ვაჟზე), გასაზღვლზე და დასარჩენზე, ფეხ-ბედნიერზე, მაზალიანზე, ასლახიანზე (დოვლათიან-ხეირიანზე), ამენ“. დედამთილი სამჯერ წაღმა შემოაბრუნებს, გააცილებს და გაისტუმრებს.

ქალის ლოგინობის ხარჯები მისმა მშობლებმა უნდა გაისტუმროს, თუ ვაჟი ეყოლა, მილაც (ნათვლა) ქალის მშობლების ხარჯზეა. ლოგინობის დროს შემსვლელ-გამსვლელი მნახველი, მელოგინეს სანახავათ მისული ქალები არავენ წავა ისე, რომ სუფრა არ გაუმალონ, არ მოალხინონ, ყველას გაუმასპინძლებიან, მთელი კვირის განმავლობაში აცხობენ და აკეთებენ ნაირ-ნაირ ტკბილსა და საუკეთესო ნამცხვრებს, ახალ-ახალს.

ქალს ვაჟი თუ შეეძინა, მერვე დღეზე ქალის მამა ხდება ნათლიად და იგი დიდის ხარჯითა და წვეულებით ასრულებს ამ წესს.

მორწმუნე ისრაელს ვაჟის დაბადება უფრო ახარებს, ვიდრე ქალის, რადგანაც ვაჟი სულის სახსენებლად გამოდგება, ქალი კი ვერ ეტყვის მშობლებს კადიშს.

ვაჟის დაბადებას ვინც პირველად მიახარებს მამას, საჩუქარს მიიღებს.

ვაჭირვებულ მშობიარესთან მოიწვევენ დედის პირველს (ქალს), რომელსაც ხელში უჭირავს სამი ცალი კვერციხი; შემოსვლისთანავე

დედის პირველი მარჯვენა ფეხს შემოადგამს თუ არა, იქვე თითოეულ კვერცხს ცალცალკე კედელზე მიახლოს და ხმამაღლა იტყვის: „გველბაყაყი გაიყარა, დედა მარიამ შენ რას შეგებია“-ო.

თუ მშობიარეს უჭირს მორჩენა, ვინც მივა მნახველი მიაძახებს: „ჩემი შემოსვლა—შენი მორჩენა,“ თან კაბის კალთას დაიბერტყავს და იტყვის: „როგორც მალე კალთის ბერტყავა, ისე მალე მას შვილი დაეზადოს“. მშობიარესთან მყოფთ ყველას გახსნილი უნდა ჰქონდეს ღილები და სხვა რაიმე შესაკრავი, აგრეთვე იმ სახლში არაფერი უნდა იყოს დაკეტილი იმ რწმენით, რომ როგორც დამსწრეთაგანმა სწრაფად ღილები დაიხსნა, ისე სწრაფად მისი წელიც გაიხსნას და დაზადოსო. მშობიარესთან მოაქვთ სალოცავის გასაღები, სეფერ-თორის კაბა, მთელი პური, რომელსაც მის მუცელზე შუაზე გადასტეხენ ლოცვა-კურთხევით, რომ მალე ეშველოს შეწუხებულს. გატეხილ პურს თავთით ამოუღებენ ავადმყოფს, და ბავშვის დაბადების შემდეგ იმავე გატეხილ პურსა და ღვინოს გაუგზავნიან ღარიბს. მშობიარეს ქმარმა თავისი კალთით წყალი უნდა ასვას, რომ როგორც მალე მუცელმტკივანმა წყალი შესვა, ისე მალე ეშველოს.

როდესაც სეფერ-თორის კაბა და სალოცავის გასაღები მოაქვთ მუცელმტკივანთან, კაბას და გასაღებს ზედ გადაათარებენ ღალადით: „გაუხსნას ღმერთმა საშველი კარები ყოველ მშობიარეს“ (იმ დროს „ეხალისა“ და სალოცავის კარი ღიაა მათ უკან მიტანამდე სალოცავში). ავადმყოფს ეკითხებიან თუ რაიმე ნედერი აქვს, ათა-რას აუშვებენ; დაუძახებენ ორ ხახამ—თალმიდს, რომელიც პურღვინოზე დალოცავს და ღმერთს შეეხვეწება აპატროს მშობიარეს, თუ რაიმე ნედერი ვერ შეუსრულებია, რის შემდეგ ყველა დამსწრე მიაძახებს: მუთარლახ, მუთარლახ, მუთარლახ (თავისუფალი იყავი). მშობიარე ღმერთს ეხვეწება, წმინდა დედებს, სარა-რიბკა-რახელ-ლიას, წარდგენ ღმერთის წინ, ილოცონ მისთვის, რომ უშველოს, არ იტანჯოს. ოჯახის უფროსი დედა ან დედამთილი ფუს-ფუსშია, სანთლებს ანთებს, მშობიარესაც აანთებინებს, ღვთის ვედრებით: „ოო, ღმერთო აბრაამისაო, ღმერთო ისხაკისაო, ღმერთო იაყაკობისაო, თუ ვინიცობაა, დამეთმოს სანთლის ანთება ამ ორსულობაში, მიიღე ე წმინდა სანთელი (სანთელი აუცილებლად შინ ჩამოსხმულია, ნართიც შინაურია), ნუ მიზამ ჩემი ცოდვისას, მიშველე და მემეხმარე გამჩენო ცისა და ქვეყნისაო“. მშობიარეს ანთებულ სანთლებს შანდლით თავით დაუდგამენ და იქვე უნდა დაიწვას.

მშობიარეს გამოავლებენ ხელში ფულს და იგი ამბობს:—„აა ღმერთო ერთო, უკვდავო და უცვალებელო, თუ ვინიცობაა ღარიბი გემეწბილებინოს და არ მიმეხედოს, ნუ გამიხსენებ ამ გაჭირვების დროს

მაპატივე, მიშველე“-ო. მის ხელში გამოვლებულ ფულს მთლიანად ლარიბებს დაურიგებენ.

ქალს რომ მუცელი ეტკინება, არ ვარგა თუ ბევრმა ვინმემ გაიგო: ძნელი მორჩინა ექნება, თვალს აიტანს.

მშობიარის მუცლის ტკივილის დროს, ოჯახის უფროსი ქალი სანთელს რომ აანთებს, წყალს ათბობს ცომის მოსაზელად; მოზელს ცომს და მოზელის დროს ღმერთს ევედრება:—„აა ღმერთო, აბრაამისაო, ღმერთო ისრაელისაო, ღმერთო იაკობისაო, ღმერთო გამჩენოცისა და ქვეყნისაო, რომელმაც გადაგვაქციე წყალი ადამიანად, უხსენი მტყვევსა ისრაელისას, ულხინე ავადმყოფსა ისრაელისას, უხსენი სალდათს ისრაელისას და გამოიყვანე ვალუთისაგან (ტანჯვისაგან), ნუ გაუჭივრებ გამჩენო ნურსად მშობიარეს ისრაელისას და მათში ნურც ჩემსას, ამისო ზეხუთო (მადლო)“. ამ სიტყვებით მოზელილ ცომს მაღლა ორივე ხელით ასწევს და განაგრძობს: „ყველა გადაარჩინე მშვიდობიანად, ერთი ხმით, ვისაც რა მისცე გასაზღვლი და დასარჩენი, ყველას შეახვდერე რიბონაშელყოლამ (გამჩენო-პატრონო ქვეყნისაო) დღე ბედნიერი და მთვარე მშვენიერი, მოაბძანე გამჩენო მაშიახ-ბენ-დავითი დამხსნელი ისრაელისა და მოგვასწარი თიხიათ ამეთიმს ამისო ზეხუთო (ცომზე ადებს ხელს) მოგვიხსენიე, მაღლები მამებისა და პაპებისა, დაგვამადლიანე ყველაკანაი ხას (წმინდა) იერუშალიმს: შენ საქებლათ და სადიდებლათ, ნუ გაგვიწყობ გამჩენო შენ საყვარელ ისრაელის შვილ; ნურსად პურსა საქმელათ, და წყალსა სასმელათ, თუ რამე ხალა დემებათლებინოს, მაპატივე და გამამიტანიე ამ ხალაში მე და ჩემი ქალი და რძალიც გამჩენო ხალაბერახისაო“.

ამ სიტყვებით ცომზე ხუთ ალაგას პატარებს მოწყვეტს, შეაერთებს მათ (კვერცხის ოდენა უნდა იქნეს სულ მცირე) და სამჯერ წაღმა შემოაველებს კურთხევით,—მოზელილ ცომზე, რის შემდეგ შემოვლებულ კვერცხის მსგავს ხალას მშობიარეს ორივე ხელში გამოაველებს და ვალუებულ ცეცხლში, პირდაპირ ლადარში ჩაადგებს, რომ სწრაფად დაიწვას, მოზელილ ცომს კი სუფთად გადაფარებულს თბილ ადგილზე დადგამს, რომ კარგად გაფუფდეს.

მშობიარეს „მუხლში ჩადგომის“ შემდეგ კარს მაგრა მიხურავენ, და როდესაც ბავშვი დაიბადება, სანამ ბავშვის ამხანაგიც (ბუდე) ანუ მომყოლი, არ გამოჰყვება და ქალი მთლიანად არ განთავისუფლდება, მანამ კარი არ გაიღება, შემდეგ გაიღება კარი, მაგრამ სანამ ყველა იქ მყოფი არ დაკბილავს რამეს, არავის გაუშვებენ; დაუკბილავი რომ ვინმე ვაგიდეს, ბავშვს სიმსუყე არ ექნებაო.

შეიქნება მილოცვა და შეძახილები:— „ფეხ-ბედნიერი, მაზალიანი, დოვლათიანი, ასლახიანი, ამენ იეირასონ; ვისაც ქყავსე გეგეზარდავე და დაგირჩავე შინ და გარეთ, ვისაც გენატრებავე, მეგესწროვე, ამენ“.

მელოგინეს სუფთად მოვლალს, მოასვენებენ და თუ მოსახერხებელია აღარავის შეუშვებენ მასთან ოთახში, გარდა მცველისა, ხოლო არავითარ შემთხვევაში მარტო არ მიატოვებენ ორმოცამდე, არც სანთელს დააქრობენ მელოგინეს ოთახში.

მშობიარობის დროს ნახმარი ლოგინი და სხვა აუცილებლად მდინარე წყალში უნდა გაივლოს, რომ უწმინდურობა წყალმა წაიღოს. მელოგინესათვის ცალკეა გადადებული ყოველივე საკმელ-სასმელის ჭურჭელი, რომელიც ცალკე უნდა ირეცხებოდეს. მელოგინეს ორმოცი დღის განმავლობაში ქმარი ახლოს არ უნდა მიეკაროს, მის ახლოსაც არ უნდა გაიაროს, რადგანაც ორმოცამდი ქალი უწმინდურად ითვლება. მელოგინე სულ მცირე რვიდან ათდღემდე არ უნდა წამოდგეს, თუ ვაჟი ეყოლა მილის დღეს (ნათელისათვის) ლოგინზე წამოჯდება, ხალხში არ გაერევა და არც მამაკაცებს დაენახვება. ქალები კი თვითონ შევლენ და მიულოცავენ. მელოგინეს თავით ბალიშის ქვეშ დაუწყობენ: შავტარიან დანას, რომ ავმა ანგელოზმა არ გალახოს, ავგაროხს, რომელშიაც გახვეულია ნახშირი, პილპილი და ნიორი, გამოკერილი სამკუთხად შავ ნაჭერში; თორა გაშლილი, რათა თორის მადლმა ააშოროს ავადმყოფობა; ხოლო მისი ოთახის შესასვლელ კარზე ჩამოკიდებულია გახვრეტილი ქვა (ბოროტი თვალი მას შეხედავს) და ცხენის ნალი, რომ ოთახში მცხოვრები გამარჯვებული იქნეს.

ნ ა თ ვ ლ ა

ვაჟი უნდა მოინათლოს მერვე დღეზე, თუ ბავშვი ჯანმრთელია. ნათლობის წინა დღეს ბავშვის მამა და ნათლია (სანდაკი) ერთად მიდიან დასაბანად. ნათლიას ოჯახი უგზავნის გაწყობილ სინს, რომელზედაც ალაგია: ცხრა წყვილი სანთელი, ორი ჭრელი თავსაფარი, სასისხარი (მონათლულის გასახვევი) სუფთა თეთრი ქსოვილი. სამილო (სანათლო) პერანგი და წინდები; პერანგი და წინდები უნდა დაჭრას გულმთელმა ქალმა, ე. ი. ისეთმა, რომელსაც შვილი არ დაკლებია. უნდა დაიჭრას და შეიკეროს შუადღემდე, რომ ამომავალი მზე წყალობდეს მოსანათლავს. ყველა კუთხე-მეზობელმა თითო-ოროლა ნემსი უნდა ამოუყაროს მადლისთვის, ვინც სამილო პერანგს ნემსს ამოუყრის, ან რამდენ ნემსსაც ამოუყრის, იმდენი წლის ცოდვა შეენდობა. კერვის დროს—ფეხზე უნდა იდგენ,

რომ არ დამძიმდეს მოსანათლავის „მ ა ზ ა ლ ი“ (ბ ე დ ი). შემდეგ სინზე უნდა დაიწყო: ყინული-შაქარი, მიხაკი, რამდენიმე ფუანი ნამცხვარი, ერთი დიდი ლეკები, სუფთა ბამბა, საუკეთესო შინაური შავი მაგარი ღვინო ბანგისათვის და სხვა. ნათლია უგზავნის აგრეთვე ძღვენს ცოცხალი ფრინველებით (რამოდენიმე ბატი, ინდაური და ქათამი), ხშირად ნათლობის საყოფი შინაური ღვინითაც; ნათლია უგზავნის საჩუქრად: ნათლიდელას კარგ საკაბეს, ერთი ხელი თავიდან ფეხამდე ყველანაირ ჩასაცმელს (ხშირად ნათლიას მდიდარს ეძებენ). ნათლიმამასაც უგზავნის იმავე თავიდან ფეხამდე ჩასაცმელს და აგრეთვე იმ ოჯახში მყოფთ ყველას თითო-ოროლა თავ რაიმე საჩუქარს—ტანზე ჩასაცმელს, ვის ფეხსაცმელს, ვის ჩულქს, ვის პერანგს და სხვა.

უფრო ხშირად პირველი ვაჟის ნათლია დედის მამა (ბაბუა) არის, თუ ცოცხალია, თუ არა ქალის უფროსი ძმა. მეორე ვაჟის ნათლია კი მამის მამა (ბაბუა) უნდა გახდეს აუცილებლად, თუ ცოცხალია.

დ ა ბ ა ნ გ ვ ა

ნათლობის წინა საღამოს შეიკრიბებიან ახლობელი ქალები, ემზადებიან დილისათვის, ახლობელი ყველა თავის სახლიდან მიიტანს თითო-ოროლა აბრეშუმის ბალდადს.

მოწვეულია მოხუცი გამოცდილი ქალი, რომელიც გააწყობს სანათლო ბალიშს (ქისი-ელიაუ). აიღებენ საშუალო ზომის ღინდლის ბალიშს, სამ კუთხეს თავებით მიაკვრებენ, რომ ზედ ბავშვი სარტყელით დააკრან, შემდეგ სუფთად თეთრს შემოაკვრებენ და მზად არის. გადაათარებენ აბრეშუმის ბალდადებს. მოწყობილია თავსაკრავი თხელი აბრეშუმის ქსოვილით და ბამბით შეკერილი. ყველა შემომსვლელი ქალი აიღებს ბალდადს, ისევ გადაათარებს გაწყობილ ბალიშზე, დალოცავს მოსანათლავსა და მის მშობლებს. გააწყობენ სინს, რომელზედაც აწყვია: ყინული შაქარი, ცხრა ჭიქა, მათში ერთი უფრო მაღალი, ვერცხლის თასი, ცხრა წყვილი სანთელი, რომ ცხრა ზეციურმა მნათობმა შეინახოს მოსანათლავი და ააშოროს მას ცუდი, ერთი ჭიქით ძმარი, ერთი ვერცხლის თასი მიხაკით სავსე, რომ სურნელება არ მოაკლდეს მოსანათლავს; ერთი ზედმიწევნით სუფთად შეხვეული წმინდა ბამბა, ღვინო ღოჭით და სხვა.

ბანგის ღამეს ძალიან უფრთხილდებიან, რომ ბავშვს „მონახლომი“ არ მოხვდეს, რადგან ბავშვი გრძნობს, რომ „ომში“ მინდის და ამიტომ ჭინკულობს; თუ წვიმიანი ამინდია, შემსვლელი ვინც არ უნდა იყოს, ჯერ ცეცხლს უნდა მოეგლოს და შემდეგ შევიდეს შინ,

თორემ წვიმიან ამინდში რაიმე ცუდი ანგელოზი დასდევს ადამიანს. იმავე ღამეს პატარას მოიღებენ და ადრე დაიშლებიან, დილით კი გათენებამდე თავს იყრიან მოწვეული ქალები; ნათლიას ცოლი ან დედა ადრიან მიდის, ზოგჯერ კი მოსანათლავეთან ბანგის ღამეც რჩება მცველად, რომ ბავშვი არაფერმა დააზარალოს. დილით ბავშვს დაბანენ; წყალს ნათლიას ცოლი უსხამს, თან შიგ წყალში ბანგის დროს აბნევს ვერცხლის ფულს, რომელსაც ბებია ქალი აიღებს საჩუქრად. ბავშვის დაბანის დროს ისმის ლოცვა-კურთხევა, ხვეწნა-ვედრება ღმერთის წინაშე. წინა საღამოს დიდი ამბით და ცერემონიით სუფთად დანაყული ყინული-შაქრით კეთდება და შეზავდება შავი ძველი ტკბილი ღვინით, ეს არის ბანგი.

დაბანილ ბავშვს ჩააცმევენ ნათლიას გამოგზავნილ პერანგს და წინდებს, ყველა იქ დამსწრე ქალი გახდის და ჩააცმევენ წინდას ლოცვა-კურთხევით, თავზე შემოაკრავენ მორთულ თავსაკრავს, ბავშვს წელზე სარტყელით ზედ ბალიშზე დააკრავენ და ზედვე აბრეშუმის ბალდადებს გადაათარებენ. ყველა შემომსვლელი ქალი აიღებს და ისევ გადაათარებს ბალდადს ლოცვა-კურთხევით.

როდესაც მზად არის ყველაფერი, ბავშვს ბანგავენ: სუფთა ბამბით აწვეთებენ, ანუ ვერცხლის კოვზით ჩაასხამენ პირში გამზადებულ ბანგს. ყველა დამსწრეთაგანმა უნდა მიაწოდოს მოსანათლავ ბავშვს ბანგი რიგ-რიგობით. როდესაც ბავშვი უკვე დაბანგულია, უფროსი ქალი (ბანგის შემზავებელი და მოსანათლავის მომვლელი) აიღებს ღვინით სავსე ჭიქას, აკურთხევს ღვინოს, მიხაკს და ლეკებს; ყველა იქ დამსწრე მოსვამს ცოტ-ცოტა ღვინოს, ყველას ჩამოურიგებენ ცოტა მიხაკს და წვრილად დაჭრილ ლეკებს, რომელსაც შესჭამენ, მიხაკს კი უსუნებენ. შაქრის-ყიხულსაც გაკვენეტენ; უსურვებენ ბავშვს ღვინოს სიძლიერეს, ლეკვების სიმსუყეს, ყინულ-შაქრის სიტკბოს და მიხაკის სურნელებას. თუ ბინაზეა ნათვლა, იქვე მოვა არა ნაკლები მინიანი (ათი სრულწლოვანი მამაკაცი) მამაკაცისა, მათ შორის: ნათლია, ბავშვის მამა, „მოელი“ (სპეციალისტი წინადამცვეთი) და სხვა. უფრო ხშირად სალოცავში ნათლავენ ბავშვს. ნათლია სისიტ-თეფილინში გახვეულ ბავშვს მიიღებს და ჩაისვამს კალთაში, რაც დიდი, ხმამაღალი ლოცვა-შეძახილებით ხდება. მოელი ბავშვს მაღლა ხელში რამდენიმეჯერ ასწევს „ეიშალომის“ ძახილით და დამსწრეთა ვალობით, ყველა ფეხზე დგას. ქალები მეორე ოთახში ან საქალებოში არიან; აკურთხევენ მოსანათლავ ბავშვს. ხმამაღლა გალობისა და კურთხევის შემდეგ მოელი (მომნათლავი სპეციალისტი) აიღებს სპეციალურ მჭრელ სამართებელს და ვაჟის სასქესო ორგანოზე წინა-

კანს მოათლის, რის შემდეგ ფრჩხილით ფრთხილად გადმოწევს, ვაჟი მონათლულია. შემდეგ მოელი აიღებს ჭიქით მაგარ ღვინის ძმარს, პირში ჩაიგუბებს და ზედ შეასხურებს მოჭრილ ადგილზე, სუფთად შეუხვევს წამლებით და ბამბით, ბავშვს ისევ სძინავს, ზოგჯერ კიდევ გაიღვიძებს, დაცვეთის დროს და მორთავს ტირილს. ბავშვი ისევ ნათლიას კალთაშია თავით დაბლა, რომ სისხლი არ წამოუვიდეს კრილობიდან. ხახამი აიღებს დიდი ჭიქით ღვინოს და აკურთხევს, შემდეგ ჯერ თვითონ მოსვამს ჭიქის ერთ მეოთხედს, მერე ნათლიას მიაწოდებს, ნათლიაც ცოტას მოსვამს, ბავშვის მამას გადასცემს, ისიც მოსვამს და სხვებს რიგ-რიგობით უფროსიდან უმცროსამდე ჩამო-ურთიერებენ. ხახამი მერე მიხაკს აკურთხევს, იმასაც ჯერ თვითონ უსუნებს (უყნოსავს) და როგორც ღვინოს, ისე რიგ-რიგობით ყველას ჩამოურთიერებენ. თითო ცალი მიხაკის ნაყოფი რომ შეხვდეს თითოს, — ჯიბეში შეინახავს და გზაზე გამვლელ-გამომვლელს მიაწოდებს — „დამა-ღლიანდი, ნამილეგია“; ასევე ყინულ-შაქარსაც.

ნათლია ბავშვს ფრთხილად დედას ჩააბარებს, როდესაც დედამ მოსანათლავედ გადასცა შვილი, დაუბარა, — როგორც შვიდობით გა-ბარებ ჩემ შვილს, ისევ შვიდობით დამიბრუნეო. როდესაც ნათლია უკანვე ჩააბარებს დედას მონათლულ შვილს, ეტყვის: შენ ჩამაბარე მოუნათლავი შვილი, მე კი დაგიბრუნე შვიდობით, აბრაამ-აბინუს (მამა აბრაამის) წესით მონათლული და ხასი ისრაელი; მოუარე, გაზარდე, ასწავლე თორა, მიცვა მაყასიმტობი, რომ იქნეს ნამდვილი ისრაელი, ვითარცა მამები ჩვენი, აბრაამ, ისხაკ და იაყაკობი, მოშე, არონ, დავით და შელომო, ჩააგონე შენ შვილს არ უარპყოს რჯული ხასი ისრაელისა, ამის ფეხზე მოგცეთ ღმერთმა სარჩო უკლისი, ფა-რნასა (საზრდოება) უკლები, შეურცხვენელი, სხვისი დაუყვედრებელი, შვიდობა თემსა და ქვეყანაში, ტერსა და მოყვარეში, შინ და გარეთ; ტანის სიმთელით და გულის სიმზიარულით ზარდე, სიამის ორმოცი ამოათიე, დაგირჩა და დაგიბერდა ძველიცა და ახალიც“.

ახლად მონათლულ ბავშვს თავი ისევ დაბალზე აქვს, რომ სი-სხლი არ წამოუვიდეს კრილობიდან, მოელი — მომნათლავი კარგა ხანს არ მოშორდება, მალ-მალ დახედავს.

ბავშვის მონათვლის შემდეგ იქვე სუფრა გაიშლება და იქ დამ-სწრე მამაკაცები „სეყუდას“ (მილის სუფრა) დაესწრებიან, აუცილე-ბლად ხორცეულით და ღვინით, მოილხნენ ცოტა ხანს, დალოცავენ ნამილეგს, მის მშობლებს, სანდაკს (ნათლიას); ძალიან დიდ და კარგ საქმედ სთვლიან ნათლობას, იმ რწმენით, რომ ნათლიას ეპატიება ერთი წლის ცოდვა, ლოცავენ ჯამაათს. მასპინძელი ყველა სტუმარს

აუცილებლად ნამილევს (ნათლობისათვის დამზადებულს) გაატანს, რომ შინ თავისიანები დაამადლიანოს ნამილევის ქამაზე.

ანდაზაა: „ნამილვეი ძვალი რომ ნახო, უნდა აილო და გაკენიტო, რომ ცოდვები შეგენდოს“.

ბავშვის დაბანგვასა და მორთვაში უფრო ხნიერი ქალები იღებენ მონაწილეობას; ახალგაზრდა ქალები-კი, მოწვეულნი და ძვირფასად მორთულნი, სრულ შუადღეზე იკრიბებიან და დიდხანს მხიარულად შეექცევიან თეთრეულით, ხაჭაპურებით, ტკბილი ნამცხვრებით და ტკბილი სასმელებით გაწყობილ სუფრას.

ბავშვს თუ ჰყავს უფროსი და-ძმანი, თუ არა და ახლობელი ნათესაეების ბავშვები გოგო-ბიჭი დღიდან ბავშვის დაბადებისა მილის (ნათლობის) დღემდე აგროვებენ ხურდა ფულს, კოქ-კაკალს, თხილს, ქიშიშ-ლაბლას და კამუეტს. როგორც კი მილა გათავდება, გადადგებიან აივანზე, ზევიდან მოფანტავენ და ჟივილ-ხივილით გადაუყრიან დაბლა ეზოში, ან ქუჩის პირად მომლოდინე ბავშვებს, რომელნიც სიმხიარულით აგროვებენ ზევიდან გადაყრილ კაკლეულობას.

დღით რომ მილის ცერემონია მორჩება, იწყება ქალების წვეულება, ღამით კი ვახშამი გაიმართება, ვახშამი—ხორცეულით, ხშირად დილაძე და უფრო მეტ ხანსაც გასტანს ლხინი. რაც კი ნამილვეი ულუფა მორჩა, კუთხმეზობლებში და, თუ ახლობელი მილას ვერ დაესწრო, ყველას ოჯახში გაგზავნიან. ქვრივსა და ობლებს დაურიგებენ, აჭმევენ და ასმევენ დაუზოგავად.

ნამილვე ბავშვს სანამ ჭრილობა არ მოუშუშდება, ყოველდღე უკლებლივ რამდენიმეჯერ დახედავს მოელი და უფლის, როგორც საჭიროა.

ვაჟის დედა ორმოცი დღის შემდეგ თავისუფალია, დაიბანს, დაიცვლის, რაც ლოგინობისას ეცვა ცალკე შეინახავს,—ყველაფერს შინ გარეცხილს და მდინარეში გავლებულს. დაბანილი დაიჭრის ხელფეხზე ფრჩხილებს ღრმად. ერთგული ქალი (დედა ან დედამთილი) გადაავლებს წყალს და თუ ახლო აბანოა, აბანოში წაყვებიან; აბანოდან დაბრუნების შემდეგ, როდესაც დაღამდება, ისევე ერთგულ ქალს ის მიკვეში მიჰყავს. „მიკვე“ აუზია მოგროვილი წვიმის წყალით, რომელსაც ათბობენ. ერთსა და იმავე აუზში რამდენიმე ხნის განმავლობაში, ზოგჯერ თვეობითაც, სანამ არ მოვა დიდი წვიმა წყალი არ გამოიცვლება. მასში ჩადის გასავლებლად ყველა მორწმუნე ისრაელის ქალი ყოველ თვიურის შემდეგ, უნდა ჩავიდეს წყალში ისე, რომ თმაც გაშლილი ჰქონდეს, თვალებიც ღია, არც ყურები დაიცვას, ხელზე ბეჭედი, ან ყურში საყურე არ დარჩეს, თორემ ხელახლა

უნდა ჩავიდეს წყალში. ამრიგად სამჯერ ზედიზედ უნდა დაიმალოს წყალში; მას ზევიდან დასცქერიან, ხომ მთლად დაიფარა, სამი ასეთი პროცედურის შემდეგ, მაცურებელი ქალი სამჯერ მიადახებს: — „ქაშერ, ქაშერ, ქაშერ (ალალია)“, სანამ წყლიდან ამოვიდოდეს. იქვე თავზე ზელებს დაიფარებს და იტყვის თორულად ლოცვას; ამოვა წყლიდან ფრთხილად, რომ შიგ ჩასასვლელად გამზადებული — სხვა ქალის სხეულის არცერთი ნაწილი, ან ხელი, ან ფეხი, ან თმა მას არ მიეკაროს და შეუმშრალებლად იცვამს; ჩაცმულ-დაბურული სახედამალული ხშირად თავშალ-მოხურული გამოდის სალოცავის ეზოში. მისალმება სალოცავის კედლებს კოცნით, ლოცვით, ეხვეწება ღმერთს, ავედრებს თემსა და ქვეყანას, მტერსა და მოყვარეს, ქმარსა და შვილს, შინაურსა და გარეულს და მოდის სახლში. თუ მას გზაში პირველად რაიმე პირუტყვი შეხვდა (კატა ან ძაღლი, ან ღორი) უნდა აუცილებლად უკანვე გაბრუნდეს და ხელახლა მიკვეში გაველოს, ხოლო თუ მამაკაცი შეხვდა პირველად გზაში, კარგი ნიშანია; თუ მახინჯი ვინმე შეხვდა, არ ვარგა, იმ რწმენით, რომ მახინჯი შვილი გაუჩნდება. ამ შემთხვევაშიც უკანვე ტებილაში დაბრუნდება, რომ ხელახლა გაველოს.

მეორე დილით (თუ ამ დღეს „სეფერ თორა აბრძანდება“ ე. ი. ორშაბათ, ხუთშაბათ და შაბათ-უქმე დღეებში, ან ახალი მთვარის „როშხოდემის“ პირველ და მეორე დღეს გამოასვენენ სეფერს), მიკვეში გავლებული ქალი (ნატებილევია) სალოცავში საქალებოში მიდის და იქ ესწრება თორის გამოსვენების ცერემონიას, ხნიერი ქალები მას ლოცვა-კურთხევით შეხვდებიან და გაისტუმრებენ. სალოცავიდან პირდაპირ მივა ერთგული დედ-მამიანი ბედნიერის ოჯახში, რომელსაც შვილი არ აკლია. მანდილში ან თავშალში გახვეული მიდის სალოცავში და ისევ ბრუნდება; მას შეხვდებიან პურღვინით, გაუწყობენ სუფრას, რომელზედაც დაალაგებენ შინაურ ღვინოს, ფუან ნამცხვარს, ნიგოზს, ტკბილეულობას და სხვას. პირველად ღვინოს მიაწოდებენ, რომ ღვინოსავით ძლიერი იქნეს შვილ-მამავალში, მეორეთ ფუან ნამცხვარს შუაზე გასტეხენ და მიაწოდებენ, რომ გაფუვდეს ფუანი პურივით მისი შოდგმა, მერე ნიგოზს პირში მისცემენ, რომ ნიგოზივით მსუყე იქნეს მისი ძუძუ-მკერდი, შემდეგ ტკბილს მიაწოდებენ, რომ ტკბილად და უტკივრად ზარდოს შვილი.

რძალი რომ დალოგინდება თავის დედის ოჯახში, დედამთილი მეორე დღესვე საუზმეს გაუგზავნის ფაფით და თეთრეულით (რძე, ნალები, ახალი ყველი და სხვა); შემდეგ-კი ერთი კვირის განმავლობაში ყოველდღე მელოგინეს კეთილ-საყოლი უგზავნის მოსაკითხს, სანახავად მოსული ქალები ახლად დაბადებულს ვერცხლისა

და ოქროს ფულს აჩუქებენ, ასე რომ დედას ბავშვის ცალკე სალარო შეექმნება, რომელსაც არ შეეხება, არც მოუკლებს გარდა იშვიათი შემთხვევისა, პირიქით, თვითონაც მიუმატებს ხოლმე და ბავშვის სახელზე ფული გროვდება.

რძალს თუ ვაჟი დაებადა, დედამთილი ღამით არ დატოვებს, რომ მონახდომი არ მოხვდეს დედა-შვილს. დღე და ღამე განუწყვეტლივ სანთელი უნდა ენთოს იმ ოთახში, სადაც მელოგინეა რვა დღის განმავლობაში რათა ანგელოზმა არ დააზარალოს დედა-შვილი. თუ ქალიშვილი დაებადა, ქალიშვილი ხმანაკლებია, იმდენი პატივი არა აქვს დედას, როგორც ვაჟის დაბადებაზე.

ამრიგად გაისტუმრებენ რა ქალის მშობლები ყველა ხარჯს ლოგინობასთან დაკავშირებულს, ორმოცს თავის სახლში ამოათევენებენ. გაუმზადებს ერთ ხელს საუკეთესო ტანსაცმელს და ფეხსაცმელს, ბავშვის საჭირო შესამოსილს, აკვნიდან უბრალო ჩვრამდე, ერთ კარგ გვარიან ვახშამსაც გამართავს და თავისიანებს აჩვენებს სათითაოდ, რა რიგ ისტუმრებს ქალიშვილს, წალმა დააბრუნებს და იმ დროს გაისტუმრებს თავის ოჯახში, სანამ მზე ჩავიდოდეს, რათა მზის ჩასვლის შემდეგ უწლოვანი ბავშვი, მით უფრო ვაჟი, გარეთ არ გაიყვანება. სანამ ქალიშვილს „თავნითა და სარგებლით“ გაისტუმრებდენ, მანამ სალოცავშიც წაიყვანენ; საქალემოდან უყურებს ქალი, თუ როგორ ასწიეს მალლა ტრაპეზზე (თებაზე) სეფერი, მოხუცი ქალები ასწავლიან, თუ როგორ შეეხვეწოს სეფერ-თორას, თუ რა სთხოვოს, ან რა დროს რა უნდა სთქვას და ნალოგინევიც იმეორებს მათ ნაკარნახევს.

სეფერს რომ შეასვენებენ („შეაბძანებენ“), ვინც წაჰყვა ნალოგინევეს სალოცავში, ისევე გამოაცილებს, სალოცავის გამოსასვლელ კართან სამჯერ წალმა შემოატრიალებს, სალოცავის კედლებს აკოცნიებს და გაისტუმრებს. ნალოგინევი სალოცავიდან პირდაპირ ბედნიერსა და ერთგულ ოჯახში შევა.

ქალი დაუბრუნდება თავის ოჯახს და შეუდგება ჩვეულებრივ ცხოვრებას. შემდეგი შვილების ლოგინობას თავის ოჯახში მოაწყობს.

მუცლის მოშლა

ძალიან ღიდ ცოდვად ითვლება მუცლის მოშლა. რამდენსაც ქალი მუცელს მოიშლის, იმდენი ცოცხალი და გაზრდილი შვილის საკვდილი მოელის თავის სიცოცხლეში, ხოლო იმ სოფელს (იმ ყოლამ) ყველა „მოვნებული“ მუცლის სულები დაეხვევიან, შეაწუხებენ, მოსვენებას არ მისცემენ, თუ რად არ მოგვეცი საშუალება ვყოფი-

ლიყავით ჩვენც ადამიანები და გამრავლებულიყო ჩვენგან ქვეყანაო. ამ შიშითა და რწმენით ისრაელის ქალი მუცელს არ მოიშლის ხელოვნურად, ის მრავალშვილიანდება და დადებდაკაცდება.

ჯალაბის დაყოფა

მოხუცი დედა ჩვეულებრივ დაჰყოფს ყველა შვილს, ნაჯალაბარ ყველა წვრილმანს ჩამოურიგებს მათ. რომ არც ერთს გული არ დააკლდეს, ახლო-მახლო დაასახლებს ყველას, რომ შორს არსად ეყოლოს, ზოგჯერ ოთახებს მიაშენებენ და ცალკე იჯრას გაიხდიან, ან და მახლობლად უყიდის ორ-ორ ძმას ერთად, თვითონ კი თავის სამკვდრო-სასიცოცხლო კერიას არ მოშორდება, უფროს ან უმცროს შვილთან რჩება; მშობლებს გადადებული აქვთ „საუფროსო და საუნკროსო“.

უფროსის როლი ჯალაბში

დაყოფილ შვილებს დედა ისევე ყურადღებით ექცევა, როგორც დაყოფამდე; ყველას ოჯახს ის განაგებს, ის ხელმძღვანელობს, ის უფროსობს, უმისოდ „კვერი არ გატყდება“ და „წიწილი არ გაიჩყლიტება“—ყველას დედამ უნდა გადაავლოს თვალი და გაანაწილოს ისევე, როგორც ჯალაბად ყოფნისას; სალოცავიდან დაბრუნებისას პირველად დედას მიაკითხავენ და მას მიესალმებიან ხელზე კოცნით.

ოჯახში რაც კი რაიმე გამოუჩნდებათ, პირველი და საუკეთესო ნაწილი დედისაა. თუ რაიმე საჭიროება ექნებათ დახმარებისთვის დედას მიმართავენ, თავშენახულ დედას მუდამ რაიმე აქვს მომარაგებული „შავი ღღისთვის“ და შვილ-მამაველს ხელს გაუმართავს. დედა ისე გაუმართავს ხელს, რომ „კედლის ყურიც“ ვერ გაიგებს,—შვილი დედას ჩვეულებრივ უტოვებს ფულს, „ნედაბისათვის. ქალები სალოცავში (საქალებოში) აგროვებენ ფულს, ავადმყოფთათვის დასახმარებლად რომ ჩამოივლიან, ქალებიდან ყველა გაიღებს წვლილს. ობოლის დასახმარებლად ისე საიდუმლოდ შეგროვდება ფული, რომ არც კი იკითხავენ ვისთვის გროვდება.

დედის მოვალეობას შეადგენს ასეთებზე ზრუნვა; თავშენახული დედა გაუგზავნის ობოლს, უპატრონოს, ავადმყოფს; ისე დაეხმარება მათ, რომ შვილებმა და არც რძლებმა არ გაიგონ, ამისათვის დედას ცალკე აქვს გადანახული ტანისამოსი, ფეხსაცმელი, საცვლები, ფული და სხვა.

ერთგული და მორწმუნე დედა თავს დატრიალებს შვილ-მამა-ვალს. ბავშვებს (ვაჟებს) დაუბანგავს, ავადმყოფობის დროს არ მოშორდება, ულოცავს, უბარ წყალსა და წამლეულობას მოუტანს.

ბატონების დროს არ შორდება. მოუბოდიშებს, ითამაშებს, იცეკვებს, იხობებს (გასაჭირის დროს), „განატებს“ გაუტეხავს, ციხის თავზე გადაულოცავს და ვისაც ჩვეულება აქვს „ორმოცის ფუძეს“ გადაუტანს, ე. ი. როდესაც ქალი ლოგინობიდან ორმოც დღეს ამოათევს, დაიბანს და დაიცვლეს, ლოგინის აღების დროს გამოაცხობენ: გაუფუებელ სამ თავ ნამცხვარს, შემოუსხდებიან მელოგინეს ირგვლივ და ლოგინის ანგელოზებს ეხვეწებიან: „აუშვით და ააყენეთ თქვენი მუხლისა და კალთის ჭირიმი, თქვენი ანგელოზობის ჭირიმი, თავზე შემოივლეთ და დაგვიტევეთ ჩვენი ნაგლახაური ხეთის ნაბოძები, თქვენ საქებათ და სადიდებლათ წამამყევით აი ამ ნამცხვარზე და ამ სანთლებზე, თქვენ ისიამუნეთ, იხაფიფეთ, ჩვენსას არა ეტკინოს რა, არა ეწყინოს რა, არა გაუჭირდეს რა, არა მოუკვდეს რა, წამობძანდით გამამყევით“. ტაშის კვრითა და წალმა ტრიალით, ცეკვით, გაუა სახლიდან ნაციხვარის გალავანში („მწვანე ყვავილაზე“), დააწყობს ნამცხვრებს, აანთებს სანთლებს, კიდევ შეახვეწებს და დაბრუნდება.

„ორმოცის ფუძის“ გადახდის შემდეგ დაბრუნებული უფროსი დედა ორივე ხელში დოქებით ან თუნგებით სავსე წყალს შემოიტანს სახლში და ნალოგინევს დაუდგამს ოთახში, ეტყვის: „ასე აიძსო შენი უბე-კალთა გასაზღედელ-დასარჩენით შვილო“.

ქალს რაკი თვიური გადაუვარდება „ახ ა ტ ი ა“, თავისუფლად დადის სალოცავში, სატირალში, ნათვლაში, სასაფლაოზე (გამოტირილში) და სხვა. თვიურის დროს ქალი არ შეიძლება წავიდეს სალოცავში, სასაფლაოზე და სხვა.

ს ა ნ ა ტ რ ე ლ ი. როდესაც მშობლებს შვილი არ ეზრდება, ან გვიან უჩნდება „ნედერს“ (შეკვეთა) იზამენ.

უშვილო ქალი შეკვეთამს: „ოღონდ ღმერთმა შვილი მამცეს, იერუშალიმ წავალ და თან წავიყვან, როცა ცხრა წლის გახდება, მისი სიგრძის სანთელს ლოცვას შევწირამ; ჩემსას არაფერს ჩავაცმევ, სეფერ-თორას კაბას მივართმევ ვერცხლის კალმით, ჩემ ძუძუს არ ვაჭმევ, მისი თმის წონა ოქროს (ან ვერცხლს) ცხრა წლის, თუ ღმერთმა მამასწრო იერუშალიმში რომ წავიყვან, იქვე დავტევებ, ცალ ყურში (ვაჟს) საყურეს გაგუყრი, ყოველ ორშაბათ და ხუთშაბათ ვიმარხულებ, რამდენიმე წელიწადს (3—5); წარეუკანს, გარდა შაბათისა და „მოყედისა“ (უქმისა) „ხორც არ დავკბილამ“ და სხვა.

ქალი თუ ფეხმძიმედ შეიქნა, ნედერის შეკვეთის შემდეგ რაც კი მათ ჯალაბში მისი ფეხმძიმეობის დროს ხახვი გაიფუჭებება, ნაფუჭვენს ახალ ცხრილზე მოაგროვებენ. შეკვეთილს ყოველივე წვრილმანსაც უკლებლივ ასრულებენ.

დაიბადება თუ არა „სანატრელი“, დედა არ შეხედავს, ბავშვს ახალ უხმარ ცხრილში მოგროვილ ხახვის ფურცელში ჩასვამენ დაუბანელად, ვინმე გარეშეს (არა ახლობელს) მიჰყიდიან სამ შაურათ, იქვე სახელდახელოთ კედელს გაარღვევენ და შიგ ბავშვს ცხრილით ხახვის ფურცლიანად გააძვრენენ, გასაზრდელადაც სხვას გადასცემენ, ხოლო დედას ბავშვის მოჭრილ ჭიპს დაუტოვებენ.

სანატრელი იზრდება სხვის ოჯახში, შეპირებისამებრ დედა არ ნახავს დადებულ ვადაძდე, სხვები უგზავნიან ბავშვს ჩასაცმელ-დასახურავს, თუ ვაჟია, ცალ გახვრეტელ ყურში ვერცხლის საყურეს გაუყრიან, ცხრა წლამდე თმასაც არ მოაკლებენ.

გახდება ბავშვი ცხრა წლის თუ არა, მას დიდი ქეიფითა და ლხინით გამოისყიდიან; ვინც დაბადებისას რყიდა (ფული დედას ცალკე აქვს შეხვეული და შენახული), მას ზედმეტ ფულს მისცემენ, „ალალს“ ეტყვიან და საკუთარ ფულსაც დაუბრუნებენ. გამოსყიდული ბავშვის შინ მიყვანისას მშობლები იხდიან ლხინს, თანაც ახალ შეკვეთასაც უმა ჰებენ: სანამ მშობლები იცოცხლებენ, ყოველწლიურად გადაუხადონ ვაჟს ნათლობა, არა ნაკლებ „მინიანი“ (ათეული) მამაკაცით.

სანატრელს აუცილებლად უცხო და იშვიათი სახელი უნდა აურჩიონ. ისეთ სახელს გამოძებნიან, რომ ჩვეულებრივიდან გამოირჩეოდეს, ტანხეც გამოჩეულად ჩააცმევენ. ხშირად უკულმათაც აცმევენ ტანისამოსს, რომ თვალი აღარ ეცეს. მარტოდ არც ერთ წუთს არ ტოვებენ, არც მძინარს და არც მღვიძარს; მუდამ ვინმე ახლავს თან, რომ ავმა ანგელოზმა არ გალახოს, არ დააზარალოს, ან მონახთომი არ მოხედეს. ყოველდღე დილა-სალამოს დაქირავებული შემლოცველი ულოცავს „თვალყბისას“, „შეშინებულისას“ და სხვა.

„სანატრელი“ თუ მძიმედ გახდა ავად, აუცილებლად სახელს გამოუცვლიან და ახალ შეკვეთილობას (ნედერს) მისცემენ; მაგალითად, არასოდეს სატირალში არ უნდა წავიდეს, არასოდეს არ დაიწყევლოს, ღარიბი ხელცარიელი არ გაისტუმროს და სხვა.

ავათმყოფს თავს ევლებიან. თავით ფეხამდე იხსნიან შესაკრავებს (ლილებს, ზორტებს და სხვა), ფეხშიშველი სამჯერ შემოუვლიან საწოლს ღმერთის ვედრებით, ოღონდ ავადმყოფი განიკურნოს და ღმერთმა მის მაგივრად შემომღელის სული ჩაიბაროსო.

შეკვეთავენ „ამსაყას“ (ათი დღით მარხულობას), რასაც გადაუდებლად ასრულებენ და სხვა.

შეპირებისამებრ სანატრელს წაიყვანენ იერუსალიმში, სადაც ბეთამიკდაშის (წმინდა ტაძრის) დანგრეულ კედლებთან ხახამ-თალ-მიდების დასწრებით, წყლით სავსე ქურჭელზე დააჯენენ და ერთ-გული (ბებია ან დედა) თმას პირველად მოჭრის ლოცვითა და ანთებული სანთლებით ხელში. ახლადმოჭრილ თმას აწონიან და მის წონა ოქროს ან ვერცხლს იქვე დატოვებენ შეწირულებად, თმას კი უკანვე წამოიღებენ.

იერუსალიმში შემოუვლელს არ დატოვებდნენ არც ერთ „წმინდა“ საფლავს, ყველას ევედრებოდნენ, რომ მიცვალებულის სული წარმდგარიყო ღვთის წინაშე და დაეთარა „სანატრელი“ ავი შემოსაყარისა, ავი ნაქნარისა და ავი ნათქვამისაგან.

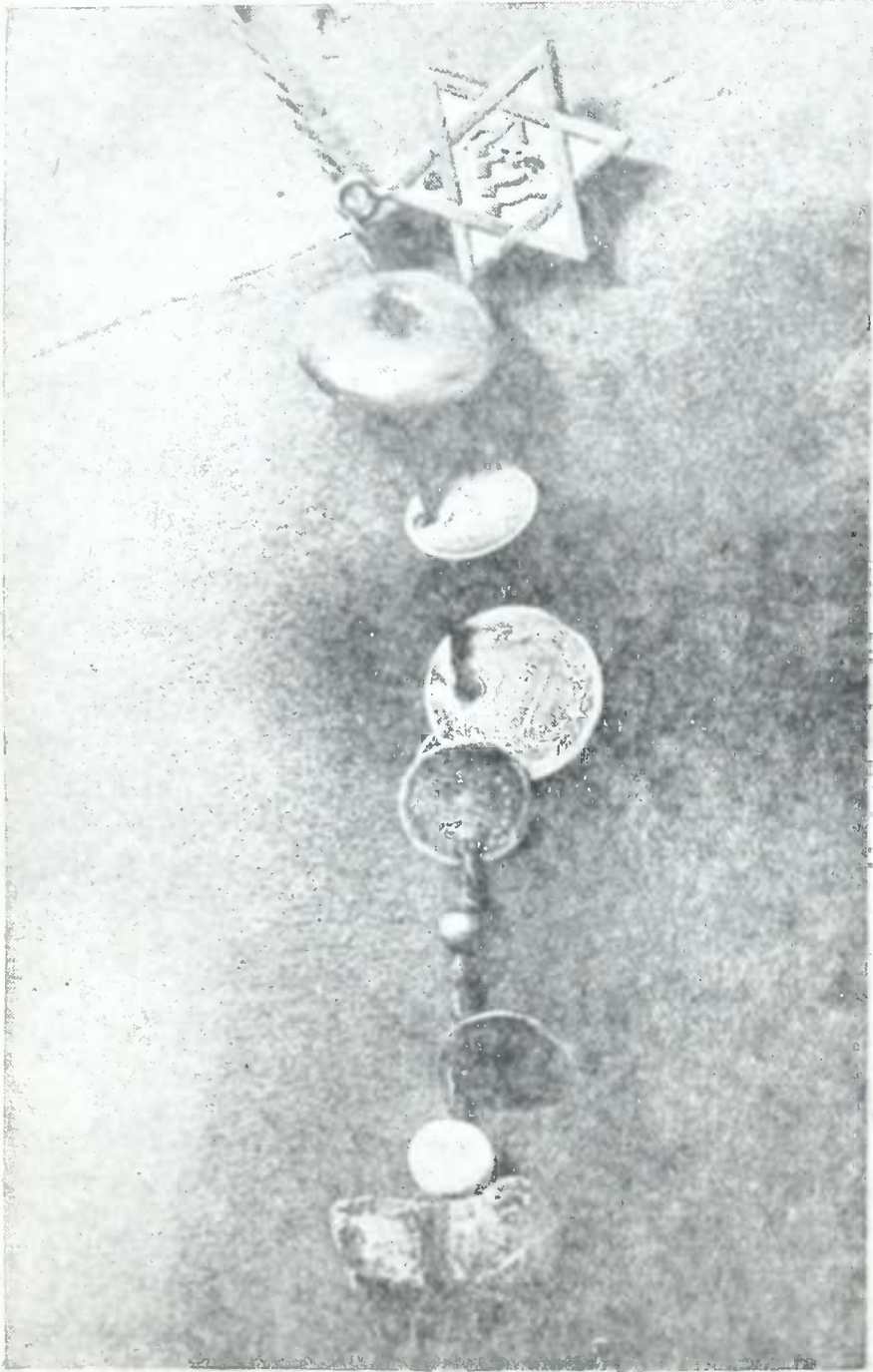
ზემოხსენებულ საფლავთა მიწაც მოჰქონდათ და ინახავდნენ სამკურნალოდ.

იერუსალიმიდან დაბრუნების შემდეგ „სანატრელის“ ჰიპს, რომელსაც დედა მზრუნველობით უვლიდა და ინახავდა, თმასა და პირველად მოჭრილ ფრჩხილებს ერთ პარკში გამოკრავდა და ამგვარად ინახებოდა მის თავქვეშ ავგაროზთან; ავგაროზში გამოკერილი იყო: პატარა წალდი და პატარა შავტარიანი დანა, ნალი, პატარა თორა, გახვრეტილი ქვა, „ალის ყური“, ირმის თასმა, გახვრეტილი ქარვა, თეთრი მარჯანი, იერუსალიმის მიწა და სხვა.

წალდსა და დანას დებენ ავი ანგელოზისაგან დასაცავად; თორას—ავადმყოფობისაგან დასაცავად; გახვრეტილ ქვას—ავი თვალი მოხვდეს ქვას და არა სანატრელს; ქარვას—მიმზიდველი იყოს ქარვასავით; თეთრ მარჯანს—მასავით იშვიათი კარგი და ბედნიერი იქნეს ცხოვრებაში; ირმის თასმას—იყოს ირემსავით მალი; „ალის ყურს“—ყოველმა წყევლამ, სანატრელის მიმართ თქმულმა, რომ ალის ყურში გაიაროს; იერუსალიმის მიწას—რათა სანატრელს არ მიეკაროს არავითარი „უსულო“ და მკბენარი მწერი, როგორც არ ეკარება ამ მიწას; ნალს კი—მუდამ გამარჯვებული დადიოდეს, არავინ დაიჯაბნოს და არც არავინ გაუსწროს წინ.

სეფერ-თორის (ათი მცნების) კაბა უნდა შეიკეროს დაპირებისამებრ: იყიდიან თარჩას, ან ხავერდს, ან აბრეშუმს, დაამზადებენ ნამცხვრებს, ტკბილეულობას, სასმელებს, გააწყობენ სუფრას, მოიწვევენ საგანგებოდ „სეფერ-თორის“ კაბის დამჭრელს, დაუძახებენ კუთხ-მეზობლისა და ნათესავ ქალებს.

შემოსხდებიან ძირს გაფენილ ხალიჩაზე დაწყობილ მუთაქაბალიშებზე, შუაში ზის გამომჭრელი, რომელიც ჰრის კაბას ლოცვით, წინ უდგია ღვინო და ტკბილი ნამცხვარი; დიდ ჰიქას ღვინით გააფსებს, ყველანი ფეხზე წამოდგებიან; გამომჭრელი აკუთრხევს, ევედრება

სურ. 4. ავგაროზი.

ღმერთს, დაიხსნას სეფერ-თორა გალუთისაგან (ტანჯვისაგან); დაუბრუნოს ისრაელის შვილს დაკარგული იერუშალაიმი, მოაბძანოს შაშიახ ბენ-დავითი (მესია), რომ გაცოცხლდეს ყველა მიცვალებული, გაიშალოს იერუსალიმი, რომელიც დაკეცილია ცხრად და რომელმაც უნდა დაიტოოს ქვეყნის ყველა კუთხეში მყოფი ისრაელი და შეერთებულია ისრაელის შვილებმა აქონ და აღიღონ გამჩენი... ამ სიტყვებზე დამსწრენი ერთხმად პასუხობენ: ამენ... იეირასონ... (აღსრუდეს), თვალებს მალა ასწევს, ხელებს ჯერ გულზე დაიკრეფს, მერე მალა ააპყრობს; ნაკურთხ ღვინოს ერთ მეოთხედს შესვამს, შემდეგ ყველა დამსწრე ქალმა უნდა მოსვას რიგრიგობით—უფროსიდან უმცროსამდე, შემოუსხდებიან ისევ დაჭრილ კაბას ხალიჩაზე, კაბის დამჭრელი ტკბილ ნამცხვარს გასტენს, ყველას ჩამოურიგებს ლოცვა-კურთხევით, შემდეგ კაბის დაჭრას შეუდგება. გამზადებულია რამდენიმე ნემსი ძაფით, რომელსაც ჯერ უფროსი ქალები აიღებენ ხელში; დაიწყება ნაწილების შეერთება, რასაც ერთიმეორეს გადასცემენ იმ მიზნით, რომ ყველას ხედეს წილად „ნემსის ამოყრა“; ამრიგად კაბა შეიკვრება.

შეკვრილი კაბა, ბავშვის სიგრძე ჩამოსხმული სანთელი, სეფერ-თორის წასაკითხი ვერცხლის კალამი ხელში უჭირავს სანატრელს. შემოეხვევიან შინაურ-გარეულნი და უსურვებენ მას გაზრდას, ულოცავენ ნაყიდობიდან დახსნას, „ნედერიდან“ განთავისუფლებას და სხვა.

ყველა წალმა ატრიალებს; უსურვებენ: გაზრდა-სიცოცხლეს, ჯანის სისაღეს, ავი ნათქვამის, ავი ნაქნარის, ავი შემოსაყარისა და ავი თვალის აშორებას, ისრაელთა რჯულის „კაიამი“-ს (ცოცხალი) მიყვარულს, თორა-თალმუდის შესწავლას, ბედნიერებას ხელ-ფეხით; მოწინავეობას ტოლსა და ამხანაგებში. შემოუსხდებიან სუფრას და დაიწყებენ სმა-ქამას.

სეფერ-თორის კაბის დაჭრა ხშირად სამშაბათ დღეს უნდა მოხდეს (სამშაბათი „თელი“ დღეა).

სამშაბათიდან შაბათამდე სანატრელს გაუმზადებენ ახალ ტანსაცმელს თავიდან ფეხამდე და შაბათ დილით მიჰყავთ სალოცავში, აიყვანენ მალა თებაზე (ტრაპეზზე). სანატრელს ხელში უჭირავს სამი თავი საჩუქარი—კაბა, კალამი და სანთელი. ხაზანი (მლოცველი) აკურთხევს, ჯამაათი „ამენს“ დაუბრუნებს, ხაზანი ხმამაღლა გამოაცხადებს—ამომავლის შვილმა სალოცავს ესადაეს შემოსწირაო. სანატრელის ახლობელნი ქალებიც საქალებოდან მანდილში გახვეულნი უცქერიან მათ.

სანატრელის მამა სალოცავიდან შინ წამოიყვანს ხახამსა და მახლობელ ნათესავ-მეგობრებს, რომელნიც დროს გაატარებენ სიმღერითა და კურთხევით, ლოცვითა და ღვთის ქება-დიდებათ.

ამ შაბათიდან სანატრელმაც უნდა იაროს სალოცავში, არ დააკლოს არც ერთი უქმე-დღესასწაული და ილოცოს.

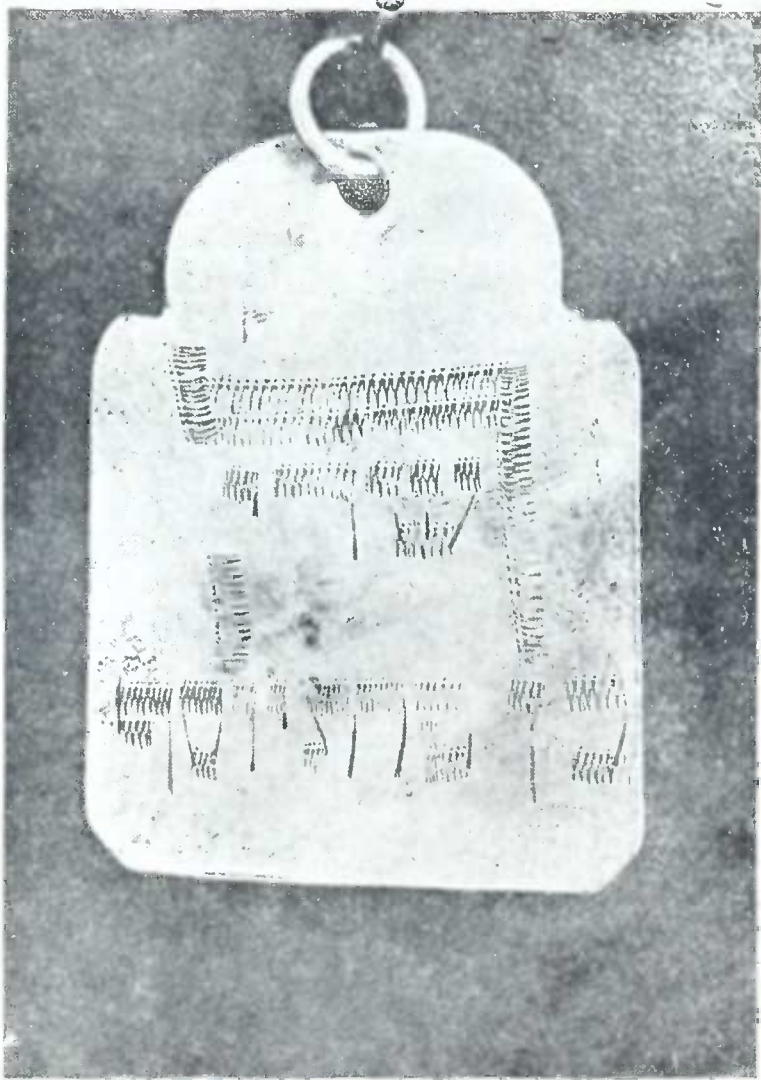
მთმობიარე ქალის სასმელ-საჭმელი. მეძუძური ქალი განსაკუთრებით ვაჟს უთმობს; ის იკვებება ისეთი სასმელ-საჭმელით, რაც ბავშვს „საყმაწვილოს“ არ შეჰყრის. სჭამს: უნიგვზოს, უმწაროს, უმწვანილოს, უმჟავოს, უმსუქნოს, მოხარშულ ქათამს, მოხარშულ ხოკერა კვახს (არა შემწვარს). მოხარშულ ან შემწვარ ხილს (არა უმს), უმარილო ყველს, გადაზელილს და ხაჭოს. სჭამს არა მჭადს, არამედ მისთვის საგანგებოდ ნაცარ-ლადარში გამომცხვარ კვერს, რომელსაც შემდეგ რეცხავენ და კერიაზე ამრობენ; ასე გამომცხვარი მჭადი არ აწყენს. მთმობიარე ქალი არ სვამს აუღღუღარ წყალს, არც ღვინოს—გარდა შავისა, შავ საფერ ღვინოს წყლით სვამს. გაურბის ცივსა და ძალიან ცხელსაც; არ სჭამს კარტოფილსა და ბრინჯს,—„გრილია“. ბავშვს ასმევს სახამებელსა და შავ წამალს, მუცლის ტკივილის დროს თხის ნაღველს თავის რძეში გალესილს.

ხოჭიჭი და აკვანი. ახალდაბადებულ ბავშვს კარგა ხანს ხოჭიჭზე აკრავენ, ძუძუს მოსაწოვებლად დედას ლოგინზე აწვდიან; დედის მოლოგინების შემდეგ ბავშვს აკვანში აწვენენ.

მოიტანენ ბედნიერის ნაწოლ აკვანს, ე. ი. ისეთს, რომელშიაც ბავშვი არ მომკვდარა და რომელიც ოჯახის უფროსს შენახული აქვს. ბავშვის ამ აკვანში დაწვენამდე დაუძახებენ ახლობელ-ერთგულებს, გამოაცხობენ სამ თავ დიდ ნამცხვარს—ფუნასა და ტკბილს. აკვანზე თავითთა და ფეხითთ ანთებულ სანთლებს მიაკრავენ, სანთლების ქვეშ აკვანს მიაკრავენ საფუარს, აკვანის თავითთ ღრმა საინით დადგამენ ლომკაკალს, აკვანზე ჩამოკიდებენ მცველად: პატარა ცულს ან შავ-ტარიან დანას, „ალის ყურს“, თორას, ცალკე სამკუთხედად გამოკრულ პილპილს, ნახშირსა და ნიორს. ყველა ულოცავს აკვანში ჩაწოლას, ლომკაკალს აკვანზე გადააყრიან „ასე გაგვიმრავლდით“, ცომსაც—ასე „გაგვიფუვდით“. აკვანზე ჩამოკიდებულია ბავშვის სათამაშოები: ქარვა, ირმის თასნა, დავითის ფარი, გახვრეტილი ქვა, ვერცხლის ფულები და სხვადასხვა სახის ღრიჭილო კაკლები, პატარა ცოცხი და სხვა.

ბავშვის პირველი კბილის ამოჭრა. როდესაც დედა დაუნახავს ბავშვს, რომ პირველი კბილი ამოუჭრია, ჩუმად (არავის ეტყვის) იქვე პერანგის მარჯვენა ჩაქს ჩაუხვეს და იტყვის:—როგორც ადვილად მე ეს ჩაქი ჩავხიე, ისე გაუადვილდეს ჩემს შვილს კბილების ამოჭრა.

იმ დღესვე მარცვალ სიმინდს მობარშავს, ნიგვზითა და ხახვით შეკმაზავს, ბრინჯის ფლავს ქიშმიშით აანელებს, დაპატიჟებს კუთხ-

სურ. 5. „ამულეტის“ (თილისმა) მარჯვენა მხარე.

სურ. 6. მისი მარცხენა მხარე.

შეზობლების ბავშვებს, ყველას ჩამოურიგებს სათითაოდ სიმინდსა და ფლავს, აგრეთვე თხილსა და ტკბილეულობასაც დაურიგებს.

ბავშვები ითამაშებენ, იხტუნავენ, მადლობას გადაიხდიან და დაიშლებიან.

ბავშვის ფეხის „მოკრა“. თუ ბავშვმა ფეხის ადგმა დაიგვიანა, ოჯახში გამოაცხოებენ ერთ დიდ ბორბლის მსგავს ხშიადს, იმოდენა ზომისას, რომ ბავშვი ზედ თავისუფლად მოთავსდეს, ხოლო შუაში მისი ორივე ფეხი თავისუფლად ჩაეტიოს. გამოაცხოებენ აგრეთვე ასეთივე ზომის ხაჭაპურსა და მასას.

დაუძახებენ ბავშვებსა და მეზობელ ერთგულ ქალებს. ბავშვს ორივე ფეხით ჩააყენებენ ხშიადში, შემოეხვევიან გარს, ტაშს ჯკრავენ და ცეკვავენ ბავშვები. ის დედა, რომელსაც შეილი არ აკლია, არც მუცლით მოვებია, აიღებს წინასწარ მომზადებულ „სათირს“ (პატარა ნაჯახს), დაარტყამს ხშიადს და შუაში მდგომ ბავშვს შესძახებს:

— მეფეს შემოუთვლიაო, სარი მაგრად დაასეო (სამჯერ). ყველა იქ დამსწრეც ერთხმად სამჯერვე გაიმეორებს მის ნათქვამს.

ბავშვები ტაშის კვრით მანამ უვლიან გარშემო, სანამ ყველას არ ჩამოურიგებენ ხშიადს, ხაჭაპურსა და მასას, რომელიც იქვე უნდა სჭამონ და იმ ოჯახიდან არსად გაიტანონ; შემდეგ სტუმარ ბავშვებს ჩამოურიგებენ თხილს, ნუშს, შაქარსა და ტკბილეულობასაც.

ბავშვებს რომ გაისტუმრებენ, უფროსები შემოუსხდებიან სუფრას და მოილხენენ.

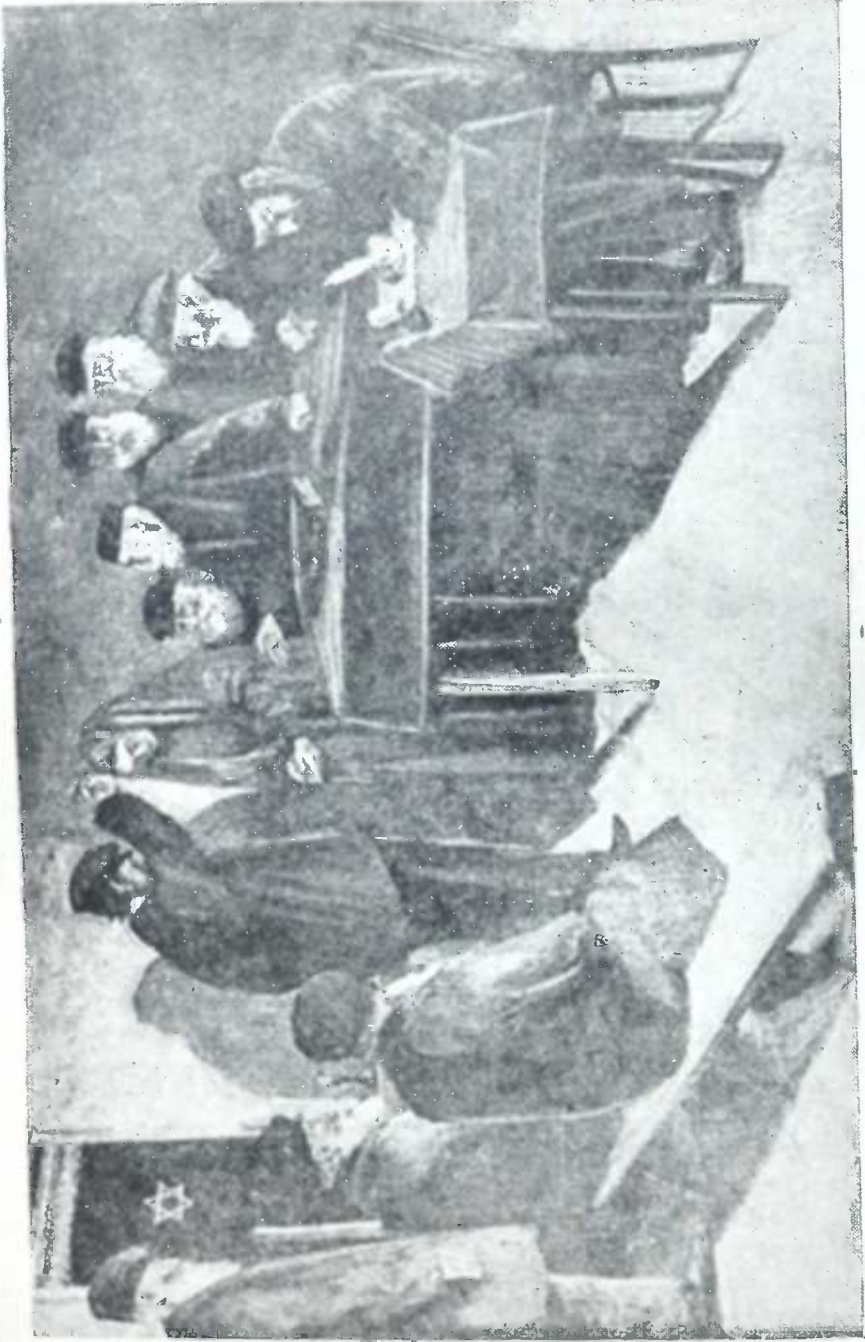
განქორწინება „გეთი“. გეთის დაწერას უნდა დღესწროს ათი სრულწლოვანი მამაკაცი (მინიანი) და ორივე მხარე, — ქალი და მამაკაცი.

გეთი უნდა დასწეროს სპეციალისტმა მზის ჩასვლამდე. როდესაც დაწერილია გეთი, დამწერი გადასცემს მამაკაცს (ორივე მხარე ქალი და მამაკაცი მარხულობს), უკანასკნელი მას ხელით დაახვევს. ქალს ორივე ხელიგული გაშლილი აქვს, მამაკაცი გაშლილ ხელებში შეხვეულ გეთს ჩაუგდებს ზევიდან; ქალი აიღებს და შეხვეულ გეთს უბეში ჩაიღებს, ათი კაცის თანდასწრებით. ამის შემდეგ ორივე თავისუფალია: მამაკაცს მაშინვე შეუძლია სხვა ქალი შეირთოს, ხოლო ქალს ოთხმოცდაათ დღემდე არ შეუძლია გათხოვდეს სხვაზე.

„ხალისა“. ქალი რომ დაქვრივდება, თუ მას შეილი არ გაჩენია, იგი უნდა გაჰყვეს ცოლად თავის უცოლო მაზლს (თუ ჰყავს).

რა გინდ მკირეწლოვანიც არ უნდა იყოს მაზლი, როგორც კი წამოიზრდება, თავისი ქვრივი რძალი ცოლად უნდა შეირთოს.

თუ არ შეირთო და უარი განაცხადა რომელიმე მხარემ, იმ შემთხვევაში „ხალისა“ უნდა მისცენ.

სურ. 7. განქორწინება ("იმეთი"). საკ. ებრაელთა მუზეუმის კოლექციიდან.

უფროსი რაბინის თანდასწრებით ვაჟისთვის უნდა შეიკეროს ცალი ფეხსაცმელი, ზორტებით შესაკრავი,—მარცხენა ფეხის.

„ხალისას“ უნდა დაესწროს დაიანი (სამი კაცი), ერთ-ერთმა მათგანმა ვაჟს ფეხზე უნდა ჩააცვას და შეუკრას ზორტები.

ქვრივი რძალი გახსნის მაზლის ფეხზე ფეხსაცმელის ზორტებს, გახდის ფეხსაცმელს, გვერდზე გადააფურთხებს და ეტყვის სამჯერ: „მეწი იებარი ლეაკიმ ლეახივ შემ ბეისრაელ“ (რადგანაც არ ისურვეს ალგედგინა შენი ძმისთვის სახელი ისრეელშიდა).

„ხალისა“ იშვიათად ხდებოდა ხოლმე.

ქოენობიდან დახსნა. ქალს რომ პირველად ვაჟი დაებადება, სავალდებულოა მისი (ვაჟის) ქოენობიდან დახსნა.

ქოენი—არონა ქოენის ჩამომავალია.

არონა ქოენი მოშე რაბინუს (მოსეს) უფროსი ძმა იყო.

ქოენობა მხოლოდ უფროს ვაჟს ეხება.

ახალი სამი წლის ნერგის ნაყოფი პატრონს არ ექმევა; იგი მხოლოდ ქოენმა უნდა სჭამოს კურთხევით; სამი წლის შემდეგ პატრონსაც შეუძლია სჭამოს.

ქოენობიდან დახსნა დიდი ამბით ხდება. მოგროვდებიან ოჯახში ქალები და მამაკაცები, ვინც კი გაიგებს,—დაძახებული და დაუძახებლადაც. მოისწრაფიან, რომ ბერახეებს (კურთხევას) დაესწონ. ვინც ქოენობის კურთხევას მოისმენს ან ქოენობისათვის დამზადებულს დაკბილავს, ორმოცი თაყანითი (მარხულობა) შეენდობა. უამრავი ხალხით გარშემორტყმულ დედას ხელში ვაჟი უჭირავს, ხახამი ეკითხება:

— ეს შვილი შენი პირველია თუ არა?

დედა უპასუხებს:—ჩემი პირველია.

ვაჟის მამა იქვეა, ხელში ვერცხლის ფული უჭირავს, რომელსაც ქოენა გადასცემს, ქოენი მას ეკითხება:

— ეს ფული გირჩევნია თუ ეს შვილი?..

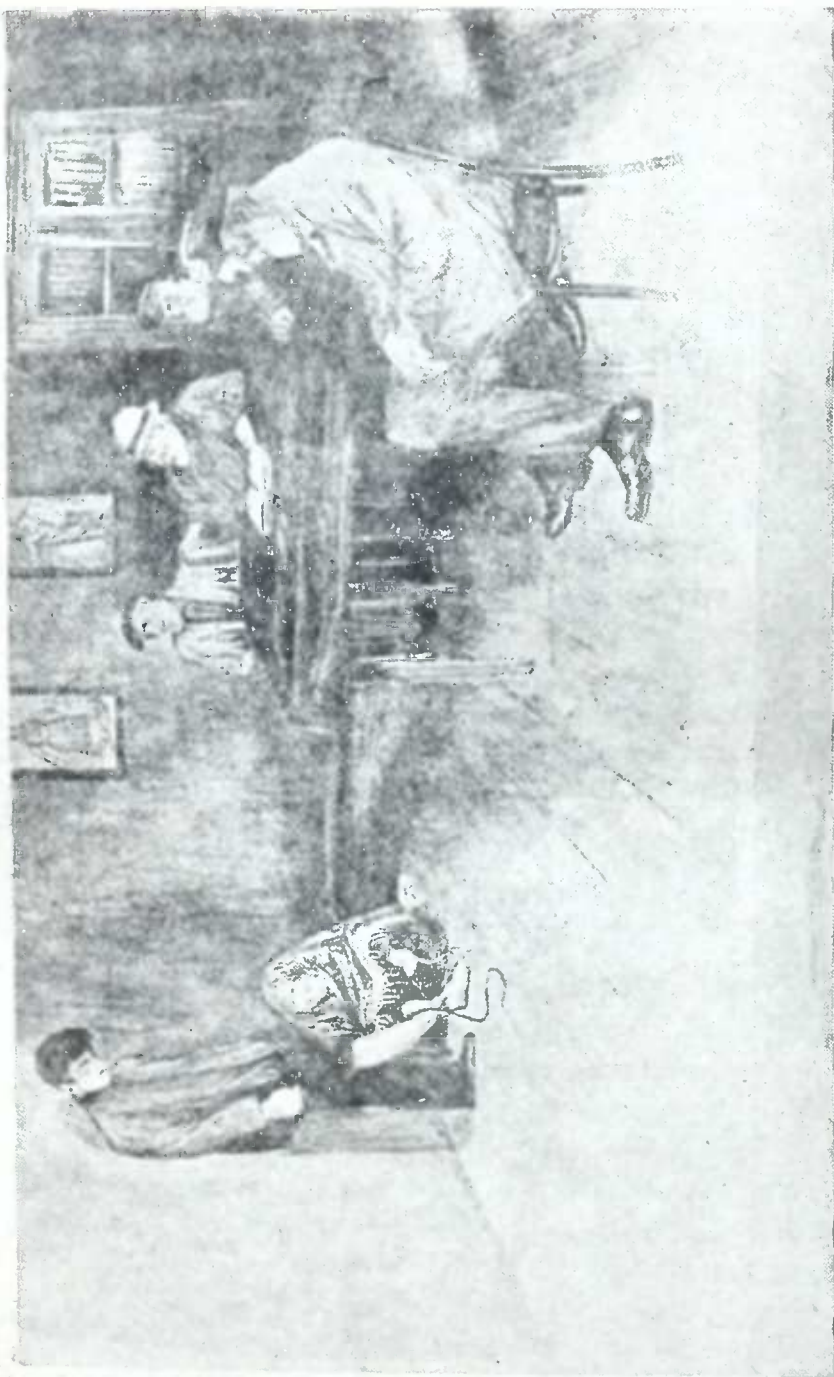
მამა უპასუხებს:

— შვილი მირჩევნია.

ქოენი აკურთხევს ღვინოს, რომელსაც ჯერ თვითონ მოსვამს, შემდეგ ბავშვის მშობლებს გადასცემს; ღვინოს შემდეგ რიგრიგობით ერთიმეორეს გადასცემენ.

შემდეგ ქოენი იტყვის: ბარუხ ათა აშემ ფიდიონ—აბენ (კურთხეულ ხარ ღმერთო, რომ დაიხსნა ჩემგან შვილი). ყველა დამსწრე ერთხმად მიაძახებს—„ამენ“. შეიქნება ასეთი შეძახილები, მილოცვები, დალოცვა და სხვ.

— ღმერთმა დაგიხსნას ყოველი გასაჭირისაგან შინ და გარეთ.

სურ. 8 „ხალისა“, საქ. ებრაელთა მუზეუმის კოლექციიდან.

— მოქშორდა ყველაფერი ცოდო-ბრალი, დედამისა და მოდგმისა.

— უვალო იყავი ამ სოფელსა და იმ სოფელსაც და სხვ.

მიწვეულნი შემოუსხდებიან წინასწარ გაწყობილ სუფრას, ცალკე მამაკაცები, ცალკე ქალები; მიუწვეველთათვის კი ცალკეა პაწია პარკუჭანებით დახვეული ნამცხვარი, რომელსაც ჩამოურიგებენ ყველას, რომ დამადლიანდნენ ნაქოენარზე; ნამცხვარს შინ წაიღებენ.

შინ პაწია ნამცეცებად დაჭრილ ნამცხვარს ყველას ჩამოურიგებენ, ვინც ქოენობას ვერ დაესწრო, იმათაც აწოდებენ დასამადლიანებლად.

ქოენი, ხახამი და დაძახებული სტუმრები შეუდგებიან ღვინს, რაც ხშირად კარგა ხანს გრძელდება. სუფრაზე პირველყოვლისა აღღეგრძელებენ ქოენობიდან ახალ დახსნილს. შემდეგ კი დაღვევენ იერუშალაიმის აღსანიშნავად, რათა დაუბრუნდეს ისრაელის შვილს დაკარგული ხასი—იერუშალაიმი.

მეორე დღეს დარჩენილ სურსათს შუადღემდე უგზავნიან მათ, ვინც ვერ დაესწრო: პატივსაცემ მოყვრებს, ავადმყოფებს და სხვა.

„სისიტკატანი“. 6—7 წლის ვაჟისთვის სავალდებულოა ტარება სისიტკატანისა, რომელიც მას გადაეცემა თავზე—პერანგსა და ზედა ჩასაცმელს შუა. სისიტკატანი—შეკერილია სუფთა ქსოვილისაგან, მოგრძო ოთხკუთხედიანი; ოთხივე კუთხეში თვალი აქვს ამოჭრილი და სუფთად ამოხვეული; თვლებში გაყრილია წმინდა შინდართული ძაფი, ზედ გამოყვანილი, გამოსკვნილი ნიშნებით. პირველი შემთხვევაა—ათი, მეორე—ხუთი, მესამე—ექვსი, მეოთხე—ხუთი. რაც ყველა ერთად ნიშნავს გამჩენის სახელს „ადოხაის“. სისიტკატანი ვაჟს იფარავს ყოველი ცუდისაგან. შისი ტარება სავალდებულოა სიკვდილამდე.

თეფილინის დადება. ცამეტი წლის ვაჟი (რამდენიმე დღე უნდა აკლდეს) სრულწლოვანად ითვლება; მას ისევე ევალდება ყოველივე რელიგიური წესის შესრულება, როგორც ყველა მამაკაცს: ლოცვა-მარხვა, ცოდო-მადლი და სხვა.

აწყობენ ღვინს (შედლების მიხედვით) ხახმებითა და ერთგულებით; საუზმეს იხდიან, დილით სალოცავიდან დაბრუნების შემდეგ, როცა პირველად ასწავლიან თეფილინის დადებას. თეფილინი გაკეთებულია ტყავისაგან; იორი ცალია, ერთი შუბლზე, ხოლო მეორე მარცხენა მკლავზე შემოსაკრავი; ჟკანასკნელი ჩამოდის ხელის თითებამდე და შემოიხვევა შუა თითზე, რითაც აღინიშნება ღმერთის ქება-დიდება. შემდეგ სადილი ან ვახშამი გადაიხდება ზეიმით.

ამ დღიდან ვაჟი სრულწლოვანია. მან უნდა ილოცოს დღეში სამჯერ, უნდა იმარხულოს და შეასრულოს ყველა რელიგიური წესი: თავშიშველი არ უნდა გაიაროს, შაბათი არ გატეხოს, არ აამსუბუქოს და სხვა. თეფილინის დადება ისევ დიდ საქმედ ითვლება, როგორც ნათლობა (მილა), ქოენობიდან დახსნა და ხელის გახსნა (ხელის გახსნაც, თორის სწავლის დასრულება, ისრაელური წესით სავალდებულოა მხოლოდ ვაჟისათვის).

„თორაზე დაჯდომა“. თუ ისრაელს უნდა, რომ მისი ვაჟი ხახამი გამოვიდეს, მას მიიბარებს თორის საუკეთესო მცოდნეს—რაბინს (მასწავლებელს).

5—6 წლის ვაჟს დასკამენ მერხზე და ასწავლიან თორასა და „წმინდა რჯულს ისრაელისას“.

წინა დღით ოჯახში ამზადებენ ტკბილ ნამცხვარს თაფლით, რომელსაც ზევიდან გამოსახული აქვს „მაგენდავითი“ (დავითის ფარი), ექვსკუთხიანი ვარსკვლავი.

ნამცხვარს დილით ადრე ოჯახის უფროსი ქალი ჩამოურიგებს ოჯახის წევრებს; ის ადგილი, სადაც დავითის ფარია, ბავშვმა უნდა შესჭამოს უკლებლად; ბავშვისათვის მის გადაცემას მთელი ოჯახი ესწრება, ყველა ულოცავს ბავშვს თორაზე მიბარებას და უსურვებენ: „ხელ-გახსნილიც“ მოსწრებოდეს მათ.

იმ დღეს ბავშვის მშობლები (ხშირად ბებია და ბაბუაც) „თაყანიტობენ“ (მარხულობენ); სუფთად დაბანილ ბავშვს ჩააცმევენ ყველაფერ ახალს, ხელში თორას მისცემენ, პირში თაფლს გამოუსვამენ, ჯაბეში სამკუთხედად შეკერილ ავგაროზს ჩაუდებენ, ხელში აძლევენ ხვეულს, რომელშიაც არის თაფლით სავსე ჭიქა, ტკბილი ნამცხვარი, ფუანი გაუტეხავი პური და რამდენიმე ხაჭაპური; მამა გაახვევს ბავშვს სისიტში, აიყვანს ხელში, დედა წალმა შემოაბრუნებს სამჯერ ქპარშილს და ლოცვა-კურთხევით ისტუმრებს. მამა, რომელსაც ხელში სანთლები უჭირავს, პირველად მარჯვენა ფეხს გადმოდგამს სახლიდან (ბავშვის სიგრძე თაფლის სანთელი შინ მზადდება დიდ კელაპტრად), კელაპტარი ბავშვმა თვით უნდა აანთოს. ვზახე ყველა ნაცნობი ულოცავს.

ბავშვს რომ მიდრავში მიიყვანენ, შეიქმნება ერთი ჟრიაშული და სიმხიარული. რაბი ბავშვს სისიტს შემოხსნის, მეზუზასთან მიიყვანს მისასალმებლად, მარჯვენა ფეხს შემოადგმევიანებს, წალმა შემოატრიალებს სამჯერ და დალოცავს. თალმიდებიც მიიძახებენ—„ამენ“.

მამა ჩაიბარებს რაბის ბავშვს, გახსნის ხვეულს, იღებს ნამცხვარს, ტკბილეულს, ხაჭაპურს და ყველა თალმიდს რომ გაწვდეს, ისე დაჭრის და ჩამოურიგებს.

სურ. 9 „წიხეტი“
საქ. ებრაელთა მუზეუმის კოლექციიდან.

მამა შინ ბრუნდება; მშობლები სალამომდე არ სჭამენ; საღამოზე კი რაბინისა და შინაურების თანდასწრებით კარგად მოილხენენ.

ხელის გახსნა. იწყება თორის სწავლა—„ალეთ-ბეთიდან“ უმაღლეს სწავლამდე, რაც მხოლოდ „რჩეულთათვის“ ე. ი. მდიდართათვის იყო ხელმისაწვდომი; თორადასრულებულს გამოცდიან საგანგებოდ მოწვეული რაბინები. თუ ყმაწვილმა უპასუხა მიცემულ შეკითხვებზე, ღირსია „ხელის გახსნისა“ და მას ენიჭება ხახამის წოდება (ბრძენი). დასრულებული ხახამი რამდენიმე სპეციალობისაა, „ხახანი“ (მლოცველი), „მოელი“ (მომნათლავი), „შახეტი“ (დამკვლელი) და სხვა, ხახამი ჯამაათში დიდი პატივისცემით სარგებლობს, მას უძახიან ყოველი ისრაელის ოჯახში, ყოველ ავკარგზე, შინაური უთანხმოების მოგვარების მიზნით, სათხოვარ-გასათხოვარზე, გაყოფაზე, ნათლობაზე, ერთის სიტყვით უმისოდ არ გადაიჭრება თითქმის არც ერთი საყურადღებო საქმე ოჯახში.

შეუძლებელია რომ ხახამი არ დაესწროს ნიშნობა-ქორწილს, სიკვდილზე, დასაფლავებას და სხვა ასეთ მოვლენებს.

მოკლედ, ხახამი მთავარი ფიგურაა ისრაელის ოჯახში და დიდი ნდობითაც სარგებლობს.

ჭაბუკობა. ქუთაისის ისრაელებში ჭაბუკობა მხოლოდ ორსამმა გვარმა იცოდა, ესენი იყვნენ: ფიჩხაძეები, ბუზიაშვილები და იაკობიშვილები. ამ სამი გვარიდანაც ყველას არა, არამედ ნაწილს ჰქონდა შეკვეთილი—ნედერი. ჭაბუკობა შემდეგი სახით ტარდებოდა:

ოჯახში უფროსს ჰქონდა შეკვეთილი, თუ კი მის მოდგმა-ჩამომავალ ვაჟს (არა ქალს)—ვინმე ავად გაუხდებოდა და მოურჩებოდა, მისი სანაცვალო მამალი, ან მოზრდილი ყვინჩილი, შემოეველო თავზე. წინათ მოზვერსაც კი ივლებდნენ თავზე.

მოზვერს შემოავლებდნენ სამჯერ მას, ვისთვისაც ჭაბუკობა ეწყობოდა, მოზვერს ორივე რქის ადგილზე ანთებული სანთლები ჰქონდა მიკრული. მოზვერის თავზე შემოვლებისას ამბობდნენ; „თავი-თავის სანაცვლოდ, ხელი-ხელისთვის, ფეხი-ფეხისთვის, თვალი-თვალისთვის, ყური-ყურისთვის“ და სხვა. სხეულის ყველა ნაწილს ჩამოთვლიდნენ.

მოზვერის შემოვლებას ესწრებოდნენ ახლო ნათესავნი და ერთგულნი, ყველა იღებდა მონაწილეობას, ყველას ხელში ანთებული სანთელი ეჭირა, იმეორებდნენ უფროსის ნათქვამ სიტყვებს და თან დასძენდნენ „ამენ“. ზოგჯერ, თუ დიდი ჯალაბი იყო, თავზე შემოვლებულ მოზვერს დაკლავდნენ, ხოლო მეორეს რქებზე ანთებული სანთლებით, გზაჯვარედინზე გაუძღვებოდნენ და გაისტუმრებდნენ.

ზოგ ოჯახში დაკლავდნენ მამალს ან მოზრდილ ყვინჩილს, სუფრაზე მიიტანდნენ რგვალად მოხარშულს და იქვე ერთს დიდი ზომის საჯალაბოდ გამომცხვარ ხაჭაპურსაც. ოჯახის უფროსის მითითებით სუფრას შემოუსხდებოდნენ შინაური მამაკაცები და ვაჟები, შემდეგ უფროსი დაჭრიდა პირველად ხაჭაპურს, რასაც ყველას ჩამოურიგებდნენ, ხაჭაპური იქვე სუფრაზე უნდა შექმულიყო. ხაჭაპურის ქამას რომ მორჩებოდნენ, ყველა ფეხზე წამოდგებოდა, პირს გამოირეცხავდნენ და ისევ სუფრას მიუბრუნდებოდნენ. ოჯახის უფროსი ახლა კი მოხარშულ მამალს დაჭრიდა, ყველას გაუნაწილებდა, როგორც ხაჭაპურს; მამალიც იქვე სუფრაზე უნდა შექმულიყო.

როდესაც ქაბუკობისთვის დაკლულ მამალსა და ხაჭაპურს შესქამდნენ, ყველანი წამოდგებოდნენ. სუფრაზე სხვა გამომცხვარ ხაჭაპურებსა და ნამცხვრებს მიიტანდნენ, სხვებიც შემოუსხდებოდნენ სუფრას და მოილხენდნენ.

მეცხრამეტე საუკუნის დასასრულს ზემოხსენებული სამი გვარის წარმომადგენლები იერუსალიმში გაგზავნეს იმ დავალებით, რომ მათი გვარისათვის ეეხსნათ ნედერი-შეკვეთილობა, ათარის აშეებით. „ათარას“ აშეებას უნდა დასწრებოდა ათი ღვთის მსახური კაცი, რომელთაც ჩამოურიგებდნენ თავზე შემოვლებულ ფულს. ათი კაცი ლოცულობდა იერუსალიმში „წმინდა მამების“ საფლავის ქვაზე, რათა ამომავალი გვარები დახსნილიყვნენ ნედერისაგან და შეკვეთილობისაგან განთავისუფლებულიყვნენ.

ამრიგად ქაბუკობა უკვე მიატოვეს და აღარ ასრულებდნენ ზემოხსენებულ წესებს.

ისრაელის ოჯახში ყველია და ხორცის ქამის შუა განსაზღვრულმა დრომ უნდა გაიაროს, ქაბუკობის დროს კი ერთად სქამდნენ: ყველის ქამის შემდეგ მხოლოდ პირის გამორეცხვით კმაყოფილდებოდნენ.

„იერუსალიმის წასვლა“: მოხუცებულნი ემზადებიან „იერუსალიმისათვის“ (იერუსალიმისათვის). წინასწარ გამოცხადდება, თუ როდის ეპირებიან ცოლქმარი გამგზავრებას; ყოველი კუთხიდან, ვისაც კი მისწვდება ყურში მათი წასვლა, მოდიან, ალოცვინებენ თავს, ატანებენ შეკვეთილებს, იმ მიზნით რომ შესწირონ „ბეთამიკდაშ“ წამსვლელ მოხუცებს, ასაჩუქრებენ ფულით და მით, რაც უფრო გამოადგებათ წასადებად. ემშვიდობებიან, მეხილას (შენდობას) თხოვენ. მოხუცებიც ცოცხლად სტოვებენ ყველას და ყველაფერს იმ რწმენით, რომ მათი ძვლები დამადლიანდება „წმინდა ქვეყანაში“ დამარხვას. ხშირად უფროსი ვაჟი გაყვება მშობლებს, დააბინავენს, უყიდის კებურას (საფლავს), სუდარას, გამოემშვიდობება საუკუნოდ

ცოცხალ მშობლებს და ბრუნდება თავის ოჯახში. მოიტანს დედ-მამის საფლავის მიწას, მათი სუდარის ნაჭერს, ყველა და ძმას ჩამოურიგებს და თვითონ უფროსი ძმა და რძალი გასწევენ მომავალში უფროსობას.

საცხოვრებლად იერუსალიმს წასულმა ქვრივმა ქალმა ან მამაკაცმა იქ უნდა მოძებნოს მეუღლე აუცილებლად. იერუსალიმში სიქვრივე დიდ ცოდვათ ითვლება მოხუცებისათვისაც კი.

იერუსალიმიდან მშობლები შვილებს უგზავნიან მოკითხვის წერილებს, იქაურ უცხო ხილს, რომელიც გზაში არ გაფუჭდება, სხვადასხვა თორას, შვილ-მამაგლისთვის საჩუქრებს და სხვა.

ზოგი ისე გაჯიუტდება, რომ რაც გინდა ახალგაზრდა დაქვრივდეს, მეორედ შეუღლებას უარჰყოფს; გულდამწვარი შვილებს უვლის, რომ არავინ დაუჩაგროს; ხშირად ქვრივი ქალი ობოლ შვილებს მამობას უწევს და იტყვის: „რა მინდა იერუსალიმში, ჩემი შვილები ჩემთვის ცხოვებაცაა და სიხარულიცაო“.

მართალია, მორწმუნე ქვრივს ბარემ კი უნდა ცხოვება, წმინდა ქვეყანაში—იერუსალიმში რომ გაატაროს თავისი ცხოვრების უკანასკნელი დღენი და იქ გარდაიცვალოს, მაგრამ მეორედ შეუღლება რომ აღარ სწადია, იერუსალიმზედაც უარს ამბობს.

ზოგი მოხუციც იტყვის: „ხიდის ყურშიც რომ მოვიდეს იერუსალიმი, ჩემ ქუთაისს მაინც არ დავტოვებ და არ წავალო“. ან „იერუსალიმი რომ რიონში ჩამოვიდეს, მაინც არ წავალო“.

სურ. 10. იერუსალიმს წამსვლენი.

2. მიცვალებულის დაბრუნება და დასაფლავება

გარდაცვალების წინ, სანამ ავადმყოფს ლაპარაკი შეუძლია, (თუ მოხუცია) მას გარს ახვევია თავისიანები, მეზობლები და სხვა. მოვა ხახამი, თუ რაიმე „ნედერი“ დარჩა შეუსრულებელი, ალაღს ეტყვიან; თუ რაიმე დასაბარებელი აქვს—დაუბარებს ხახმის თანდასწრებით. ცოლშვილს (ან ქმარშვილს) ხახამი ათქმევინებს „ვიდუის“ (სიკვდილის წინ ლოცვა). მომაკვდავი ლოცავს იქ დამსწრეთ, ღმერთს ვევედრება აპათიოს მას შეცოდებანი და მიიღოს მისი სული გაწმენდილი და სპეტაკი.¹

მომაკვდავს ქვედა საცვალი უნდა ეცვას, არ ვარგა ისე სულის ამოსვლა.

თუ ქლექით კვდება, პირში უმარილო ქყინტ ყველს ჩაუდებენ, პირზე საცერს გადახურავენ. თუ წვალობს სიკვდილის წინ, სასწორს დაანახვებენ, ვინიცობაა თუ წონაში მოიპარა ოდესმე, უნდა მოინანიოს.

მომაკვდავს პირზე გადააფარებენ, ხახამი არ შორდება, სანამ არ გადაიცვლება; როგორც კი გადაიცვლება იქვე ძირს ქილობზე გადმოასვენებენ, თავით და ფეხით სანთელს დაუნთებენ.

მეზობლები, რაც კი წყალი აქვთ ჭურჭელში, გადააქცევენ, რადგანაც სულის ამღები ხმალს წყალში გაავლებსო და ამიტომ არ იხმარებოდა შინ ნადგამი წყალიო.

თუ სიცოცხლეში აქვთ შეკერილი სუდარა—უკეთესია, თუ არა, იყიდინ თეთრ ტილოს ან სუფთა ქსოვილს, იქვე მოიწვევენ სუდარის მკერავებსაც. ოჯახში ნახმარის გამოყენება არ შეიძლება. უნდა იხმარონ ახალი კოჭა ძაფი, ახალი ნემსი, ახალი საპონი, უხმარი ქსოვილი; სუდარის მკერავ ქალებს დაუდგამენ ღვინოსა და სასმელ-საქმელს; ჯერ სჭამენ, შემდეგ შეუდგებიან კერვას. შეკერავენ ჩასაცემელს, ისე რომ მიცვალებულს ხელფეხი დაუფაროს, პერანგსა და მის ამხანაგს, და თავზე ჩამოსაცმელ ქუდის რამ მსგავსს, რომ პირის სახე არ უჩანდეს, ბოლოს გასახვევ ერთიან დიდ „სამიწურს“

¹ მომაკვდავ მოხუცებულს მოუყვანენ „სანატრელ“ შვილებს და დაალოცვინებენ.

რომელშიაც მთლიანად გაახვევენ. შეუკერავენ ბალიშის პირსაც, რომელშიაც მიწა ჩაიყრება და მიცვალებულს თავქვეშ საფლავში ამოუდებენ. მიცვალებულს თვლებში იერუშალიმის მიწას ჩააყრიან და ისე შესუდრავენ. დაბანის დროს ნახმარ ქოთნებსა და კოკებს იქვე დაამტვრევენ და გადააჰყრიან.

სუდარი აუცილებელია ყველა მიცვალებულისათვის დიდიდან პატარამდე. ისრაელების მდიდარი ფენა იერუსალიმიდან ლებულობდა სასუდრე „ქათანას“ (თხელი თეთრი ქსოვილი) და მას ინახავდნენ დასამარხად.

დაბალი ფენა კი ხმარობს სუფთა თეთრ ქსოვილს, რასაც კი იშოვის, მას უკერავს ჭირისუფალი თავის მიცვალებულს.

ზოგი (მეტწილად მოხუცი) წინასწარ—სიცოცხლეში იკერავს სუდარას, ვინაიდან მიცვალებული მიწამ მალე უნდა იხილოს და მისი გაჩერება დიდი ცოდვაა. დამარხვა რომ დიდხანს არ დაგვიანდეს, ცოცხლები თავისი სურვილით შეძენილსა და არჩეულ სუდარას იკერავენ.

მოიწვევენ მტერ-მოყვარეს, სუდარის დამკრეფსა და შემკერავს, გააწყობენ სუფრას შეძლებისა და ქონების მიხედვით და სიცილხალისით შეუდგებიან ჭრა-კერვასა და პურის ჭამას. განსაკუთრებული ცერემონიით აზომებენ ცოცხალს თავის სუდარას, შეკერვის შემდეგ სუდარი ინახება იერუსალიმის მიწასთან, საპონთან, ვერცხლის ბეჭედთან ერთად შეხვეული.

ადამიანი, ქალი თუ მამაკაცი, ცამეტ წლამდე უცოდველია, ცამეტი წლის ზევით ყველა ისრაელისათვის სავალდებულოა ვერცხლის ბეჭედი ზედ წარწერილი საკუთარი სახელითა და გვარით.

რწმენის მიხედვით მეორედ მოსვლისას ყველა მიცვალებული გაცოცხლდება, მათ თავიანთი სახელი და გვარი დავიწყებული ექნებათ, ბეჭედზე დაიხედავენ და მოაგონდებათ, თუ ვინ იყვნენ. ბეჭედზე სავალდებულოა სახელისა და გვარის ებრაულ ენაზე ამოჭრა.

ქალი რომ სუდარას იკერავს, საფლავისათვის ვერცხლის საყურეებსაც იმზადებს, წინააღმდეგ შემთხვევაში საიქიოში მას ყურებში გახურებულ გველებს გაუყრიან.

ქალი თუ თვითუბნის დროს გარდაიცვალა, ჩვეულებრივ სუდართან ერთად მას შეუკერავენ და წელზე შემოაკრავენ შავ წინსაფარს; ეს იმის ნიშანია, რომ ის უწმინდური გარდაიცვალა, მეორედ მოსვლისას წინ ვერ წადგება, დაიხედავს რა შავ წინსაფარზე—უკან დაიხვეს.

ადამიანი—ისრაელი ქალი თუ მამაკაცი, რომ უცნაური სიკვდილით (ქარეთით) მოკვდეს, მას ჩვეულებრივი სუდარის მაგივრად ერთ გრძელ პერანგს შეუკერავენ.

მიცვალებულს სამი ადამიანი ადგია თავზე დაბანის დროს; ერთი დაბანს, მეორე წყალს უსხამს ახალი თიხის ჭურჭელით (ქო-
თანი ან კოკა და დოქი) მესამე ხელს უწყობს; ჩააცმევენ, მოჭრიან
ფრჩხილსა და თმას. სუდარის ნაჭერს და მიცვალებულის სიგრძე ძაფს
(თუ მოხუცია) შვილ-მომავალს ჩამოურიგებენ. ხელის სალოკ თითზე
გაუკეთებენ ვერცხლის ბეჭედს, რომელზედაც ამოჭრილია მისი სახელი
და გვარი და გასუდრულ მიცვალებულს კუბოშბ ჩაასვენებენ გულ-
ალმა და ხელებ დაკრეფილს, ჭირისუფალი მას გამოემშვიდობება.
უცხონი მიცვალებულს დააბარებენ თავიანთ მიცვალებულთან და-
ეხვეწებიან წარსდგეს ღმერთის წინაშე, კარგი თქვას, და კარგი
იგონოს, ილოცოს მათთვის: რიგ-რიგობით მოდიან მოტირალი ქა-
ლები და მოთქვამენ ხმამალლა.

გამოსვენების წინ კარს მიხურავენ და კუბოს სამჯერ მიახლიან
ფეხებით: „მძიმე იქნეს შენი ფეხი“-ო. გამოსვენების შემდეგ, თუ ცამეტ
წელზე უფროსი ვაჟია, აუცილებლად სალოცავის ეზოში მიასვენე-
ბენ, სიტყვებს ეტყვიან ხანძები, ქალები გამოემშვიდობებიან და ხელ-
პირის დასაბანად წყლისპირად მიდიან; ქალები მიცვალებულს არ
მიაცილებენ საფლავამდის. დასაფლავებაზე წასვლისას საქმეს ტოვე-
ბენ, სავაჭროს კეტავენ და „მიცვაზე“ მიდიან. მამაკაცები სასაფლა-
ოზე მიჰყვებიან; გზაში „კუფას“ აგროვებენ; მიცვალებულს მიასვენე-
ბენ ხელით, არა ჭირისუფლები. მიცვალებულს უკუბოვოდ მარხავენ,
მიწის ბალიშს თავითთ უგებენ, ყველა იქ დამსწრე ალაღს ეუბნება.
მიწას ყველა მიაყრის და შინ ბრუნდება. ბალახს მოწყვეტენ და
ხელუკუღმა საფლავისკენ თავსუკან გადიყრიან.

მიცვალებულის გამოსვენების წინ ოჯახის უფროს ქალს წყა-
ლის ცარიელი ჭურჭელი მიაქვს, სალოცავთან გამოემშვიდობებისას
ქალები წყალზე მიდიან ხელპირის დასაბანად. ყველა დაიბანს
ხელპირს და არ გაიმშრალებს. ჭირისუფლები ცხვირსახოცებს წყალ-
ში ჰყრიან, ყველა ცოტა ხნით ჩაიმუხლება (ჩამოჯდება), ანუგეშებენ
ჭირისუფალს და ისევ ბინამდე მიაცილებენ.

ოჯახის უფროსი ქალი ჭურჭლით სავსე წყალს შეიტანს შინ, ტაშს
შემოკრავს და იტყვის სამჯერ: „ლხინში ვიყავი, სიმხიარულეში ვი-
ყავი,“ გამყოლი ქალებიც ცოტაოდენი ხნით რჩებიან, ანუგეშებენ,
ეუბნებიან: „არაფერ სასიავოთ არ დაგავიწყდათ თქვენი მიცვალე-
ბულიო“. არ ეტყვიან „მშვიდობით“ ან „გამარჯობა“ (მგლოვიარეს
არ შეიძლება მიეცეს სალამი).

სასაფლაოდან მამაკაცები ბრუნდებიან, ხანამიც თან ახლავთ,
ანუგეშებს ჭირისუფალს.

მოგროვდება ყველა, ვისაც „აბელობა“ (მგლოვიარობა) ერგება, ხახამი მიუახლოვდება ყველას, უფროსიდან უმცროსამდე¹; პირველად უფროსს მიაღებინებს აბელობას (მგლოვიარობას); ხახამს ხელში უკავია დანა, ჩაუჭრის პერანგს მშობლებზე—მარცხნით, დანარჩენებზე—გულთან მარჯვნივ. აბელი ამბობს: „ბარუხ დაიანა ემეთ“ (მოსამართლე ჭეშმარიტი ბრძანდება). როდესაც კერიყას დაასრულებენ, იქვე სუფრას გაშლიან.

სუფრაზე შინ გაკეთებული არაფერი მიიტანება; ვინმე გარეშე, არა ნათესავი გაგზავნის პურს, ყველს, მოხარულ კვერცხებს და ღვინოს. მგლოვიარენი შემოუსხდებიან სუფრას დაბალ საჯდომზე (არა მაგიდაზე), სკამენ და სვამენ, ხახამი აკურთხევს პურღვინოს, ანუგეშებს მგლოვიარეთ და მამაკაცებს მიჰყვება სალოცავზე. აბელი არცერთი წუთით მარტო არ უნდა დარჩეს, ვინმე უნდა ახლდეს არა აბელი, რომ ავმა ანგელოზმა არ გალახოს. აბელობა ერთი კვირის განმავლობაში უნდა დაასრულონ მშობლებმა, შვილებმა და და-ძმებმა.

აბელი უნდა იჯდეს დაბალზე, უნდა იწვეს დაბალზე, არ უნდა იმუშაოს, არ სკამოს ხორცეული (გარდა შაბათი დღისა).

ერთი კვირის განმავლობაში ნათესავ-მეზობლები ყოველი კუთხიდან უგზავნიან აბელებს მოსაკითხს, გაწყობილს ნაირ-ნაირი სასმელ-საქმელებით (გარდა ხორცეულისა). მგლოვიარეთა ბინაზე აბელობის დროს ყოველ დილა-სალამოს იმართება პურის ჭამა, თავს იყრიან „მინიანი“, იქვე ლოცულობენ და ისმენენ ხახმების რჩევადარიგებას. მერვე დღემდე მათ ბინაზე განუწყვეტლივ დადიან ახლობელნი სანუგეშოდ. მერვე დღეზე „აუშეებენ აბელობიდან“, მამაკაცები მიდიან მიცვალებულის საფლავზე მინიანი ქვის (ან ხიშნის) დასადებათ. ოჯახში მზადდება ალაპისათვის; აბელობიდან გამოსულნი იცვლიან ტანისამოსს და შეუდგებიან ჩვეულებრივ საქმიანობას. შაბათ დღეს ნასადილევს ჭირისუფალთან მოდიან ქალები.

შაბათ დღეს დილით სალოცავში მყოფი ჯამაათი მიდის ჭირისუფალთან სანუგეშოთ.

ალაპი მერვე ღამეს ეწყობა საუკეთესო საქმელ-სასმელით, მოიწვევენ შეძლების მიხედვით ხალხს, პირველად ტანის მბანელს უნდა გაეგზავნოს ულუფა, საუკეთესო ნაწილი მიცვალებულის სულის სახსენებლად. შემდეგ დაძახებულნი შემოუსხდებიან სუფრას და მიცვალებულის სულის სასარგებლოდ ამბობენ „კადიშს“ (სულის ხსენება) და დაიშლებიან, ხშირად ძალიან გვიან, ვინაიდან ყველა ხახამი იტყვის თორის-პასუხს, „დარუშს“ ჭირისუფალთა სანუგეშებლად.

¹ მგლოვიარობა ვეალება ცამეტი წლის ხვეით ყველა ქალსა და მამაკაცს.

მეორე დღეს დილითვე შეუდგებიან დარჩენილი ულუფის ლარიზებზე ღარიგებას, შინ არაფერს დაიტოვებენ.

მგლოვიარენი ოცდაათდღემდე არ დაიბანენ, არც თმას მოიკლებენ, რცდაათ დღეზე დაბანილ-დაცვლილნი შეუდგებიან ჩვეულებრივ ცხოვრებას.

დღიდან გარდაცვალებისა სრული 11 თვის განმავლობაში, გარდაცვალებულისთვის ანთებული „ყანდილი“ (ზეთი) არ უნდა ჩაქრეს, მისი ლოგინი ისევე უნდა იქნეს გაწყობილი, ტანსაცმელ-ფეხსაცმელით, არც არავინ დაწვება იმ ლოგინზე. ლოგინთან უნდა იდგეს ჭიქით სავსე წყალი, რომელიც დილა-საღამოს უნდა იცვლებოდეს — მიცვალებულის სული ყოველ დილა-საღამოს წყალს სვამს, თუ არ დაიდგა წყალი ჭიქით და არ გამოიცვალა, გაჯავრებული მიცვალებული დამივიწყესო, სხვას ვინმე საყვარელს წაიყვანს თავის ოჯახიდან, სამწუთროს დაუზარალებს.

გარდაცვალებიდან სრული თერთმეტი თვის განმავლობაში ყოველ „როშხოდეში“ (ახალ მთვარეზე) ოჯახში აღინიშნება პურის ჭამით, ნათესავეები და ახლობელნი ხახმებთან ერთად გროვდებიან, აწყობენ ვახშამს საუკეთესო სასმელ-საჭმელით, მეტადრე ამზადებენ მას, რაც სიცოცხლეში უყვარდა მიცვალებულს, ნავახშმევს მოყვებიან თორის-პასუხებს; „დარუშებს“ (ლეგენდებს) და სხვ.

თერთმეტი თვის განმავლობაში ყოველ პარასკევს საღამოს გარდაცვლილის სულის მოსახსენებლად გააწყობენ სინზე საუკეთესოს, რაც კი შაბათის ულუფად გაკეთდა, იტყვიან „მენუხას“ (მენუხა — სულის ხსენება აუცილებლად მამაკაცმა უნდა სთქვას) და გზავნიან ტანის მბანელთან, რომელმაც მიცვალებული დაბანა.

თერთმეტი თვის განმავლობაში მიცვალებულს ვაჟი (თუ ჰყავს) დღეში სამჯერ კადიშს ეტყვის აუცილებლად სალოცავში, თუ ვაჟი არა ჰყავს, სხვა ვინმე მამაკაცი ან დაქირავებული.

თერთმეტი თვის განმავლობაში მგლოვიარეს ახალი არაფერი ჩაემევა, არც ლხინში წაესვლება გარდა „მილისა“ და „ქონობისა“. მილაში ან ქონობაში დაესწრება, არაფერს სჭამს, შინ წაიღებს საჭმელს გახვეულს და იქ თავის ოჯახის ყველა წევრს ჩამოუორიგებს.

გამოტირილი. გარდაცვალებიდან ორმოცი დღის თავზე ჭირისუფალი სასაფლაოზე წავა, მიცვალებულის ტანისამოსს და სასმელ-საჭმელს წაიღებს (ხაჭაპური, ნამცხვარი, არაყი და ღვინო). წინასწარ მამაკაცები წავლენ, მინიანს წაიყოლებენ, კადიშს იტყვიან, გაშლიან სუფრას და საფლავის ახლოს სჭამენ; ქალები მიცვალებულის ქვაზე ტანისამოსს დააწყობენ, ირგვლივ ხალიჩებით მოაგებენ; შემოუსხდებიან და სტირიან მოძქმით, ხმამალა.

საფლავთან მისვლის წინ ყველა პატარა ქვას აიღებს ხელში, საფლავზე დასდებს და იტყვის: „არაფერი გემატებოდესო.“ წამოსვლის წინ, ყველა თვითონვე წამოდგება; ხელი სხვამ არ უნდა მოჰკიდოს: არ ვარგა, ვინმე სხვა მოუკვდება.

გამოტირილზე მთელი ჯამათის ქალი მიდის, მადლია ვინც სხვის მიცვალებულზე ორ ცრემლს მაინც ჩამოაგდებს, არავინ მოუკვდება თავისი.

გამოტირილზე ერთერთი მოწინავე და ნდობით აღჭურვილი ხნიერი ქალი „კუფა“-ს დაიძახებს, ხელში თავსაფარი უჭირავს და ფულს აგროვებს; ვისაც რამდენი შეუძლია, ფულს აჩუქებს თავისი მიცვალებულის სულის სასარგებლოდ და ცოცხლების სადღეგრძელოდ. შეგროვილ ფულს გადასცემს ვინმე ლარიბსა და გაჭირვებულს, ისეთს, რომელიც არა ჩანს ლარიბად, მაგრამ ნამუსიანია, ან ისეთსავე ავადმყოფს, ან დასასახლებელ ობოლს, რომელსაც მზითვებს უწყობენ.

სასაფლაოდან დაბრუნებულნი წყლისპირად წავლენ, ხელ-პირს დაიბანენ და იტყვიან „ღმერთო, შენ გააგრილე ყოველივე სიავე და გაჭირვება ისრაელის შვილზე წამოსულიო“, რის შემდეგ ცოტა ხნით ქვაზე ჩამოჯდებიან და შინ ბრუნდებიან.

თერთმეტი თვის შემდეგ ტანისამოსს იცვლიან, ახალს იცვამენ, ნაცვამს ლარიბს აჩუქებენ; გაათავებენ მგლოვიარობას და მხიარულობენ—მიცვალებულის ლოგინს აალაგებენ, წლისთავზე პურის ჰამას (ლიმუდი) გადაუხდიან, რის შემდეგ ყოველ წლისთავს უხდიან ისეთივე ლიმუდით.

თუ გარდაცვალებული უფროსია, მის სახელს ყველა მისი ნაშერი დაარქმევს და შემოიბრუნებს.

ქვრივი ქალი თუ გათხოვდა, მიცვალებული ქმრის საფლავზე წავა დაქორწინებამდე და საფლავის ქვაზე ცივ წყალს დაასხამს (ასევე მოიქცევა ქვრივი მამაკაციც).

3. ცრუმორწმუნეობა

ახალი წელი („როშაშანა“—წლისთავი).

ახალი წელი იწყება აგვისტოს ბოლოს ან სექტემბრის შუა რიცხვებში, ე. ი. თიშრის თვის პირველი ორი დღით.

„როშაშანის“ წინა დღით დიდი მზადებაა: ოჯახის ყველა წევრი ემზადება, იბანს—ირეცხავს, იმზადებს ახალ-ახალს. წინა დღითვე მეზობლები და ნათესავები ერთი-მეორეს ეკითხებიან, ხომ არაფერი უსესხებიან და აღარ დაუბრუნებიან ან აღარ ახსოვთ; მოაგონებენ ერთმანეთს და „ალალსაც“ ეტყვიან.

„ალალის“ თქმაზე სამჯერ ეტყვიან: „თუ რაიმე ვალი და სესხი გვაქვს ერთმანეთის, უვალო ვიყოთ“.

წინა დღით მზის ჩასვლამდე მოგვარებულია ოჯახის ყოველივე საქმე იმ ანგარიშით, რომ ორი დღის განმავლობაში არაფერი იქნეს სამუშაო. საღამოთი მამაკაცები მიდიან სალოცავში და მათ დაბრუნებამდე ოჯახში ქალები ფუსფუსობენ; შეხედებიან სალოცავიდან დაბრუნებულთ მხიარულნი, მაგიდაზე ანთებული სანთლებია, სუფრა დალაგებულია, სიწყნარეა, სიჩუმე, უფროსის პატივისცემაა, უმცროსის ღარიგება და მითითება.

სალოცავიდან დაბრუნებული ოჯახის უფროსი (მამა ან უფროსი ძმა) ფეხის შედგმისას დაიძახებს: „ლეშანა ტობა“ (კეთილი წელი—წალი), რაზედაც შინ დამხდომნი უპასუხებენ: „თიქათებ“ (დაიწერე).

უფროსებს უმცროსები ხელზე კოცნიან. ყველა კი დედას კოცნის ხელზე. უფროსი არიგებს უმცროსებს: იყვნენ ტკბილად, მშვიდად, ერთგულად, იფიქრონ კარგი, გააკეთონ კარგი, არ წაიჩხუბონ, არ დაიწყეკლონ, აპატიონ და დაუთმონ ერთმანეთს, რომ მომავალი წელი იქნეს კარგი, ტკბილი და მშვიდობიანი. ვახშამს შეუდგებიან, მამაკაცები სუფრას შემოუსხდებიან, ქალები სასმელ-საჭმელს მიიტანენ. უფროსი მამაკაცი იტყვის „ბერახას“, პურს აკურთხევს. „ბერახა“ სავალდებულოა ყოველი პურისქამის წინ. ოჯახის უფროსი მამაკაცი აიღებს ორ მთელ პურს, ორი ხელით მალლა ასწევს, ისევ სუფრაზე დასდებს, ერთიდან ყუას ჩამოსჭრის, ყუიდან პატარას მოჭრის, მარილზე დააწებს, შემდეგ წვრილად დაჭრის და დიდიდან

პატარამდე ყველას ჩამოურიგებს, აკურთხევენ, ყველა მარილზე დააწობს და შესჭამს. მარილის მაგივრად ამ დღეს პურს თაფლზე დააწობენ, რომ ტკბილი იქნეს მომავალი წელი. პურის შემდეგ ოჯახის უფროსი რიგზე აკურთხევს: მოხარშულ კვახს, მოხარშულ ქარხალს, მწვანე ლობიოს, მარილწყალში მოხარშულ თევზსა და სხვადასხვა ხილს, ყველას თაფლზე დააწობენ და ისე შესჭამენ; რომაშანაში არ სჭამენ არც მწარეს, არც მყაყეს და არც ნიგვზიანს.

ვახშმის შემდეგ ოჯახის უფროსი ქალი აიღებს ხელში ორ ცარიელ კურკელს, გავა სახლიდან მახლობელ მდინარესთან ან წყაროსთან და გაავსებს წყლით, წამოიღებს შინ. პირველად მარჯვენა ფეხს შესდგამს ზღურბლზე ლოცვა-კურთხევით, ხმა-მალა დაიძახებს: „როგორც ეს კურკლებია სავსე წყლით, ისე გაივსოს ჩვენი ოჯახი დოვლათითა და მაზალით“. ამ სიტყვებით წყალს მიასხ-მოასხამს ზღურბლებზედგე და ორივე კურკელს წყლით სავსეს კუთხეში დადგამს.

დაძინების წინ მოზრდილები გაფრთხილებულნი არიან, რომ იმ ღამის ნანახი სიზმარი დაიხსოვნონ, კარგად გამოიტანონ, ვინაიდან რაც მომავალ წელში მოელის, იმ ღამით დაესიზმრება.

დილით ოჯახის უფროსი ქალი ყველაზე წინ წამოდგება და დანარჩენებს ლოგინში მწოლარეს პირში თაფლს კოვზით აქმევს.

დილით ყველამ ახალი უნდა ჩაიცვას (შექლების გვარად). მორთულნი მამაკაცები და მანდილში გახვეული ქალები სალოცავში მიდიან. დილიდან გამოლოცვამდე (შუადღემდე) არაფერს სჭამენ.

ორი დღის განმავლობაში არავეთარი საქმის გაკეთება არ შეიძლება, საკმელიც წინა დღით მზადდება ორი დღის საყოფი.

„როშაშანაში“ წყალი არ უნდა დაიღვაროს, — ქიანქველა გაჩდება. არავინ არ უნდა დაიძინოს დღისით, გარდა ბავშვისა და ავადმყოფისა, მაზალი დაიძინებს. ოჯახიდან არაფერი უნდა გავიდეს, — მაზალი არ გაჰყვეს. არავეთარი სახის სამუშაო არ უნდა გაკეთდეს, არ შეიძლება ყიდვა-გაყიდვა, არც რაიმე საკრავის დაკრა — დიდოცოდება.

„როშაშანის“ პირველ დღეს ვინც ორჯერ ზედი-ზედ ცხვირს დააცემინებს მომავალ წლამდე იცოცხლებს.

სალოცავიდან დაბრუნდებიან, იმხიარულებენ, ისადილებენ. გაფრთობიან, არ დაიძინებენ და თორას ჭირნახულობენ.

წყლის კურთხევა

მზის ჩასვლამდე წყალს აკურთხევენ. ხალხი საზეიმოდ არის მორთული; ქალი და მამაკაცი გამოსულია მდინარის პირად და ქუჩებში სასეირნოდ.

მდინარის პირად ილოცებენ, კალთებს დაიბერტყენ, რომ ცოდვები მდინარეს გაჰყვეს.

როშაშანის ორივე დღეს ლოცვაზე ისმენენ შოფარის დაკვრას. (შოფარი ცხვარის რქისაგანაა გაკეთებული); მისი დაკვრის დროს თუ ჰოიგონებ რაც ცოდვა ჩაგიდენია, გეპატიება; ორსულმა ქალმა არ უნდა მოისმინოს. შოფარის დაკვრის დროს ყველა ჩუმადაა და რაცა ც ღმერთს შესთხოვენ—შეუსრულდებათო.

ქათმის შემოვლება

როშაშანიდან ქიფურამდე ყველა ისრაელის შვილმა თავზე ქათამი უნდა შემოიფლოს: ქალმა—დედალი, მამაკაცმა—მამალი, ორსულმა ქალმა—ერთი დედალი და ორი კვერცხი; თავზე შემონავლები ოჯახში არ იქმევა, ღარიბებზე რიგდება. ყველა ოჯახში მყოფს ხელში უჭირავს თავისი შემოსავლები ქათამი, ერთი წყვილი ანთებული სანთელი, შოხეტი—(დამკვლელი) რიგზე—დიდიდან პატარამდე,—შემოავლებს თავზე ყველას, აკურთხევს და დაკლავს. იქვე გაეგზავნება ღარიბებს. ღარიბები კი თითო კვერცხს, ან ცოტაოდენ ფულს შემოიფლებენ თავზე და ხახამს გადასცემენ საკურთხევლად ქათმის შემოვლების აზრი ასეთია: თუ რაიმე მომავალ წელში მოელის ცუდი ადამიანს, მის მაგივრად თავზე შემოვლებული წავიდეს სანაცვლოდ, რათა ქიფურში დაიბეჭდოს სიცოცხლეზე და შვიდობაზე.

ქ ი ფ უ რ ი

თიშრის თვის ათში ქიფურია. როშაშანიდან ქიფურამდე ყველა სრულწლოვანი ისრაელი მეცადინია განსაკუთრებით მოკრძალებული იქნეს ლოცვა-მარხვაში; ერთი-მეორეს შეხვედრისას შეხილას (პატიებას) სთხოვენ, დაუბრებულნი შერიგდებიან, ქიფურის წინა დღით კი ნაშუალამევეს სალოცავში მიდიან, რომ „ათარა“ აიშვან (ცოდვების მონანიება). გათენებამდე წინ ბრუნდებიან ქალები, ამზადებენ შეძლების მიხედვით სხვადასხვა სახის საკმელს, იმას რაც მათ მიცვალებულებს უყვარდათ, ახსენებენ მათ სახელს. დამზადებულს თითონ ისე არ სკამენ, რომ ღარიბებს არ დაურიგონ, რათა მათ საყვარელ მიცვალებულს შეუსუმბუჭდეს იმ სოფელს სასჯელი. „მენუხას“ (სულის ხსენება) მამაკაცი იტყვის.

მენუხას რომ მორჩებიან, თვითონ სკამენ; ქიფურის წინ დღით ცხრაჯერ უნდა სკამონ, ცხრაჯერ უნდა იკურთხოს სუფრა და ხელწყალი.

დიდიდან პატარამდე, გარდა ავადმყოფისა, ყველამ უნდა იბანოს საქიფუროთ, ტანზე თეთრებს იცვამენ, ფეხზე კი მსუბუქ საცმელს. კუთხ-მეზობლები ჩამოივლიან ერთმანეთში და პატიებას „მეხილას“ სთხოვენ; ერთი-მეორეს ალაღს ეუბნებიან.

შინ თავს მოიყრიან და სანთლებს ანთებენ. დიდ ტაშტზე შუაში დიდი კელაპტარია, მას ოჯახის უფროსი მამაკაცი ანთებს პირველად, კელაპტარზე რიგ-რიგობით ანთებენ უფროსიდან უმცროსამდე და ტაშტის ირგვლივ შემოაკრავენ წმინდა სანთლებს. უფროსი დიასახლისი ღმერთს ევედრება, რომ მის ოჯახს მომავალ წელში არაფერი დააკლდეს, არავინ მოუკვდეს, სულის მატირალი არ დაჯდეს, მას სხვებიც მიჰყვება, — ყველა ღმერთს ევედრება და თან თავიანთ ანთებულ სანთლებს მისჩერებიან; თუ სანთელს ალი პირდაპირ ასდის, კარგი ნიშანია, მისი ამნთები მომავალ წელს მშვიდობით მიალწვეს, თუ ალი გვერდზე ასდის, არ ვარგა, ზარალიანი წელიწადი ექნება; თუ სანთელი გადავარდა და ჩაქრა, ცუდი ნიშანია, მისი ამნთები მომავალ წლამდე ვერ მიალწვეს. ამის გამო თვიფეული მეცადინია სანთელი კარგად დაამაგროს, რომ არ გადავარდეს. სანთლების ანთების შემდეგ ოჯახში მყოფნი ერთი-მეორეს ეხვევიან, კოცნიან, პატიებას სთხოვენ, „ალაღს“ ეუბნებიან და სუფრას შემოუხსნებიან იმ ანგარიშით, რომ მზის ჩასვლამდე სალოცავში „ქოლნიდრეს“ მიუსწრონ. ქიფურის დაწყების საღამოს ვინც „ქოლნიდრეს“ მიუსწრებს, მას ეპატიება გასული წლის განმავლობაში თუ რამე ნედერი (შეკვეთილება) ჰქონდა; როდესაც ხაზანი (მლოცველი) „ქოლნიდრეს“ იძახის, ყველა დამსწრე ღმერთს უნდა ევედროს, რომ შეუსრულებელი შეკვეთილობა ეპატიოს. მამაკაცები შიგ სალოცავში არიან, ქალები საქალებოში ფანჯრებიდან უცქერენ.

ქიფურის ღამეს მრავალი მორწმუნე სალოცავში ათევს ღამეს, მრავალიც 24 საათის განმავლობაში ხმას არ იღებს. 13 წელს ზევით ყველა ისრაელისათვის სავალდებულოა იმარხულოს; წინა დღით მზის ჩასვლამდე რომ სჭამენ, მეორე საღამოს სანამ ცაზე ვარსკვლავი არ გამოჩნდება, არაფერი სასმელ-საჭმელი არ შეიძლება მიიღონ. ქიფურის გასვლის საღამოს სალოცავიდან დიდი და პატარა ხელში ანთებული სანთლებით ბრუნდებიან შინ. სანამ ოჯახის უფროსი შინ ფეხს შეადგამდეს, „სუქის“ ბოძს დაასობს ლოცვითა და კურთხევით, მერე შინ შევა და ჩვეულებრივ ჭამა-სმას შეუდგებიან.

ს უ ქ ო თ ი

ქიფურის შემდეგ მე-5 დღეს ე. ი. თიშრის 15-ს იწყება სუქოთი. ახლომახლო ტყეებიდან გლეხებს ურმებით მოაქვთ ნეშოები,

სურ. 11. მლოცველი (ტიბი).
საქ. ებრაელთა მუზეუმის კოლექციიდან

რითაც აკეთებენ კარავს; შიგნით სუქას გააწყობენ ძვირფასი ფარჩეულით; სუქას ერთი კარი აქვს შესასვლელი, რომელსაც ორივე მხრით სუქაზე უფრო მაღალი ლერწმები აქვს გაკეთებული. სუქაში ერთი კუთხე ილია წინასწარმეტყველისაა. „ქისე ელიაუ“ (ელიაუ ანაბი— ილია წინასწარმეტყველი), ჩამოივლის ყველა ისრაელის სუქაში, თუ მისთვის გაწყობილი კუთხე ნახა, ზედვე დაჯდება და ოჯახს აკურთხევს, თუ მისი კუთხე და სუქა ვერ ნახა, არ ვარგა,—ალარ დალოცავს.

ყოველი პურისკამა 8 დღის განმავლობაში უნდა ხდებოდეს სუქაში.

„ო შ ა ყ ა ნ ა“

სუქოთის მეშვიდე დღეზეა „ოშაყანა“—ტირიფის თამაში; თუ რომაშანა ბედის საწერელი დღეა, ქიფური ბედის საბეჭდი დღეა, ოშაყანა—ბედის გადამწყვეტი დღეა; ოშაყანა ღამეს საბოლოოდ გადაწყდება ცაში, თუ მომავალ წელში ვის რა უნდა მოუვიდეს, ამიტომ ამ ღამეს ხშირად ლოცვაში ათევენ და იხანებენ ცოდვებს, ხოლო დილით კი ყველა მლოცველს ხელში ტირიფის კონა უჭირავს და შვიდჯერ „თებას“ შემოუვლის (თება-ტრაპეზია), რის შემდეგ ყველას შინ მიაქვს ტირიფის კონა, რასაც მაღლა ჩამოკიდებს და შეინახავს მომავალ წლამდე.

„ს ი მ ხ ა თ თ ო რ ა“

სუქოთის მეცხრე დღეზე „სიმხათთორა“ (სიმხიარულე თორისა), 24 საათის განმავლობაში თითოეულმა სალოცავმა სამჯერ უნდა მოაწყოს „სეფერ-თორის“ თამაში. სიმხიარულით, გალობით, ყვავილების თაიგულებით, კელაპტრებითა და დიდი ცერემონიით ყოველი „სეფერ-თორის“ თამაშობა უნდა მოხდეს შვიდჯერ შემოტარებით თების გარშემო.

„სიმხათთორა“ აღინიშნება მეტი ხალისით; ყველამ უნდა იმხიარულოს შინ და გარეთ, ქუჩაში სეირნობენ საუკეთესო ტანსაცმელში გამოწყობილნი, ღამეს გარეთ ათევენ ფერხულითა და სიმღერით; მღერიან „ჟუჟუნასა“ და სხვა ხალხურ სიმღერებს. ქალებს მამაკაცები შორიანლო მიჩერებიან, იმართება ფერხული, ცეკვა-თამაში, დაირით, გარმონითა და დოლით; წრეში ჩამოუვლიან, ცეკვავენ მეტწილად ლეკურს, ბალდადურს, კინტოურს, დავლურს და სხვა. ხშირად ათენებენ ფერხულსა და ცეკვაში, ქუჩიდან პირდაპირ სალოცავში მიდიან დილით „თორის თამაშზე“ დასასწრებლად. მამაკაცები შიგ შედიან, ქალები კი საქალებოდან უყურებენ.

ბავშვებს ხელში ლამაზ გრძელ ჯოხებზე და თაიგულებში მორთული ანთებული თაფლის სანთლები უჭირავთ და ისე მიიღებენ მონაწილეობას სიმბიარულში. „თორის თამაშის“ შემდეგ ანთებული სანთლებით შინ ბრუნდებიან. მთელ დღეს ატარებენ სიმბიარულესა, ლხინსა და სტუმრობაში. ამ დღეებში ხშირია ნიშნობა.

ხ ა ნ უ ქ ა .

25 ქისლევი იწყება ხანუქა, აღსანიშნავად იმისა, რომ მათათა ქონე გადოლის შვილებმა განდევნეს მტერი ახორებულ „მიკდაშიდან“ (იერუსალიმის ტაძრიდან).

ყოველი წლის 25 ქისლევიდან 8 დღის განმავლობაში ინთება სანთლები ან ყანდილი. პირველი დღე იწყება ორი ცალი სანთელის ანთებით და შემდეგ ყოველ-დღე ემატება თითო ცალი, ხოლო მერვე დღეს აინთება ცხრა ცალი სანთელი და ხანუქაც თავდება, „რომ-ხოდეშით“ (ახალი მთვარით). რვა დღის განმავლობაში სტუმრობა და სიმბიარულეა.

ხ ი ლ ი ს კ უ რ თ ხ ე ვ ა

15 შებატშია ხილის კურთხევა. ამ დღეს ხეში წყალი ჩადგება, რომ კარგი მოსავალი მოვიდეს, ყველა სახის ხილი, ხმელი იქნება თუ ნედლი, უნდა იკურთხოს.

ფ უ რ ი მ ი

14 ადარი ესთერ-მორდხეხის აღსანიშნავი მხიარული დღეა, ფურიმის წინა დღით მარხულობაა; ამ დღესასწაულს ორი დღე მხიარულობენ ტკბილეულობითა და საუკეთესო ნამცხვრებით.

„დ ა ნ ი ხ ვ ვ ე რ ი“

ნათესავეები და მოყვრები ერთი-მეორეს მოუკითხავენ, რასაც ეძახიან „დანისწვერს“. დანისწვერი გაწყობილია სინზე: ტკბილეული ბევრნაირი და ხორციულიც. ტკბილ ნამცხვრებში ან ვაშლ-მსხალში და ფორთოხალში ვერცხლის ფულია ჩარკობილი. დანისწვერის მიძღები მიმტანს ფულს აჩუქებს, ზოგჯერ მისი მიღებული სინით თვითონაც სამაგიეროს გაუგზავნის თავის მოყვარეს; თავს ისახელებენ ვინ ადრე და ვინ უკეთესი „დანისწვერი“ გაგზავნა, ქალსა და რძალს პატივსადებსაც უგზავნიან.

ფურიმში ყველა ისრაელის ოჯახში ხახამი მივა და უკურთხევს ყველას თჯახს, ხახამს ფულით ასაჩუქრებენ. ხახამზე ადრე სხვა უცხო

პირი ოჯახში არაფერს უნდა შევიდეს, ხახმებიც აღრიხანდ იწყებენ ოჯახებში ჩამოვლას.

გრძელდება სტუმრობა და ღზანი, ხშირად ერთ კვირამდისაც აუღლებელია სუფრა, ქეიფი, მისვლა-მოსვლა, უცხოთა სტუმრობა, ეტლებით სეირნობა, ცხენების ჭენება, არღნით ეზო-ეზო ჩამოვლა და სხვა.

უნდა აღვნიშნოთ, რომ ქრისტიანთა „შავი ორშაბათი“, ქუთაისის ისრაელებში აღინიშნება „თეთრეულით“ და ეწოდება „თეთრი ორშაბათი“.

დილაადრიან აცხობენ ყველის ხაჭაპურებს, ამზადებენ ბრინჯისა და რძისაგან ფლავს, უგზავნიან მოყვრებში ერთიმეორეს გაწყობილი სინითა და თეთრი ღვინით. ყველაფერი რძითა და ყველით არის გაკეთებული, არაფერია ხორცეული, არც თევზეული.

შ ე ს ა ხ ი

15 ჩისანში იწყება ფესახი. ფურიმის გასვლის შემდეგ იწყება „ფხეკის კვირე“. ფხეკის კვირეში არ უნდა დარჩეს ოჯახში ბეწვის ოდენიც კი მოუკლელი; ყოველი წვრილმანი, სახლის ყოველი კუთხე, ყოველი კუნჭული უნდა იქნეს მოვლილი, გამომზეურებული, გაფხეკილი, გარეცხილი და გასუფთავებული; ფესახისათვის ყველაფერი უნდა იქნეს „ქაშერი“ (წმინდა); არსადპურის მარცვალი არ უნდა დარჩეს.

საფესახო ჭურჭელი განცალკევებულია და სხვა დროს არ იხმარება; ის შენახულია ფესახიდან ფესახამდე. სპილენძის ჭურჭლის ხმარება შეიძლება მოკალღის შემდეგ, იმ დღეებში ჩამოივლიან მომკალავი ლეკები. ხელვიწრო ოჯახი კი, როცა არ აქვს საფესახო ჭურჭელი, „სახამეზოს“ (არა საფესახო) „დაააგყალავებს“.

„აგყალა“. გაკეთებულია დიდი ორი ქვაბი, ერთში მდულარე წყალია; გავარვარებულ რკინას და რამოდენიმე ქვას ჩაყრიან ადულებული წყლით სავსე ქვაბში; იქვე მეორე ქვაბია ისეთივე, ცივი წყლით; დასააგყალავებელ ჭურჭელს ჯერ მდულარე ქვაბში ჩაუშვებენ, რამოდენიმე ხანს გააჩერებენ, ამოიღებენ, საგანგებოდ მისთვის მიჩნეული საკიცურით და იქვე ცივი წყლის ქვაბში საჩვერ გაავლებენ, იტყვიან სამჯერ „ქაშერ“-ს და ჭურჭელი მზად არის; შემდეგ გაავლებენ მდინარეში და იხმარება საფესახოთ. საფესახო მარილიც უნდა გაივლოს მდინარეში, სანთლის გულიც. ერთი სიტყვით, ყოველი სახის სახმარი ნივთი, თუ ის არ არის „საფესახო“, უნდა გაივლოს სუფთა მდინარეში, ხოლო ჭურჭელი კი „აგყალაში“. წყლის სახმარ ჭურჭელს (ბოთლი, სურა და სხვა) საში დღე-ღამის განმავლობაში დილა-საღამოს წყალი უნდა ეცვლებოდეს, შემდეგ იხმარება საფესახოდ.

„ხამეზის მოგონება“

ფესახის წინა ღამით ოჯახის უფროსი მამაკაცი ჩამოივლის ყველა კუთხეს და კუნჭულს, სადაც კი დაწყობილია დიასახლისის მიერ შინ გამომცხვარი წვრილი კოკრები. ოჯახის უფროსს ხელში სანთლით მიუძღვება უმცროსი და უთითებს, თუ სად აწყვია კოკრები; ოჯახის უფროსს ერთ ხელში თორა უჭირავს, მეორეში ლურსმანი და თიხის კურკელი; თითოეულ კუთხეში ლურსმანით კოკორს აიღებს და თიხის კურკელში ჩაუშვებს; ყველას რომ მოაგროვებს, დილამდე შეინახავს. ფესახის წინა დღის დილით უკანასკნელად სკამენ პურს, რის შემდეგ უნდა მოხდეს „ხამეზის გადაშენება“; მოგროვილ კოკრებს ქოთანშივე დასწვავს, ეზოს კუთხეში მიწას მოთხრის, შიგ ჩადგამს ქოთანს, ზედ ნავთს დაასხამს; რომ დაიწვება მიწას მიაყრის, რასაც „ხამეზის გადაშენება“ ჰქვია.

„ხამეზის“ გადაშენების შემდეგ პური აღარ გაქაქანდება ოჯახში. ამ დღეს კარტოფილით და ჯვერცხით იკვებებიან. ფესახის პირველ საღამოს სუფრა დახურულია, სუფრის თავსა და ბოლოში სანთლებია ანთებული; სუფრაზე ცალკე სინია, რომელზედაც აწყვია: მოხარული კვერცხები, მაცა და მოხარული მამლის მხარი. სუფრაზე დალაგებულია აგრეთვე თითოეული ოჯახის წევრისათვის ღვინის ჭიქა, ოჯახის უფროსისათვის კი ყველაზე დიდი ჭიქა, ან ვერცხლის თასი; სუფრაზეა: სალათა, ნიახური პირშუშხა და „ხარამზეთი“.

სალოცავიდან დაბრუნებული მამაკაცები მისალმებისა და მილოცვის შემდეგ ხელს დაიბანენ, სუფრას შემოუსხდებიან, მათ ქალებიც მიჰყვებიან და დაიწყება „აგადა“.

„ა გ ა დ ა“

„აგადა“ მოგონებაა იმისა, რომ ეგვიპტეში ფარაონები აწამებდნენ ისრაელებს და მოშე რაბენუმ (მოსე წინასწარმეტყველმა) დაიხსნა ისინი ფარაონის ხელიდან, ჩუმად ღამით გააპარა, მოხელილი ცომის გაფუება რომ ვერ მოასწრეს, თხელ ლავაშებად დააცხვეს გზაზე; მაცა მისი განსახიერებაა, სალათა, ნიახური და პირშუშხა, ძმრით შეზავებულია, ეს იპის ნიშანია, რომ ასევე მწარე იყო ისრაელების ცხოვრება ეგვიპტეში; ხარამზეთი არეული თხილი, ვაშლი, ყურძენი, მსხალი, ილი და სხვა იმის მოგონებაა, თუ როგორ ახელინებდნენ ისრაელებს ტალახს მშენებლობისათვის. ყველა ამას აკურთხევენ და გვერდზე მარცხნივ გადახრილნი სკამენ, ყველა აგადაზე მყუფმა ოთხი ჭიქა ღვინო უნდა შესვას (გარდა ავადმყოფისა); აგა-

დაზე სტუმარი აუცილებელია, ყველა ისრაელის შვილმა უნდა მოი-
სმინოს აგადა.

ფესახის დაწყების პირველ ღამეს აგადა წაიკითხება თორულად,
ე. ი. ძველ ებრაულ ენაზე, მეორე ღამეს კი აუცილებლად ქართულ
ენაზე; აგადის მსვლელობის ყოველ წვრილმანს ოჯახის უფროსი ახ-
სნა-განმარტებით მოუთხრობს სუფრაზე დამსწრეთ ქართულად, რათა
ერკვეოდნენ აგადის მნიშვნელობაში.

შუა აგადაზე ბავშვებს—ვაჟებს გარეთ გაუშვებენ, ხელში მო-
ხარშულ კვირცხებსა და მაცას მისცემენ, კარს გადაკეტავენ, რამდე-
ნიმე ხნის შემდეგ ერთ-ერთი მათგანი კარზე აკაკუნებს და იძახის:

— ისრაელებო კარი გაგვიღეთ!—

— ვინა ხართ, სადაური ხართ, სიდან მოდიხართ?

— მისრაიმიდან (ეგვიპტიდან) მოვდივართ, ვირი ხრამში გა-
დაგვივარდა, ისრაელები ვართ!.. გვიშველეთ!..

— რა ნიშანი გაქვთ, რომ ისრაელები ხართ?

— ასოზე წითელი ძაფი გვაბია, გაგვიღეთ კარი და გვენახეთ.
გაუღებენ კარს, ბავშვები შემოვლენ, აჩვენებენ ნიშანს, რომე-
ლიც წინასწარაა გაკეთებული; შეიქნება სიცილი, ხმაური...

ფესახში პურს არ სჭამენ, არც ბრინჯს, მთავარია მაცა, რო-
მელიც ცხვება საგანგებოდ გაწყობილი ფურნების საშუალებით, გა-
მოცდილი უფროსების ზედამხედველობით, განსაკუთრებული სისუ-
ფთავით. მაცის გამოცხობა შეუძლია მხოლოდ მამაკაცს. ფესახი
გრძელდება 8 დღეს.

უ რ მ ე რ ი

ფესახის პირველ დღიდანვე იწყება „ყომერი“—49 დღე, რაც
ნიშანია მგლოვიარობისა; ყომერში არავითარი სიმხიარულე, არც
ქორწილი, არც ახალის დაკრა-შეკერვა და ჩაცმა არ შეიძლება,
მხოლოდ მეოცდაცამეტე დღეზე, როდესაც გარდაიცვალა რიბი შიმ-
ყონ ბარიოხაი (მას რადგან კარგი შვილი დარჩა ელყაზარი, დაიბა-
რა არ ეგლოვათ იგი) იქორწინებენ და იმხიარულებენ.

შ ა ბ უ ხ რ თ ი

6 „სივანს“ იწყება „შაბუყოთი“ (შველა) იმის აღსანიშნავად,
რომ მოშე რაბენუმ (მოსე წინასწარმეტყველმა) სინაის მთიდან ჩამო-
იტანა ათი მცნება (სეფერ-თორა). ორი დღე სიმხიარულეა „სეფერ-

თორის“ მიღების დღის აღსანიშნავად, სალოცავი მორთულია ვარდ-ყვავილებით.

შაბუყოთის პირველ დღეს დილა აღრიან ბავშვებს ლოგინზე ყვავილებს დაუფენენ; მიულოცავენ კარგ დღეს, უსურვებენ ყვავილივით აყვავებას, სახლი შინ და გარეთ ყვავილებითაა შემკული. ლოგინზე ვარდის ფურცლებს ჰყრიან.

შაბუყოთის პირველ დღეს მეტწილად რძის ნაწარმით გაითენებენ: ხაჭაპურებით, რძის ფლავით, „რძიანით“ (ნახუქი), ტკბილეულით და სხვა, მეორე დღეს—ხორცეულით.

შაბუყოთში სტუმრობა, მისვლა-მოსვლა და სიმხიარულე იციან.

17 თამუზი თაყანითის (მარხულობის) დღეა დღე იკლებს, ღამე იმატებს.

მ ა რ ხ ვ ა

აბის პირველიდან 8 დღე მარხვაა. მარხვაში (გარდა შაბათი დღისა) არ იჭმევა ხორცი, ღვინის სმა და სიმხიარულე არ შეიძლება. ეს დღეებია მგლოვიარობისა, ხოლო მეცხრე დღეზე მარხულობაა.

„სიონის ტირილი“

მთელი დღე და ღამე ლოცვითა და ვედრებით (ხშირად სალოცავში) ატარებენ; სასაფლაოზე დადიან; მიცვალებულებს სტირიან, „კადის“ (სულის ხსენება) ეუბნებიან, „მენუხას“ (მიცვალებულის სულის მოხსენიება საქმელ-სასმელით) აგზავნიან და სხვა.

„სიონის ტირილი“, აღნიშვნაა იმისა, რომ სიონის ტაძარი მტერმა ააოხრა, გარყვნა და იმდენი ისრაელის შვილი დახოცა, რომ მათი სისხლი გზებზე დუღდა.

ო რ მ ო ც ი ს ე ლ ი ხ ო თ ი

„ელულის“ თვეში იწყება „სელიხოთი“ (დილის ლოცვა). ორმოცი დილის სელიხოთი უნდა ილოცებოდეს გათენებამდე. პირველი ელულიდან (მეთორმეტე თვე) დაწყებული სელიხოთი გადადის მობავალი წლის ქიფურამდე.

ისრაელური აღრიცხვით წელიწადში თორმეტი თვეა, ხოლო ყოველ მესამე წელიწადში ცამეტი, რომელიც ემატება „ადარის“ თვენს და ეწოდება „ადარ-ვე-ადარი“.

თვის პირველი რიცხვი დაკავშირებულია ახალ მთვარესთან, რომელსაც ეწოდება როშხოდეში (თვის თავი).

ყოველი თვის დასაწყისი (როშხოდეში) ერთი ან ორი დღეა, ამ დღეებში მხიარულობენ, სტუმრად მიდიან ერთმანეთთან, გარ-

ჩეულ საქმელ-სასმელს (უკეთესს), ხორცეულს ამზადებენ და სხვა. არ რეცხავენ, არ კერავენ, მიცვალებულს სულს უხსენებენ, სანთლებს ანთებენ და მხიარულად ატარებენ, რომ თვე კარგი ექნეთ.

ქიფურის შემდეგ ისრაელთა უქმეებში ყველაზე დიდი უქმეა შაბათი დღე.

შ ა ბ ა თ ი

შაბათს განსაკუთრებულად ხვდებიან: წინა დღით კეთდება საუკეთესო, გამორჩეული და გემრიელი საქმელები, ტკბილი ნამცხვრები, ფრინველი, თევზი, შექამადი, კვერცი და სხვა.

პარასკევ საღამოს მზის ჩასვლამდე მზადდება და კეთდება საშაბათო ულუფა, სარეცი, საცვარ და სხვა.

პარასკევ საღამოს აუცილებლად დიდიდან პატარამდე ყველა იბანს და იცვლის. მამაკაცები სალოცავში მიიჩქარიან, ქალები კი ჩქარობენ მზის ჩასვლამდე სანთელი აანთონ, რის შემდეგაც აღარაფრის გაკეთება არ შეიძლება.

მამაკაცები რომ სალოცავიდან დაბრუნდებიან, შინ მხიარულნი ხვდებიან, რომ კვირა მხიარული იქნეს შვიდი დღის განმავლობაში და ოჯახზე არ ისუნტლოს არაფერმა ცუდმა.

სალოცავიდან დაბრუნებული უკროსები უფროსებს ხელზე კოცნიან; უფროსი კარებიდან სამჯერ დაიძახებს: „შაბათ შალომ“ (შაბათი შვიდობისა), მას უმცროსებიც მიჰყვებიან და შინ გალობით შედიან. ყველა „მუზუხას“ (კარზე ნიშანი) მიესალმება, წაღმა შემობრუნდებიან და სუფრას შემოუსხდებიან.

ოჯახის უფროსი მამაკაცი ღვინოს აკურთხევს, რასაც ყველანი თევზზე მღვამი ისმენენ, კურთხევის შემდეგ ერთ მესამედს თვით შესეამს, გადასცემს თავის მომტანოს; ჯერ მამაკაცები მოსვამენ იმავე ჭიქიდან, შემდეგ ქალები (იმ ვარაუდით, რომ რაც გინდა დიდი ჯალაბი იქნეს, ყველას გასწვდეს და ჭიქაში კიდევ ჩარჩეს). „კიდუშის“ (ღვინის კურთხევის) შემდეგ მოაქვთ ხელწყალი: ერთს ტაშტი უჭირავს ხელში, მეორეს თუნგით წყალი, ყველა ხელს იბანს, „ნეტილათს“ (ხელის კურთხევა) იზამენ, ჩუმად ისმენენ ოჯახის უფროსის ლოცვას, რომელიც გადახდის სუფრის-სახურავს, აიღებს ორ მთელ პურს, მალა ასწევს ორივე ხელით, ისევ სუფრაზე ერთი მეორეზე დასდებს, ერთზე ყუას ჩამოჭრის, ყუიდან პატარას მოჭრის, მარილზე აწობს, აკურთხევს, შემდეგ იმდენ ნაჭერს მოჭრის, რომ ყველას გასწვდეს. ყველანი აკურთხევენ, მარილზე აწობენ და შესვამენ, შემდეგ ვახშობენ.

ვახშმის შემდეგ ისევ გალობენ და მხიარულობენ. „შაბათ ღამეს“ ე. ი. პარასკევ ღამით იშვიათად გაივლიან, სახლიდან არ გამოვლენ, არაფერ ცუდს გადაეკიდონ და მით შაბათი არ „ამსუბუქონ“ (პარასკევ ღამით ავი ანგელოზებია გამოსული და მსხვერპლს ეძებენ, თუ სადმე დაინახეს გარშემო მიმავალი, დააზარალებენ). ნავახშმევსოჯახში მხიარულობენ, ეზოში გავლასაც ერიდებიან, განსაკუთრებით წყლით ნახამ ადგილებს.

შაბათ ღღეს არავითარი საქმიანობა არ შეიძლება, არც მუშაობა, არც ცეცხლის ანთება და დაქრობა, ზრც ხიდზე გავლა და სხვ.

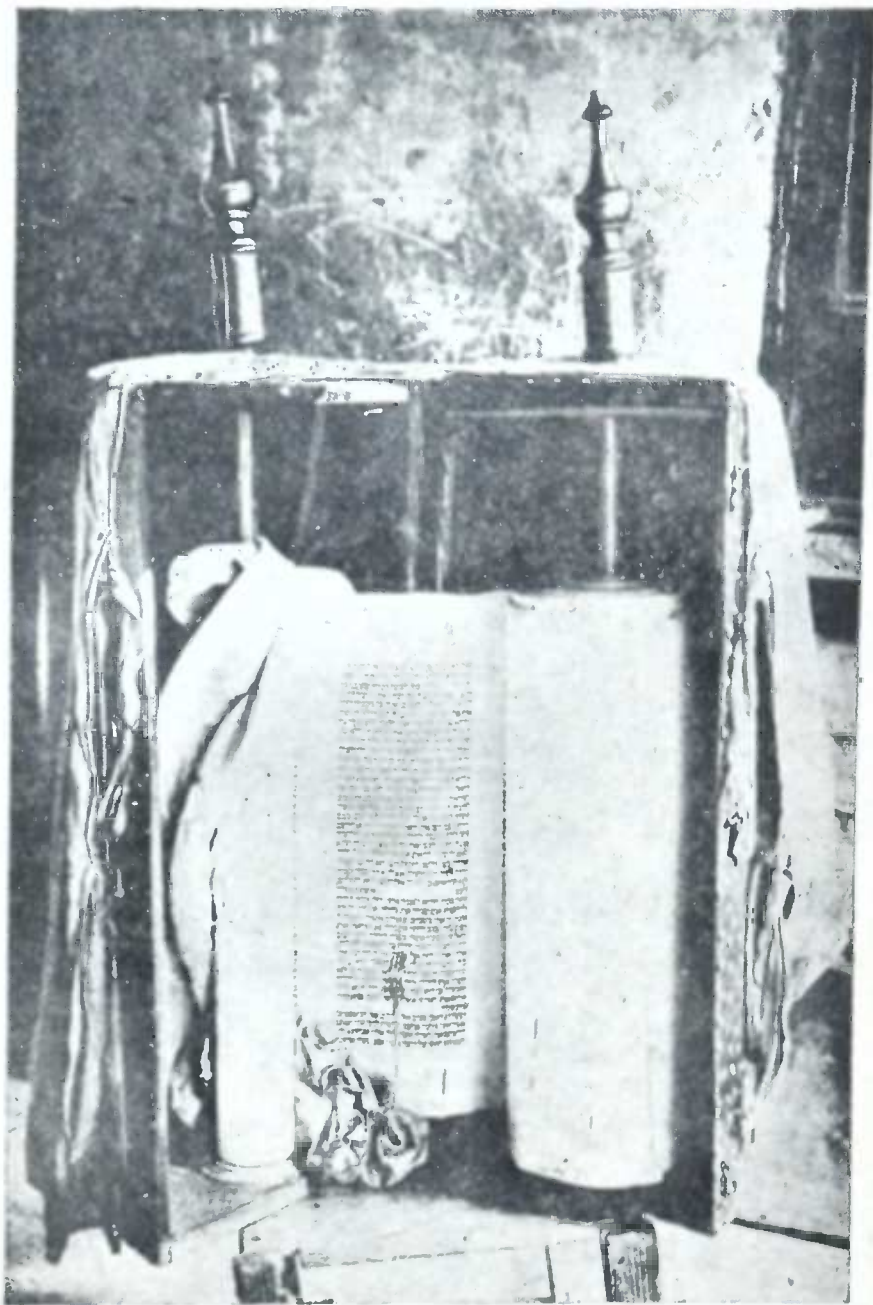
არ შეიძლება არავითარი ნივთის ტარება არც ჯიბით, არც გაგზავნ-გამოგზავნა, გარდა იშვიათი შემთხვევისა. თუ ადამიანს უჭირს, ყოველნაირი სამუშაო და საქმიანობა შეიძლება, ოღონდ უშველო გაჭირვებულს.

შაბათ ღღეს ხნიერი ქალებიც დადიან სალოცავში, საქალებოში ისმენენ ლოცვას. შაბათ ღღეს სამჯერ დადიან სალოცავში: დილით, მზის ჩასვლამდე და მზის ჩასვლის შემდეგ. ვარსკვლავების ამოსვლამდე სანთელს არ ანთებენ, სალოცავიდან დაბრუნებული მამაკაცები ღვინოსა და სურნელს აკურთხებენ.

ნაკურთხ ღვინოში ოჯახის უფროსი დაკვირვებით ჩაიხედავს: თუ თავისი საკუთარი თვალის კაკალი დაინახა—კარგი ნიშანია; მერე სხვა მამაკაცებსაც მიაწოდებს, „ელოა ღამის“ (შაბათ საღამოს) ნაკურთხ ღვინოს მარტო მამაკაცები და ვაჟები სვამენ (ქალები არა); ოჯახის უფროსი მონარჩენ ღვინოს მარცხენა ხელის გულში ჩაისხამს, შუბლზე მოისვამს, შიგ სანთელს ჩააქრობს, უყნოსავს და მარჯვენა ხელით ოჯახის ყველა წევრს მიასხურებს. ღვინის კურთხევის დროს იკურთხევა რაიმე სურნელოვანი: მიხაკი, ლიმონი, ჩაი ან სხვ.

შაბათ ღღეს სავალდებულოა ოთხჯერ ჭამა: შუადღეზე თევზი, კვერცხი, ნამცხვარი და სხვა. სადილად აუცილებლად ფრინველი და ხორციული (ცაფი) უნდა იყოს, სამხარი და ვახშამი.

მეორე დღიდან შეუდგებიან ჩვეულებრივ საქმიანობას.

სურ. 12. სეფერ-თორა. საქ. ებრაელთა მუზეუმის კოლექციიდან.

„ ბ ა ტ ო ნ ე ბ ი “

ისრაელური წესით ბატონების თაყვანისცემა და მისი სამსახური დიდ ცოდვად ითვლება. ბატონების სამსახური—ეს იგივე კერპთათაყვანისმცემლობაა, მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ ქუთაისის ქართველ ისრაელებში ღრმად იყო ცრუმორწმუნეობის ფესვები გადგმული, ბატონებს მაინც ყველა ემსახურებოდა.

ბატონებში ყველაზე მძიმე და საშიში სახადია ყვავილი; როგორც კი ოჯახში ვინმეს ყვავილი გამოაჩნდება, უნდა დაიცვან შემდეგი:

1. ახლო-მახლო ბავშვებს, თუ აუცრელია, არ აუცრიან.
2. ბატონებიანი უნდა ინახულოს მხოლოდ მათმა „მოწონებულმა“.
3. დილა-სალამოს ბატონებს უბოდიშებენ (იხ. ქვემოთ).
4. ბატონებიანის სახლში შემოტანილი საგანი უკან არ უნდა გაიტანონ.
5. არავითარი ხორცეული, არც თევზი, არ უნდა გაჭაჭანდეს ოჯახში.
6. ბატონებიანს არ უნდა გამოეცვალოს არც ლოგინი, არც საცვალი, არც ხელპირი უნდა დაბანონ, არც თმები და ფრჩხილები უნდა მოკრან.
7. სანამ ბატონებიანს არ დაშაქრავენ, იმ სახლში სქესობრივ კავშირს არ იქონიებს არც ერთი მეუღლე.
8. ოთახში თაფლის სანთელი არ უნდა აინთოს—ღვთის სამსახურის მიზნით.
9. არავითარი შინაური ფრინველი არ დაიკლას (სხვა ოჯახიდან მიიღებენ გამზადებულს).
10. რაც კი სულიერი რამ შემოვა ბატონებიანთან (წიწილი, თიკანი, ბატკანი, შტრედი) უნდა შეიღებოს წითლად და ოთახიდან არსად გავიდეს.

11. არაფერი საქნარი: არც საკერავი, არც სარეცხი, არც ხელსაქმე, არც ბუმბულის წეწვა და სხვა არ შეიძლება.

12. ოთახი, ლოგინი, ფანჯრები, მაგიდა ყველგან უნდა მოირთოს წითლად და იმ ოთახში სარკე არსად უნდა იქნეს.

13. ბატონებიან ოჯახიდან გარეთგასულმა სალამი არ უნდა მისცეს არავის, არც სხვა უნდა მიესალმოს მას, ბატონებს ეწყინება.

14. არაფინ უნდა იკითხოს როგორ არის ავადმყოფი.

15. რასაც კი მოინებებს ბატონებიანი, ყველაფერი აუცილებლად უნდა შეუსრულდეს.

16. ვინც ერთხელ ნახავს ავადმყოფს აუცილებლად დილა-სალამოს უნდა ინახულოს, სანამ დაშაქრავდნენ და არც ხელცარიელი უნდა მივიდეს ბატონებიანთან.

17. წამალ-ექიმი არ უნდა დაინახოს ბატონებმა თორემ—განაწყენდება.

18. ოჯახში არავითარი ლოცვა-მარხვა და რელიგიური წესი არ უნდა სრულდებოდეს, განაწყენდება.

19. არავითარი გულმოსულობა, არც ხმამალა ლაპარაკი, არც ჩხუბი არ უნდა მოისმინოს, —განაწყენდება.

20. არავითარი ეაჭრობა, ალებ-მიცემობა და საქმიანობა არ უნდა ესმოდეს.

თუ ოჯახში ერთმა გამოიარა ბატონები და მის დაშაქვრამდე მეორეს გამოაჩნდა, მეორეს სათუოდან გამოსვლამდე პირველის დაშაქვრა არ შეიძლება, არც „სუფრის გადატანა“ და არც „განატეხი“.

არიან ხნიერი ქალები, ე. წ. „მოწონებულნი“, რომელნიც ბატონებს უყვარს, მათ აქვთ საკუთარი ჩონგურიც; ისინი ერთ ბატონებიან ოჯახში რომ მივლენ, მეორეში აღარ მივლენ.

„მოწონებული“ დილა აღრიან მიდის, შიაკვს ია და ტუბტის ფოთლები (თუ იზოვება ყვავილები), ტკბილეულობა; მის მისვლამდე კარს არ გააღებენ („მოწონებული“ უმეტესად ქრისტიანია). შევათუ არა შინ, ბატონებიანთან მიდის, დაუდგამს წინ ახალ-ახალ ყვავილებს, ახალ წყაროს წყალს, ტკბილეულობას და იტყვის ჩონგურზე დამღერებით ლექსად:

ბატონებო ღვთიანებო, ღვთიდან გამოგზავნილებო, ვარდო
ბატონოო...

მაისში ვარდი გამოვა, ივანობისთვის ჰურიო,

ბატონებო გვეედრებით, კარგად დამიგდეთ ყურიო...

ამ ბატონების ღვდასა, ვარდი ურგიათ კერასა, ვარდო
ბატონო,

ოქროს აკვანი უდგიათ, ვარდო ბატონო,

შრგ უწევთ ბატონიშვილი, ვარდო ბატონო,
ტუზნებიან ნანასა, ვარდო ბატონო,
ნანინა ბატონიშვილსა, ვარდო ბატონო.

— „ბატონებო, თქვენი მუხლისა და კალთის ჭირიმე, თქვენი ბატონობის ჭირიმე, ეს მცირეოდენი ია და ვარდი მოგართვით, აბძანდით, გაიარ-გამოიარეთ, მინდორ-ველზე გადაიხედეთ, გაისიერ-ნეთ, ეს თქვენი ნაკადრები ჩვენ მოგვანდევთ, გაიხედ-გამოიხედეთ, წამობძანდით, მე თვითონ გაგიძღვებით, გიჩვენებთ (ხელებით კარ-ბისაკენ უთითებს). აი, თქვენი საყვარელი წვანი, ია და ვარდი, წყალი და მინდორ-ველი, მაგრე თქვენი მუხლისა და კალთის. ჭირიმე, მაგრე თქვენი ბატონობის ჭირიმე“.

„მოწონებული“ გარეთ გავა, ისევ შემობრუნდება და კარს მიხურავს, მიუცუტკდება ისევ ჩონგურით და განაგრძობს სიმღერას:

— „დატკბით, დატკბით დაიამდით, დატკბით ბატონო,
დაიტკბეთ თვალი და გული, ვარდო ბატონო,
აგრემც თქვენ გზას უხარია, ვარდო ბატონო;
თქვენ გზასა და თქვენ სავალსა, ვარდო ბატონო,
თქვენ შვილსა და მამავალსა, ვარდო ბატონო“ და სხვ.

თუ ბატონები განაწყენებულია, „მოწონებული“ ძირს იფორ-თხებს, ბოღიშით ევედრება ბატონებს თავზე შემოივლონ და და-ტოვონ თავიანთ საქებ სადიდებლად, თავიანთი შვილ-მომავლის სა-დღეგრძელოთ და დაუტევონ უხინჩარათ, უტიფარათ, უწყინარათ, მის სამაგიეროთ მიირთვან ეს სულიერი (წითლად შეღებილ წიწილს, თიკანს, ან ბატკანს შემოავლებენ ავადმყოფს სამჯერ თავზე), ხელი ხელის სანაცვლოთ, ფეხი ფეხის სანაცვლოთ, თავი თავის სანაცვლოთ, თვალი თვალის სანაცვლოთ და სხვ. ჩამოყვება ყველა სხეულის ნა-წილის სახელს, მარჯვენა ხელით ავადმყოფის ხსენებული სხეულის ნაწილს შეეხება, მარცხენა ხელით მისი სანაცვლოსას, რომ მოათა-ვებს ყველა ნაწილის დასახელებას, სამჯერ კიდევ შემოავლებს თავზე, მოათავებს ვედრებას და სანაცვლოს ხელს გაუშვებს. ავადმყოფმა თუ თვალი გამოახილა, ან რაიმე სასმელ-საჭმელი მოითხოვა, მიუტანენ, მიაწოდებენ და თუ აღარ შეჰამა, მის სანაცვლოს შეაჭმევენ. ასე ინახავენ თავზე შემოვლებულს, სანამ საბოლოოდ არ დაშაქრავენ ბა-ტონებიანს.

მაელი დღის განმავლობაში ავადმყოფის გვერდზე ვინმე არის და ჩონგურზე ამღერებს, მზის ჩასვლამდე კი ისევ მოვა „მოწონე-ბული“, კარს ისევ ღიად დატოვებს და იტყვის:

„შემამიძებით ბატონებო, მობძანდით თქვენი ჭირიმე, თქვენი მუხლისა და კალთის ჭირიმე, თქვენი ბატონობის ჭირიმე, დაბძან-

დით თქვენ აღგილებზე, ა თქვენი დატევებული ამანათი, ისევე კარგად დაგახვედრეთ“ და სხვ.

„მოწონებული“ ისევ აიღებს ხელში ჩონგურს და იმღერებს ბატონების სიმღერებს, ცეკვავს, ყველას აცეკვებს ბატონების გასამხიარულებლად.

დ ა შ ა ქ ვ რ ა

ასე გრძელდება ყოველდღე დილა-საღამოს. როდესად საბოლოოდ აღარავინ დარჩა მოუხდელი, მერე შეუდგებიან დაშაქვრას. სამი დღე ყოველდღიურად იასა და ტუხტის ფოთლებს ჩაყრიან ახლადმოტანილ წყალში, შიგვე შაქარს ჩაყრიან და ამ ნელთბილ წყლით ხელფებს ბანენ, მესამე დღეს კი ასეთსავე ნელთბილ წყალს მთელს ტანზეც გადაავლებენ.

გ ა ნ ა ტ ე ხ ი

დაშაქვრის შემდეგ „განატებს“ გააკეთებენ; გამოაცხობენ ხაჭაპურს, ხშიადს, კოკრებს, შუაში ნაბატონეფს ჩაყენებენ, ირგელივ სხვენი შემოუსხდებიან, გატეხავენ ნამცხვარს, სქამენ, ბაზმას აანთებენ (კეცის ნატეხზე ნიგოზსა და შაქარს ნაკვერცხალზე დასწვავენ); ბატონებისათვის გაწყობილ სუფრას წყლისპირად წაიღებს „მოწონებული“, სანაცვალს ჯვარედინ გზაზე გაუშვებს, წიწილი ან მტრედი თუ ჰყავდათ შეღებილი ბატონებისათვის, იმათაც გააფრენს, სუფრის მოწყობილობას კი მთლიანად წყლისპირად დატოვებს და ბატონებს წყლის პირზედვე დაემშვიდობება.

თუ ბატონებმა რაიმე მიზეზი დაუტოვა, სადაც კი გაიგონებს „მოწონებული“, რომ სხვა ოჯახს ესტუმრა ბატონები, იქ მივა, მოუბოდიშებს, ნაავადმყოფარსაც თან წაიყვანს და შეახვეწებს, რომ თავიანთი დამიზეზებული ბატონებმა თვითონვე განკურნონ, რის შემდეგ ხელახლა განატებს გააკეთებენ და ციხის ნანგრევებზე გადაულოცავენ კაკლეულობით.

ფერად ნაჭრებს, სხვადასხვა სახის კოკრებსა და ნამცხვრებს, გროშ ფულს, კაკლეულობას, წითლად შეღებილ კვერცხებს, ტკბილელს „მოწონებული“ წაიღებს (ქუთაისში ასეთისათვის მიღებულია „მწვანე ყვავილას“ ციხის ნანგრევები) ციხის ნანგრევში და გადაულოცავს, რომ ბატონებმა ითამაშონ და თავი შეიქციონ ფერად ნაჭრებზე, კაკლეულ-ტკბილელზე. ყვავილების კონებზე და მათი დაზიანებული კი აუშვან და ააყენონ.

დაბრუნდება „მოწონებული“ ავადმყოფის ოჯახში, ავადმყოფს მხრებზე ხელს მოკიდებს და ეტყვის:—ამიერიდან აგიშვებს და აგა-

ყენებს, აწი შენი უნებური აღარაფერი გეტკინება, ბატონებმა შემო-
გითვალეს, მალლა ასწევს ავადმყოფს, წალმა შემოაბრუნებს სამჯერ,
იციკვებს და ითამაშებს, ყველა იქ დამსწრესაც ათამაშებს.

ბატონების დროს სუფრისსაფარი, ფანჯრების ფარდები—წი-
თელი და ჭრელი, ფერადი ბაღდადები, რომელიც ბატონების მიერაა
მიღებული, ხელიდან ხელში გადადის; სადაც კი ბატონები გაჩნდება,
მიაქვთ და მით უწყობენ კუთხეს.

ბატონებში, როგორც ზევით ვთქვით, ყველაზე მძიმეა ყვავილი,
მას მიჰყვება წითელა, ხველა, ქუნთრუშა (ანუ ყელბატონები), ყბაყურა,
ფშატა (ანუ წყლის ყვავილი), კისერა (დიფტერიტი) და სხვ.

ბატონებიანის ლოგინს ორმოცამდე „არ დაანძრევენ“, ხელს არ
ახლებენ; ორმოცი დღის შემდეგ მოუვლიან, გამოუტყვლიან, გაამზეუ-
რებენ და გარეცხავენ.

ავადმყოფსაც ორმოცი დღის შემდეგ დაბანენ; ორმოცამდე
მისი ხელპირის დასაბან წყალში მუდამ უნდა შეუყოფნოს: შაქარი, იის
ფოთლები და ყვავილები, სადაც კი სურნელოვანი მკენარე მოიპო-
ვება. წყალი მუდამ ნელთბილი უნდა იქნეს.

ორმოცამდე არც ერთი წუთით მარტო არ უნდა დარჩეს ავად-
მყოფი, ვინმე მცველად უნდა ჰყავდეს; ღამით კი სინათლეში უნდა
იძინოს.

ორმოცამდე წყლის ნასხამ ადგილებსა და ფეხისალაგებს არ
უნდა წაეკაროს, რომ კვლავ არ გაუმეორდეს ბატონები, თორემ გა-
ნაწყენებული ძალიან მძიმე მოსარჩენია.

ბატონებიანის გარდაცვალება

ბატონებიანი თუ გარდაიცვალა და იმავე ოჯახში, ან მეზობლად
კიდევ ვინმეა ბატონებიანი, ისე გამოასვენებენ მიცვალებულს, რომ
ერთ „ვაი“-საც არ დაიძახებენ, რათა ბატონები არ განაწყენდეს; არც
უნდა გაიგოს ბატონებიანმა ვინმეს გარდაცვალება.

მიცვალებულს თუ იმ ქუჩაზე მიასვენებენ, რომელზედაც ბატო-
ნებიანია, იმ დროს ცეკვა თამაშით და ბოდისით ეხვეწებიან ბა-
ტონებს იმ ოჯახის მყოფნი, არ განაწყენდნენ, არ გაწყრყნ და არ
გაიგონ რომ ვინმეს მიასვენებენ.

მონათობა

ბატონებზე თუ მონათობილ ვაჟს ან მანაკაცს სასქესო ორგანო
აწუხებს, „მონათობილი“ შეკაზმავს ქვასანაყს, მორთავს ფერადებით
ცალკე ქვასა და ცალკე როდინს (ქვიჯას), მიიტანს ახლო ავადმყოფ
თან, როდესაც მას სძინავს, დაუდგამს მორთულ ქვასა და ქვიჯას

თავით და ბატონებს მიმართავს თხოვნით: „თქვენი ჭირი მე ბატონებო, თქვენი მუხლისა და კალთის ჭირი მე, თქვენი ბატონობის ჭირი მე, თქვენი შვილ-მამავალის ჭირი მე, ნუ აწუხებთ თქვენ ნაკადრებ, აი აგერ გადმოხედეთ, მე მოგართვით თქვენმა მოწონებულმა და მიღებულმა ტურფათ მორთული თქვენი გასახარელი, აი ამაზე იმხიარულეთ და იხაფიფეთ, თქვენი მოწონებული და ნაკადრები გაანთავისუფლეთ, აუშვით, გააგრილეთ, თავზე შემოივლეთ და დაგვიტევეთ, თქვენი ბატონობის ჭირი მე, თქვენი მოდგმა-ჩამამავლობის ჭირი მე, დატკბით ბატონებო, დასიამლით, თქვენ ჩემი ხვეწნა და თხოვნა არ გაგიწბილებიათ, ნურც ახლა გამაწბილებთ“. აიღებს ფერადი ნაჭრებით მორთულ ქვას და რამდენჯერმე ჩაარტყამს ნელნელა უხმოთ ქვიჯაში, მერე მოაშორებს ქვას, გადადებს მეორე მხარეზე, წააქცევს ქვიჯას და დაუპირისპირებს ქვას. გაიმეორებს სამჯერ მობოდიშებას, ამოიღებს ორივე თავის ძუძუს და ფორთხვით სამჯერ შემოუვლის ბატონებისათვის გაწყობილ სუფრას.

ნაღალატი — კუდიანობა

ფრჩხილს, თმებს, ტანისამოსის ნაჭერს, შეკრულ კინკებს, დაკეტილ ბოქლომს, დამქვრალ სანთელს, თუ ქალს „ღალატობენ“ დედალი მგლის ასოს, თუ მამაკაცს — მამალი მგლისას, შელოცვილ კენკებს, ყველას ერთად შეხვეულს, კუდიანი გზაჯვარედინზე შუალამით მიწაში ღრმად ჩაფლობს და ჩაუთქვამს: სანამ ეს ბოქლომი არ გაეხსნა, სანამ ეს ფრჩხილები და თმა თავის პატრონს არ გამოეზებას, სანამ ეს ჩემი დამარბული არ ამოვიდეს, მანამ იკენესოს, იახაუხოს, იჭირვეულოს, არ გაუჩდეს მაშველი, არ გეეხსნას წელგული, არ დამადლიანდეს შვილზე; კუდიანი ისევ მიაყრის მიწას და წავა.

გადაცემა

ათ თითზე ათ სანთელს დაიკრავს, უხემსოთ (უქმელად), უბრად გავა სახლიდან, ქალი მანდილში გახვეული, მამაკაცი კი „სისიტში“, მივა სალოცავის კართან იმ დროს, როცა იქ არავინაა და ათივე თითზე ანთებული სანთლებით, ხელებგაშლილი დაიწყევლება: — როგორც ეს სანთლები დნება და იწვის, ღმერთო და წმინდაო „სეფერთორებო“ თქვენ გეხვეწებით, ასე დაიწვას, ასევე დადნეს (ესა და ესა), არ ვაიხაროს მისმა სულის შესავალმა, არ მიეცეს ხსნა და შველა მისას არც ორფეხსა და არც ოთხფეხს, დეეწვას ოჯახი, მუუკვდეს გულის სამცხარო — გულსაწვაფი, არ გაიშვას მისი არც ძუ და არც ხეადი და სხვა. ჩემი „პირთაყანილობის“ (გადამცემი მარბულია) პირით გეხვეწები და გევედრები, შეისმინე ჩემი ხვეწნა ღმერთო

აბრაამისაო, ღმერთო ისხაკისაო, ღმერთო იაყაკობისაო; გამამწარა, დამაღონა—გაამწარე და დააღონე, მე კი ნუ მამიდევებ ჩემი პირის წყულობას, ჩემ ნაშიერსა და ნაამაგარ, დააბათლე ყოველი წამოსეული „გეზერები“ (გასაკირი) მათზე, ამიშორე იმათ თავე ავი შემოსაყარი, ნუ მოადევებე ჩემ ცოდობა“.

აქ სიტყვებით დაბრუნდება უკუღმა, წაშოვა და გაიმეორებს:

„ამ ლოცვა „ყაალის“ (სალოცავის) „ხეხუთო“—(ხელებს სალოცავისაკენ მიაშვერს),—როგორც ე ჩემი ხელის თითები დავიწვი, ისე დაუწვი იმას საუკეთესოზე გული და ასე უკუღმა აროინე იმისი ოჯახი“.

სალოცაზე გადაცემა ძალიან დიდი ცოდვაა, აშკარად ვერაფერს გაბედავს, უშლიან არ ჩაიდინოს, რადგანაც მისთვისაც (გადასცემისათვის) არ ვარგა.

კუდიანობა

კუდიანი დაიკავებს ორივე ხელში ქვას, ურტყამს ერთი მეორეს და გაიძახის:

— „ასე გაქვავდა ამამავალი (ვიზედაც კუდიანობს, მის სახელს იმეორებს), ასე გაცივდა, ასე გალივდა“.

რამდენიმე ხნის განუწყვეტელი ბუტბუტის შემდეგ ორივე ქვას მდინარეში ისვრის და მიაძახებს:

„სანამდი მე ი ქვები არ ამოვიღო, მანამდი არაფერი ეშველა“.

კუდიანი უნაყოფო ხეს მიმართავს:

„შენსავით გახმა, შენსავით არ გამოვიდა ნაყოფი მისი წელგულდიან“... მზის ჩასვლის დროს ასე იწყებულა: „ჩავიდა მისი მზე და აღარ აშოვიდა მეორეთ მოსვლამდისინი“.

კუდიანმა თუ იხელთა და სადმე თავის ახლო ნახა მსხვერპლი, ჩუმად ხელს დაადებს, შეეხება და დაწყევლის:

„წადი, დღეიდან დაწევი ერთ გვერდზე და სანამდისინ ჩემი ხელის ნაბანი არ გასვა, არ გადაბრუნდი მეორე გვერდზე“.

თუ ვინმე ახლობელმა თვალი შეასწრო და შეხედა, რომ უცხომ მას ხელი შეახო და იგი ავად გახდა, შემოასევენ კეთილ-საყოლსა და მის ხელის ნაბანს წაიღებენ ავადმყოფის სასმელად.

ახალი ზინა

მორწმუნე ისრაელი სახლს იშვიათად ააშენებს, საძირკველს არ ჩაუყრის და თუ ააშენა, საძირკველში ახალ-ახალ ვერცხლის ფულს თან ჩაატანს, იქვე პატარა პურ-ღვინოს გააწყობს სუფრაზე და შიგ საძირკველის ძირში ახალ მამალს დაეკლევინებს ლოცვა-კურთხევით,

იმის აღსანიშნავად, რომ საძირკველის ჩაყრას არ გაჰყვეს ოჯახის მარჩენალი ვაჟკაცი—მამალი მისი სანაცვლოა.

ახალ სახლში ისე საცხოვრებლად არ შევა, თუ რამდენიმე ხნის განმავლობაში შიგ არ გამოწვა სხვადასხვა სახის საგნები, მაგალითად: გოგირდი, საკმეველი და სხვა, ამას სჩადის იმ მიზნით, რომ ბოროტი სული არ დაეპატრონოს სახლს და არ დააზარალოს ვინმე. გამოწვავს რამდენიმეჯერ და ღლედაღამე განუწყვეტლივ სანთელს ანთებს, ვინაიდან ეზმაკეულს სინათლე არ უყვარს და იგი გაშორდება სახლს.

შესვლის წინ ახლო ნათესავები უგზავნიან ფუან პურს რიცხვით სამ, ხუთ, შვიდ, ან ცხრა ცალს, აგრეთვე ცოცხალ ფრინველს, მამალს, ინდოურს ან ქათამს და შინაურ ღვინოსა და არაყს, თავით შექარს. საცხოვრებლად ჩასახლებამდე გააკეთებს ყველა კარზე „მეზუზას“ (მეზუზა—ნიშანია იმისა, რომ ამ ბინაში ცხოვრობს მორწმუნე ისრაელი) კურთხევითა და ლოცვით.

პირველად სახლში ოჯახის უფროსი შედგამს მარჯვენა ფეხს; მას მარჯვენა ხელში უჭირავს ქურჭლით სავსე წყალი, მარცხენა ხელში მთელი გაუტეხავი დიდი ფუანი პური (შინაური), ხოლო გულზე ჩამოკიდებული ან მიყუდებული აქვს, როგორც ეს მოუხერხდება, თავი შექარი, ჯიბეში უდევს თორა და სანთელი.

მის შესვლას ახლობლები ლოცვა-კურთხევით მიჰყვებიან. უფროსი შეიტანს ზემოხსენებულს და ევედრება ღმერთს, რომ ახალ სახლში მან და მისმა ოჯახმა ბედნიერად და მხიარულად მოათიოს. წყალს, პურს და შექარს ერთ ადგილზე დააწყობს, თორასა და სანთელს დაიკავებს ხელში ანთებულს, ყველა კურთხევაში მივა, გაშლის თორას და ჩააფერთხებს, თან სანთელს მიანათებს და ღმერთს ევედრება, რათა მისი ძირკუთხე იქნეს ისრაელური და ქაშერი, როგორც მოშეს თორა და ნათელი, როგორც ანთებული სანთელი. მოწვეულნი სუფრას შემოუსხდებიან, საპატიო ადგილს რაბინი ან უფროსი ხახამი დაიკავებს; მის გარშემო ხახმები ჩამწყკრივდებიან, შემდეგ სუფრას სხვებიც შემოუსხდებიან, დაიწყება მილოცვები, ლოცვა-კურთხევანი და ლხინი.

ოჯახის უფროსი ყველა ხახამს დაასაჩუქრებს ფულით. ამრიგად იკურთხევა პირველად ახალი სახლი, ხოლო ამის შემდეგ კარგა ხანს არ გამოიღევა მიმლოცავი სტუმარი, რომელთაგან არცერთი არ მივა ხელცარიელი, ყველას მიაქვს მთელი ფუანი პური, შექარი და ღვინო (მარილი არა).

ბინიდან გასვლა

ოჯახის არც ერთი წევრი არ გავა სახლიდან ისე, რომ სამჯერ წაღმა არ შემოტრიალდეს და სამჯერ მეზუზას არ გამოემშვიდობოს, სიტყვებით: „ა ღმერთო, როგორც შვილობით მივდივარ ისევე შვილობით დამაბრუნე და ოჯახიც შვილობით დამახეთერე, გამჩენო ცისა და ქვეყნისაო“.

სახლიდან გასვლისას, თუ ახლოს ვინმე შეეყარა და ხელში უჭირავს სავსე ჭურჭელი წყლით, ან ღვინით, ან პური, ან ტკბილი, ეს კარგი ნიშანია: შინ გამარჯვებული დაბრუნდება; და თუ ვინმე შეხვდა ხელში ცარიელი ჭურჭლით, ან რაიმე არა ტკბილით (მწვანელი: ბოლოკი, წიწმატი, ხახვი და სხვა); ის ნაწყენი განაგრძობს გზას, უკან დაბრუნდება ცუდია: მიზანს ველარ მიაღწევს. მიდის გზად და სულ ფათერაკს მოელოდება, იფურთხება, იწყევლება, მარცხნით იყურება, არ შეხვდეს რაიმე ცუდს და მარცხნივ წყევლის ცუდ ანგელოზს, არ გაბედოს, მასზე არ ისუნტლოს და არ დააზარალოს.

ბინის გამოცვლა

თუ ისრაელმა ბინა გამოიცვალა და მის ყოფილ ბინაში ისევ ისრაელი იცხოვრებს—არც ერთ კარზე მეზუზას არ მოაშორებს, ისევ დატოვებს, ხოლო თუ მის ნადგომ ბინაში არა ისრაელი იცხოვრებს, იმ შემთხვევაში, არცერთ კარზე მეზუზას არ დატოვებს.

თორის ნაწერი

არავითარი ნაწერი ებრაულ ენაზე (არც ხელით, არც ნაბეჭდი) უკულმა არ უნდა დაიდეს და არც უნდა გადაიდოს.

დავარდნილ თორას აიღებენ, აკოცებენ და დასდებენ (დაასვენებენ); ფურცლის ნახევებს ჩადებენ უჯრაში, აგროვებენ და შემდეგ თიხის ჭურჭლით მიასვენებენ სასაფლაოზე და მარხავენ.

ტანისამოსის და ფეხსაცმელის ჩაცმა-გახლა

ტანზე პირველად მარჯვენა სახელო უნდა ჩაიცვას, შემდეგ—მარცხენა; ჯერ მარჯვენა ხელი და ფეხი უნდა გაეყაროს ტანისამოსში. ფეხსაცმელიც ასევე, ჯერ მარჯვენა ფეხზე, მერე მარცხენაზე უნდა ჩაიცვას, ხოლო გახდით კი პირველად აუცილებლად მარცხენა ფეხზე უნდა გაიხადოს, შემდეგ კი მარჯვენაზე.

ფრჩხილების მოჭრა

ფრჩხილები უნდა მოიჭრას შემდეგ დღეებში: კვირას, საწმებათსა და პარასკევს; სხვა დღეს ფრჩხილების მოჭრა დიდ ცოდვად

ითვლება; რადგანაც შაბათი დღე დიდი უქმეა—არც უნდა მოიჭრას და არც უნდა ამოვიდეს, ვინაიდან ფრჩხილი მესამე დღეს ამოდის მოჭრის შემდეგ, ამის გამო არ მოიჭრება ხუთშაბათ დღეს. ორშაბათ-ხუთშაბათობით „სეფერის აბრძანების“ დღეა (ყოველ ორშაბათ-ხუთშაბათ ხდება დილით სალოცავში ათი მცნების გამოსვენება). არც რომშოდეში (ახალ მთვარეზე) და არც იომტობში (დღესასწაულზე) არ შეიძლება ფრჩხილის მოჭრა.

ფრჩხილი უნდა მოიჭრას შემდეგი წესით: პირველად მარჯვენა ხელფეხზე, შემდეგ მარცხენაზე; პირველად ცერზე მერე შუა თითზე, შემდეგ ნეკზე, სალოკ თითზე და უსახელო თითზე. ფრჩხილები უნდა დაიწვას ცეცხლში, ან დაიმარხოს მიწაში, თუ მტერმა ფრჩხილები ხელში ჩაიგდო, უკუდიანებს და უღალატებს.

ც ო ღ ვ ი ლ ი

ადამიანი იერუშალიმში რომ დაიმარხება, თუ ის ცოდვილია, იერუშალიმის მიწა მას არ იყაბულებს და არა წმინდა მიწაში გადმოისვრის.

გ ო მ ე ლ ი

ისრაელი თუ რაიმე გასაჭირიდან გადარჩებოდა ან შორი მგზავრობიდან შვიდობით დაბრუნდებოდა, „გომელი“ უნდა შეესრულებია.

სალოცავში ტრაპეზზე შედგებოდა, სალოცავს ფულს შესწირავდა და ხმამალა ჯამაათის გასაგონად ღმერთს მადლობას უძღვნიდა.

მთვარის კურთხევა

ყოველ თვეში ერთხელ, როდესაც ღრუბლიანი საღამო არაა და ახალი მთვარე წმინდად მოჩანს ცაზე, საღამოს ლოცვიდან გამოსული ჯამაათი იქვე „ლოცვის ეზოში“ შეჩერდება, მლოცველი ხმამალა აკურთხევს მთვარეს, დამსწრენიც ბანს აძლევენ, ღმერთს ევედრებიან, რომ მომავალი თვე მოუბრუნდეს მათ კარგი, კეთილი, შვიდობითა და გამარჯვებით შინ და გარეთ. გარეშე ხალხი რომ დაინახავს მთვარეს აკურთხევენ, შეიქნება გაძახილ-გამოძახილი, მოგროვდება ქალი და კაცი, ამენის დასაბრუნებლად. მთვარეს—ვერცხლს დაანახებენ, პირველ მთვარის დანახვაზე ვერცხლის ფულს დახედავენ.

„ რ ე ვ უ ა “

როდესაც სადმე შეწუხებული ავადმყოფია, სალოცავში გამოაცხადებენ, რომ ჯამაათმა მას „რეფუა“—განკურნება უსურვოს.

ავადმყოფის პატრონი სალოცავს ფულს შესწირავს, ხალხს ეხვე-
წება დალოცოს მისი ავადმყოფი, კარგად ეყოლოს. ხაზანი-მლოცვე-
ლი დაიძახებს ხმამალლა, თუ ვინმეს როდესმე ავადმყოფმა აწყენინა,
ყველამ ალალი უთხრას და „რეფუა“ უსურვოს. ჯამაათი ერთხმად
მიაძახებს: რეფუა შელგმა (მთლიანად განკურნება).

ჰეჰა-ჰუხილი

როდესაც ცაში ელვა-ჰეჰაა, ხალხი აწრუპუნდება, შეიქნება
შითქმა-მოთქმა, რომ ელიაუნაბი—ილია წინასწარმეტყველი ჯორჯ,
შემჯდარი დაქიანობს და სანამდი გულს არ მოიჯერებს ქენებით
მანამდი ჰეჰა-ჰუხილი არ გაჩერდებაო.

4. ასოთსამღერელი, მარჩიელოზა, დაცდილოზა და სხვა.

ა

1. ახალ მთვარეზე არც სარეცხი გარეცხო, არც საკერავი დაჭრა,—კარგი არ გამოვა.

2. ახალი მთვარე თუ წმინდათ დაინახე—მზიარული თვე გექნება, თუ ბუნდროვნად დაინახე—ღრუბელში, ან ხის ტოტებში,—ის თვე ზარალიანი გექნება.

3. აიბიანსა (ართვალი) და ქერა ადამიანს ერიდე—დაგნავსავს.

4. ახალი რამე რომ ჩაიცვა—პირველად ერთგულს აჩვენე.

5. ადამიანს თავზე თუ ერთი გვირგვინი აქვს—ერთხელ იქორწინებს, თუ ორი გვირგვინი აქვს—ორჯერ, თუ სამი—სამჯერ.

6. არაზე პირი არ გააღო—კარგი შეიკვეთე.

7. ავი სიზმარი ცეცხლს ჩასძახე.

8. ადამიანს ზედ ტანზე არაფერი დააკერო—მალე მოკვდება.

9. ავადმყოფს დილით გათენებამდი უბარი წყალი შეუტანე—ხელფეხი და პირი დაბანე—ავადმყოფობა გაგრილდება.

10. ავადმყოფობა თუ ვინმემ შემოგძახოს, შენც შეაძახე,—თორემ ავად გახდები.

ბ

11. ბავშვი რომ დაიბადება—პირველი პერანგი მამის ძველი პერანგისაგან შეკერილი ჩააცვი—მამას ეყვარება,

12. ბავშვი თუ ძირს ფორთხავს შინისკენ—ვინმე მგზავრს ელოდე, თუ კარისკენ ფორთხავს—სახლიდან მგზავრი წავა.

13. ბავშვი ერთ წლამდე სარკეში არ ჩაახედო—წყლის შეეშინდება.

14. ბავშვს რომ აკვანში პირზე მოხდი, პირველად ზევით აიხედე—შენი თვალი არ ეცეს.

15. ბავშვი თუ არ იძინებს და კრთება, სამჯერ თორა ჩააფერთახე,—დაეძინება.

16. ბავშვი თუ აკვანში არ წევს, აკვანს მთლიანად არ გადაახურო ზეწარი—ბავშვი არ გაიზრდება.

17. ბავშვის ჩასაცმელი ღამით გაკიდებული არ დატოვო,—თორემ ბავშვი გაუზნეურდება.

18. ბავშვის დანაბანი წყალი არ გააჩერო, გადააქციე—ბავშვი ვერ დაიძინებს.

19. ბავშვს თუ დორბლი სდის პირზე—უფროსმა მამილამ შეაქრას დორბლი მაკრატელით, დორბლის დენა შეწყდება.

20. ბავშვი თუ აკვანშია, აკვანზე არაფერი გადაატარო, მოუარე და ისე გადაეცი,—თორემ ბავშვი დღემოკლე იქნება.

21. ბავშვმა თუ ფეხზე გვიან გაიარა და მუხლების სისუსტე აქვს, ურემში გაბმული ხარის, ან კამეჩის პირზე გადმომდინარე ქათვი გამოუსვი მუხლებში,—მუხლები გაუმავრდება.

22. ბავშვმა თუ გვიან ამოიდგა ენა, მერცხლის (უკეთესია მერცხლის ბარტყის) კუდი გამოუსვი პირში, რომ ბავშვმა მერცხალივით იჭოკიკოს.

გ

23. გასაყიდი საქონელი თუ ძირს დავარდა—მალე გაიყიდება.

24. გათხოვილი ქალის თავის კეფა რომ ქმარმა დაინახოს—დაღარიბდება.

25. გულ-ხელი არ დაიკრიფო—მწუხარებას ეძახი.

დ

26. გამოჭრილი შესაკერი ლოგინზე არ დასდო—შეკერვა დაუგვიანდება.

27. დილით რომ აღგები, პირველად თუ მამაკაცი დაინახე—
გაიხარებ, თუ ქალი დაინახე,—რამე გეწყინება, თუ მუშა დაინახე—
გაიმარჯვებ.

28. დანა ძირს დაესობა—მამაკაცი გახარებული ბრუნდება.

29. დანა განზე დაეცემა—მამაკაცი ნაწყენი ბრუნდება.

30. დილით ვინც პირველი შეგხვდეს, გამარჯობა იმან გითხრას,
პირველად შენ არ უთხრა—ვერ გაიმარჯვებ იმ დღეს.

31. დედა რომ იწყევლება—ძუძუები ილოცება.

2

32. „ელოალამის“ (შაბათ სალამოს) სალოცავიდან მოსული
მამაკაცი რომ ღვინოს აკურთხევს, შიგ ჩაიხედავს—თუ ღვინოში თა-
ვისი საკუთარი თვალის კაკალი დაინახა, მეორე შაბათ სალამომდე
მას არაფერი გაუჭირდება; ღვინოც დასხმის დროს თუ წალმა დატ-
რიალდა—მაკურთხეველი წალმა ივლის, თუ ღვინო უკუღმა დატრი-
ალდა, ცუდი ნიშანია,—მეორე შაბათამდე ოჯახს ხარალი მოელის.

33. ერთი და იგივე პირი თუ ერთ დღეს ორჯერ შეგხვდა—
ორივე გაიხარებთ.

34. „ელოალამის“ ნაკურთხი ღვინო ქალმა რომ დალიოს,—წვერი-
ამოუვა.

35. „ელოალამის“ კიდუში (ნაკურთხი ღვინო) ფეხით სუსტს
მუხლების ქვეშ უნდა გამოუსვა—ფეხები გაუმაგრდება.

3

36. ვინც კარგად დანას ქვაზე გალესავს—კარგად იცრუებს.

37. ვარსკვლავები არ დაითვალო—მეტეპები გაგიჩდება.

38. ვარსკვლავის მოწყვეტას რომ შეხედო, მიაძახე „მახსოვს,
მახსოვს“, თორემ მახსოვრობა დაგეკარგება.

01

39. თმა რომ დაივარცხნო, არ გადაადგო შეინახე, არც ცეც-
ხლში დასწვა,—თორემ შენს თმას მიწაზე დაგდებულს ჩიტი ბუდეში
ჩაიდებს და თავის ტკივილს დაგიწყებს.

40. თვალები თუ გიშტერდება, ვინმეს შენი ნახვა ეჩქარება.

41. თუ თითში ნემსი შეგესო და სისხლი გამოვიდა — ვინმეს მოეწონები.

—

42. თუ ვინმემ შემთხვევით უცაბედათ შემოგაფურთხა — შეგე-
ძინება რამე.

—

43. თუ ფრჩხილებზე თეთრი ხაზები გაგიჩნდა — ახლებს ჩაიცვამ.

—

44. თუ ძუძუს მაწოვებელი ქალი შეშინებული ხარ, პირველად
ძუძუს რძე გამოიწურე, ცერების ფრჩხილებზე სამ-სამი წვეთი დაი-
წურე და შემდეგ აწოვე ბავშვს, — „ნაზაფრალი“ ძუძუ აღარ აწყენს.

—

45. თუ ბავში კინჰულობს — ნათვალეგია, ჭიქით წყალში ნაკვე-
რჩხალი ჩააგდე და იმ დროს სამი ქვრივი ქალი მოიხსენიე, რომლის
ხსენებაზეც ნახშირი ამოიციოციტებს — იმ ქვრივის ნათვალეგია; იმ
დადაღული წყლით ბავშვს დღეში სამჯერ დაბანე ხელპირი.

—

46. თუ ვინმემ სურდო შემოგძახოს — უპასუხე, „წუხელი წისქვი-
ლში ვიყავი, სანელებელი დავფქვი და მოვედიო“.

—

47. თუ სურდო გკირდეს, შავ ჩოხიანს, ან შავ კაბიანს ჩუმაღ
წაუსვი სურდოიანი ხელი — სურდო მოგშორდება.

—

48. თვალის წამწამი თუ ხელზე შეგრჩეს — უბეში შეინახე, წე-
რილი გაგახარებს.

—

49. თუ ბავში უზნეოა და კინჰული, ხვეტის დროს ფეხებში
ნაგავი შემოაყარე — მისი უზნეობა ნაგავს გაჰყვება.

—

50. თითები ერთმანეთში არ გაუყარო — იმ დროს საიქიოს
გასამართლებენ.

—

51. თუ მწარედ გასლოკინებს — ვინმე ავად გახსენებს.

0.

52. ისრაელის შვილმა სახლი არ უნდა ააშენოს, ბალავერი არ
უნდა ჩაყაროს თორემ, ვინმე გულის სამწვავე მოუკვდება, ბალავერს
აუცილებლად თან ჩაჰყვება.

—

53. კარის ზღურბლზე არავინ გააჩერო—მოვალე მოგივა.
—
54. კარის ზღურბლზე ხელი არავის ჩამოართვა—წაიხუტებით.
—
55. კატა პირს იბანს—მოწვიმს.
—
56. კვერცხის ნაჭუჭი და არც ძვალი ცეცხლში არ დასწვა—
სილარიბე იცის.
—
57. კარი არ დაწყევლო თორემ კისერს გაგიშეშებს.
—
58. კედელზე ობობას ქსელი არ გააჩერო—ზედ წყევლა დაი-
ბუდრებს.
—
59. კოვზი ძირს დაეცემა—ქალი მოიჩქაროს.
—
60. კვატის (იხვის) ბუმბულის ბალიშზე არ უნდა დაიძინო—
ცული სიხმარი დაგესიხმრება.
—
61. კერვის ღროს თუ ძაფი გაინასკვა—ახალ რამეს შეიკერავ.

62. მარჯვენა წარბი მოგეფხანოს—გაიხარებ.
—
63. მარცხენა წარბი მოგეფხანოს—გეწყინება რამე.
—
64. მარჯვენა ხელის გული მოგეფხანოს—ფულს გასცემ.
—
65. მარცხენა ხელის გული მოგეფხანოს—ფულს მიიღებ.
—
66. მარჯვენა ფეხის გული მოგეფხანოს—ვინმეს ქალიშვილის
დაბადებას გაიგებ.
—
67. მარცხენა ფეხის გული მოგეფხანოს—ვინმეს ვაჟის დაბადე-
ბას გაიგებ.
—
68. მარჯვენა თვალი აგითამაშდეს—ახლობელის სიკვდილს
გაიგებ.

69. მარცხენა თვალი აგითამაშდეს—შორეულის სიკვდილს გაიგებ.

70. მარჯვენა ყურმა გიწივლოს—მარცხნივ სამჯერ გადააფუროთხე.

71. მარცხენა ყურმა გიწივლოს—მარცხნივ სამჯერ გადააფუროთხე საწყენ-საკვირელობას გაიგებ.

72. მარჯვენა ძუძუ მოგეფხანოს—შენს ქალიშვილს უჭირს.

73. მარცხენა ძუძუ მოგეფხანოს—შენს ვაჟიშვილს უჭირს.

74. მიცვალებულს თუ მოასვენებენ, ბავშვიან აკვანს თავი აუწიე, თორემ მიცვალებული აკვანში მწოლარე ბავშვს დაქელავს (დააზარალებს).

75. მიცვალებული თუ ზეზეა (დაუმარხავი), ნემსი არ ამოუყარო, თორემ მიცვალებული დაიწყევლება: „მიკერ-მოკერე, უკან მამყევით“.

76. მთმობიარე ქალმა მარცხენა ხელით ჩუმად საწყენიც რომ სჭამოს, სხვას არ შეახედოს—ბავშვს აღარ აწყენს.

77. მეზობელს თუ ნამუშევარი ასესხო, ფქვილი, ლომი, ან მარცვლეული, სამჯერ ცოტ-ცოტა ამოიღე მისივე ჭურჭლიდან ორი თითით, ისევ შენს ჭურჭელში ჩააბოუნე და სამჯერვე თქვი: „აქა ბარაქა, აქა დოვლათი“.

78. მომაკვდავ ადამიანს ქვედა საცვალი უნდა ეცვას—თუ არ აცვია და ისე გარდაიცვალა, დიდი ცოდვაა, საიქიოს ცეცხლის მათრახებთან სცემენ.

79. მღელარე წყალი მიწაზე არ გადააქციო, თორემ თუ იმ დროს „შედს“ (შედი—უწმინდური, ძავენე ანგელოზი) შვილები ჰაერზე გარეთ ჰყავს გამოყვანილი და დაედულრა, დაეხოცება, ჩაგამტერდება და დაგაზარალებს, სანამ შვილს არ დაგისახიჩრებს, აუ მოგშორდება.

80. მიცვალებული თუ მაგარია (ვაშეშებული), კარგია—არავის წაიყოლებს, თუ რბილია, მალე ვინმეს ახლობელს გაიყოლებს.

81. მიცვალებულის დამარხვის შემდეგ დაბრუნებულს წინ არ უნდა შეხვდეს, მას საფლავის ანგელოზი მაწყენარი თან მოსდევს და ხმალამოდებული მსხვერპლს ეძებს.

82. მიცვალებულს რომ მიწას მიაბარებენ, მისი საფლავის მიწას ჩუმად წამოიღებენ და ქირისუფალს კასერში ჩუმადვე ჩაუყრიან, რომ მიწასავით გაუგრილდეს მწუხარება.

83. მარილის შინ დაბნევამ ჩხუბი იცის.

84. მაგიდაზე ქუდი არ დასდეს—ჩხუბი იცის.

85. მწარე ხახვი—უნიფხვო ქალის დათესილია.

86. მამა რომ იწყევლება წვერებიც იწყევლება.

87. მამაკაცმა თუ სიმთვრალით გონება დაკარგოს—ცოლის ქვედა საცვალი თავითი დაუგეთ, შიგვე ღომის მარცვალს გაახვიეთ.

88. მგზავრის წასვლის წინ თუ ორი ცხვირი დაგაცემინა—კარგია; ერთი—ცუდი ნიშანია.

89. მიმავალ მგზავრს თეხებში წყალი მიასხი—„წყალობელი“ (მწყალობელი ანგელოზი) წაყვება.

90. მაგიდაზე ქალადს ნუ გადუსვამ—სიღარიბე იცის.

91. მგზავრი რომ გაისტუმრო, ორი ჭურჭლით სუფთა წყალი შინ შემოიტანე და სთქვი: „როგორც ეს ჭურჭლები სავსეა, ისე სავსე დამიბრუნდეს ჩემს მიერ გასტუმრებული მგზავრის უბე-კალთაო“.

92. მგზავრი რომ გაისტუმრო, დღე-ღამის განმავლობაში შინ ცოცხი არ მოუსვა,—ღოვლათი არ გაიხვეტოს, მგზავრი უკანვე შვილობით დაბრუნდეს.

93. მგზავრი თუ გყავს გასტუმრებული, სტუმარი რომელი კარიდანაც შემოვა, იმავე კარიდან გავიდეს, რომ მგზავრი შვიდობით დაბრუნდეს.

5

94. ნასესხევი მარილი არ დაიბრუნო—წაიჩხუბებით.

95. ნიკაპი მოგეფხანოს—მამაკაცი მოვა.

96. ნემსში თუ სხვისთვის ძაფი გაუყარო, არ განასკვო—შეძულება იცის.

97. „ნანიდავარი“ (თვიურიანი) ნარეცხის წყალზე რომ მამაკაცმა გადაიაროს, ვერ იხეირებს,—ისეთ ალაგს უნდა დაასხა, რომ ზედ ადამიანის ფეხი არ დაიდვას.

მ

98. ორსულ ქალს შეეკითხე: რა გაქვს მაგ ხელზეო, თუ მარჯვენა ხელის ზურგზე დაიხედა, ვაჟი შეეძინება, თუ მარცხენა ხელის ზურგზე დაიხედა, ქალი შეეძინება; თუ ორივე ხელის ზურგზე ერთად დაიხედა, ორი (ტყუპი) ვაჟი შეეძინება; თუ ორივე ხელის გულზე დაიხედა, ორი (ტყუპი) ქალი შეეძინება, თუ ერთი ხელის ზურგზე დაიხედა და მეორე ხელის გულზე დაიხედა, ქალვაჟი (ტყუპი) შეეძინება.

99. ოჯახიდან ფუანი პურის ცომი ორგულს არ გაატანო—დოვლათი თან წაყვება.

100. ორ ქალს შუა მამაკაცმა არ გაიაროს—ქალიშვილები ეყოლება.

101. ორი რომ ერთდროულად ერთსადამივეს იტყვის—დღეგრძელი იქნებიან.

102. ორშაბათ-ოთხშაბათს ქალმა თმა არ გაიშალო, არ დაივარცხნო, არ დაიბანო, ასეა ნათქვამი:

„ორშაბათსა და ოთხშაბათს
ქალო ნუ იშლი თმასაო;
ან მოგიკლავ ქმარსაო,
ან საყვარელ ძმასაო.“

103. ორშაბათ-ოთხშაბათს ფრჩხილი არ მოიჭრა „გატეხილი“ დღეა, ნათქვამია: „ორშაბათსა და ოთხშაბათს უბედურმა დედამ შეიღს ფრჩხილი მოჭრაო.“

104. ორსულმა ქალმა ფაწალიანი (ფაწალა-ტყირპი) ხელი თუ საღმე მოისვა უცაბედად, არ ვარგა,—ბავშვს ფაწალა თან დაყვება იმ ადგილზე, სადაც დედამ ხელი მოისვა.

105. ორსულმა ქალმა თუ კამეჩის ხორცი შესჭამა—მორჩენა დაუგვიანდება, სანამ მისი ქმარიც არ შესჭამს, და თუ ქმარმა შესჭამა თავისი ცოლის ორსულობაში კამეჩის ხორცი, ან რძე, ან ყველი, ცოლმაც უნდა შესჭამოს, რომ შეიღის შობა არ დაუგვიანდეს.

106. ობლებს მშობლების დასაფლავების შემდეგ ღვინით სავსე ჭიქაში ჩაახედებენ, რომ არ ეშინოდესთ დედმამის მოგონებაზე, მათი თვალი და გული სავსე იქნეს, თვალი არ გაუტყდეს.

107. ოჯახში დგამი (ავეჯეული) წელიწადში ორჯერ გადადგი და გადმოდგი რომ მაწალი (ბედი) კეთილად შეიცვალოს.

108. ოჯახს ერთი წლის განმავლობაში თუ ორი ადამიანის სული დააკლდა—მეორე მიცვალებულის საფლავში დამარხვის დროს დაკლული ქათამი, ან მამალი უნდა ჩააყოლონ, რომ მესამე ადამიანიც აღარ დააკლდეს.

109. ოჯახში თუ სამი თავი ჭურჭელი ზედიზედ გატყდა—ვინმეს სანაცვალოა.

110. ორი ადამიანი რომ ერთ პირსახოცზე შეიხოცავს, არ ვარგა—ერთმანეთი შესძულდებათ.

3

111. პატარა ბავშვს თავზე რბილი თუ დიდი აქვს—მძიმე გასაზრდელი იქნება, თუ რბილი პატარა აქვს, ადვილი გასაზრდელი იქნება.

112. პური პირუკულმა არ დადვა—საქმე უკულმა წავივა.

113. პირველად რომ გაზაფხულზე მერცხალს დაინახავ, თუ ზეზე ხარ—კარგი ზაფხული გექნება, თუ ზიხარ—ცუდი ზაფხული გექნება.

114. პურისა და ჭადის ნატებს ფეხი არ დაადგა—სიღარიბის პურს სჭამ.

რ

115. როცა ძალი ღმუის—ცალი ფეხსაცმელი უკულმა დაამხე და სამჯერ გადააფურთხე.

116. „როშხოდემს“ (ახალ მთვარეს) თუ სიმხიარულით დაიყენებ, მეორე თვემდე სულ იმხიარულებ, საწყენი არაფერი შეგხვდება და თუ დარდიანი, მწუხარე იქნები, ახალ მთვარემდე საწყენი არ გამოგელევა.

117. როცა სახლიდან გახვალ—უკან აღარ მიბრუნდე—ხიფათს შეხვდები.

118. რაიმე საქმეზე თუ მიდიხარ, უკან არ მიბრუნდე—ვერ გაიმარჯვებ.

119. როდესაც შინ ფეხმძიმე ქალია, ვინც არ უნდა შემოვიდეს უნდა ჩამოჯდეს, ისე არ გავიდეს სახლიდან, თორემ ფეხმძიმე ქალს მუცელი მოეშლება.

120. როდესაც სახლით ავადმყოფი გყავს, ღამით თავით და უდგი ერთი ჭიქა წყალი, ერთი ცალი კვერცხი, რამდენიმე ცალი გროშის ფული; დილით უბრად ყველა ესენი ავადმყოფს თავზე სამჯერ შემოაველე, უბრადვე სახლიდან გადი და ჯვარედინ გზაზე დატოვე; შინ რომ დაბრუნდები ისევ უბრად მიდი ავადმყოფთან და სამჯერ ჩასძახე: „ასე შემოგითვალეს—აგიშვებ და აგაყენებო!“

121. როდესაც მიცვალებულს ახსენებ და იმ დროს ვინმეს ცხვირს დააცემინებს, სამჯერ ორივე ბეჭებზე ხელი დაარტყი და სამ-სამჯერ უთხარი: „შენ ჩვენი ხარ, შენ იმის მოსვლამდი არაფერი გეტკინოს“, თორემ მიცვალებული წაიყვანს.

122. როშაშანაში (წლის თავი) წყალი არ დაგეჰ(ეს) — ქიან-
ქველა გაგიჩლება.

123. როდესაც დედის პირველი გარდაიცვლება, მას პირში
მარგალიტს ჩაუდებენ, საფლავში თან ჩააყოლებენ, რომ მარტოობა
არ იგრძნოს და სხვაც არ გაიყოლიოს.

124. როცა მაშუალს სამაქანკლოდ მიაგზავნიან, მან არაფერი
უნდა შეჭამოს — საქმეს ვერ შეასრულებს.

ს

125. სხვისი ფეხი თუ შენ ფეხზე მოგხვდეს, ორივემ სამჯერ
ვადააფურთხეთ, თორემ ერთმანეთი შეგძულდებათ.

126. სასა მოგეფხანოს — ნამგზავრს შესკამ.

127. სიზმარი ერთგულს უთხარი — როგორც აგიხსნის, ისე
აგიხდება.

128. სახლში რომ შეხვიდე, მარჯვენა ფეხი შეადგი პირველად,
სახლიდან რომ გამოხვიდე, წალმა შემოტრიალდი და სთქვი: „ღმერ-
თო როგორც მშვიდობით მივდივარ, ისე მშვიდობით დამაბრუნე
და ოჯახიც მშვიდობით დამახვედრე, გამჩენო ცისა და ქვეყნისაო“.

129. სატირალიდან დაბრუნებისას სამჯერ ძუძუებზე ცივი
წყალი გადაივლე და სამჯერვე თქვი: „ღმერთო გააგრილე ყოველი
გეზერეები (შეწუხებანი) ამენ“, — მანამდე ბავშვს არ აწოვო.

130. სარეცხის დროს ქალს თუ კარგი ამინდი დაესწრო — ქმარს
უყვარს.

131. საპირფარეშოში შესვლის წინ ჩააფურთხე და გამოსვლის
შემდეგაც ჩააფურთხე — არაფერი „მოგხვდეს“.

132. სარკე რომ გატყდება არ ვარგა — ვინმე ახლობელი გარ-
დაიცვლება.

133. საპირფარეშოდან გამოსვლის შემდეგ თუ ხელი არ დაიბანე—„მაზიკი“ (მავნებელი ანგელოზი) ხელებზე ზის—არ მოგშორდება, დავაზარალებს.

134. სურდოიანს შავი უნიშნო კატის კუდი ცეცხლზე მორუჯული აყნოსვინე—მორჩება.

ჰ

135. ტუჩზე ან ენაზე თუ უცაბედად იკბინე—რამეს უცნაურს გაიგებ.

უ

136. უწლოვან ბავშვს სახეზე რომ წვიძის წვეთები მოხვდება—ქორფლიანი იქნება.

137. „ურწმუნოს“ (გველს) რომ ახსენებ, ვინმე შენზე ძვირს ამბობს; სამჯერ უნდა გადააფურთხო და თქვა: „ფუი, ავად იარა ჩემმა ავად მახსენებელმა“.

ფ

138. ფეხმძიმე ქალს თუ რამე სასმელ-საჭმელი მოენატროს, ქვა გახეთქეთ და აუსრულეთ, თორემ მანკიანი შვილი დაებადება—შესაძლებელია სურვილისაგან მუცელიც მოეშალოს.

139. ფეხმძიმე ქალმა მიცვალებულს არ უნდა შეხედოს, თორემ ბავშვი ავზნიანი დაებადება.

140. ფეხმძიმობის დროს ქალმა მახინჯს არ უნდა შეხედოს—თვითონაც მახინჯი დაებადება.

141. ფეხმძიმე დედაკაცს ფეხზე არ გადაუარო—მუცელი მოეშლება.

142. ფრჩხილი რომ მოიჭრა ხელფეხზე, ცეცხლში დასწვი, ან მიწაში ჩამარხე, თორემ იმ სოფელს თვალდახუჭული მოგაძებნიებენ.

ხ

143. ხელში ნემსი არავის მისცე—წაიჩხუბებიო.

144. ხის მოჭრას რომ ახალგაზრდა უყურებდეს, არ ვარგა—
უდროვოდ წაიქცევა.

145. ხელის ჩამორთმევის დროს თუ ოთხი ხელი გადაჯვარე-
დინდა—ლხინში იქნები,—სადმე ხაჭაპურს აცხობენ.

146. ხორცი არ დაიმგუნება—ვინმე დააკლდება ოჯახს.

147. ხელიდან რაიმე გივარდება—შენთან მოიჩქარიან.

ც

148. ცხვირი მოგეფხანოს—მგზავრს ელოდე.

149. ცარიელი უძაგო ნემსი არავის გამოართვა—ცარიელი
სიძე მაგივა, ან უმზითვო რძალი.

150. ცარიელი ჭურჭელი შინ არავინ შემოიტანოს—ოჯახი და-
ცარიელდება.

151. ცაზე რომ ცისარტყელა გამოჩნდება—სახელმწიფოებს, შო-
რის შეტაკება მოხდება.

152. ცას რომ ვარსკვლავი მოწყდება—ვინმე მოკვდება და მი-
სი ვარსკვლავი წყდება.

153. ცეცხლი რომ ნაპერწკლებს შემოგაყრის—გაიხარებ.

154. ცეცხლი რომ ბუტბუტებს—საკეცური ჩაარტყი, ჩააფურო-
თხე,—მტერი გაგინებს.

155. ცუდი სიზმარი თუ ნახო, არავის უთხრა, უბრად აიღე
ხელში ცეცხლი (ასანთი) სამჯერ ორივე ხელის ფრჩხილებზე შემო-
იწვი და სამჯერვე გაიმეორე: „ოჰოო ღმერთო ამ ცეცხლში დაიწ-
ვას ყოველი ჩემი ნანახი ავი სიზმარი“.

156. ცარიელი აკვანი არ დაირწება—არ ვარგა, შიგ ბავშვი
არ გაიზრდება.

ძ

157. ძროხა რომ ეზოში შემოიბღაველებს—არ ვარგა, იმ ოჯახს ვინმე მოუკვდება.

—
158. ძაღლმა შემოგაზმოროს—რამეს შეიძენ.

—
159. ძაღლმა შემოგაფერთხოს—რამეს იზარალებ.

—
160. ძაღლი თუ ზევით ყმუის—ზევითა მეზობელს მოუკვდება ვინმე, თუ ქვეითკენ ყმუის—ქვეითა მეზობელს მოუკვდება ვინმე.

—
161. ძუძუში მეტი რძე თუ გაწუხებს, გამოიწურე და გადაასხი მდინარეში, რათა როგორც წყალი არ დაშრება, ისე შენი ძუძუ-მკერდი არ გაშრეს. ან ცეცხლში ჩაასხი, რომ ცეცხლივით იძლიეროს და არ გამოილიოს რძე. თუ ისეთ ალაგს დაგექცა რძე, რომ ზედ რაიმე არაწმინდამ გადაიარა, ძუძუ გაგიშრება.

—
162. ძაღლი თუ ფეხებით მიწას თხრის—არ ვარგა, შეაფურთხე საპჯერ და უთხარი სამჯერვე: „ფუი, შენი საფლავი გაითხარე“.

ღ

163. ღომის ადუღებამდე ღომის ქვაბს ჩოგანი არ დაანახო — თორემ ღომი წამოდუღებას დააგვიანებს.

—
164. ღამე სარკეში არ ჩაიხედო—სურვილი აღარ შეგისრულდება.

ძ

165. ქათამი ღლეში რომ ორ კვერცხს დადებს, არ ვარგა—იმ ოჯახს ვინმე დააკლდება.

—
166. ქალს რომ პირველად ბავშვი მუცელში გაენძრევა, იმ დროს ვისაც იგი შეხედავს—ბავშვიც მას ემგვანება.

შ

167. შენს ნასვამ ჭურჭელში მონარჩენი სასმელი სხვას არ ასვა—შენს საიდუმლოებას გაიგებს.

8. რ. თ ა ვ დ ი დ ი შ ვ ი ლ ი .

168. „შაბათ ღამეს“ (პარასკევ საღამოს) რომ მამაკაცი სალო-
ცავიდან შინ დაბრუნდება, თუ ოჯახში სიმხიარულე დაუხვდა, ჩამო-
ივლის კარგი ანგელოზი და დალოცავს: „ღღისწორამდე სულ ასე
იმხიარულეთო“, და თუ ოჯახში უსიამოვნება დაუხვდა—ჩამოივლის
მაწყენარი ანგელოზი და დაიწყევლება: „ღღისწორამდე იჩხუბეთო“.

169. შეშინებულს ცოტაოდენი თავისი შარდი უნდა დაა-
ლევით—დაწყნარდება.

170. შაბათის ნათქვამი ელოალამემდი (შაბათ საღამომდე) შეა-
სრულე, ელოალამის ნათქვამი კი—კვირა დღილამდე, თორემ აღარ
შესრულდება.

171. შვილისთვის თუ აკვანი აარჩიო საყიდლათ—აკვანი მაღლა
ასწიე და სამჯერ ძირს დაახალე, თუ არ წაიქცეს, წამოიღე—მასში
ნაწოლი ბავშვი გაიზრდება; თუ აკვანი წაიქცეს—არ იყიდო.

ჩ

172. ჩიტმა ერთხელ ჩამოგძახოს—გაიხარებ; რამოდენიმეჯერ
ჩამოგძახოს—გეწყინება.

ჭ

173. ყვავი რომ ჩამოგაჩხავლებს ცუდი ნიშანია—საწყენი შეგ-
ხვდება.

ჯ

174. ჯიბეში ხელი არავის ჩააყოფით—მეუღლე გიღალატებს.

წ

175. წარბი რომ მოგეფხანოს—ჯერ მოიფხანე, მერე ხელზე
იკოცნე, რომ კეთილად აგიხდეს.

176. წინა კარზე, თვალსაჩინო ადგილზე ცხენის ნალი და გახ-
ვრეტილი ქვა ჩამოკიდე—ვინმე ავითვალისა შემოვა, პირველად გახ-
ვრეტილ ქვასა და ნალს შეხედოს.

177. წყალს უბრალოდ ნუ აღუღებ—დაიწყევლება.

178. წვიმიან ამინდში, რომ სახლიდან გამოხვიდე, სამჯერ გადააფურთხე—წვიმის ანგელოზმა არ დაგაზარალოს.

—

179. წყევლა არ თქვა—„მეამენე“ ანგელოზი ჩამოივლის და „ამენს“ დასცემს.

ჴ

180. ჭიქაში თუ ჩაის ფოთოლი მოიცირციტებს — წერილს შიიღებ.

—

181. ჭრელთვალა ადამიანს არ დაენდო—მაცდურია.

—

182. ჭიქა თუ სასმელმა არ გაავსო—მზითვები დაგაკლდება.

5. შ ე ლ ო ც ვ ე ბ ი

ნათვალავის შელოცვა

თვალი გეცა დიაცისა, თვალი გეცა მამაცისა, ქრისტიანის, ურბისა, ქალისა, კაცისა, კოჭდაბალისა, კოჭმაღალისა, შინაურის, გარეულის, დედისა, მამისა, დისა, ძმისა, ვისიც თვალი გეცა, თვალთა ღაღარი, გულთა ლახვარი, ერდოს მეხი, კარის ცეცხლი, გასკდა შანთი, მოხვდა თვალში, ორი ძირი ბალი, დავარდა ორივე კაკალი თვალი, ასალა მასალა, შავი ჭირი სანსალა, წითელი გველი გასანსალეზული. გულმუცელში ეტაკა, შენს ავთვალსა და ავსულსა, გადავიდა ღობეზე. მოიშალა ღონეზე, გახურებული კერია, უკულმა ნაჩი ტენია. ღობეს იქით ცეცხლი იყო, ღობეს აქეთ წყალი: არი, წავარდა წყალი, წამსოცეცხლი, ისემც ქრებოდეს, ისემც შრებოდეს, შენი ავი თვალისა, შენი ავი გულისა, ყველა ვიცი ვინც არი, ჩავხდი ნიფხავსა, ჩაუსვამ კატასა, მივაბჰყალინებ, მოვაბჰყალინებ, შევარცხვენ და გავაწბილებ ღმერთითა, აბრაამ, ისხაკ და იაყაკობის ბრძანებითა (მოსრესს ნახშირს, შუბლზე წაუსვამს).

გასკდა შავი კლდე, მას გამოყვა შავი კაცი, შავი ცხენით, შავი იარაღით, ხელთ ეჭირა შავი გველი, გადავკარ შავსა სიპსა ქვასა, ისემც სკდებოდეს, ისემც გჯებოდეს, შენი ავი თვალისა, შენი ავი სულისა.

გასკდა წითელი კლდე, მას გამოყვა წითელი კაცი, წითელი ცხენით, წითელი იარაღით, ხელთ ეჭირა წითელი გველი, გადავკარ წითელსა სიპსა ქვასა, ისემც სკდებოდეს, ისემც გჯებოდეს, შენი ავი თვალისა, შენი ავი სულისა.

გასკდა თეთრი კლდე, მას გამოყვა თეთრი კაცი, თეთრი ცხენით, თეთრი ტანისამოსით, თეთრი იარაღით, ხელთ ეჭირა თეთრი გველი, გადავკარ თეთრსა სიპსა ქვასა, ისემც სკდებოდეს, ისემც გჯებოდეს შენი ავი თვალისა და შენი ავი სულისა (სამჯერ გაამეორებს ზემოხსენებულს, ამოქნარებს).

მონახთომის შელოცვა

მონახთომო დედიანო, მონახთომო მამიანო, მონახთომო შეი-
ლიანო, მონახთომო ძირიანო, მონახთომო დიანო, მონახთომო
ძძიანო.

დილას მოხვთი, მაინც მონახთომი ხარ, სალამოს მოხვთი, მაინც
მონახთომი ხარ, აის მოხვთი, მაინც მონახთომი ხარ, დაის მოხვთი,
მაინც მონახთომი ხარ, წყლის ანგელოზი მოხვთი, მაინც მონახთომი
ხარ, ხის ანგელოზი მოხვთი, მაინც მონახთომი ხარ, მიწის ანგელოზი
მოხვთი, მაინც მონახთომი ხარ, კართ ანგელოზი მოხვთი, მაინც მონახ-
თომი ხარ, ჰაერის ანგელოზი მოხვთი, მაინც მონახთომი ხარ, ლოგი-
ნის ანგელოზი მოხვთი, მაინც მონახთომი ხარ; სტირიან დედანი
თქვენი, სტირიან მამანი თქვენი, სტირიან დანი თქვენი, სტირიან
ძმანი თქვენი, სად არის შეილი ჩვენიო, სად არის ძირი ჩვენიო;
თავით შეხვედი, ფეხით გამოდი, ფეხით შეხვედი, თავით გამოდი,
გამოდი, გამოიარე, გამოქროლდი ქარივითა, გამოდინდი წყალივითა,
გამოდი, გამოიარე, ფეხის ფრჩხილი გამოიარე, ხელის ფრჩხილი გა-
მოიარე, ძვალში ხარ—რბილში გამოდი, რბილში ხარ—კანში გამოდი,
კანში ხარ—კარში გამოდი, ამომავალს გაეყარე (ავადმყოფის სახელს
იტყვის) სხვას შეეყარე, გამოდი ნებითა, თეარემ გამოგიყვან ძალითა,
ანიტა ბანითა, ჩემისა შავისა შავტარიანთ დანითა, ამოხკრავ ბარსა
და ნიჩაბსა, გაგატან წყალსა მდინარსა, მისთანა ადგილს გისროლი,
არც გესმოდეს წყლის შხუილი, არცა მამლისა ყიული (შავტარიან
დანას შელოცვის დროს აატარ-ჩამოატარებს). მე მლოცველი, ღმერთი
შენი მარგებელი (იტყვის შელოცვას სამჯერ).

შეშინებულის შელოცვა

ხელში უჭირავს ზოლიანი აბრეშუმის სარტყელი, რომელიც
ავადმყოფს გულზე აქვს მიბნეული, ზომავს მტკავლით, შელოცვას
რომ დაასრულებს, ხელახლა გაზომავს და ნაკლებს გამოიყვანს, თან
დასძენს: „იმდენათ შეშინებულია, რომ აჰაა ნახევარი მტკაველი მოიკ-
ლო სარტყელმაო“. შელოცვის დროს გულზე ხელს ადებს ავად-
მყოფს, უწრუპუნებს, ხან მარჯვნივ შეაბრუნებს ხელის გულს და ხა-
ნაც მარცხნივ, თან ამბობს:

დედამ შეგაშინა მაინც შეშინებული ხარ, მამამ შეგაშინა მაინც
შეშინებული ხარ, დამ შეგაშინა მაინც შეშინებული ხარ, ძმამ შეგა-
შინა მაინც შეშინებული ხარ, შინ შესულმა შეგაშინა მაინც შეშინებუ-

ლი ხარ, გასულმა შეგაშინა მაინც შეშინებული ხარ, დაძახილის შეგეშინდა მაინც შეშინებული ხარ, დაყვირების შეგეშინდა მაინც შეშინებული ხარ, ძაღლის ყეფის შეგეშინდა მაინც შეშინებული ხარ, კატის კნავილის შეგეშინდა მაინც შეშინებული ხარ; გულო რას შეგშინებია, გულო მოდი საგულესა შეგიკერავ საგულესა, თეთრი ქორი ქანდარასა, ქათამი საბუდარასა, შენი გული აქანასა; მოდი გულო, მოდი სულო, მოდი ჯანო, მოდი სისხლო დაკარგულო, მოდი ფერო, მოდი ხორცო, ლოცვა ჩემი — რგება შენი. ღმერთო არგე აბრაამ, ისხაკ და იაყაკობის მადლო და ძალო ბძანებითა შენითა (შელოცვას გაიმეორებს სამჯერ თავიდან ბოლომდე გულზე ხელის გულის ტრიალით და უზომავს გულს წრუბუნით).

წითელ-ბედნიერის შელოცვა

იჯდა დედა მარიამი სელსა სკამსა, ქსელავდა საქსელსა, მობძანდებოდა ბედი ბედნიერი, შეეკითხა დედა მარიამი: „სად მიდიხარ ბედო ბედნიერო, ლამაზო და მშვენიერო“. უპასუხა ბედმა ბედნიერმა:

— მე მივდივარ ამამავლის (ავადმყოფის სახელს იტყვის) ტანში ხორცის საჭმელათ, სისხლის სასმელათ, ძვალისა და რბილის სამტვრევლათ.

— არა, არ გაგიშვებ შე ობოლო მარგალიტო, ამის ტანში ხორცის საჭმელათ, სისხლის სასმელათ, ძვალისა და რბილის სამტვრევლათ, არ შეგიშვებ ამ ყმაწვილის ტანში საჭინჭყლიანებლად, ძვლების სახრელად, აქჭრი და დაქჭრი ჩემი შავტარიანი დანითა, დაგაყრევინებ ქვირითსა, ჩაგაგდებ ქვენასა, არ გამოგიშვებ ზენასა, არც გაგაგონებ მამლის ყიულსა, არც არა წყლისა შხუილსა, შე ობოლო მარგალიტო.

გამოდი, გამოიარე, გილოცავ წითელ ბედნიერისასა ქარისასა, ქარსაყმაწვილოსასა, ლურჯი ქარისასა, ქარფილენჯისასა, წითელი ქარისასა, ყვითელი ქარისასა, თეთრი ქარისასა, გამოდი შემოივლე თავზე ე ყმაწვილი, ნუ გვიწუხებ, ნუ გვიტირებ, როგორც შენით მოსულხარ, ისე შენით წადი, თავით შესულხარ, ფეხით გამოდი, ფეხით შესულხარ თავით გამოდი. აი კარიც გაგიღე (ქარს გააღებენ სამჯერ და დახურავენ).

წყლისას შელოცვა

ხელში ბზის სავარცხელი უჭირავს და იტყვის:

ანი იყო, ბანი იყო, წყალთაშუა ნავი იყო, ნავის თავზე საყდარია, იმაშია დედაკაცი, დედაკაცი გადმომიგდე კალამი და კალმის ტარი, ავალ ზეცას ვეტყვი დელას:

—სამი ძმანი მოდიოდა, ერთსა ერქვა ისა, მეორესა ხეთისა, მესამესა წყლისა, დაუსვი და დაუბერე სავარცხელი ბზისა (სამჯერ გაიმეორებენ და სულს უბერავენ).

გველის ზელოცვა

ფუტის ჯამსეფა, ფუტის მეფუნა, ფუტის ბატონო, ათასი წლის მერცხლის დედოფალო, ძღვენი მომქონდა, ქადა, ხაჭაპური და ქათამი; დამიხვდენ რუსის ქალები და იმათმა წამართვეს. და აწი ერჩოდე მათსასა და არა ჩვენსასა. ბძანება არის ღმერთისა, მგელი ვარ და მგელზე ვზივარ, მალლა მერცხლისა ბოლოსა, ფუტსა ვსვამ, ფუტსა ვჭამ, ფუტი მაცვია, ფუტი მახურია, ფუი ასე გამქრალა უმისა და უხარშავის მჭამელი (სამჯერ შეულოცავს და გველი წავა).

გველის ზელოცვა

ტიო, ტიო, ტიტიმანი, ატმანატი და ჩანახი კოლო ვარ, კოლო წითელი, კაბა მაცვია ყვითელი, იფნისა ჯოხი მიჭირავს, გველის საწკაპუნებელი, გველო მოვიდა ანკარა, თავით ბოლომდე გაგყარა. (გველს ანკარის ეშინია და მისი სახელის ხსენებაზე გაიპარება). სამჯერ ეტყვიან.

მუსლის ტკივილის ზელოცვა

როცა ჩვილ ბავშვს მუცელი ასტკივდება და მწარედ სტირის, ფეხებს აწრიალებს, დედის პირველი შვილი აიყვანს მას ხელში, მალლა ასწევს, სამჯერ თავზე წალმა შემოივლებს და სამჯერ იტყვის: —პირველი ვარ დედისა, წამალი ვარ ჩხვერისა.

წყლისას (ქუჭუს ტკივილი) ზელოცვა

ორკო, ორკო, ორკოლმართო, თავდალმართო, ჰენჭერახო, რას გადმამდგარხარ მალალსა გორასა, რას წამოგისხამს შავი მაზარა. რას გადმოკივი წითელი მამალივითა, რას დაკიდებულხარ წითელი ჰეპელივითა, აქჭრი და დაქჭრი ჩემისა შავისა შავტარიანი დანითა, გადაგადგებ რაინსა, არცა ხქონდეს სამყოფი შენი, არა ხქონდეს სადგომი შენი (სამჯერ).

დამწვრის უმლოცვა

ელი ელამდა, მელი მელამდა, ზღვა ფოფინობდა, წითელ ხუცესსა ხარი გეება, ვის გინახამსე ქვიშა ნახნავი, ზედ ყანა ნათესი სამი დღის მერე დამწვარი გაძნელებული, რქმიანი ქალის ლეჩაქი დამწვარი-დაკერებული (სამჯერ).

სლოკინის უმლოცვა

ია მახსენებელსა, ვარდი მაგონებელსა, შვიდი წლის ციებ-ცხელება, ანთება და ხურება ჩემ ავად მახსენებელსა (სამჯერ).

სლოკინის უმლოცვა—შეკითხვა

ვინ გახსენა!.. ვის მოპარე საფუარი?.. (სამჯერ შეეკითხება ერთგული ადამიანი).

სურდოს უმლოცვა

— სურდო მეწვია სადილათ,
რა მივართვა საკმელათ?
— ანკალი-ბანკალი,
დათვი-დამპალი,
დაუკარით ტაში,
გააგდეთ კარში (სამჯერ).

პირველი მკაცხლის უმლოცვა

ფეხზე დადგება და შესძახებს სამჯერ:
მერცხალო, მერცხალო, რას დამჭიკჭიკებ, ყური დამიგდე; მეც
ფეხზე ვარ—ვერ დამჯაბნი.

თვალის ტკივილის უმლოცვა

ივანესას მივდიოდი
თვალში რაცხა ჩამივარდა,
ამოვისვი ხელიო
თან ამომყვა გველიო.

დალოცვები

გედევყარე ხაზინას იოსება სადიკისასა.

—

დამადლიანდი—ფარნასა შეურცხვენელზე.

—

დამადლიანდი—სარჩო უკლისზე.

—

დამადლიანდი ხას იერუშალაინზე.

—

გედევფარა კალთა სასიკეთო.

—

აქშორდა ტრის ნანდომი.

—

წაღმა იარე წაღმართიანა, დაგიტკბა ზღვა და ხმელეთი.

—

დამადლიანდი—ბენ-ზახარზე (ვაჟზე) გასაზღველ—დასარჩენზე.

—

გაგიმრავლდა თეთრი და საქონელი, რჩენა და დოვლათი.

—

გიძრიელა ორფეხმაც და ოთხფეხმაც, შინშესულმა და გარეთ
ვასულმა.

—

გაგიძლიერდა შინ და გარეთ ნაშიერ-ნაამაგარი.

—

რასაც ხელი მოკიდო ერთი ათასათ გექცა.

—

არ დაგაკლდა შენ სიცოცხლეში და არც სიკვდილის უკან—კა-
ტა მელაევანიც.

—

დამიმკვიდრდა შენი თავი.

—

არ ნახე სიმწარე—ნუ გაგიმეტოს ღმერთმა.

გაუჩნდა შენ ნაშიერ-ნაამაგარ უხინჩარ-უტკივარი.

—
არ გაგიცრუვდა ხელმონავლები.

—
დაბათლდა ყოველი წამოსული გეზერეები (ცუდი) შენზე.

—
დაგიდგა კაის წელიწადი.

—
მეგეცა შეიდობა.

—
აგისრულდა ყოველივე გულის სანებური (კეთილი).

—
არ დეგემართა ტრის გულისა.

—
არ გაცუცურაგდი, დეგესწრო შვილ-მამავალი სიკვდილის საათ.

—
ჩაიყარა შენი ძვლები ხას იერუშალაიმში.

—
შენ კვდარ დაადგა სვეტის ნათელი.

—
არ ისუნტლა შენზე ავმა ანკელოზმა.

—
არ ისუნტლა შენზე ყაინ არაყმა.

—
არ ისუნტლა შენზე მალახ ამავეთმა.

—
არ დაგივარდა ჯანი და არ გახთი სხვისამარა.

—
არ დაგივარდა დოვლათი.

—
არ შეგეყარე პირშავათ იმ ყოლამ.

—
არ დავარდი სიკვდილის საათამდისინი.

—
დეგესწრო შვილ-მამავალი უკლებლათ სიკვდილის საათ ღმერ-
თით.

—
როგორც გლოცამს პირი ჩემი, ისე დაგლოცოს მალლიდან გამ-
ჩენმა.

წაქევა წყალობელი ანგელოზი დედ-მამის შეილობის ღმერთით.

—
ლამიშვიდობისა — შვიდობა არ მეგეშალა.

—
შემოქევა წყალობელი ანგელოზი.

—
არ გაიხარა შენზე მტერმა და ურჯულომ.

—
გელირსა რქმის ხელით დამარხვა.

—
მოქშორდა უდროვით სიკვდილი.

წ ე ე ვ ლ ა

გაგიმწარდა მშობელი.

—
მოგიკვდა კაი და არა გლახა.

—
დეგეწვა ბედის ძუძუები.

—
მოგიკვდა გულის სამწვაფი.

—
არ მოვიდა შენი ნეშამა „თიხიათ ამეთიმზე“ (მეორეთ მოსვლაზე).

—
მოგიკვდა პატრონი.

—
მოგიკვდა გულის შესახარებელი.

—
კულიანი ხარ, კულიანი, შენ მოგიკვდა ქულიანი.

—
გადაგიშენდა — არ მოგიშენდა.

—
გაგიძალდა მშობელი.

—
ამოგივარდა გამამცემელი.

—
გაგიწყდა სულის მახსენებელი, ხორცის მაფარებელი.

—
არ ივარდა შენმა ბლავანმა.

—
შენ გაგიწყდა სუყველაფერი.

—
მოგიკვდა გულით საყვარელი, გულდამწვარი ზედ დააკვდი.

—
ამოგივარდა გვარი და ჯილაგი.

—
შეგეკრა კრიჭა—დეგემართა უქმელობა.

—
დეგემართა ტრის ნანდომი.

—
გაგიჩდა ჭია-მქამელი, ჭია-მხვრელი, ჭია-ბულუთურული.

—
გაგიწყვა დოვლათი, გაგიწყვა პური საქმელათ, წყალი სასმე-
ლათ.

—
გედევა მალალი ღმერთი.

—
გამოგიფრინდა ბებრის ნაირი, უცეფი.

—
დაგიმოკლდა დღეები.

—
დავალიანი ქარეთზე.

—
არ გაიშვა შენი კუკული.

—
გედევა მალალი და მართალი.

—
არ მეგესწრო შვილზამავლის კაი.

—
ქცემა ღმერთმა, დაქწყველა და დაქშუბა ღმერთმა.

—
ჩამოიარე ჯამითა და ქოთნით—ჩემმა ნაშიერმა ჩაგიყარა.

—
ქცემა ამან დაბალმა და იმან მაღალმა.

—
არ გაიშვა შენი ორზე მავალი და ოთხზე მაბიჯებელი.

—
გამოგიფრინდა შავი მაწყინარი ანგელოზი.

გედვეა ცოდო—ბრალი.

—
არ დამადლიანდი ბენზახარზე (ვაჟზე).

—
დეგეცა შავი არამი ქარი.

—
არ გელირსა ისრაელის ნაკურთხი მიწა.

—
არ დაგმარხა ისრეელიშვილმა.

—
არ გელირსა ბედმაზალი, „ხუფა მურადი“ (ქორწინება).

—
ცხრამდი იარე, ერთი არ შეგაბერდა.

—
გაშრი, გახმი, თან გაყევი (შეფუთხებით).

—
გაგიხმა წელგული, არ გაგიჩდა სამოძირო.

—
იარე ცხრა კარ,—არ გაძეხი ერთ კარ.

—
წადი, გაიარე პირუკულმა.

—
ისე აქცილდა გაუხურულება (გაუბედურება).

—
ისე აქცილდა საკვირელობა.

—
გასკდი ვარმათ, ჩაქყვა ცეცხლი, არწყე სისხლი და ბალღამი.

—
გაგიჩდა ქარცეცხლი, ქარნამთი, თაკარა თანგამტანებელი.

—
გაგცვინდა წვერ-ულაში—ამოგივიდა ნარი-ეკალი.

—
შორს იარე, რომს იარე, ცხრა მთა გადაიარე.

—
ვაი შენ და ხეთისა და ბატონის გამოშვებული რისხვა.

—
ურჩუხ-უნელებელი, უხსარ-უშაღავათებელი, უნელებელი, უგ-
რილებელი.

ეული მეული, არა ჭამე წრეული, არცა გაისეული, არცა ჩერ-
მისეული, დეგემართა სნეული.

—
გაგიარა წელკავმა.

—
სოკო წითელი—მოქწყდა კისერი.

—
ია და ვარდი—კლდეს გადავარდი.

—
შორს, შორს ქვასა და ხეს, წყალსა და მეწყერს, ქარსა და
ნიავეს, შემაჭივრებელსა და დამძალავს ისრაელისას.

—
აგიტყდა კბილის ტკივილი.

—
თავი ქვას ახალე, მუცელი სამართებელ.

—
წადი, ისე იარე, როგორც იარა ჯაჭვის ხიდზე ფურღუნებმა
(როდესმე ქუთაისში ჩაცვენილა მიმავალი ფურღუნები ჯაჭვის ხიდზე).

—
ნახე შავი სიძმარი.

—
გეტაკა გადამტრიალებელი.

—
აგიტყდა თავყბის ტკივილი.

—
თვალი დაგიდგა, ღმერთი გაგიწყრა, წინ ეშმაკები წაგიძღვა.

—
ვაშლი—გაშრი.

—
მასა—გაგიხმა სარსა.

—
კაკალი—დაიწყე კანკალი.

—
ქათამი—დაიწყე ქათქათი.

—
ღვინო—წეგედინა ღვრიო.

—
კვერცხი—გაგიხმა ფერცხლი.

სანთელი—დაგიძვირდა ნათელი.

—
გიკბინა სიკვდილმა.

—
ოხრახუში—მოქხვდა ყურში, გაგიარა ყურის ძირში.

—
ატამი—დაგაწვა სატანი.

—
ბია—გაგიჩდა თია.

—
ოსპი—მოსპი.

—
პური—დაგიდგა ყური.

—
ქოთანი—გაგიჩდა ქოთაო.

—
ყველი—გაგიხმა ყვერი.

—
ბერწეული—არ დაგცალდა მოწეული.

—
სულუგუნი—შენ გაგიხმა სული და გული.

—
ყალიონი—არ გაგითენდა დილა ალიონი.

—
შენ და მე არა, ჭირმა გიარა, თეძო მოქტეხა, ბარკალ გიარა.

—
არ გაცინება, ხვალ გაციეება, ზეგ გაცხელება, ანთება—ხურება,
თანგადაყოლება.

—
ღმერთმა გიხსნას თვალყუბისაგან, გამოგიყვანოს მისი წყალო-
ბისაგან.

—
იარე წყეული, კრული, შეჩვენებული, შვიდ დგამდი, შვიდ—
დარამდისინი.

—
იარე პირუკულმა.

—
შაბათა—იარე შავათა.

—
დეგეტაკა ავი დასატაკებელი.

დეგეტაფილა რამე.

დეგეკარჭა ე სოფელი და ი სოფელი.

არ შემხვთი და არ დემენახე იმ სოფელ.

იყავი შეჩვენებული ამ სოფლიდან იმ სოფლამდე, ჯერ ღმერთიდან და შერე ჩემდან.

გაგისკდა მიწა და ჩავარდი შიგა.

არ გაიშვა შენი არც ორფეხი და არც ოთხფეხი.

არ გაიშვა შენი ბანალი.

დაბათლდი სიკვდილით.

შენ დაკეთლუანდი.

იქამც არი, შიგ ნაცარი.

შიგ თუთქი და შიგ ლადარი.

კაი ადგილზედამც არი.

დეგელანდა ავი დასალანდებელი.

ვაი და ვუი, შავი და ბნელი,
კუპრი და ძეძი არ მოაკლდა შენ ოჯახს.

შენ დეგეცა რუის კლდე.

ჩავივარდა ხმა და ლარლილი.

ჩავივარდა რუახ-რაყა.

ჩავივარდა მალუყლუყებელი.

ჩავივარდა აღის ქარი.

გეკითხა და გენანია, ღმერთო შენით.

მოგიჩდა ავი მოსაჩენი.

დაკეთლუანდი, ავი კეთლუანობით.

სურ. 14 ქუთაისელი ებრაელი ქალის ტახთაცმა.

6. ფოლკლორი

ლეგენდები, ზღაპრები, ლექსები, ანეგდოტები და ანდაზები.

1. გაჭივრებული კაცის ამბავი

ცხოვრობდა ერთი გაჭივრებული კაცი; რომელიც შუახანში იყო შესული და მუშაობა აღარ შეეძლო, ცოლი დღიურათ მუშაობდა, მაგრამა ოჯახ ვერ აკმაყოფილებდა. ტანისამოსი ისე შემოაცვდა ტანზე, რომა საცოდავი სანახავი გახდა ე გაჭივრებული კაცი.

ცოლ შერცხვა რქმის უბატიურათ სიარული, ჩამოიარა მეზობლებში, ითხუა ტანისამოსი რამე ნაცვამი, ვისაც რა ქონდა მეზობლებმაც ათხუეს და გაატანეს. ცოლმა ჩააცვა სუფთად და ურჩია წასულიყო სამუშაოს მოსაძებნელათ.

ჩაიცვა გაჭივრებულმა კაცმა, წავიდა სამუშაოს საძებნათ, იარა, ეძება მაგრამ, ვერსად ვერაფერი სამუშაო გამოიხაზა. როდისაც ძებნით დაიღალა, მერე დაიწყო ხმამალლა ყვირილი: „ჭკუა მაქ და ფული არა მაქო“. ამის გამგონე ქუჩის ბოვშები ეედევნენ და სიცილით მიზდიეს; ის კი ისევ გაიძახის: „ჭკუა მაქ და ფული არა მაქო“. გეეკიდენ ქუჩის ბოვშები სიცილ-ხარხარით. დაინახა ერთმა დინდარე ვაჭარმა, გაიგონა გაჭივრებულის სიტყვები, დაუძახა და შეეკითხა, რისი მუშაობა შეგიძლიაო, მოელაპარე და შეპირდა დახმარებას.

ვაჭარმა წაიყვანა თავის სავაჭროში, გამოცადა რამოდენიმე დღით, ნახა კაც საქმე შეუძლია გააკეთოს, გადაწყვიტა დახმარებოდა. კარქა ხან იყოლია ვაჭარმა თავის თავთან, პურის ფულსაც აძლევდა ისე, რომ აღარ მოშივებოდა იმის ცოლშვილ.

ვაჭარმა გაიგო, რომა მისი მეზობელი ვაჭრები საგზავროთ ემზადებიან, შეუთანხმდა იმათ, რომ იმისი კაციც თან წეეყვანავე, რასაც საქონელ თითონ შეიძენდენ, ისეთივე მისთვინაც შეეძინავე, მხოლოდ ფული იმის კაც ჯიბეზე ექნებოდა. მეზობლებმაც თანახმობა გამოუცხადეს.

ვაჭარმა დააკერა უბეზე გაჭივრებულ კაც ასი თუმანი ოქრო, გააყოლა სამი ცხენი, სახარჯოც გაატანა და სხვა ვაჭრებთან ერთათ გაისტუმრა.

სანამდისინი ზღვას მიადგებოდენ, ცხენებით იგზავრეს, ზღვის პირას გემ მოუცადეს, უნდა გაყოლოდენ გემ. ცხენები იქვე დააბეს ყველამ მისთვის არსებულ თავლაში, როდისაც გემიდან ისევე დაბრუნდებოდენ, ცხენებით წავიდოდენ თავის ქვეყანაში.

გემი ძხათ იყო გასასვლელათ. ვაჭრებმა საგზავრო ფული ამოიღეს ბილეთების საყიდლათ, გაჭირვებულ კაც უთხრეს, ემელო ფული, რომ მისთვისაც ბილეთი შეეძინავე, მაგრამ არაფრის დიდებით იმან არ ამოიღო ფული უბიდან, არც იმათ გაყვა ზღვაზე საგზავროთ, როდისაც ვაჭრებ არაფერი გაუვიდავე, ადგენ და თითონ გემგზავრენ, ისი კი დარჩა ზღვის პირათ.

დადის ზღვის პირათ გაჭირვებული კაცი, ათვალეერებს, უკვირს თებზები დახტიან, ხან ზეით ამოცურამენ, ხან ჩაიყურყუმალავებენ, მიჩერებია ყველა ამას და თვალ ადევნებსე. იფიქრა ე საწყალი თებზები ცოდო არიან ვინ რას აკმევსეო, წავიდა, იყიდა ერთი ტომარა ქიშმიში და თებზებ წვრილ-წვრილათ გადაუყარა, მოგროვდა ზღვის პირათ მრავალი თებზე, ქიშმიშის გემო გაიგეს. ყოველდღე იყიდის თითო ტომარა ქიშმიშ და უყრის ზღვაში თებზებ. ისე გასუქდენ თებზები, რომა თუ აქამდი დიდები წვრილებ ყლაპამდენ, ახლა დიდებსაც დაუწყეს გადაყლაპა.

მივიდა საჩივარი ლივიათანთან (თევზების უფროსი), რომ არსად ზღვაში წვრილი თებზები აღარ არი, სულ დიდები ყლაპამენ და ისე დასუქდენ, რომა ღორებ დეემსგავსენო.

დაიბარა ლივიათანმა დიდი და სუქანი თებზები და შეეკითხავე, რამ დაგასუქათ ასე, რომ ყველაფერ თქვენ ყლაპამთ და ზღვაში წვრილი თებზების ნატამალიც კი აღარ არიო?..

— ჩვენე ბატონო, ლივიათანო, წვრილ თებზებ მუდამ ვყლაპამდით, ჩვენე კიდე ჩვენზე დიდები გყლაპამდენ, მაგრამა ეს ერთი ხანია ზღვის პირათ ვინცალა კაცი ყოველდღიურათ ქიშმიშ გვიზოვებსე, ქიშმიშმა ჩვენე გაგვასუქა და ჩვენე დიდი თებზები ვეღარ მეგვერიენ გადასაყლაპავათ, ამიტომ თქვენთან საჩივარი შემოიტანეს.

უპასუხეს ლივიათან სუქანმა თებზებმა. ლივიათანი შეეკითხავე:

— თქვენე რითი გადაუხადეთ იმ ადამიან პატივისცემა?..

თებზებმა ერთი მეორეს გადახედეს, რომ არაფრით არ გადაუხადიავე—ჯერჯერობით არაფრით ბატონო ლივიათანო, რითი გადაუხადოთ?

— აი თქვე ბრიყვებო თქვენე, ამ ჩვენ ზღვაში უთვალავი თვალმარგალიტია, სამსეა ზღვის ძირი სიღინდრით, რომენიც ჩვენ არ გამოგვადგება, ადამიან კი გაადინდრებს, თითო თებზებმა რომ ლაყუჩით მალლა აიტანოთ სათითოკაკლოთ ე თვალ-მარგალიტი და ზღვის პირათ წაარწყიოთ, ი კაცი მოაგრუებს ყველას და გაკეთდება.

თებზები ასეც მოიქცენ, ყოველდღიურათ დილაობით ზღვის პირათ წარწყვედენ ზღვის ძირიდან ლაყუჩით ამოტანილ თვალმარგალიტ, მიდიოდა დილაობით გაჭივრებული კაცი, ჯერ ერთ ტომარა ქიშიშ გადაუყრიდა თებზებ, მოუსვამდა ხელ თვალმარგალიტ ზღვის პირათ მობრწყვიალეს მზეზე და ტომარაში ყოველდღე აგრუებდა.

ბევრი სიღინდრე მუაგროვა ვაჭრების დაბრუნებამდი. თვალმარგალიტებ ნეხვში ახვევდა, დააგვრალებდა ნეხვ, ახმობდა, გაჰხმარ ტომრებით ინახამდა. სამი ტომარა ნეხვში გამხმარი თვალმარგალიტი რომ მუაგროვა, ამასობაში ვაჭრებიც გემით დაბრუნდენ, მოიტანეს ძვირფასი საქონელი, ნახეს გაჭივრებულ კაც სამი ტომარა ნეხვი მოუგრუებია, სიცილი დააყარეს:

— რათ გინდა კაცო ე ნეხვი, ჩვენ ქვეყანაში საქონელი არა გვაქ, თვარემა ნეხვი ბევრია.

— გამამადგება ძმაო, ჩემთვინ ესე საქიროა, შეშის მაგიერობას გამიწვეს, ზამთარში წვრილშვილი გათბება ცეცხლზე.

ვაჭრებმა ბევრი იცინეს, ეგონათ ჭკუიდან შერყეულაო, გაჭივრებული კაცი კი ცარიელ ნეხვ ახმობს ახლა სამი ტომარაც იმითი გაამსო. სამ ცხენ ორ-ოლი ტომარა გადაკიდა, როგორც ვაჭრები გაუდგენ გზას, ისიც იმათ გაყვა.

გზაზე მოწვიმა, თავი ერთ გამოქვაბულ შეაფარეს; ვაჭრები თავიანთ საქონელ ეფერებიან, გაჭივრებული კაციც თავის ნეხვდალიან რომ შეცივდავე თხოვეს, ნეხვით ცეცხლი ეენთოვე, გამთბარიყვენ, გაჭივრებულმა იუარა, თქვენ ამისთანა ნეხვ ვერ დამიბრუნებთო. ვაჭრებმა მისცეს ხელწერილი, როდესაც დაბრუნდებოდენ, ისეთივე ნეხვი დებრუნებინავე იმისთვინ, როგორც ტომრებში იყო. გაჭივრებულმა სამი ტომრით ცარიელი ნეხვი ასესხავე, ვაჭრებმა დაანთეს ცეცხლი გათბენ, გაშრენ, ამასობაში კიდეც გაჰოიდარა. გაუდგენ გზასა და მივიდენ თავის ქვეყანაში. ვაჭრები სიცილით დი სიმხიარულით შევიდენ, გზაში გემეეგებენ თავისიანები. გაჭივრებულ კაც კი ის შემეეგება, ვინც იმას ასი თუმანი გაატანა, ვაჭრებმა სასაცილოთ აიღეს და უთხრეს:

— შენ რომ კაცი გაგვატანე, ექვსი ტომარა იმისთანა საქონელი წამოგიღო, რომა თვალე უკეთესი არაფერი უნახია. ჩვენც გვასესხა სამი ტომარა და ხელწერილი მივეცით, რომ დაუბრუნოთ ისეთივე, სად იზონე ამნაირი ჭკუის კოლოფი?

ვაჭარმა არაფერი თქვა, გაჭივრებულ ჩამოართვა სამი ტომარა ნეხვი, არ უსაყვედურა, როდესაც ხელწერილი ნახა, შეეკითხა: „რა საქირო იყო ნეხვის სესხებაზე ხელწერილიო“. გაჭივრებულმა მოით-

ზოვა თავრობის დასწრება და იმ ვაჭრებისაც, ვინც ისესხა ნეხვი; ყველა მოგროვდა, გაჭივრებულმა მოითხოვა შეემოწმებინათ მისი მოტანილი ნეხვი, რომა ისეთივე დებრუნებინავე სესხი.

გახსნეს ტომრები, დაშალეს დაგვრალეული ნეხვი, ნახეს შიგა სამსეა თვალ-მარგალიტით, გახსნეს მეორე, მესამე, ყველა ისეთივეა, ყველაში თვალ-მარგალიტია.

ვაჭრები გაოცებული ერთმანეთ შეყურებენ, აღარ იციან რა ქნან, ვინ გადაიხთის ამდენ ვაალ, თუ არა და ხელწერილის ძალით თავრობა ქონებას წაართმევს.

მეტი გზა აღარ ქონდათ, გაჭივრებული რომ არათრად ჩეგდოვე, ამხანაგი—ვაჭრის იყო ქონება, თან ხელწერილსაც თავისი ძალა ქონდა.

ინგარიშეს, რამდენი ფული უნდა გედებოდავე, რომ სესხი გვენაღდებინავე, ნახეს თელი თავისი ქონებაც კი არ ყოფნიდათ ვალის გასასტუმრებლათ; შეწუხდენ უზომოთ, გაჭივრებულმა როდისაც დაინახა, თუ რა დღეშიაც ჩავარდენ ვაჭრები მერე უთხრავე:

— წადით ძმაო, თქვენზე გავალეულ აღარა ქთხოვე, ოღონდ შამავალში სხვას სიცილ ნუ დააყრით, თვარემა ასევე დაგემართებავე. გახარებული ვაჭრები სიხარულით ცას ეწეოდენ და დიდი მადლობით წავიდენ.

გაჭივრებულმა ჩამოუყვა თავის ვაჭარ, რაც მოხდა. გაიყვეს თვალ-მარგალიტები და ორივემ კეთილათ იცხოვრეს.

ნათქვამი: მოშე ძორელაშვილის.

2. სოლომონ მეფის სიბრძნეში

სასახლეში ცხარე კამათი იყო, მეფე სოლომონი არწმუნებდა თავის უზენაეს ორგანოს, რომელიც შესდგებოდა სამოცდა თერთმეტი ბრძენი მოხუცისაგან, რომ: „ადამ ბე ელეფ მაცათი, ვე იშა ბე ხოლელ ენ ლო მაცათი“. (ადამიანი მედგარი—ჭკვიანი შეიძლება ათასში ერთი გამოვიდეს, ხოლო დედაკაცი კი ერთიც არა).

უზენაესის სამოცდა თერთმეტი მოხუცი ბრძენი არცერთი არ დაეთანხმა მეფეს, კამათი მწვავე ხასიათს იღებდა. მოთმინებიდან გამოსულმა მეფემ გადაწყვეტილად სთქვა,—დაგიმტკიცებთო.

მეფემ გასცა განკარგულება:

—გამომიძებნეთ ისეთი დედაკაცი, რომელიც იყოს პატიოსანი ცოლი, სამავალითო დედა, წარჩინებული ქმარის უერთგულესი მეგობარი, კეთილშობილი ოჯახის შვილი და იშვიათი სილამაზის პატრონი.

კარის კაცებმა მონახეს ასეთი ქალი, მეფემ ბრძანა:

— აქ მომგვარეთ მისი ქმარი.

მეფის ბრძანება ფიცხლავ შესრულდა.

— ადამიანო! მინდა გავიგო თუ რით ხარ ამ ქვეყნად უკმაყოფილო, — შეეკითხა მეფე მოსულს.

— არაფრით მეფეო! — კაცი ჩემისთანა ბედნიერი არ მოიძებნება... უკეთესი ბედნიერება არ იქნება.

— მე მსურს გიყოლიო ჩემს ახლოს, გიბოძებ უხუცეს თავადობას, ჩემს სასახლეში შენ იქნები მეორე პირი, ეს უფრო მეტი ბედნიერება იქნება, ვინემ შენ ამ ჟამად გაქვს, შეგერთავ ცოლად ჩემს ლამაზ ასულს..

— მეფეო!.. მე ცოლშვილიანი ვარ..

— ვიცი, არაფერია, გახდები ამ ქვეყნად უბედნიერესი ადამიანი, მხოლოდ იმ პირობით, ჩემი ქალიშვილის ბედნიერებას ხელს არავინ უშლიდეს — შენ უნდა მოჰკლა შენი ცოლი და მოიშორო თავიდან, რისთვისაც შენ პასუხს არავინ მოგთხოვს.

— მაპატიეთ ბატონო! ვერ ვიქ, ვერ მოვკლავ... რისთვის მოვკლა?.. რა დააშავა... აკანკალებული ხმით განაგრძო ქმარმა, მაპატიეთ მეფეო, ვერ მოვკლავ.

მეფემ მოხვია ხელი აღლევებულ ქმარს, წაიყვანა და აჩვენა მთელი ის სიმდიდრე, რომელიც სიძისათვის იყო გამზადებული, ძვირფასი ხალიჩებით მოგებული ოთახები, თვალის მომჭრელი საუნჯენი და უთვალავი ოქრო და ვერცხლი, რის ნახვამ მოალობო მნახველი, მაგრამ მაინც ყოყმანობდა.

— ცოლი მოვკლა... შვილებს რა უყო?!. თვალები მიაშტერა მეფეს.

— დარდი ნუ გაქვს, ყველას კარგსა და საუკეთესო პირობებში ვამყოფებ.

დათანხმდა ქმარი მეფის წინადადებაზე, მიიღო მეფისაგან ხმალი და დაბრუნდა შინ. სიხარულისაგან თავბრუდახვეული მომავალი ბედნიერების მოლოდინში, დაადგა თავზე მძინარე ცოლს, იძრო ხმალი, უნდა მოჰკვეთოს თავი, ერთერთმა ბავშვმა „დედა“ წამოიძახა მძინარემ, ქმარს ხმალი ხელში გაუჩერდა, ძირს დახარა და სთქვა:

— რასთვის უნდა მოუკლა შვილებს დედა, ცოდვა არიან, არ მოვკლავ, ჰყავდეთ დედა.

ერთხანს იფიქრა, თვალ წინ გაურბინა მეფის სასახლემ, ძვირფასმა სამკაულებმა, უამრავმა თვალ-მარგალიტმა და მეფის მშვენიერმა ასულმა, რომელიც ბაღში მოსეირნე შორიდან დაინახა, როდესაც

მეფე მომავალი სიძის ბინას ათვალთვალნივდა, ერთი წუთით ყვე-
ლაფერი დაავიწყდა, გაიტაცა საცოლეს ეშხმა, კვლავ ასწია ხმალი,
მიუახლოვდა ლოგინს, ნახა ბავშვი ძუძუს სწოვდა და ზედვე ხელებს
უტაცუნებდა, კვლავ შეაჩერა ხელი, ხმალი ჩააგო.

— რა უსინდისო ადამიანი უნდა ვიყო, რომ ის ჩვილი ძუძუ-
მწოვარიც არ დავინდო, უდედოდ დავტოვო, ჩამოჯდა სავარძელზე,
იფიქრა, იფიქრა, ზეზე წამოდგა და სთქვა:— რა მნიშვნელობა აქვს
ერთი ადამიანის სიცოცხლეს, განა ცოტა არიან უდედოდ ბავშვები!..
ბედნიერება რად დაგკარგო?!.. ისევ იშიშვლა ხმალი, თვალე დახუ-
ჭულმა დააპირა თავის მოკვეთა ცოლისთვის. გაიფიქრა, ერთი ცალი
თვალით კიდევ შეეხედა უკანასკნელად. გაახილა ცალი თვალი, და-
ხედა მძინარე ცოლს ელიმებოდა, სინათლის შუქზე როგორც არასო-
დეს ისეთი ლამაზი ჩანდა, საესე გულმკერდზე ხუჭუჭი თმები დალა-
ლებად დაფენოდა; ძუძუზე ბავშვს ჩასძინებოდა.

— რა მშვენიერია, ილიმება... რა დამიშავა, რომ ვკლავ!.. არა..
არა... არ მოვკლავ, ვერ მოვკლავ... იცოცხლოს, სამაგალითო დედაა,
ჭკვიანი, დარბაისელი, ჩემი სიამაყეა, რად მინდა მეფის სიმდიდრე,
ვინ არის ჩემისთანა ბედნიერი?.. ამ ცოლშვილის პატრონს ლხინში
რა უნდა—ლხინი შინ მაქვს, გაიშვირა ხელი მძინარე ცოლშვილი-
საკენ.

გადმოსცვივდა ცხარე ცრემლები, ხმალი საბოლოოდ ქარქაშში
ჩააგო, ზედ ხელი დაჰკრა და პირდაპირ მეფის სასახლისაკენ გაეშუ-
რა მისი რისხვის მოლოდინში, რადგან ბრძანება ვერ შეასრულა.

უკან დაბრუნებული ქმარის ნახვა მეფეს არ გაუკვირდა, იქვე
სასწრაფოდ მოიხპო საძოცდა თერთმეტი უხუცესი და მოუსმინეს.

— დაიბრუნეთ მეფეო თქვენი ხმალი, დამსაჯეთ ისე, როგორც
გნებადეთ, ჩემს ცოლს ჩემთვის არაფერი დაუშავებია, ვერ მოვკალი,
კარგია მეტი სიმდიდრე და სიდიდე, მაგრამ უკეთესია—სინდისის
სიწმინდე.

მეფემ უხუცესებს განუცხადა, არ დავიწყებოდათ ამ ადამიანის
მოქმედება, ქმარი გაანთავისუფლა და მისცა წინადადება, არასოდეს
არავისთვის მომხდარი ამბის შესახებ არ ეამბნა.

გაიარა ერთმა თვემ, მეფემ დაიბარა იმ კაცის ცოლი. ესაუბრა
საიდუმლოდ და განუცხადა:

— მომწონხარ მშვეხიერო ქმნილებავ, დიდი ხანია შენზე თვალი
მიჭირავს, ვსურს შენი ცოლად შერთვა, რაც კი სასახლეში ცოლე-
ბი მყავს, ყველაზე უფროსი შენ გახდები, აი, ეს ძვირფასი სამკაუ-
ლები, მთელი სასახლის სიმდიდრე შენი იქნება, ოღონდ ერთი პირო-
ბით— შენი ქმარი უნდა მოჰკლა. რისთვისაც მე მოგცემ ხმალს,
როდესაც დაგიბარო, მოდი ჩემთან.

გახარებული ქალი, არც უფიქრია, ისე დათანხმდა.

მეფემ დაიბარა ხელოსანი, შეუკვეთა ხმალი კალასაგან გაკეთებული, რომელიც სავსებით ჩვეულებრივ ხმალს ემსგავსებოდა, მხოლოდ იქნებოდა ბლაგვი—არა ბასრი.

გაუმზადეს მეფეს შეკვეთილი ხმალი და მიართვეს. რამოდენიმე ხნის შემდეგ მეფემ დაიბარა ის ქალი, გადასცა ხმალი და დაავალა, რომ დაეთრო კარგად ქმარი, დაეძინებინა და შემდეგ იმ ხმლით მოეკვეთა თავი.

წაიღო ქალმა ხმალი. შინ საუკეთესო სადილი მოამზადა, იყიდა ძვირფასი ღვინო და სასმელები, გაშალა სუფრა, მოირთო კეკლუცად, ნელსაცხებლის სუნი მთელს არე-მარეს მოედო; გადმოდგა ბანზე და ელოდებოდა ქმარს.

დაინახა რა მომავალი ქმარი, შეეგება განსაკორებული სინარულით, ეხვეოდა, ეალერსებოდა, ქმარი შეეკითხა:

—რაშია საქმე, დღეს იშვიათი კარგი ულუფა დაგიმზადებია, შენც თვითან ძალიან გახარებული ხარ, ახალი ძვირფასი კაბა ჩაიცვია, რა მიზეზია?!

—დიდი ხანია თვალთ, შენი ქეიფი და ლხენა არ მინახია, შინდა ერთი კარგად ვიქეიფო, მხიარულად ვიქნეთ, მოეფერა ქმარს.

როდესაც ქმარი კარგა შეზარხოშებული დაინახა, ლოგინი გაუსწორა და დააძინა, რაკი დაინახა უკვე ღრმა ძილში შევიდა, ამოიღო ხმალი. პირდაპირ ყელზე გაუსვა-გამოუსვა, ქმარს გაეღვიძა, სტაცა ხელი ხმალს, აატრიალა, მეორე ხელი ცოლს წაავლო, გაკვირვებული შეეკითხა, რად მკლავო.

ქალმა უამბო როგორც იყო საქმე. იქვე წამოდგა ქმარი და ხელმოკიდებული ღიიყვანა ცოლი მეფის სასახლემდე, ხმალიც თან წამოიღო.

სასახლეში პირველად უხუცესები დაუხვდა. ქმარმა მათ გადასცა რაც მოხდა, და მოითხოვა მეფის ნახვა.

სთხოვეს მეფეს... გამოვიდა მეფე, ფეხზე წამოუდგენ სამოცდათერთმეტი უხუცესნი და მოახსენეს:

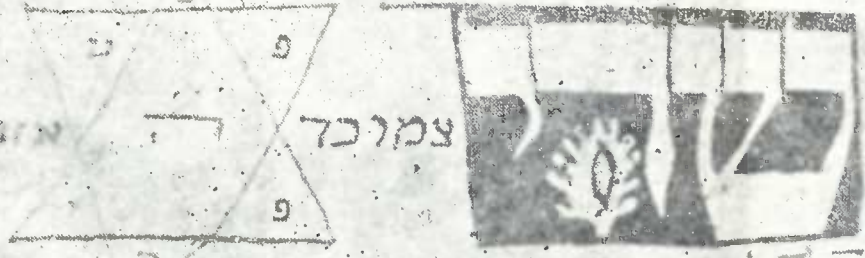
—ეს კაცი თქვენი განკარგულებით ცოლს უნდა მოეკლა, რადგანაც შეჩირებინართ ცოლათ შერთვას და სასახლეში უფროს ქალად გამოცხადებას, რას იტყვით მეფეო?.

მეფეს გაეცინა, მოითხოვა მის მიერ ქალისათვის ჩაბარებული ხმალი, რომელიც იქვე გადასცეს.

დაათვალიერა მეფემ ხმალი, გადასცა უხუცესებს, ნახეს ის იყო კალასაგან გაკეთებული ბლაგვი, რომელიც უკვე გაღუნულიყო.

אחר דבר
 לעתים פ
 צווסקרים וכו' קוראים אחרם ב...
 ברושחזק

הקנוסם
 על לב...

צנדרכש בלילה וקשם המלאים הממנים על תקימת עלות
 כלום וזמנם המלאק המנה כל יום יום תקינו ותכליל את בועז חיש זה אמת
 יוחנה הכל סוגם וחמל חש ברעבוק המתרקמת וכלות לעשה חש כן ית
 וכשם החפצים הקדושים אלה אלוים אשים והסגולות ותמנה יתמנה
 הממנים על השחידה ופול כופול ועל כל עמקי בט ארזל

אדריש ברכיש גועיל דרשיש הדרישאל
 ועדיש זכריש חניש טהוריש ידידיש ברוכי
 להמיש מהגביש נוכיש נוצציש נזריש רפיש עשדיש
 פרדיש צדופיש קדושיש רוממיש שומריש שמריש
 תומיש תמכיש יחירוש מלכניש ילנה אבות אנה אברהם ויחזיק

אבד יקב אלהי הלבד יתב הכנסים אמתק מעה זו שתי עתה
 לפנד שעת קדוים שעת הקאבה שעת הקדוק וקעצט אשתיר לך והעתר ל
 כדור האמה ורהי טרם קדו ואתי אענה צוד הק חובי עק ואני אקוה כן שעת
 תכלי ותחנה עלמי חבקט לפנד בפי פכר ימתק רבואה עליוה לנה חקוק
 וכלל על חקוק ימקום ורוחץ עלת וכה חוליש רעב וכתוב דשים חבל
 פחד ואתי ויקים בו מרדא שכתיוב והסרה יתק כל חולש וכל חדר
 אשר ידעת לא שחש כך ונתנס בכל מואר

მოაგონა მეფემ უხუცესებს ამ ქმარის ამბავი და თავიანთი ჯიუტობა მის წინააღმდეგ, რომ სამოცდა თერთმეტი ბრძენი უხუცესი არ-წმუნებდა მეფეს, შეიძლება დედაკაციც იქნეს მედგარი ჭკვიანიო.

მეფის უტყუარი სიბრძნე ერთხელ კიდევ დაადასტურეს და გაიმეორეს მისი სიტყვები ხმამაღლა ყველამ ერთად.

— „აღამ ბე ელეფ მაცათი, ვე იშა ბე ხოლელ ენ ლო მაცათი.“
(ადამიანი მედგარი—ჭკვიანი შეიძლება ათასში ერთი გამოვიდეს, ხოლო დედაკაცი კი ერთიც არა).

ნათქვამი: მოშე დავარაშვილის.

3. ეშეთხაელჴე (კეთილზოგბილ ქალჴე)

ცხოვრობდა ქვეყანაზე ერთი პატიოსანი ოჯახი, თითოთ საჩვენებელი იყო ამ ოჯახის შემადგენლობა. ქმარი, ხახამ-თალმიდი (ბრძენი, ნასწავლი) ცოლი, — პატიოსანი, რომელიც ასრულებდა გამჩენიდან დავედრებულ ისრეელის წესებ, რაც კი ევალემა ისრეელის ქალ, არ დათმობდა: სანთელ, ხალას და მიკვეს (სანთელი ევალემა ქალს, ყოველ პარასკევსა და შაბათ საღამოსა და რომხოდღეში — იომტობში ახალ მთვარეზე და უქმე დღეებში; ხალა, როდესაც ისრეელის ქალი პურის ცომს მოზელს ერთი ოყის და მეტი რაოდენობისას, მან გაფუებული პურიდან უნდა მოწყვიტოს ხუთ ადგილზე იმდენი, რომ ერთი კვერცხის ოდენა იქნეს, აკურთხოს და ცეცხლში დასწვას; მიკვე, როდესაც ისრეელის ქალი თვიურს მოიშორებს, ერთი კვირის შემდეგ უნდა დაისუფთაოს, დაიბანოს და სპეციალურად მოწყობილ აბაზანაში გაეველოს). უვლიდა თავის ქმარშვილ პატიოსნათ. მისი სახე კაც არ დაუნახია. არ ლილითობდა (არ არშიყობდა), არ კობტაობდა, სხვისი არა ეხარბებოდა რა და არც ენატრებოდა, რაც კი მისთვის გამჩენ ებოძებინა, იმაზე თავდაბალი იყო.

ღმერთ იმათი ოჯახი გეეჩარებინა, იმისთანა რწყვილი ვაჟიშვილი ყავდავე რომა ამ სოფლათ მათი უკეთესი კი არა, ბადალიც არ მოიპოვებოდა, ორივენი მიდრაშში (სკოლაში) სწავლობდენ და საუკეთესო თალმიდებიც (მოწაფეები) იყვენ.

ეშეთხაელი გაისტუმრებდავე ქმარშვილ მიდრაშში, სუფთა ჩაცმულ დახურულ გაატანდავე ლოცვა-კურთხეზას: „აქშორდავე ავი ნაქნარი, ავი ნათქვამი, ყაინ არაყი (ავი თვალი), იარეთ წალმა, წალმართიანა როგორც შვიდობით გისტუმრებვე ისევე შვიდობით დამიბრუნდით“. გაისტუმრებდავე იმათ, მეზუზას (კარზე ნიშანს) აკოცებდა, შევიდოდა შახში და მის იერ კაციშვილი ვერ დაინახამდა, ოჯახ ემსახურებოდა. დაუბრუნდებოდა ქმარშვილი, დახვდებოდავე

მზიარული, მიაართმევდავე ხელწყალ, სასმელ-საქმელ, მოუჯდებოდავე გვერდში და ხაფიფობდენ, მოყვებოდენ შირა-მაყასიმტობ (ლექსებსა და შაირებს), ნასადილევზე მოისვენებდენ და მინხა-ყარბითზე (სალამოს ლოცვებზე) ისევე ერთათ წავიდოდენ მამა და შვილები სალოცავათ. ნალოცავზე დაბრუნდებოდენ, ივახშმებდენ, მოყვებოდენ „შემაყ ისრეელ“ (გესმოდეს ისრეელო) და დაიძინებდენ. გაგიოთენდა დია, დილა სასიკეთო, დილიდან ისევე ისე შეუდგებოდენ ჩვეულობას.

ერთხელ პარასკებ საღამოზე ეშეთხაელმა, როგორც ჩვეულობა ქონდა, სანთელი აანთო, ღმერთი ახსენა და აივანზე გადმოდგა შვილებ დაუხვდებიო, რადგანაც ქმარი მისი სხვა ქვეყანას იყო გაგზანილი მიდრაშის საქმეებზე და ცოლ დაუბარა იქნება შაბათისთვის ბებრად (ვერ) მოვიდეთო.

იყურება ეშეთხაელი აივანზე, შეხედა ორივე ძმებ ჩაუკიდნიავე ერთმანეთისთვის ხელი და ნალოცავი მოდიან. შეეგებავე დედა შვილებ, — „შაბათ შალომით“, შვილები დედის ხელზე კოცნით შემოვიდენ შახში და როგორც პეტრეები, მეზუზას რო ვერ აუწვდენ საკოცნელათ, დედამ აწიავე ორივე და ისე აკოცინავე მეზუზისთვის.

ვახშმობას დეებირენ, ნეტილათი (ხელის დაბანა) ქნეს და ივახშმეს; ნავახშმეებზე ორივე ბიჭები გარეთ გავიდენ და აივანზე თამაში დაიწყეს, დედა კი ჭურჭლის ალაგებას შეუდგა, ბიჭებმა რომ შახში შემოსვლა დაიგვიანეს, შეწუხებულმა დედამ აივანზე გამოიხედა, ნახა, ბიჭები ძირ აგდიან ორივე კვდარი, ეშეთხაელ ელდა ეცა; პირველათ ეგონა მეზუმრებიან, მეყაშმირებიან — მაშინებენო, მივიდა ახლო დააკვირდავე, ორივე კვდრებიან. შეწუხდა უზომოთ დედა, მაგრამ იცოდა, ვერას გააწყობდა, თან შაბათი ბძანდებოდა, დეგებუროსე იმისი ზეხუთი (მადლი) აიყვანა ორივე უხმოთ ცივ-ცივათ და თავიანთ ლოგინებში ჩააწვინა, მიახურავე საბანი და მიენდო გამჩენ (ღმერთს), შაბათის ხათრისთვის იმდენათ აფასებდა შაბათ რომა, ერთი ცრემლიც არ გადმოუგდია, არ შესცოდა აკადიშ ბარუხუს (კურთხეულს).

ქმარი შახში არ ყავდა, მეზობლებ არ შეატყობინა, აქო დაადიდა გამჩენი სიკვდილ-სიცოცხლის, აიღო ხელში თორა და დაიწყო თელიმის (ფსალმუნის) კითხვა შაბათის სახელზე.

რომ არი ასე ეშეთხაელი, ამ სიჩუმეში, კიბეზე კაცის ფეხის ხმა მეესმო. ადგა გაიხედა, ნახა მისი ქმარი მობძანებულა, ისე შეეგება როგორც ყვეელთვინ. ქმარი რომ შახში შემოვიდა, ბიჭები მოიკითხა, ცოლმა უთხრა: — ადრიანა ივახშმეს და შენ რომ ბებრათ (არ) ბძანდებოდი, ორივემ დაიძინეს, გელოდენ და მოიწყინესო.

— დავხედავე ერთი ჩემ შვილებ, საბანი ხომ არ გადახდიავე.

— გაანებე თავი, თვალო, ძინამსე და ნუ გააღვიძებე!..

ქმარმა დაუჯერა ცოლს და აღარ შეაწუხა ბიჭები. ახსენა ღმერთი, დაიბანა ხელ-ფეხი, დაიცვალა შაბათის სახელზე და შეუდგა გამჩენის ქება-დიდებას.

სანამდი ქმარი ლოცულობდა, ეშეთხაელმა ვახშაში გაუწყო, კი-ღუშ-ბერახა (პურ-ღვინო) მიართვა, მუუჯდა გვერდში, ისე იქცეოდა, ვითამ შეილები მოკდომია ქარეთით (გამოცვლილი სიკვდილით) კი არა და ჩიტიც არ გადაფრენიაო.

ქმარმა ივანშმა, წამოდგა ნავახშმი, გაიარ-გამოიარა და თორის კინახულ შეუდგა. ცოლმა აალაგა სუფრა და ქმარ გვერდში მუუჯდა. როისაც ქმარმა იმისკენ გაიხედა, მაშინ გაბედა და შეეკითხა: „რატომ დაიგვიანე“-ო, ქმარმა ჩამოუყვავა:

როდისაც ჩვენ ქვეყანას მოუახლოვდი და ერთი ორი საათი კი-ღე მიკლდა შახში მოსვლას, ვირი, რომენზეაც მე ვიჯექი, დაფრთხა აქლემების დახახვანზე; მამავალი დაინახა, შორიდან გაჩერდა, ალაგი-დანვე ველარ დავძარით, ასე გეგონა მიწაში ჩეერჭოვო, ადგა თავის პატრონმა და თითონ წაიყვანა თუ არა თავისი ვირი, არც კი ვიცი მეე გასტუმრებოლი მყავდა, გზაში ვერ დავრჩებოდი, შაბათ ვერ გაეტეხამდი, ავდექი, ვახსენე ღმერთის სახელი და ფეხდაფეხ წემევედი, შემეგვიანდა, ლოცვას ველარ მოუსწრებდი, მოვედი და შახში ვილოცე, მაპატიოს იეირასონ (ეგრე იყოს) გამჩენმა.

— მადლობა ღმერთ, ხომ შევიდობით მობძანდი და სულ ერთია, დილა სასიკეთო, სამშვიდობო გაგვითენოსე გამჩენმა, დილაზე წაბძანდები ლოცვაში, გვაპატიებსე ღმერთი.

მოისვენეს, საწყალ ქალ არ ეძინება, თავისი ემართება, მაგრამ ვერც შაბათ ამსუბუქებს და არც უნდა ქმარ გააგებინოს, თუ რა შავი ღღე ადგია. დაწვა, მაგრამ არ დაძინებია, ჩუმათ, ხმა ამოუღებლათ წევს ლოგინში, ძილი კი არ ეკარება, სიმწრით გამოათენა. გათენდა დილა, ადრიანა წამოდგენ, ახსენა ღმერთი, ქმარი ლოცვაში გაისტუმრა, ქმარმა დაუბარა:

— ბიჭები ადრიანა გამოუშვი ლოცვაზე და მერე შენც წაზოდი.

— შეიძლება მე ვერ წამოვიდე, ყმარწვილო, იცოდე ახლავე; ქმარი წავიდა ლოცვაში, იფიქრა ჩემი ცოლი ნიდათ არისო (ნიდა, თვიურის დროს, სალოცავში ვერ წავა), ქმარმა ილოცა ღმერთის სახელზე დაკეცა თორა-სისიტი, თავის უჯრაში შეინახა (ყველა მლოცველს სალოცავში საკუთარი ადგილი აქვს ნაყიდი თავისი უჯრით, შაბათ უქმე ღღეს წაღებ-მოტანა არაფრის შეიძლება და თორა-სისიტს თავიანთ უჯრებში ინახვენ).

დეესალმა მეზუხას ლოცვისას და წამოვიდა შახში. ცოლი ჩვეულებრივით დაუხვდა, ქმარ მიეგება, ქმარმა ბიჭები მოიკითხა, ცოლმა

კუთხრა: „ჩემ თავისახლ გავგზანევე და სალამომდისინი არ მოვლიან“
ქმარმაც დაუჯერა, ვერაფერი ეჭვი ვერ აიღო. ისადილეს ცოლ-ქმარმა,
ნასადილებზე ქმარი მიდრაშში წავიდა თორის საჭინახულოდ, ცოლი
ი აივანზე იჯდა მუნჯივით, არც ხმას იღებდა, არც არავის ელაპა-
რიკებოდა.

დაღამდა, დაღიღამდა სასიკეთოდ, ქმარი ისევ ლოცვი-
დან შახში დაბრუნდა, ცოლი შეეგება, კარებში სამსე ღოქით
წყალი დაახეთერა, ქმარმა ბიჭები ისევ ნოიკითხა, ცოლმა
უთხრა: „კიდღში აკურთხე, ღმერთი ახსენე და ჩვენც წავი-
დეთ ჩემთავისახლ, ბიჭებიც ჩვენ თრთონ წამოიფყვანოთო“. დე-
ეთანხმა ქმარი, დაყაბულდა, აკურთხა კიდღში, ცოლმა მიუნათა სან-
თელი და სურნელიც (ყოველ შაბათ სალამოს, როდესაც სალო-
ცავიდან დაბრუნებული შინ კიდღუს (ღვინოს) აკურთხევს, სან-
თელი სპეციალურად ჩამოქნილი უნდა მიენათოს და სურნელოვანიც
საყნოსავად, ჩაი, ლიმონი, მიხაკი და სხვა). კიდღში რომ გაათავა,
ქმარმა ძირკუთხეში ნაკურთხი ღვინო მოასხა, ცოლი მივიდა კვდარ
შვილებთან, ორივეს დახედა, რომელიც თავფეხშექცევით იწვენ, ატირ-
და მწარეთ, რომ გვეგონა იმის ქმარ ტირილი და შემოსულიყო იმ
ოთახში; ერთი რომ დაიძახა: „ვაი დედასავო“, იქნა გამჩენიდან წყა-
ლობა, კურთხეულია მისი სიხასე (სიწმიდე), ორივე ბიჭებმა წამოყვეს
ლოგინიდან იქით-აქეთ თავები, გაცოცხლდენ და მატირალ დედას
მიიძახეს: „რა იყო დედაო“. ე შეთხაელი კკუაზე შეიშალა ღარმე,
თავის თვალე არ უჯერებდა, თუ იმის წინ გუშინ სალამოზე კვდა-
რი რწყვილი შვილი ნესით (სასწაულით) გაცოცხლდა და უფრო მე-
ტი ხმით დაიყვირა—ვაი დედასა—ბიჭები ლოგინიდან წამოცვინდენ,
ქმარი გაშლილი თორით (გაშლილი თორის დატოვება დიდი ცოდ-
ვაა, რომ წმინდას უწმინდურმა არ გადაუაროს) ხელში ოთახში შე-
ვიდა, ნახა ცოლი გულშეწუხებული პოლზე აგდია, ორივე ბიჭები ად-
ვიან თავზე და ტირიან.

გაოცდა ქმარი, ამდენი ხნის ცოლქმარი არიან და არასოდეს არ
მოუტყუილებია ისი ცოლ, ახლა რატომ მოატყუილა, რომა ბიჭებო
ჩემთავისახლ არიანო, როისაც ორივე აგერ ყოფილან; საქმის ნამდვი-
ლი ამბავი კი არ იცის ქმარმა, ძირ წაქცეული ცოლი რომ დაინახა,
თითონაც შეწუხდა და კრაოტზე ჩამოჯდა. ბიჭებმა რო დაინახეს მა-
მასაც გული უწუხს, დაიწყეს ყვირილი. გამოვიდენ აივანში და იკი-
ვლეს.

მეზობლებმა ხო გაიგონეს ბიჭების ყვირილი, შექმეესინ და ნა-
ხეს ორივე ცოლქმარი გულშეწუხებული, გაიქცენ რაბისთან, თორა
ჩააფერთხეს ორივეს, ქინძმარი გამოიტანეს. დაუზილეს და რაბის
მოსელამდი მოაბრუნეს.

რაკი მობრუნდენ, მეზობლები წავიდ-წამოვიდენ, რაბი კი დარჩა, მოასურთიელავე ორივე მოუჯდავე, გვერდში, ბიჭებიც მოიჯინა და გამო-
იკითხა ხო შეიღობა ხქონდავეო.

ცოლქმარი ერთმანეთ მიჩერებოდენ, არ იცოდენ რა უნდა ეთქვავე რაბისთვის. რაბიმ კითხავე კიდე, ეშეთხაელმა თავსაფარი შუბლზე ჩამოიწია, თავი დაბლა დასწია მოკრძალებით და რაბის უთხრა:

— მეხილა მიქებოდახ (ბოდიში თქვენს პატიოსნებჰსთან) რაბი, თუ ნებას მამცემთ თქვენ წინ ხმა არ ემემეღება. მარამა, მე ვიტყვი, მე მოგახსენებ.

— ბეხააზოდ (ინებეთ) ბძანეთ. უთხრა რაბიმ. ეშეთხაელმა და-
იწყო ლაპარაკი, ქმარ უკვირდა, რაფა თამამად ლაპარაკობსო, ხომ არაფერი ღმერთი გაწყრომიანო, მაგრამა თავი შეიკავა და მოუსმინა, ბიჭები მეორე ოთახში გაუშვა, რომ არ გვეგონავე.

— რაბი ბატონო, ყმარწვილმა (ჩემმა ქმარმა) არაფერი იცის-
მაგ ბძანდებოდა მიდრაშის საქმეებზე სხვაგან. გუშინ საღამოს ლო-
ცვას ველარ მიუსწრო. მე და ჩემმა ბიჭებმა ხეთისა და თქვენი წყა-
ლობა ვახშამი გიახვლით, მე ჭურჭელ ვალაგებდი, ბიჭები აივანში
თამაშობდენ, შახში შემოსვლა რო დააგვიანადვე, მე აივანში გავი-
ხედე და ორივე ბიჭები კვლარი დამიხედენ, რადგანაც ხასი (წმინდა)
შაბათი ბძანდებოდა, დევენაცვლე მის გამჩენ; ჩავიგდე ხმა, არ ავა-
მსუბუქო შაბათითქვა, ორივე შევაბძანე, ლოგინში დავაწვინევე, გა-
დავახურევე, მობძანდა ყმარწვილიც, მაგის უმტროსობა არ მემეშალა,
უწინ მე მოვიშალე ღმერთისაგან, ბიჭები მკითხა, უთხარი ძინამსე-
თქვა, მივეგებე, მოვასვენე, დილაზე ლოცვაზე გავისტუმრე, ლოცვი-
დან რომ მობძანდა, ბიჭები რომ მკითხა, უთხარი ჩემთავისახლ არი-
ანთქვა, ამალმაც, უთხარი ჯერ არ მოსულანთქვა, კიდუმ-ბერახა
ქენი და ერთათ წავიდეთთქვა; იპრიანა ღმერთმა, დევენაცვლე მის
სახელ, არ დაუხედნია ლოგინზე, თორას ჭინახულობდა, მეე თავი შე-
ვიკავე შაბათი არ ავამსუბუქოთქვა და როისაც წესი ისრეელის შე-
ასრულა და კიდუშის ღვინო ძირკუთხეშიც მიასხა, მერე შევედი
კვდრების სატირლათ, რომ ვერ შევბედე ყმარწვილს (ქმარს) და რო
დავიძახე—ვაი დედასა—თქვა, ორივე ბიჭები წამოხტენ, მეე თვალე
არ უჯერებდი, თუ მართლა გაცოცხლდენ და რეტდასხმული ვკიოდი,
მერე რა მოხთა, აღარ მახსობს. ასე იყო რაბი ბატონო, მეხილა (ბო-
დიში), შეგაწუხნეთ, ახლა რაფა ჯობია თქვენ გვიბძანეთ. გაკვირვე-
ბული უსმენდა რაბიცა და ქმარიც ქალის სიტყვებ. რაბიმ გულდას-
მით უპასუხა:

— ეშეთხაელი ყოფილხარ ქალო შენე, ჩემი ნეშამა (სული) დამ-
კვიდრდა შენ ნეშამასთან, შენ ყოფილხარ ვადაი (ქეშმარიტად) გა-

თავებული სადკანოთი (წმინდანი), ესე გამჩენმა გიქნა საკურველობა, გამოგიგზანა შაბათ ღამის მაზიკები (ავი ანგელოზები) მოსაკლავათ შენი უცოდველი ბოძებისთვის, გამოქცადა რა შენე, თუ იყავი შენე ღირსი განყედენისა (სამოთხისა) გიქნა საკურველობა, აამსუბუქებდი შაბათ, შენი ბოძები აღარ გაცოცხლდებოდენ, ხასვე შალომ (ნუ ინებოს გამჩენმან) შეინახე შენე და არ აამსუბუქე შაბათი, გიქნა გამჩენმა ნესი და სატირლათ მისულ დედას გაგიცოცხლა ორივე ვაჟი-შვილები. ღმეერთ დაულოცნია თქვენი ოჯახი, იძლიერეთ, იყავით რომ ხაართ კიდე უკეთესი და არ ნახეთ სიმწარე მაშიახის მობძანებამდისინი (მეორეთ მოსვლამდი), დაუძახეთ ბიჭებ და ნუ ეტყვიით იმათ რაც მოხდა.

დაუძახეს ბიჭებ და უთხრა იმათ რაბიმ:

— ნუ შეგეშინდებავე, თალმიდებო, თქვენ დედასა და მამას ისევე თვალში უყურეთ. გახსოვდესე ღმერთი ისრაელის მქნელი საკურველობის, იცოცხლეთ და იძრიელეთ.

რაბიმ აკურთხა ორივე ბიჭები, წაღმა დაბრუნდა, მეზუხას გეშეესალმა და წავიდა.

ნათქვამი: ხავა ბუზიაშვილის.

4. ს ა მ ი ძ მ ა

იყო ერთი თორის მოჭირნახულე ბატონი, დღე და ღამე თორას კითხულობდა. დიდი სიმდიდრე ქონდა, გამრჯელიც იყო. მუშაობა უყვარდა, დაუზარებელი იყო.

ბატონს სამი ვაჟი ყავდა, არც ერთ მათგანს გარჯა არ უყვარდათ. ზარმაცობდენ და მამას ისინი ეცოდებოდა.

როდესაც ბატონმა სიკვდილის მოახლოება იგრძნო, დაუძახა სამივე შვილსა და უთხრა: „სანამ ჩემი ქონება გექნებათ და გეყოფათ სჭამეთ, მერე კი თუ არ გაისარჯოთ, პური არა სჭამოთ“.

მამა გარდაიცვალა, შვილებმა ისრაელის წესი შეუსრულეს. თერთმეტი თვე იგლოვეს, არ დაუკლიათ კადიში, მაპტირი (სულის ხენება), სანთელი, ზეთი, ალაპი და სხვა. ყველაფერი რიგზე შეუსრულეს, თვითონ კი გარჯაზე არც უფიქრიათ, მიადგენ მამის დატყევბულ ქონებას და სჭამეს. თერთმეტი თვე რომ გათავდა, ნააბელარი (ნამგლოვიარები) ტანისამოსი გამოიცივალეს. ახალ-ახალი ჩაიცვეს-დაიხურეს, მიჰყვენ ხელგაშლილ ცხოვრებას, ერთიმეორეს ასწრებდნენ, ვინ მეტს დახარჯავდა, ისე მალე გამოეღიათ მამის დატოვებული ქონება, რომ უკან მოხედვაც კი ვერ მოასწრეს.

დარჩენ. სამივე ძმები კისერ-გადაგდებული, არც თუ რაიმე ხელობა იციან, არც კადრულობენ თავის ქვეყანაში რომ სამუშაო მოიძებნონ, უკადრისობენ.

გასწიეს სამივემ ერთად უცხო ქვეყანაში, იქ არავინაც არ გვიცნობსო, სამუშაოს მოსაძებნათ.

მივიდნენ ერთ სახელმწიფოში, მოითხოვეს სამუშაო, უთხრეს სასადილოშია საქმეო, სამივე დადგენ სასადილოში სამუშაოთ, ტანისამოსი ჯერჯერობით შერჩათ, ტანზე რიგიანათ ეცვათ, საქმელს კი სასადილოში უფასოთ ღებულობდენ.

ძმებმა გაიგეს, მეფეს ყოლია ერთი მზეთუნახავი ქალიშვილი მაგრამ ისეთი სასიძო ვერ უშოვნია, ვინც მის საქმეს გააკეთებს. უფროს ძმას ურჩიეს უნცროსებმა წასულიყო მეფის კარზე და გაეკეთებინა მეფის საქმე, რა იქნებოდა ისეთი ძნელი, რომ ვაჟკაცი მას ვერ გააკეთებდა, თუ უფროსი ძმა მეფის სიძე გახდებოდა, უნცროსებსაც არა უშავდა, მოეწყობოდნენ და იცხოვრებდნენ.

წავიდა უფროსი ძმა მეფის სასახლეში, მიიყვანეს მეფესთან, მეფემ მისცა წინადადება:

— თუ შენ ჩემს ძროხას სამოთხის წყალზე წაიყვან, სადაც ის ყოველდღე დადის წყალის სასმელად და უკანვე მოიყვან, ჩემი სიძე გახდები, თუ არა და არა. გაეცინა უფროს ძმას, ამაზე იოლი საქმე რა უნდა იყოსო, დათანხმდა, მოაბა ძროხას ბაწარი და წაიყვანა.

მცირე მანძილი რომ გაიარეს, აიწყვიტა ძროხამ ბაწარი, ჰკრა თავი და მიიშალა, დარჩა წამყვანი პირდაღებული. აღარ იცის რა ქნას, გაექცა ძროხა, მისდევს, მაგრამ რას დაეწევა, ფრინველივით გაქრა ძროხა, მიეფარა.

ძროხამ დალია სამოთხის წყალი და უკანვე მობრუნდა. მეორე დღეს მეორე ძმა გაგზავნეს მეფესთან, რომელიც უფროსს დასცინოდა, რა დიდი საქმეა, ძროხის წაყვანა, ვერ მოახერხეო. მივიდა მეორე ძმა, მეფემ მასაც ისეთივე წინადადება მისცა, როგორც პირველს, მეორე ძმამაც მოაბა ძროხას ბაწარი და გაიყვანა, ცოტა რომ გაიარეს, ძროხამ ისევ აიწყვიტა ბაწარი და გაიქცა, მეორე ძმაც ყურებ-ჩამოყრილი დარჩა, ვერც კი მოასწრო გამორკვეულიყო, რა მოხდა, მიიხედ-მოიხედა, ძროხის კვალიც აღარსად სჩანდა, ბწარედ დაღონდა, მაგრამ რას იზამდა.

მესამე დღეს მესამე ძმა გაგზავნეს, წადი ძმაო, იქნება შენ მაინც გახდე მეფის სიძე და ჩვენც გვეშველოსო.

მესამე ძმა მივიდა მეფესთან, მიიღო წინადადება ძროხა წაიყვანა სამოთხის წყალზე, ესმია, წყალი და ისევ მეფის სასახლეში მიიყვანა.

მესამე დღეს მესამე ძმამ წაიყვანა ძროხა, ბაწარი არ მოაბა, არამედ ნება-ნება მიჰყვა ძროხას კვალზე, მიდიან, მიდიან; მივიდნენ სამოთხის კართან. ძროხა წყალს მიაღვა სასმელათ, მესამე ძმა კი სამოთხეში იჭვრიტება, შეიხედავს რა სამოთხეში ნახა ამოდენი თეთრ-წვერიანი თორას ჭირნახულობს, ერთი კი კუთხეშია მოკუნტული, არც თორა უჭირავს ხელში, დაღონებული ზის, მივიდა შეეკითხა:

— რადა ხართ მარტო თქვენ მოკუნტული და არც თორას არ ჭირნახულობთ?

— ჩემი შვილი იმ ქვეყნად კობტაობს, არავის კადრულობს სალაპარაკოთ, მეც მის გამო ამ დღეში ვარ.

— გამატანე შენ შვილთან წერილი და წაუღებ.

მოკუნტულმა სწრაფად დასწერა წერილი, შვილს სთხოვა თავი გაენებებია კობტაობისათვის, ყოფილიყო თავმდაბალი, რომ მამა მისიც გასწორებულიყო და თორის ჭირნახული ღირსებოდა.

მესამე ძმამ წამოიღო წერილი, წამოყვა ისევ მეფის ძროხას და ფეხდაფეხ მოვიდა სასახლესთან.

ნახეს, გაეხარდათ, მეფეს სასიძოც მოეწონა. გამოიყვანა თავის მზეთუნახავი ქალიშვილი და დალოცა. სასიძომ უთხრა მეფეს, რომელიც ქორწილს აჩქარებდა:

— ბატონო მეფე! მე ერთი საქმე მაქვს გასაკეთებელი, სანამ იმ საქმეს არ მოვრჩები, მანამდე ქალს ვერ ვითხოვ.

— რა საქმეა შვილო, მითხარი და კიდევ მორჩი.

— ერთი დიდი წვეულება უნდა გამართოთ ისეთი, რომ ყველა ღირსეული კაცი ამ ქვეყნის თქვენს სუფრაზე იყოს. მე მანამდე ვერაფერს გეტყვით, რისთვის მჭირდება ეს წვეულება, შემდეგ კი ყველას გაიგებთ.

მეფე დათანხმდა. გასცა ბრძანება, გამართეს დიდებული წვეულება, მოიწვიეს ყველა იმ ქვეყნის ღირსეულნი და წარჩინებულნი, მოგროვდა ხალხი, გაივსო მეფის დიდი დარბაზი, სასიძომ მიიხედ-მოიხედა, ყველას ხედავს, მხოლოდ იმ მოკუნტული კაცის შვილს, რომელთანაც წერილი აქვს გადასაცემი, ვერ ხედავს. დაუძახა მეფის ვეზირებს და შეეკითხა; რად არ არის ის კაციო, ვეზირებმა გაიცი-ნეს და უპასუხეს, — რომ ის ისეთი ამპარტავანია, ვინმეს ეწვიოს კი არა, სალამსაც არავისას კადრულობსო. სასიძომ უთხრა, რომ მისი სახელით, მეფის სასიძოს სახელით, მოეწვიათ საჩქაროთ. დატრიალ-დენ მეფის მსახურნი, სთხოვეს, მეფის სასიძო გთხოვს გვეწვიოთო. და მართლაც ყველას გასაკვირად, მოვიდა. ყველას უკვირდა მისი წვეულებაში ყოფნა, მაგრამ არ შეამჩნევინეს, ისე ილხინეს გათენ-ბამდი, უცხო სტუმარმაც მოილხინა, ლხინს რომ მორჩინენ და სტუმ-

რებმა წასვლა დააპირეს, სასიძომ სთხოვა უცხო სტუმარს, ცალკე ოთახში მიიწვია და მამა მისის გამოტანებული წერილი გადასცა, მისი მდგომარეობაც აუხსნა. შვილმა წაიკითხა მამისაგან გამოგზავნილი წერილი, ძალიან გაოცდა, არ ეგონა, თუ მამა მისი ცუდ დღეში იყო.

მეფის სასიძოს მისცა პატიოსანი სიტყვა, რომ ამიერიდან გახდებოდა თავმდაბალი, აღარ იკობტავებდა, ყველას დაუახლოვდებოდა, ოღონდაც მამა მისი არ დატანჯულიყო. გამოემშვიდობენ ერთმანეთსა და დღეიდან დამეგობრდნენ.

მეფემ სასიძოს კიდევ მისცა წინადადება დაქორწილებულიყო. სასიძომ სთხოვა ერთხელ კიდევ წაყოლოდა ძროხას სამოთხის წყლის სასმელად და შემდეგ იქორწილებდა.

მეფეს უკვირდა, თუ რად აყოვნებდა სასიძო ქორწილს, მაგრამ თავს იკავებდა, შეკითხვა არ მისცა.

სასიძოს კი უნდოდა ენახა თავისი თვალთ, თუ ის მოკუნტული კაცი გასწორდებოდა, რადგანაც მისი წერილის მიღების შემდეგ მისი შვილი ისე გამოიცვალა, ისეთი თავმდაბალი გახდა, რომ ვეღარ იცნობდით, ყველას უკვირდა, მიზეზი კი არავინ იცოდა.

სასიძომ ძროხა წაიყვანა წყალის სასმელად, თვითონ ისევე ნელ-ნელა მიჰყვა. ძროხა რომ სამოთხის წყალის სმას შეუდგა სასიძომ ისევე სამოთხეში შეიხედა, ნახა, იქ არავინ მოკუნტული აღარ არის, ყველა თეთრ-წვერებს ხელში თორა უჭირავთ და ჭირნახულობენ. ეძებს, რომ გაარჩიოს რომელია მისი წერილის გამტანებელი, მაგრამ ამაოდ, ვერ გაარჩია. ბოლოს თვითონ დაინახა სამოთხიდან მოხუცმა მისი წერილის წამლები, რომელსაც კარგა ხანია ელოდება.

გამოვიდა გარეთ, შიგ სამოთხეში შეიწვია მეფის სასიძო, დიდი მადლობა გადაუხადა მისი შველსათვის, წაიყვანა ერთ ოთახში, ანახა ყანდილები, აუხსნა მათი მნიშვნელობა და განუმარტა:

— აი ჩემო შვილო, თვითეულ ცოცხალ ადამიანს აქ, ამ ოთახში უნთიათ ყანდილი, აი ხომ ხედავ ეს ყანდილი ინთება, ეს ნიშნავს ვისიც ეს არის, ეს ადამიანი ახლა იბადება, ეს ყანდილი ქრება, ამის პატრონი კვდება. აი ეს ყანდილი ბჟუტავს, ამისი პატრონი ავადმყოფია და სხვ. მოხუცმა ბოლოს აიღო ერთი ბოთლი ყანდილის ზეთი და ერთ ყანდილზე დაასხა, მთლიანად გაამსებინა და უთხრა: რაკი შენ ჩემი დახმარება იკისრე, მოკუნტული გამასწორე, თორა ხელში მიჭირავს და ვჭირნახულობ შენი წყალობით, წადი შვილო, იცოცხლე, არ მოკვდე ამ ყანდილის დაქრობამდე, სანამ ოქროს ჯოხი არ შემოგკრა, მანამ არაფერი გეტკინოს.

დააბრუნა წალმა, დალოცა და გამოუშვა. მეფის სასიძო გან-
ცვიფრებული დაბრუნდა ნახულით, გამობრუნდა და ძროხას გამოყვა
ვახარებული, მეფეს გვერდით მიუჯდა და მოუყვა რაც მოხდა. მეფეს
ესიამოვნა სასიძოს მოქმედება, თვითონაც დიდი მადლობა უთხრა
სულგრძელობისათვის.

მეფემ დააქორწილა ქალ-სიძე, გადაიხადა დიდი ღვინი, მოი-
წვია გასწორებული კაცის შვილიც, რომელმაც საქვეყნოდ დაგმო
თავისი წინანდელი ქცევა.

მეფე თავის მრევლს მოუწოდებდა თავმდაბლობისაკენ; თავისი
ძვირფასი და ჭკვიანი სიძის ძმებიც მეფემ კარგ ოჯახებს დაუსიძა
და იცხოვრეს ბედნიერად.

ნათქვამი: სიმზა ბერიძისა

5. გერ-დედინათვის აგზავნი

ქვეყნად ცხოვრობდა ერთი ბედნიერი ოჯახი. დინდარე და პა-
ტიოსანი, მისვის (მადლის) მიმდევარი; ცოლი და ქმარი ერთმანეთ
არ აცლიდენ ღარიბის შებრალებას. ყავდათ ერთად-ერთი ქალი-
შვილი, რომლის უკეთესი ქვეყნად არაფერი არსებობდა, ლამაზი და
ხელასლახიანი (ხელბარაქიანი). ამ ბედნიერ ოჯახ გაუხდა დიასახლისი
მძიმე ავად, როდესაც ქალმა თავს ცუდად შეატყო, მოიხმო ქმარი
და უთხრა:

— თვალო, მე ვიცი არ მოვრჩები, დაბადებული უნდა მოკვ-
დეს, მეც მამივიდა გადაცვალების დრო, გახსოვდეს მუდამ ღარიბი
და ქვრივ-ობოლი, ქალიშვილი არავის დააჩაგრინო, ქალიშვილს არ
დაუშალო, რაც სედაკა (მოწყალეობა) გასცეს, პირიქით ხელი შეუწყე,
შენ კი იცოდე, როგორც სედაკაზე ხელ აიღებ, ემეთ (ქეშმარიტად)
სიღარიბე გეწვევა, განადგურდები ყველანაირად, გახსოვდეს ჩემი
სიტყვები, გიმეორებ ქალიშვილი ჩვენი ბედნიერია, არავის შერჩება
მისი დაჩაგვრა, ხენწიფის შვილის ზიულია (იღბალი)—დედოფალი
გახდება.

მამაკვდავმა დედამ ქალიშვილ დაუძახა, უთხრა:

— შვილო არ იმწუხრო, გაჩენილი უნდა მოკვდეს, მეც მამი-
ვიდა გადაცვალების დრო, აი ე ცხვირსახოცი შენია, ელიაუანაბ
ზახორღეტობმა (ილია წინასწარმეტყველმა) დაგიტოვა, შენ მამაშენს
არ შეეკითხო, ყოველ პარასკევ დილით ე ცხვირსახოცი გაშალე,
აიღებ ას მანათ ფულ, ასივე ქვრივ-ობლებ და ღარიბებ დაურიგე,
რომ შაბათი დაპატიოსნონ და დააყენონ; ე ცხვირსახოცი მხოლოდ
შენ ხელშია ძალაში, სხვას რომ ჩაუვარდეს აღარ ივარგებს. შვი-
ლობით შვილო, გახსოვდეს რჯული ისრაელის, დედა იგლოვე თერ-

თმეტ თვეს, მერე კი იმხიარულე, სადაც შენ იქნები, ელიაუნაბიცი შუდამ შენტან იქნება, რომ არაფერმა ისუნტლოს შენზე, გიწერია ზიულათ მეფის შვილი, აილე ე ცხვირსახოცი, ე წყვილი ოქროს ქოში ქეთუბაზე (ქორწინებაზე) ჩაიცვი, გიმეორებ გებრალეზოდეს ლარიბები და შენ სიცოცხლეში არაფერი გაგიჭირდება.

დააბრუნა შვილი დედამ სამჯერ წაღმა, გადაკოცნა და მიიცივალა. მიცვალეზული დააპატიოსნეს, არ დაუკლიათ, რაც კი ისრაელის წესს ეკუთნის, თერთმეტი თვის განმავლობაში ყოველივე შეუსრულეს. თერთმეტ თვეზე მამა-შვილმა ნააბელარი გამოიცივალეს, ახლები ჩაიცივეს და შეუდგენ ჩვეულებრივ ცხოვრებას.

რაც დედამ დაუბარა, ქალიშვილი ყველაფერ ასრულებდა.

რაც ცოლმა დაუბარა, ქმარიც ყველას უკლებლივ ასრულებდა. ლუოდენ და ფუოდენ, წყაროს წყალივით წინ მიდიოდენ. ნათესავებ არ მოწონდათ მისი სიქვრივე, შეუჩდენ და ათხოვინეს ქვრივი ქალი, რომენსაც ქალიშვილი მოყვა.

ერთხან ტკბილად ცხოვრობდენ, მაგრამ როდესაც დედინაცვალმა დაინახა, რომ მის ქალიშვილ გერი ჯობნის, ათვალწუნა გერი, დაუწყო ყოველ ნაბიჯზე კიხკლაობა, ქმარ ენებ უტანდა, რომა შენი ქალიშვილი ყოველ პარასკევ დღეს ლარიბებ თელ შენ ქონებას ურიგებსო.

ნელ-ნელა მამასაც შეაძულა შვილი; მართლაც როგორც დედამ უანდერძა, ყოველ პარასკევ დილით ქალიშვილი გაშლიდა ცხვირსახოც, აიღებდა ას მანათ ფულ, ვინც ლარიბი და ქვრივ-ობოლი ეგულეზოდა ყველას ჩამოურიგებდა, მამამ უსაყვედურა ქალიშვილ, არ გეცა მოწყალება, მაგრამ ქალიშვილმა არ მოიშალა. მამამ ცემა შვილი, მაინც არ მოიშალა, როდესაც ნამეტანი გაპრაზდა დედინაცვალი, ქმარ უთხრა: „ან მაგ მამაშორე, ან მე წავალ შენი ოჯახიდან“-ო. მამას შვილმა მოაგონა დედის ანდერძი, რომ სანამ ლარიბებ შეიწყალებდა, დოვლათიც ექნებოდა, მაგრამ ცოლმა მოახდინა ქმარზე გავლენა, აღარაფერ არ აძლევდა მოწყალებას ქვრივობლებ, პირიქით ქალიშვილსაც უშლიდა.

მამამ და დედინაცვალმა შეუკრეს ხელფეხი საბრალო ქალიშვილ და საწნახელში ჩასვეს, თავი დახურეს, სამი დღე და ღამე არც არაფერი ასვეს-აჭამეს, არც მიხედეს, მოკვდესო.

სამი დღის შემდეგ ცოლმა უთხრა ქმარ: „წადი კაცო, ი სულ-აყროლებულის შვილი ჩაკვდებოდა საწნახელში, ამოათრიე და დამარხე, სანამღი სული აუვიდოდეს, თვარემა საწნახელი გაგვიფუჭდება, აღარ ივარგებს ღვინისთვინ“. მივიდა მამა, ახადა საწნახელ თავი, რა ნახა, ქალიშვილ შეხინა (შუქი) ადგია, რაც კარქი იყო, უკეთესი

გამხთარა, რძით ნაბან დამსგავსებია, ვარდის ფერათ ყვავის. გაიქცა და ცოლ აცნობა, ცოლმა უთხრა: „ახლავე ტყეში გადააშენე, მაგრე ხელფეხ შეკრული, თვარემა ჩემი ქალიშვილი თავ მოიკლამს, ის თუ კიდე აქანა დაინახა“. მიუბრუნდა მამა ისევ საწნახელ, ამოიყვანა ხელფეხშეკრული ქალიშვილი, შემოიგდო ზურგზე და ტყეში წაიყვანა. შუა ტყეში ულაგო ალაგას დასვა, ნადირი შექამსო და მიატევა.

მამას რომ ზურგით ქალიშვილი ტყისკენ მიყავდა, ქალიშვილგზაზე ცალი ქოში გეხადა და დაკარქა, რომელიც შემთხვევით ნადირობიდან დაბრუნებულმა ხენწიფის შვილმა ნახა და უბეში ჩაიდვა.

ხელფეხშეკრული ქალი ტყეში უპატრონოდ გდია, როგორც კი მამა მისი ტყეს გაშორდა, მას გამეეცხადა ელიაუანაბი, შეიუხსნა ხელ-ფეხი, აიყვანა მალლა ხეზე და დასვა, თან ორი ანგელოზი მალახრეფიელი და მალახ-გაბრიელი დაუყენა, რომ მასზე არაფერ ესუნტლებინა, მისცა ისევ ცხვირსახოცი, რადგანაც დედის დატევებული სახში დარჩა, აკურთხა და უთხრა: „შვილო, რაც კი მეგესურვოს სასმელ-საჭმელი, ღმერთის გაჩენილი, ამ ცხვირსახოც როგორც გაშლი, შენ წინ გაჩდება“, ქალმა მადლობა მოახსენა; ჯის ქალი მალლა ხეზე, ბრჭყვინამს როგორც მზე და მთვარე, ისე ანათებს არე-მარეს.

მამა რომ სახში დაბრუნდა, ცოლ და ვერ მიახარა: „იმისთანა უსიან ტყეში დავსვი, რომა ახლა მისი ძკალიც აღარ იქნება, მხეცები ისე დაგლეჯამდენ“-ო. გაიარა ჩამოდენიმე ხანმა, მის ოჯახ ღლითი-ღლე აკლდება დოვლათი, აღარაფერ ხეირობს, რასაც საქმეს ხელმოკიდებს, უკუღმა მიუდის.

ხენწიფის შვილმა ერთ ღლეს ჩამოიარა თავისი საბძანებელი და ნახული ქოში ვისაც ფეხზე მეერგებოდა, მოძებნა, თავისი ზაული (ბედი) ის იქნებოდა, ბევრი იარა თავისი მხლებლებით, მაგრამ არავის მეერგო. ბოლოს ამათ სახლსაც მოადგა. დედინაცვალმა იცნო ქოში, შეურბენა თავის ქალიშვილ, ხან ქუსლი ჩამოათალა, ხან ფეხის გული, მაგრამ მაინც არ მეერგო, უკან დაუბრუნა ხენწიფის შვილ, მაგრამ მაინც ვერ ისვენებდა, ვაი თუ ისულაყეფებულის შვილი სადმე ცოცხალია და მონახოსო, დაუწყო ქმარ ჩხუბი: „ჩქარა წადი ტყეში ნახე, ცოცხალი არსად იყოს, თვარემა ვიცი ზიული უწერია, ხენწიფის რძალი უნდა გახდეს, ქოშიც მისია. მონახამენ და დასტურ გახდება ხენწიფის რძალიო“.

გაპოროტებულმა მამამ დაუწყო ქალიშვილ ძებნა, მივიდა შუა ტყეში, დაინახა. რაძალა აშუქებს მალლა ხიდან, აცოცდა ხეზე, შორიახლო შეეკითხა:

— ვინა ხარ, რა სულიერი ხარ, ან ამ უსიან ტყეში რაზე ხარო?

— ვერ მიცანი, მამაჩემო, შენი შვილი ვარ, აქ ძალიან კარ-
ჯად ვარ.

გაუკვირდა მამას, თან გაბრაზდა, რავე კარქად არიო, ჩამო-
იყვანა, დაჭრა ხელფეხი, დათხარა ორივე თვალეები, მოიგდო ისევე
ხურგზე და მახლობელ ჭაში ჩააგდო.

სახში რო დაბრუნდა, ცოლ უამბო რაც მოხდა, როგორც
მიუსწრო თვარემა, ხენწიფის შვილი მონახამდა და წაიყვანდა.

ხენწიფის შვილი კი არ ისვენებს, ეძებს ქოშის პატრონ, დილა
რო გათენდება, წავა საძებნელათ, კარქათ რო დაღამდება, ხელცა-
რიელი ბრუნდება სახში, ვერ იპოვნა საცოლე.

ბოლოს ტყეში დაიწყო ძებნა, ჭას რომ მიუახლოვდა, მოახლეს
უბანა წყალი ემეღო, ვერცხლის სურა მიაწოდა, თითონ კი იქვე
ქვაზე ჩაისვენა. მოახლე რომ ჭას მიუახლოვდა წყალის ამოსაღებათ,
იძისთანა შუქი ამოდიოდა ჭიდან, რომა ჭკუაზე შეიშალა ღარმე. შე-
შინებული უკანვე გაბრუნდა, სხვებ მიუთითა ჩაიხედეთო. ჩაიხედეს
ჭაში, ნახეს მზესავით აშუქებს ქალის თავი, შეეკითხენ:

— ვინ ხარ, რა სულიერი ხან, ამ ჭაში რატომ ხარ, მავნებელი
რამე ხომ არა ხარ?

— ნუ გეშინიათ, მე ვარ ადამიანის შვილი, როგორც თქვენე
იმისთანაი, აქ მტერმა ჩამაგდო, თვალეები დამთხარა და ხელფეხი და-
ჭრა. ნუ გეშინიათ ჩემი, მე მავნებელი არა ვარ, აქ წყალი სუფთაა
და მიირთვით.

მსახურებმა რომ საუბარი გამართეს, ხენწიფის შვილი თითო-
ნაც ზეზე წამოდგა, ჭაში ჩაიხედა, დაინახა მზის მსგავსი სილამაზის
ქალი, უბანათ ემეიყვანავე. ამოიყვანეს ჭიდან, მისი სილამაზე მზეს
აბნელებს, საცოდავი სანახავია უხელფეხო, თვალეებ დათხრილი ქალი.
ამ დროს იქვე გაჩნდა ელიაუანაბი კაცის სახით, მივიდა დაუწყო
ლაპარაკი, მალახ რეფიელ-გაბრიელ უბანა, ქალისთინ ცხვირსახოცი
მეესვათ; მოუსვენს ცხვირსახოცი, ხელების ადგილზე ხელები იქვე
გემეება, მოუსვენს ფეხების ადგილზე, ფეხები გემეება, ამოუსვენს თვა-
ლებში, თვალეები ემეხილა, წამოდგა ქალი ალვის ხის მსგავსი, შეხედა
ხენწიფის შვილმა, თვალი ველარ გაუსწორა მის ბრწყინვალეებას,
აილო ჭოში, ჩააცვა ფეხზე, მისია, მეერგო. გახარებულმა და გაკვირე-
ბულმა უთხრა:

— „ქალო, შენ ყოფილხარ ჩემი ზიული და მე კი ჩემ საბძანე-
ბელში ოჯახიც არ გამიშვია, ამ ქოშის პატრონ მე თითონ ისე და-
ვეძებ, შენ კი ტყეში ყოფილხარ“. ელიაუანაბი მიჩერებია ორივეს.
ხედამს ერთმანეთის შესაფერი არიან. მიუახლოვდა იმათ და უთხრა!
„თქვენე ერთმანეთის ზიული ხართ, მალლიდან ღმერთმა გადაწყვიტა,

მე. დამავალა თქვენი დაქეთუბება, აი ქეთუბაც“. ამოიღო უბიდან დაწერილი ვახოვილი ქეთუბა. მოწმეებათ მალახ რეფიელ-გაბრიელო დაუყენა, უკურთხა ქეთუბა, დალოცა ორივე და დაუბარა:

— წადით შვილო იცხოვრეთ ბედნიერათ, თქვენ სიცოცხლეში, არც გაჭივრება გენახოსე, არც სიკვდილი და არც თუ რაიმე ზარალი, გებრალეობდესე მუდამ ქვრივი და ობოლი, წლის თავზე ვაჟი შეგეძინებავე მე თითონ მოვალ და ვიქნები მოელი (მომნათლავი).

წაიყვანა ხენწიფის შვილმა უმშვენიერესი და უბედნიერესი ქალი, მიიყვანა სახში, მამა მისსაც მეტათ მეეწონა და გვენახარდა. გადაიხადეს დიდი ქორწილი, ერთი თვე დღე და ღამე განუწყვეტილვ იღხინეს, ბევრი სიღინდრე და მოწყალება გაიღეს ხელვიწრო ხალხზე, კმაყოფილნი ხალხი ლოცამდავე ახალ ნეჟე-დედოფალ და ისინიც შეუდგენ ჩვეულებრივ ცხოვრებას.

ყოველ პარასკევ დილით ქალი გაშლის ცხვირსახოც, აიღებს ას მანათ და მოჩვეულ ღარიბსა და ქვრივ-ობლებ ურიგებს.

გაიარა ერთმა წელიწადმა და შეეძინავე ვაჟი, ისეთი მშვენიერი, როგორც მშობლები არიან, ვაჟი დედის მსგავსია. დადგა მილის დღე (ნათლობა). ხენწიფემ მოიწვია ყველა დიდი და დიდებული, თავის ქვეყნის საუკეთესო ერთგული კარისკაცები, ღებულობენ სტუმრებ, ულოცამენ, მხიარულობენ, გაშლილია სუფრა დიდებული, რაც კი იმ ქვეყანაში საუკეთესო სასმელ-საჭმელი და ტკბილეული მოიპოვება, ყველაფერი ხენწიფის სუფრაზეა მიტანილი. დიდი დარბაზი გაიმსო ხალხით ცალკე ქალებისთვის არი სუფრა გაშლილი, გულუხვი მასპინძელი მხიარული ხვდება სტუმრებ.

მოვიდენ საუკეთესო და ცნობილი მოელები (მომნათლავები), მაგრამ მეფის შვილი არც ერთ არ ეუნება ბობშ მილა გაუკეთოს, ყველას კი გონია აი აგერ მამცემს წინადადებასაო.

ბოლოს შვილმა მიიხმო მამა და უთხრა:

— ბატონო ხენწიფე! სანდაკობა შენია (ნათლობა), მოელო კი სადაც არის გაიხლებათ. ბეხაბოდ (ინებეთ) შეუდევით მილის წესებ.

— სად არი შვილო მოელი; მე ვერ ვხედამ უცხო კაც, აქ ყველა ცნობილი და გამოცდილი არიან, ბარელმა იმათმა მიიღონ მილა-მისვა (ნათლობა).

— ბოდიში ბატონო მამა, მაპატივე, რომ სიტყვას გიბრუნებ, მოვა ახლავე მოელი, ნუ შემეკითხები მის ვინაობას.

ხენწიფემ აღარაფერი კითხა შვილ, გვენხვია სისიტში (სპეც-მოსახვევი ლოცვის დროს), დაიწყეს ეიშალომი (ნათლობის გალობა) გაიღო კარი და სისიტში გახვეული თავიდან ფეხებამდისინი ელია-

უანაბი მიუახლოვდა ქისი-ელოაუს (სანათლო მოწყობილობას), ასწია ხელში ბობში და სამჯერ წაღმა შემობარუნა. როგორც ისრაელის წესია, შემოსძახა მშვენიერი ხმით, „ეიშალომი“ და შეუდგა მილას. მონათლა ბობში, თვითონვე კიდულში (ღვინო) აკურთხა, მონათლული დედას ჩააბარა; დატრიალდა წაღმა და გაბრუნდა, მეჩქარებაო. ბობშ ელიაუ დაარქვეს.

სტუმრებ გაუკვირდავე, მოელმა არაფერი დაკბილა ნამილევიო. ხახამ-თალმიდებსაც უკვირდავე, თუ ვინ იყო უცხო მოელი, სახეზე შეხინა. (შუქი) აღდა ვერ იცვნეს, მაგრამ ხენწიფის ოჯახში რას გაბედამდენ. შეუდგენ სეყუდას (პურ-მარილი), ილხინეს—იქეიფეს, ხენწიფემ ყველა ხახამ-თალმიდი საკმაოთ დაასაჩუქრა და კმაყოფილი ლოცვა-კურთხევით გაუდგენ თავიანთ გზას.

იზდება ბობში, ყვეელ დღე უკეთესი და უკეთესი ხთება, ხენწიფის ოჯახში ბობშმა დიდი სიმხიარულე შეიტანა.

ბობშის დედა ჩვეულებრივ განაგრძობს სედაკას (მოწყალებას), მაგრამ გულში დარდი ააქ, მართალია ის მამამ მოიძულა, ტყეშიც დატევა, ხელფეხიც დაჭრა, მაგრამ ეს ხომ ყველიფერი დედინაცვლის ენით მოხთა. ფიქრობს მაინც თავის მამაზე, ნეტაი სადმე მანახა, რომ მისი ამბავი ვიცოდეთ.

მამა მისი კი ისე დაღარიბდა აღარაფერი გააჩდა, ცოლის ჩხუბით თავმობეზრებული კვირვობით დაიკარქებოდა ხოლმე, ტყეში წავიდოდა, ფარჩხებ ბოჭამდა, ყიდდა და თავ იმითი ირჩენდა, მუდამ ტაროდა და იტანჯებოდა მის გამო, რომა ცოლის ენით ქალიშვილი დაღუმბა.

ერთ დღეს ისე შორ გადაიკარქა და წავიდა, რომ გზაც ვეღარ გაიგნო. იარა, იარა და ხენწიფის ახლო მივიდა, იქნება შემობრალონ და ლუკმა მამიშვირონო. იმ დროს მისი ქალიშვილი ვაიშვილით ხელში მალლა აივანზე გადმამდგარიყო, დაინახა მამა მისია, იცნო, გულმა ძგერა დაუწყო, თვალებიდან ცრემლები გადმოუვიდა, გაიქცა, ქმარ დაუძახა და უთხრა:

— ნახე, აი ისი მამა ჩემია, რანაირათ გამოცვლილა, შვილი ვარ, მართალია ცუდი ბევრი მიყო, მაგრამ დედინაცვლიდან იძულებული გახდა, მაინც უნდა შევიბრალოთ. შენი ჭირიმე მსახურებ დააძახებინე ასვან-აჭამონ, კარქი ტან-ფეხი გაატანონ, ბლომად საზოდოც რაც კი წიკოს, ე ასი მანათი ფულიც მისცენ და ნუ გაიგებს, რომ მისი ქალიშვილი მე კარვად ან ცოცხლად ვარ, შერცხვება და დავვალთანდებით. ქმარი ისე მოიქცა, როგორც ცოლშა უთხრა. კაცი სიხარულით გაგიჟდა ღარმე, ესე ჩემ თავზე რა ბედნიერებაა, რომ ასე უხვად გამიმასპინძლდენ და ამოდენითაც დამასაჩუქრესო, დიდი

მადლობა გადაუხადავე, გასწია შინ, მიიტანა ია და ვარდი, ხელი მოიბრუნა, მიეჩვია ხენწიფის სასახლეს და მოუხშირა იქ სიარულ. ყვეელ მისვლაზე უფრო მეტ საჩუქარ აძლევდენ, ისე გაისტუმრებდენ. ერთხელ როდისაც აკიდებული ჯორებით გაატანეს საჩუქარი, მიხვდა, აქ ჩემი ქალიშვილი უნდა იყოს ნამდვილათ, იმას ზიულათ მეფის შვილი ეწერა, მე უღმერთომ ცოლის სიტყვით დავლუმპე, მაგრამ იმას ღმერთი მაინც წყალობდა ისევ გადარჩებოდაო. იფიქრა, იფიქრა, იმწუხარა, ჩაწვა ლოგინში და აღარც ამდგარა, მიიცვალა.

ქალიშვილმა და სიძემ რომ გაიგეს მამის გადაცვალება, რაც ისრაელის წესი იყო კადიში და მაფტირი (სულის ხსენება), ზეთი და სანთელი ყველიფერი შეუსრულეს, ქალიშვილმა თერთმეტი თვე აბელობა (მგლოვიარობა) ამოათია, მერე ისევ გამოიცვალა ტანისამოსი. მამის საფლავზე ხშირად ხახამ-თალმიდებ და მინიან (ათ კაცს) წაიყვანდა, თორას უკითხამდა და არ ივიწყებდა. დედის ანდერძსაც მუდამ ასრულებდა, ისი და მისი ქმარშვილი დაბერდენ ბედნიერათ და მხიარულად.

ნათქვამი: ხავა ხანანაშვილის

6. შ ა რ ი ა ნ ი კ ა ც ი

ერთ ქვეყანაში ცხოვრობდა ერთი ზარმაცი და შარიანი კაცი. იმისთანა ზარმაცი იყო ე კაცი იმისთანაი, რომა არაფერი საქმის გაკეთება არ შეეძლო, თელი დღეობით იჩხუბოდა, შარიანობდა და მეტ არაფერ აკეთებდა, ცოლშვილი შიმშილით ეხოცებოდა.

ვისაც კი შეძლებულ დაინახამდა, ჩხუბ აუტეხამდა, რითი მჯობინარო, რომ ჩემზე უკეთესად ცხოვრობო.

სალოცავში ჯამაათ მისგან თავი ქონდა მობეზრებული, არც ერთი მოყვდი (კაი დღე) არც შაბათი დღე, ისე არ გაივლიდა, რომა იმას სალოცავში ჩხუბი არ ექნა, ვინმეს ამოიღებდა თვალში და შარიანობდა.

ისე შეეზარა ჯამაათ ე შარიან კაცი, რომა სალოცავში სიარულ გაურბოდენ იმის გამო, არ წეგვეჩხუბოსო. ბევრჯელ მოიყარეს თავი, იმჯელეს, დეენმარენ ხოლმე, ფარეებსაც უზოგებდენ, ყოველიმხრივ ხელს უწყობდენ, მაგრამ ისი მაინც თავისაც არ იშლიდა; ხაზანი (მლოცველი) რომ თებაზე (ტრაპეზზე) შედგებოდა, ისი მაშინაც იჩხუბოდა. ჯამაათიდან რჩეულმა კაცებმა სცადეს მოლაპარიკებოდენ, რაიმე ხელობა ეელო და ემუშავნა, მიცეს წინადადება, იუკადრისა, იუარა.

ჯამაათი წადგა ღმერთისა და სეფერთორის (ათი მცნების) წინ, ილოცა, ან სიკვდილით და ან სიცოცხლით შეეშორებინა ღმერთ.

იმათვისინ შარიანი კაცი, ევედრებოდენ ღმერთ მისგან განთავისუფლებას.

ერთ მშვენიერ დღეს, შარიან კაც გემეცხადა კაცის სახით ელიაუანაბი (ილია წინასწარმეტყველი) და უთხრა:

— მე ვაარ მთავარი ექიმი, ისეთი რომა ყოველ ნაირ ავადმყოფობას მოვარჩენ, რაც გინდ მძიმე ავადმყოფი იყოს, მე შემიძლია მისი გაკურნება, მხოლოდ მჭირია დამხმარე კაცი, თუ შეგიძლია შენე გამიწიე თანაშემწეობა, გასამრჯელოს არ დაგაკლებ.

შარიანი კაცი დეეთანხმა; დაიწყეს ავადმყოფების ძებნა, გაიგეს ერთ დიდ კაც ერთადერთი შვილის მეტი არაფერი გააჩნია და ავათ ყავს, ისეთი მძიმე ავათ არი, უკანასკნელ წუთებშია, ვერც ერთმა ექიმმა ის ვერ მოარჩინა, დამწუხრებული მშობლები თავზე დატირიან.

ელიაუანაბიმ წაიყვანა შარიანი კაცი დიდი კაცის კარზე, მოიხმეს დიდი კაცი, ელიაუანაბიმ უთხრა:

— მე ვარ ექიმი, ეს კი ჩემი თანაშემწეა, ჩვენ შეგვიძლია შენი შვილის მოარჩენა, თუ ორას თუმან ოქროზე გაგვირიგდები.

— ოღონ კი ჩემი შვილი მოარჩეს და თელ ჩემს ქონებაზე ხელ ავიღებ, უბასუხა დიდმა კაცმა. მორიგდენ ორას თუმანად, რადგანაც ელიაუანაბიმ მეტი არ ისურვა, შარიანი კაცი კი თვალზე უბრალებს, რაზე მეტი არ ვთხუეთო. ელიაუანაბიმ დაუბარა, მეემზადებინავე თბილი წყალი, ერთ დიდი ქვაბი, ერთი დიდი შტოლი. ავადმყოფობის დასაწვენათ, ცალკე ოთახში დეედგათ და შიგ მისი და მისი თანაშემწის მეტი არავინ მიკარებოდავე.

გამზადდეს ყოველივე საჩქაროთ. შეიყვანეს ცალკე ოთახში ავადმყოფი ელიაუანაბიმ და შარიანმა კაცმა, დააწვინეს შტოლზე მამაკვდავი, ელიაუანაბიმ ჩაიცვა თეთრი, შარიანსაც თეთრი ჩააცვა, ამოიღო დიდი გალესილი დანა და მიადგა ავადმყოფ დასაჭრელათ, ამ დროს შარიანმა კაცმა უთხრა:

— შენ, ეი, მე რამდენი უნდა მამცე ფარეები, იმ ორასი თუმანიდან, რატომ ახლავე არ მეუნები!..

— რა თქმა უნდა ძმაო, ნახევარი შენე, ნახევარიც მეე... შარიანი დეეთანხმა, შეუდგენ ავადმყოფის ექიმობას. ელიაუანაბიმ დიდი მკრელი დანით დაჭრა ავადმყოფ ხელები, ფეხები, თავი, ტანი, თელი სხეული ნაკუწებად აქცია და ქვაბში თბილ წყალში ჩააწყო, შარიანი მიჩერებია, შიშიდგან ცახცახობს, დაჭრილ კაც ნაჭრებათ ქცეულ რალა მოარჩენსო, ფაქრობს, მაგრამა ფარეების დარდი მაინც არ ასვენებს, როდისაც ავადმყოფი მთლიანად დაჭრილი ქვაბშია ჩალაგებული, შარიანმა უთხრა:

— რომ დაქერი, რაღას აპირობ აწი, ვიყვირებ, დაუძახებ ავად-
მყოფის პატრონ, რომ შენ დაგიჭირონ, მე კი უდანაშაულო ვარ.

— ნუ იზამ კაცო მაგისტანა საქმეს, ცოდო ვარ, ნუ იყვირებ.

— არ ვიყვირებ იმ შემთხვევაში, თუ თელად ორას თუმან მე
მამცემ.

— კარქი მოქცემ, ოღონ ნუ იყვირებ, მაგრამ შენ რომ გას-
წავლი ექიმობას, მე არაფერი არ უნდა მივიღო გასამრჯელო?!. რას
მერჩი!..

— რას მასწავლი, კაცის დაჭრა რა დიდი საქმეა, შენზე კარ-
ქათ მე დავჭრი, თუ მაგითი მორჩება.

— სუუ! ხმა არ ამოიღო, არსად არაფერი თქვა, არც არავის
ასწავლო, ასე დაჭრილი, თბილ წყალში ჩალაგებული, რაც გინდა
მძიმე ავადმყოფი იყოს მორჩება, აი მიყურე!..

ამოალაგა ქვაბიდან ელიაუანაბიმ ნაჭრები, დააწყო შტოლზე,
რიგზევე ყველა ნაწილები მიაწყო, გადაათარა, ზეიდან სუფთა ზე-
წარი, მიუსვ-მოუსვა ხელი და ავადმყოფი შტოლიდან საღათ წამოდ-
გა, თავისი ფეხით გავიდა მეორე ოთახში სრულიად ჯანსაღი და
მხიარული.

დიდი კაცის ოჯახი სიმხიარულიდან თითქმის კკუაზე შეიშალა,
რომა მამაკვდავი ამდენი ხნის მძიმე ავადმყოფი, ასე უცბად სასწა-
ულით მორჩა და თავისი ფეხით დადის.

მისცეს ორასი თუმანი ფარეები, მრავალი საჩუქარი და დიდი
მადლობით გაისტუმრეს.

შარიანმა სულ თითონ მიითვისა ყველაფერი, მე რომ არ გყო-
ფილიყავი, შენ რას გააკეთებდიო, ეჩხუბა ელიაუანაბის, იმანაც გაა-
ტანა, უთხრა, ღმერთმა მოგახმაროსო და დაუბარა:

— რადგანაც ისწავლე ექიმობა, როდესაც ჩავარდეს ამნაირი
ავადმყოფი, მე მაცნობე, ერთად ვიმუშავოთ და ფარეებიც აწი გავი-
ყოთ ხოლმე.

— ძალიან კარქი, აუცილებლათ შევატყობინებ, ერთად ვიმუ-
შაოთ. წავიდა ელიაუანაბი, შარიანი კაცი თელად გადარია ფარეებმა
და მამავლის იმედმა, იფიქრა, არ ადგა მისი გვერდები, მე იმას აღარ
ვაცნობო და არც ფარა გაუნაწილო, მე თითონ გავაკეთებ, გავდინდრ-
დები, მამხედა ღმერთმა, ნამდვილად ჩემი საქმეა, დაქერი, ჩაალაგე
ქვაბის თბილ წყალში, ამოიღე შტოლზე, გადაათარე ზედე ზეწარი,
გადაუსვი ხელი და მორჩა მამაკვდავი, რასთვინ მჭირია ვინმე, ხწო-
რეთ ჩემი საქმეაო.

მოისვენა ჯამაათმა, აღარ იჩხუბოდა შარიანი კაცი სალოცავში,
სახარჯო ბლომათ ქონდა, არც ეძებდა ჯერჯერობით ავადმყოფ, ხარ-

ჯამდა ოხრათ ფარას, ჩეწყო ხელები ჯიბებში და არხინად დასეირნობდა, დინდრულად ჩაცმულ-დახურული.

როდისაც სახარჯო გემეელია, ისევ დაიწყო შარიანობა და ჩხუბი. ამასობაში გავარდა ქალაქში ხმა, რომა ხენწიფეს მემკვიდრე ავით გახდომია, ჭვეყანა მოუვლიათ და ვერ მოარჩინესო.

შარიანი წავიდა ხენწიფის სასახლეში, იხმო თვით ხენწიფე და უთხრა: მე შემიძლია თქვენი შვილის მორჩენა, მხოლოდ ცალკე ოთახში გამიმზადეთ შტოლი, დიდი ქვაბი და თბილი წყალი, დამტევეთ მარტო ერთი საათის განმავლობაში, თქვენი შვილი თავის ფეხით გამოვა ოთახიდან. ხელმწიფეს სიხარულიდან თავბრუს დევსხა, ბძანა სასწრაფოთ გემზადებინავე ყველაფერი, შარიანი კაცი მიიწვია მანამდი, შეპირდა ნახევარ სახენწიფოს, თუ რომ მართლაც მის შვილ ნახამდა ფეხზე გავლილ და საუკუნო დიდებას მის ოჯახს.

მოახსენეს ხენწიფეს, მზად გახლავთ ყველაფერიო. ხენწიფემ გაიყვანა მამაკვდავი შვილი, თავის ხელით შტოლზე დააწვინა: უგრძნობლად მყოფი, შარიანმა უთხრა დამტევეთ მარტოვო.

ჩაიკეტა ოთახში შიგნიდან, ამოიღო ჯიბიდან მჭრელი დანა, დაჭრა ნაკუწებად ავადმყოფი, ჩაალაგა ქვაბში, გააჩერა ერთ ხანს, მერე ამოალაგა ისევ, შტოლზე გააწყო რიგ-რიგობით სახსრები, ზეიდან ზეწარი გადაათარა, გადაუსვა ხელი, ნახა არ ინძრევა ავადმყოფი, გაჩერდა, უყურა ერთი ხანი, კიდევ გადაუსვა ხელი, არც ახლა გაინძრა, ეგონა ხწორეთ ვერ დავალაგე სახსრებო, ნახა ყველა ნაწილი თავის ადგილზეა, ისევ დახურა ზეწარი, კიდევ გადაუსვა ხელი, მაინც არ ინძრევა, შეწუხდა, იცდის, გავიდა ნახევარი საათი, ერთი საათი, ორი, სამი საათი, არ ინძრევა ავადმყოფი, გარედან ჩოჩქოლი ისმის, რა დეემართა ამდენ ხანს? შექვირდა ერთ საათში მოვარჩენო; აღარ იცის რა ქნას, სადაცაა შემოანტვრევენ კარებ, ნახამენ დაჭრილ ავადმყოფ და ამას ხეირ არ დააყრიან. აიტანა შიშმა, სულ ცახცახობს, კბილ კბილზე სცემს სიმწარიდგან, ხელებ კბილებით იკბენს, ეს რა მამივიდაო, გარედან ხმაურობამ იმატა, შეიქვინა ყვირილი, ამდენი ხანი რა ქენიო, უკაკუნებენ, ხედამს, ავადმყოფი არც შეერთდა და არც ინძრევა, იფიქრა დავილუმპე და ეს არიო, ჩემი ხელით მაინც მოვიკლამ ჩემ თავსაო, მიიტანა დანა ყელში, უნდა გამომსვას, ხწორეთ ამ დროს გემეეცხადა ისევ ელიათუნაბი, ხელი დაუკავა, თვალებში მიაჩერდა, და შეეკითხა:

— მიცანი?

— გიცანი...

აკანკალებული ხმით უპასუხა შარიანმა კაცმა, მეცხვია მუხლებზე და შეტირა:

— შენი ღვთის გულისთვინ, მიშველე რამე, დავიღუმბე კაცი, ხენწიფის რისხვას მაინც ვერ გადაურჩები, მითხარი თუ გაცოცხლდება, თვარემა ჩემი ხელით აქავისე ყელი უნდა გამოვიჭრა.

— თუ კი შენ ექიმობა იცოდი, შენევე გააცოცხლე, თუ არა არც ექიმობა იცი, არც მე მაცნობე, არც წინანდელი ფარა გამიზიარე, სულ შენ წაიღე შარიანობით, აწი რალას ფიქრობ?! გიშველის რამე!..

— შენ მიშველე, შენი ჭირიმე, თუ არა და აქავე ყელ გამოვიჭრი, ვიღუმბები...

ეხვევა მუხლებზე და ემუდარება, კარზე კი ხმაურობა არი, აღელვებული ხენწიფე და მისი კარისკაცები გულის ფანცქალით ელოდებიან ავადმყოფის გაკურნებას.

ელიაუნაბი შეეყურებს შარიან კააც, გუნებაში ეცინება, იმას რომ დაღრეჯილ ხედამს და ეკითხება:

— კიდე იშარიანებ აწი?..

— არა ბატონო, არა დამიჯერე თორა თუ მწამს, არა...

— კიდე იზარმაცებ?.. თქვიი სიმართლე ისრეელო!..

— ვაიმე, არა ემეთ (ჭეშმარიტად), არ ვიზარმაცებ იცოდეს ღმერთმა.

— კიდე იდიდგულებ?.. შენ... შე არა წმინდა!..

— არა ბატონო, გეფიცები მოშეს თორას, ოღონ ამ გაჭირვებას გადამარჩინე, ე კაცი გამიცოცხლე და ჩემ სიცოცხლეში რაც ცული ჩაიბიდნია, ყველას დავგმობ.

ხენწიფე რომ ფარეებ მოქცემს, ხომ მამიტან უკლებლათ ჩემ ბინაზე.

— კი შენი ჭირიმე, ოღონ აქიდან შვიდობით გავიდე და რაც კი გამაჩნია, იმასაც შენ მოქცემ.

— აწი ხომ აღარ დაიწყებ ექიმობას, პარობა მამეცი.

— არა, არა, დამიხსნას „აშემით ბარახმა“, რავა ვიფიქრებ.

ელიაუნაბი მივიდა დაჭრილთან, დააწყო რიგზე მისი ნაწილები, ახსენა ღმერთის სახელი, ზედ ზეწარი გადააფარა, გადაუსვა ხელი, გაინძრა ავადმყოფი, წაპოჯდა, ზეწარი მოიშორა.

შარიანი კაცი ხედამს, თვალეზ არ უჯერებს. მიიხედა ელიაუნაბისაკენ, აღარ ჩაამს, გამქრალა,

კარებ ანტვრევენ დაგვიანების გამო შეშინებული ხელმწიფის კაცები.

ავადმყოფი წამოდგა, მივიდა კარებთან და თითონავე გამოალო. მის დანახვაზე შეიქნა სიხარული, მიდიან, ეხვევიან ვინ ავადმყოფსა და ვინ „ექიმს“, ხენწიფე ჭკუიდან შეიშალა ღარმე, აღარ იცის რითი გადაუხადოს შეილის გამკურნებელ.

შარიან კაც კი ცოცხალის ფერი აღარ ადევს, ვერხვის ფოთელივით კანკალობს. ვერ მიმხვდარა, რაშია საქმე, ვინ იყო ი კაცი, ოთახში სიდან შემოვიდა, ან სიდან გავიდა, ვერ წარმოუდგენია, რანაირათ მოხდა მკვდარის გაცოცხლება.

დააჯილდოვეს შარიანი კაცი უხვად, უთვალავი თვალმარგალიტით, თეთრი და საქონელი უბოძეს, გადინდრებული ჯორ-აქლემებით აკიდებული ქონებით გაისტუმრეს თავის სახში.

მეორე დღესავე წავიდა შარიანი კაცი „ექიმის“ მოსაძებნათ, მაგრამა დანიშნულ ადგილას არ ამოჩდა.

მიხვდა შარიანი კაცი, რომ ისი ელიაუანაბმა გამოცადა, რომ ისი ხორციელი ადამიანი არ იყო, თითონ კი დროზე ვერ მიხვდა, მაგრამ სადღა მონახამდა.

შარიანმა კაცმა დაიწყო პატიოსანი, თავდაბალი შრომით ცხოვრება, დაგმო თავისი ცუდი წასული და წყაროს წყალივით წინ წავიდა.

ნათქვამი: ჩანკო ელუაშვილისა

7. სამი ქალიშვილი

ერთ კაც ყავდა სამი ქალიშვილი. სამივე უკუღმართები იყვენ. მამა მეტისმეტი პატიოსანი ისრეელი იყო; გული წყდებოდა, ვის დემსგავსენო ჩემი ქალიშვილებიო.

უფროსი ქალიშვილი იყო მეტი ზარმაცი, არასოდეს არაფერ საქმეს არ გააკეთებდა, მეზობლებში დაძუნძულობდა და ჭორიკანობდა. ოჯახი რომ წყალ წველო, ხელ არ გაანძრევდა. მეორე ქალიშვილი იყო ქურდი, მიუხედავათ იმისა, რომა მამა შეძლებული კაცი იყო, შვილებ არაფერ აკლებდა, მაინც რამე უნდა მოეპარნა, ვის ოჯახშიაც შევიდოდა, აუცილებლათ ნაქურდალი უნდა მეეტანა სახში.

მესამე ქალიშვილი იყო ავი ენის, რაც უნდა ვინმეს მეორეზე კარქი ეთქვა რამე, ისი მაინც ავათ მიუტანდა ენას და გადაკიდებდავე ერთი მეორეს.

ბევრი ეცადა მამამ, ხან „ხახამ თალმიდიც“ მიუგზანა ქალიშვილებ, ხან საყოლკეთილი, რომ გამოხწორებულყვენ, მაგრამა არ იქნა და არ გამოხწორდენ, პირიქით, უარესი გახდენ.

შეწუხებულ მამას გადაწყვეტილი ქონდა, არც ერთი იმათგანი არ გეეთხუებინა, მაგრამა კუთხ-მეზობლებ ეცოდებოდავე პატიოსანი მამა და მიუგზანეს შუაკაცი გეეთხუებინა უფროსი ქალიშვილი.

ბევრი იუარა მამამ, უფრო შემარცხვენს, თავი მემეჭრება, თუ დღეს ათმა იცის ჩემი უბედურობა, აწი ასი გაიგებსო, მაგრამა შუა-კაცი არ მემეშა და გაათხუებინა ქალიშვილი.

წაიყვანეს დედოფალი ნეფის სახში, დიდი ქორწილი და სიმ-ხიარულეა, დედოფალმა სტუმრები არაფრათ ჩააგდო, მეძინებო, წავიდა თავის ოთახში და დაიძინა.

გათენდა დილა, სტუმრები ისევ ქეიფობენ, მოვიდა შუადღე, დედოფალ ისევ ძინამს, არც დგება ლოგინიდან, ნაშუადღევზე წამოდგა ზღაზვნით და საყვედურით, არ დამაძინეს სტუმრებმაო.

მეორე და მესამე დღესაც ქეიფობდნ და მხიარულობდნ სტუმრები; მესამე დღეს დედოფალმა ყველას გასაგონებლად ხმამალა უსაყვედურა სტუმრებ, თქვენმა ხმაურობამ აღარ დამაძინაო.

დედამთილი ხედამდა ყველა ამეებ, მაგრამა ელოდა, მოვა დროო და თავასით გამოხწორდებო, რძალი უფრო ზარბაცობდა.

გაიარა რამდენიმე ხანმა, ვინც იმათ ოჯახში სტუმრათ მოვი-დოდა, დედამთილი თავის ხელით დამზადებულ სადილ რძლის ვაკე-თებულათ ასაღებდა, თავის შეკერილსაც რძალის შეკერილათ, აქებ-და, კარჭი რძალი მყავს ოჯახშიო; როდისაც შვილი უსაყვედურებ-და ამ ზარმაც რას გადამკიდეო, დედა შეუტევდა, ჯერ ახალი პა-ტარძალია, მერე და მერე შეისწავლისო.

რძალი ხედამდა, რომ იმას აქებდნ, არაფერ აკეთებდა, მაგრამა ბოლოს შერცხვა, ამოუდგა დედამთილ გვერდში და იმასავით ერთგული შეიქნა ოჯახის, მიატევა სიზარმაცე, თავი გაანება ქორიკანობას და გარეთ წაწალსაც. გახდა საუკეთესო დიასახლისი და დედა.

ქალიშვილების მამას ისევ ისე მიაკითხა შუაკაცმა და ახლა მეორე ქალიშვილიც გაათხუებინა. მამას ეშინოდა, ქურდობას ვერ მიატე-ვებსო, თავი მემეჭრება, გავილანძლებიო, მაგრამ შუაკაცი არ მემე-შა, ქალსა გათხუება უნდა, ქმარი ეყოლება—ყოველივე სიგლახესაც მიატევებსო. წაიყვანეს ქურდი ქალიშვილი ქმრის ბინაზე, კარჭი ქორწილიც გადაიხადეს.

დედოფალი რომ ხედამს სტუმრებ ძვირფასი ოქროვერცხლი გაუკეთებიავე, პირიდან დუქებ ყრიის სიმწარიდგან. უნდა ვინმეს რამე მოპაროს, მიჩერებია ნიქვებ, ხელები აუთამაშდა, მაგრამა დე-დოფალი იყო და რალას გაბედამდა, შერცხვა.

მეორე და მესამე დღესაც კიდე ეწვიენ სტუმრები, ისევ მოუნ-და პატარძალ მოპარვა, თვალებიდგან ცეცხლებ აფრქვევდა, ისე სურვი-ლი მეერია ქურდობის, მაგრამა გაიფიქრა, თუ ჩემი მამის ოჯახში ვქურდობდი, და ნაქურდალი მიმქონდა, მამა სულ მიჯავრდებოდა. ნუ ქურდობ თვარემა გაუბედურდებიო, ახლა კი რომ მოვიპარო,

ზომ ქმარი და დედამთილი მიმიხვდებიან და სახლიდან გამაგდებენო.

ამოიჭრა გულში აღარ ექურდნა და კიდევაც შეასრულა. შეიქნა დიდებული ქალი და კარქი დედა.

მესამე ქალიშვილი, რომენიც ავი ენის იყო, მამას ეჩხუბებოდა, ვათხუება მეც კი მინდაო. მამა უარობდა, შენი ენით შენც დაიღუპები და მეც დამღუპამო, მაგრამ ისე შეუჩინა შუაკაცები მესამე ქალიშვილმა, რომა ისიც გაათხუა.

ვათხუების შემდეგაც არ დაანება თავი ავი ენის ტრიალ მესამე ქალიშვილმა, არაფერმა იმაზე არ იმოქმედა არც ხვეწნა-მუდარამ და არც მუქარამ, მაინც ავ ენას ატრიალებდა, ვინმეს ერთმანეთზე გადაკიდებდა და იმითი ტკებოდა, რომ სხვები იჩხუბებდენ.

ერთ დღეს მამამ მიაკითხა სამივე ქალიშვილებს. ნახა უფროსი ზარმაცი გამონჭორებულა, საამაყო ქალი გამხდარა, გაიხარა მამამ, ქალიშვილი გულში ჩაიკრა, მადლობა უთხრა კარქ შვილს.

ნახა მეორე ქალიშვილი დიდებულათ ცხოვრობს, ქმარშვილში მოწყობილა, ოჯახი რიგზე აქ, ქურდობა სამუდამოთ მიუტყევიბია. შისი სახსენებელიც აღარ უნდა რომ გაიგონოს, მამას პატიებას თხოვს, რაც წასულში შეაწუხა, აპატიოს.

გახარებული მამა ეხოვა ხან შვილს, ხან სიძეს და შვილიშვილებს, ღმერთ მადლობას უძღვნის, რომ ამ დღეს მეესწრო და აღტაცებული მესამე ქალიშვილთან წავიდა.

მესამე ქალიშვილმა დაინახა თუ არა თავისი მამა, საყვედურით აამსო:

— შვილათ არ მიგაჩნივარ, არ მკითხულობ, თუ რავე ვცხოვრობ, ან რა მდგომარეობაში ვიმყოფები; ერთხელაც არ მამიკითხე, ყველა მე მჩაგრამს, ქმარ დედამიწასთან ვყავარ გახჭორებული, სულ მეჩხუბება, მამამთილი კი, როგორც შვილ გაიგულებს სადმე, ემედევნება და ურცხვად თავ მთხოვს, ასე შავ დღეში გეგულები და შენე კი რა ისრეელის შვილი მამა ხარ, არც კი მეძებ.

ხმა გაკმენდილი ისმენდა მამა შვილის სიტყვებს, გაკვირებული თვალმბ ატრიალებდა, აღარ იცოდა რა ეთქვა, ან რავე მოქცეულიყო, დაიჯერა შვილის ნათქვამი, გადაწყვიტა იმისი მამამთილის მოკვლა.

დაიმალა ქალიშვილის დანხარებით და როგორც კი დაინახა სახში შემოსული მამამთილი, იქავისე თავი მოჭრა დაუზოგავათ საბრალო კააც, არც კი იკითხა არაფერი. მოვიდა სიძე, დაუხვთა თავმოჭრილი მამა, დაუწყო სიმავერ საყვედური, რაზე მოკალი მამაჩემიო.

სიმაგრემა თავისი თქვა, სიძემ კიდევ თავისი, ამასობაში სიძე ეცა სიმაგრე და ხანჯლით გული გაუპო, ამ ამბის შემხედვარე ქალი-შვილმა მორთო კვილი, ზივარდა ქმარ, რავა თუ მამა მამიკალიო და ქმარი მოკლა, მერე ჩაჯდა სამი მკვდარის შუა და სახეს იგლეჯაძდა.

ასე მოხდა ცუდი საქმე ავი ენისაგან, სამი კაცი ემსხვერპლა ქალის ავ ენას, რომელმაც დაღუმბა თელი ოჯახი და გზა შარაზე დაყარა უპატრონოთ.

ბევრი ინანა ბოლოს, მაგრამა გვიანი იყო.

ნათქვამი: ფენო დავითაშვილისა

8. ღარიბი კაცის ამბავი

იყო ერთი მეტის მეტი ღარიბი ისრეელი, მაგრამ მეტის მეტი მორწმუნე, არც ერთ დღეს სამჯელ ლოცვას არ დააკლდებოდა და რასაც კი ხახამი სალოცავში გამოაცხადებდა, ყველაფერ გულდასმით მოისმენდა და ოჯახში ცოლშვილ გადასცემდა.

ერთ შაბათ დღეს ხახამმა იღარუმა: „ისრეელის შვილებო, რასაც კი გასცემთ ღმერთის სახელზე და ღარიბსა და გაჭირებულ შეიბრალებთ, ემეთ (ჭეშმარიტად) ღმერთი ერთი ათად გადაგიხთისე, არ დეგეკარგებათ, ყველას აიღებთო“.

ღარიბმა კაცმა ე ამბავი ცოლშვილ უამბო:

— დღესე რაბიმ ლოცვაზე დარუში თქვაა, „ვინც რომ ღმერთ რამეს მიავალებსო, ღარიბ აჩუქებსო, აუცილებლათ არ დეეკარქებო და ღმერთი ერთი ათათ გადაუხთისო.

— მერე, ჩვენც მივავალოთ ღმერთ, თუ კი ერთი ათათ ავიღებთ, უთხრა ცოლმა ღარიბ კაც.

— თურმე, ღმერთ რომ ასი მანათი მიავალო, აუცილებლათ ას თუმან მოქცემს; მოდი მართლაც ვიწონოთ ასი მანათი და მივავალოთ, უკეთესი რა უნდა მოვიგოთ?..

ცოლქმარმა, რაც კი რამე ოჯახში გააჩდავე, ყველაფერი მიყიდ-მოყიდეს, არ დარჩენილა იმათ ბარაზე არც ჭურჭელი, არც ლოგინი, არც ჩასაცმელი, ერთი სიტყვით ყოველივე გაყიდეს, ასი თუმანი შეაგროვეს და სულ ღარიბეშზე დაარიგეს. თავის აზრით—ღმერთ მიავალეს.

გათენდა მეორე დილა, აღარაფერი აქე საჭმელი, ღარიბი კაცი სამუშაოთაც აღარ წავიდა, ღმერთი ვალ დამიბრუნებსო. გაიარა ორმა დღემ, სამმა, ერთმა კვირემ, ღმერთი ფულ არ უბრუნებსე, ცოლშვილი შიმშილით ეხოცება. ადგა და მანამდისინი ჩამოისესხა

კუთხმეზობლებში, მაგრამ რომ ველარავის დაუბრუნავე მეორეთ აღარ ასესხეს.

გამწარდა კაცი, ბობშები შიმშილიდგან სულ ლევენ. წავიდა ღარიბი კაცი სალოცავში, შევიდა ეხალის (სეფერ-თორების შესანახი განჯინა) წინ, გაალო კარი, მივიდა სეფერ-თორასთან და ებუტბუტება:

— ღმერთო გამჩენო, ვიცი შენთან არ დემეკარქება ფული, მაგრამა ცოლშვილი ძალიან შემიწუხდა შიმშილით, გთხოვ დიდი მორიდებით, დამიბრუნე ჩემი ასი თუმანი.

ბევრი იბუტბუტა, მაგრამ მაინც არაფერი გაუვიდა, ღმერთმა ასი თუმანი არ დაუბრუნა.

ერთი კვირის განმავლობაში ყვეელდღე იარა სალოცავში, დიდი მორიდებით თხოვდა ღმერთ დეებრუნებინა მისთვის ასი თუმანი, მაგრამა, ვერაფერი მიიღო.

ბოლოს გადაწყვიტა, რაც იქნება-იქნება, რადგანაც ღმერთმაც მამატყუილა და ას თუმან აღარ მიბრუნებსო, უსაყვედურებო. ერთხელ კიდე მივიდა სეფერ-თორასთან და ხმამაღლა უთხრა.

— შე დალოცვილო ღმერთო, შენთან ვიცი რომ არაფერი დემეკარქება, ერთი ათად ავიღებ ჩემ მოვალეებულ შენთან, ას მანათში რომ ას თუმან ავიღებ ისიც ვიცი, მაგრამა ჩემ მდგომარეობაში შედი, ცოლშვილი ამამიწყდება შიმშილიდგან, ალბათ დაგავიწყდა თვარემა, აქამდიც დამიბრუნებდი.

წამოვიდა სახში დანიმედებული, რომ ღმერთი ახლა მაინც დაუბრუნებს ას თუმან, მაგრამ გაუცრუვდა იმედი.

უკანასკნელათ გადაწყვიტა თავის ჩამოღრჩობა, რადგანაც მის ლოდინ ბოლო აღარ მეელო, ვალებით გაიმსო, სახში აღარაფერი გააჩდა, გარეთ არავინ აღარაფერ ენდობოდა.

მონახა დიდი და ფსხვილი სარეცხის ბაწარი, წაიღო ჩუმათ სახლიდგან და გასწია ტყეში. ეძებს მოხერხებულ ხეს, რომა ზედ ბაწარი ჩამუბას. აი ნახა ერთი დაბალი ხე, ზედ ბაწარი გამოაბა, თავი შიგავე შეყო ჩამოსაღრჩობად, მაგრამ რო ნახა ხე დაბალია, არ მეფწონა, იფიქრა, ნადირები ისე შემქამს, რომა დასამარხავად აღარ გამოვლდებო.

ეძებს მოხერხებულ ხეს, ვერ პოულობს, ზოგი მაღალია, ზოგიც ძალიან დაბალია, თავიც ენანება ჩამოსაღრჩობათ, ამასობაში დაღამება იწყო. ნადირიც სოროებიდან გამოვიდა, შეშინდა, ნადირი დამგლიჯამსო, აცოცდა ერთ ძალიან მაღალ ხეზე, ზედ ბაწარით დეება, რომ ძირ არ გადმოვარდნილიყო; იქ უნდა გვეთია ღამე, დილით კი ჩამოსაღრჩობი ხის ძებნას უნდა შედგომოდა.

დალამდა, გამოვიდა ქვეყნის ნადირი სხვადასხვა ჯიშის და მოდგმის, დაიწყო ტყეში ნადირმა ხეტიალი; კაც მალლა ხეზე შიშით აზანზარებს, ზედ არ ამოცოცდენ და არ დამაზარალონო, თვალიც ვერ მოხუჭა დასაძინებლათ. შუა ღამე რო გადავიდა, გაიხედა შორიდგან ცხენიანი კაცი მოქრის, ისე მარდათ, რომა ჩიტივით მოფრინამს ცხენი. ცხენიანი კაცი ზედ იმ ხის ქვეშ გადმოხტა, რომენ ხეზეაც ე ღარიბი კაცი არი ასული, ცხენი მეორე ხეზე მიაბა, ნაბადი ძირ გაშალა, ზედ დაჯდა, ამოიღო ხურჯინიდან სამი დიდი ერთნაირი ზომის პური და დაიწყო წინ ნაბადზე, ერთზე იყო გამონატული ქრისტიანების სათაყვანებელი ჯვარი, მეორე პურზე იყო მახმადის სახე, ნახევარმთვარე და მარსკვლავი, მესამეზე კი ისრეელის ღმერთის სახელი იყო გამოყვანილი,

კაცი ზეიდან დაყურებს ამ სურათ, შიშიდან კვერცხის ოდენზე მოიკუტა, არ შემამხედოს და არ მამკლასო.

მგზავრმა ამოიღო დიდი მჭრელი ხმალი, დაადგა ზედ პირველ პურ, რომენზედაც ქრისტეს ჯვარი იყო გამოყვანილი, ასწია ხმალი ხელში და დაუწყო პურ ხმამალლა ყვირილი.

— შენე ქრისტეს ჯვარო, ამდენი წელიწადია ხალხი გეთაყვანება, შენზე ლოცულობს, რის მაქნისი ხარ, რომი ხალხში ძმობა ვერ დაგიმყარებია, შენი მორწმუნე... დაგარტყა ე ხმალი და გაქჩებო, ცრუ და მატყუარი ყოფილხარ, შენე ხატო.

მგზავრმა დაარტყა ხმალი ჯვარ, პური შუაზე გაჭრა, ნახევარი მარჯვნივ გადაისროლა და ნახევარიც მარცხნივ.

ახლა მახმადის სახე რომ ზედ იყო, ნახევარ მთვარე და მარსკვლავი, იმ მეორე პურ დაადგა მგზავრი ამოღებული ხმლით.

— შენ ჰეი მატყუარა მახმადის სარწმუნოება! არც შენ ხარ ქრისტეს ხატზე უკეთესი, შენც ატყუილებ ხალხ, შენი გულისთვინ რამდენი მახმადიანი იჩეხამს წლიდან წლამდინ თაგ, როდის ვაათავებ შენეც ამდენი ხალხის ჩეხვას და სისხლის დაღვრას, როდის უნდა გაიგოს შენმა მორწმუნემ, რომა შენე არაფერ არ წარმოადგენ და ტყუილათ გეთაყვანება ამდენი ხალხი, ოი შე მატყუარა შენე!..

ყვირილითა და მუქარით დაარტყა მგზავრმა მეორე პურსაც მჭრელი ხმალი და მახმადის სათაყვანებელი ნახევარმთვარე და მარსკვლავი შუაზე გაჩეხა, მისი ნახევარიც მარჯვნივ და მარცხნივ გადავარდა.

საწყალი კაცი ზეიდან დაყურებს ყველა ამ ამბავ, გული უძგერის, შიშიდგან კბილებ ერთმანეთზე ურტყამს, ეშინია დაბლიდან მგზავრმა არ აიხედოს ზეით და არ მოკლას ისი.

მგზავრი მესამე პურ მიადგა ხმალოდებული, ~~შევირის:~~
— ეი შენ, ისრეელის ღმერთო, ამდენი ხალხი შენ გეთაყვანება,
ჩამდენი სანთელი იწვის შენთვის, ყველა შენ სახელ ფიცვლომს,
არაფრის შემძლე კი არ ყოფილხარ, ძმობა ვერ დაგიმყარებია ხალ-
ხში, შენი მორწმუნე ხალხი გაუბრბის სხვა ერების დამეგობრებას,
რას აკეთებ, რომ ამდენ ხალხ აწვალე, შე მატყუარა შენე, გაქკრა
შენეც შუაზე და იქით და აქეთ გადაგისროლო, როგორც ქრისტეს
ხატსა და მახმად უქენი, დაიყვირა მგზავრმა დიდი ხმით და ხმალი
აწია რომ მესამე პურიც შუაზე გაჩხოს.

საწყალი კაცი ზეიდან დაყურებს, არ გამიჩხოს ჩემი ღმერ-
თიო, როისაც მგზავრმა ხმალი მალა აწია და ზარნაშოსავით
დაიყვირა, ესეც არი მესამე პურიც უნდა გაჩხოს შუაზე, საწყალმა
კაცმა მისდა უნებლიეთ დაიყვირა ზეიდან.

— არ დაარტყა მაგას, არ მოკლა იწამე ღმერთი, მაგას ჩემი
ვალიც აქ ასი თუმანი.

მგზავრმა რომ უცებ მოულოდნელათ ზეიდან უცხოთ ხმა გაი-
გონა, იფიქრა დემედევნენ ნამდვილათ და მამკლამენო. შიშიდგან
გული გაუსკდა და იქავისე წაიქცა.

გათენებამდი გაჭივრებით გაძლო ხეზე მიბმულმა საწყალმა კაც-
მა, არ იცოდა თუ მგზავრი კვდარი იყო. როდესაც გათენება იწყო
ნადირი ისევე სოროებში მიიმალა, მზემაც ამოანათა, ხედამს ძირ
წაქცეული კაცი აღარ ინძრევა, ჩამოვიდა ხიდან ნელნელა, მივიდა
ნახა, კაცი აღარ სუნთქამს, იქვე მიწა გათხარა, მიცვალეული და-
მარხა, გახსნა ხურჯინი, ნახა შიგა სხვა ნადავლ შორის ერთი ქისა
ფულით სამსე, გაშალა ქისა, დათვალა ნამდვილათ ასი თითო თუმ-
ნიანი ოქროა. აილო და ჯიბეში ჩაიდვა, ნაბადი მოისხა, ხურჯინი
გადაკიდა ცხენ, თითონაც ზედ შემოახტა და მხიარული დაბრუნდა
სახში.

შიმშილიდგან გულწასული ცოლშვილი ძირ ეყარენ. როდისაც
უკან მობრუნდა საწყალი კაცი სამსე ფულით და საქონლით, ცოლ
უთხრა:

— დედაკაცო! ხედამ ამ ბაწარ, აი ე სარეცხის ბაწარი სახლი-
დან მოვიპარე და თავის ჩამოსაღრჩობათ ტყეში წავიღე.

ჩვენი ღმერთი ნაღდიც ყოფილა და ხწორიც, ფული დამიბრუ-
ნა, მაგრამ წვალემა კი ცოდნია, სანამდისინე თავის დაღრჩობა არ გა-
დავწყვიტე, ჩემი ვალი მანამდი არ დამიბრუნა, მაგრამ მაინც მად-
ლობა ღმერთ, რომ მივიღე სრულიათ.

ნათქვამი: მოშე ქორელაშვილისა

ლექსები და კჷპლები

9. თათარო ჩამამეთხოვე
ცუდ ალიან-ჩალიანსა,
თვარემ ისეთ საქმეს გიზამ,
რომ არ ექნას ტარიელსა.

არზრუმამდი ასე მოგსდევ
როგორც ქორი ვარიასა;
ცხენებს დაგატევებინებ
ძუა-ფაფარ ლალიანსა.

ნათქვამი: ხანია ჩახვაშვილისა

10. ოდეს ზღვა დაშრეს, ქვიშა გამოჩდეს,
თევზი მთას ვლიდეს სიარულითა.
ბელი შვილს შობდეს, დათვი უვლიდეს.
მგელი თავს ვლიდეს ჭიანჭურითა;
მაშინ გელირსოს, ჩემო მიჯნურო,
ჩემთან ალერსი და დროს ტარება.

11. მარგალიტი ავადუღე
გადმოვიდა გუბე-წყალი,
შენ კალთასა ქვეშ მოვკვდები
შენი ხელით მესხას წყალი,
იმას მაინც იტყვის ვინმე
—შენთვის მოკვდა ეს საწყალი.

12. ერთი დედამთილი მყავდა
დილას ადრე ადგება,
ჯერ ქალიშვილებ გადალახამს
მერე რძალ მიადგება.

გალახული პატარძალი
დაიწყებდა წყევლასა,

ღმერთო შენ გადამარჩინე
დედამთილის ცემასა.

13. რაჭიდან წამამიყვანეს
პატარძალი მეეო,
ცხენს მათრახი შემოგვკარი
ფენს აუჩქარეო.
უკან მაყრები მამძახის,
პატარძალო ჰეეო,
მათი ალაყ-მალაყები
არათ ჩავაგდეო.

14. საყვარელო, კეკლუცო,
მინდა ვთქვა შენი ქება;
ქება შენი უთვლელია
მალე არ გათავდება.
თუმც ქახალდზე დავწერო
კალამს წვერი მოტყდება,
ლამაზ ლოყას გაკოცო,
ნეტავ როდის მოხდება.

15. პატარძალო პატარაო,
წყალს მოიტან სხვას არაო,
ჩამოჯდები კერასაო,
ატანტალებ ენასაო,
გამოაცხოვებ ჭადის კოკორს
დაამწარებ ყველასაო.

16. ცხენი გამოვაბი ბროწეულხესა,
ეეშვა, დეება ჰალვისა ხესა;
მე კი ვენაცვალე შენ სიყვარულსა,
არც მასმევე, არც მაჭმევე, არც მიგდებ ყურსა.

17. ფერი გიგავს წითელ ღვინოს
ჭიქაში მდგომიარესა,
სასუფეველი რათ უნდა
შენ გვერდში მწოლიარესა.

18. ქალო, ქალო ქანჩიაო,
ფარჩის კაბა გაცვიო;
გაიხადე მე ჩამაცვი
შენზე უფრო მადლიო.

19. მეცხვარეს რათ უნდა ხელში ქამანჩა,
იმას მოუხდება—ლეკურ-დამბაჩა.

20. აჯაკელა ტიროდაო,
ბევრი ერბო უნდოდაო,
ასი კვერცხი რომ დაასხეს
ასიც კიდე უნდოდაო.

21. ვაი დედა თითი მტკივა,
სად არი შავბალახაო,
თეთრსა გოგოს რომ ვაკოცე,
შავმა გოგომ გამლახაო.

22. ნეტაი შენსა დედასა
რომ გაუზდიხარ შვილათა,
არც გინდა პირის დაბანა
არც წარბის ღება ხშირათა.

23. ღმერთსა მეტად ეჯავრება
უშვილო და პურაძვირი,
თუ უშვილო ცხონდებოდეს,
სამოთხეში შევა ვირი.

24. გოგი იყო ცქიტეშვილი,
დანას ლესდა უტაროსა;
რაც რომ სხვისთვინ მოინდომა,
ღმერთმა თითონ უტაროსა;

25. მდიდარი კაცი რას ფიქრობს;
შეინახამს ფულსა ბევრსა;
მოკვდება ოხრათ დარჩება
მიაბარებს ეშმაკ სულსა.

26. სიმდიდრე ფარათ არა ღირს,
ქვეყანა ჩალათ არა ღირს.
რაცგინდ ბევრი ფული ხქონდეს
ერთ ლამაზ ქალათ არა ღირს,

27. ნეტავ რა არის მისთანა,
თავის ნება შვილისთანა,
ვაჟი მამულს მოუხდება
ჭირისუფლად ქალისთანა.

28. სადაური სად მოკვდება
სად უთხრიან სამარესა,
ვისი შვილი, ვისსა შვილსა
ვის უძახის საყვარელსა.

29. სიძვე შენი ქისაო—ფერათ ნარინჯისაო,
შიგ ნადები საფასური—კენიტი მარილისაო.

30. არც ისე ქალისთვინაო,
იმ კარქი მოყვრისთვინაო,
არც ისე მოყვრისთვინაო.
იმ კარქი მოდგმისთვინაო.

31. გოგო უთხარ დედა შენსა
ნება მოგვცეს მე და შენცა;
თუ არ მოგვცემს ნებას ჩვენა
შენ მოუკვდი დედა შენსა.

32. წითელ ქოშებ შენ მოგიტან,
ყვითელ მესტებ. დედა შენ;
იმ ბრუტიან მამაშენ
კალთით ვაჭმევ მანათებ:

33. ლამაზო შენი ეშხითა
ვიწვი ცეცხლის ალშია;
შენთუ ჩემი არ იქნები
მოგვკვდები მე ჯაფრშია.
და თუ კიდევ არ მოგვკვდე
ჩავეარდები დარდშია,

და მით კლექი გამიჩდება
სიყმაწვილის ტანშია.
იცოდე, რომ წაწყდები
მიწაც აღარ გიხილებს
სამოთხეში რომ შეხვიდე
ანგელოზი გიყვირებს.
ჯოჯოხეთში გახვზანიან
ეშმაკები გიხილებს,
მაშინ შენი საყვარელი
ცხარე ცრემლით გიტირებს.

—
34. დანომ ქალი მოიტაცა
იოხაბედაო;
ტარასიამ წაიყვანა
ფაიტონითაო;
ყვზრიკომა არ მიიღო
იოხაბედაო.

—
35. ელო-მელო შე პირ-ბნელო
შე პირ გასაშავებელო.

—
36. შალომ შალომ ბარაქაო,
მოხდენილო ტანათაო,
შენ რომ ქალი მოიყვანე
არ გივარგა ფარათაო.

—
37. კიკაია კიკალო,
კაბა ვინ მოგიტანაო,
შალომია დამირჩება,
ისხაკამ მანიიტანაო.

—
38. ბემით ბარი-ბალი
შელახლეხა სხალი,
ვაი კორახ-კორახი,
წითელ-ყვითელ ტყემალი.

—
39. ანი აღონაი ამართი,
ყველი და პური მამართვი;
თუ არ ვჭამო
ისევე წამართვი.

40. ინანი და ლეხემი,
ბასარი ტოვეთ თოხლეო,
ნაშა ქამე იგშობს
ბაითში დამალეხეო.

41. ახ ვარდია ვარდიაო,
შენი კოცნა მადლიაო;
მე და შენი დაშორება
მამა შენის ბრალიაო.

42. „დალოცვილმა“ ხენწიფემ
მანიფესტი გამოცა,
ოთხ წელიწად მამსახურა
კაპეიკი არ მამცა.

43. აქნამდი კარქათ გიყვარდი
ახლა დამიწყე ძულება,
მალალმა ღმერთმა გასინჯოს
შენი და ჩემი გუნება.

44. ორი გოგო მოდიოდა,
თამრიკო და შარო,
ერთმანეთ ეკითხებოდენ,
შენ ვინ გინდა ქალო,
მე ისეთი ქმარი მინდა
ქონდეს საწვრილმანო,
მისი ნავაჭრი ფულები
სალამომდი ვთვალო.

45. ლობეზე ჩიტე შემოჯდა
იძახდა ჭაჭი-ჭიჭიო,
ელოხანიმი ისთერს უძახდა,
აქა ვარ შენი ბიჭიო.

46. ეხაიაშბა ამართი
ხაჭაპურები მამართვი,
თუ არ ვჭამო
ისევე წამართვი.

47. მაშოია კაკდებო
თეთრი კაბა უხდებო,
თეთრი კაბის ნიმუშები
მიშიკოს მოუხდებო.

48. მიშას წვერი გაუპარცამს
საარშიყოთ კისერიო,
რატომ მაშოს არ თხოულობ
ყურუმსალო ვის ელიო.

49. დედა რაზე გამათხოვე
ასე პატარა ქალიო,
ვერ შეეძელი ოჯახობა
ვერ მოვიტანე წყალიო.

50. შ უ შ უ ნ ა ს ა

ჟუჟუნასა, ჟუჟუნასა-თვალ ჟუჟუნასაო;
მალლიდან გადმომცქერია—თვალ ჟუჟუნასაო,
თვალ ჩიჩხა და თეთრი ქალი—თვალ ჟუჟუნასაო;
ხელს მიქნევდა აქ ამოდი—თვალ ჟუჟუნასაო;
შინ არა ჩემი ქმარიო—თვალ ჟუჟუნასაო;
ციხის სანგრევით გავგზანე—თვალ ჟუჟუნასაო;
მანარობელი მოვიდა—თვალ ჟუჟუნასაო;
—ქალო მოგიკლეს ქმარიო—თვალ ჟუჟუნასაო;
—ნეტამც ვერე იქნებოდეს—თვალ ჟუჟუნასაო;
შენ დაქრჩეს ჩემი თავიო—თვალ ჟუჟუნასაო.

51. გოგო, გოგო გულქანაო,
წითელო და სუქანაო;
ნეტავ შენი თავი მამცა,
სასიმიდეს ჟკანაო.

52. ნიკი მტკივა, ნიკი მტკივა,
ვინ მამიტანს ბალახსაო,
გადვიხედე ყანაშია
ამოსულა ტარხუნაო,
გოგო შენი ქმარი მოდის
კოჭლია და ფახუნაო.

53. იწილო ბიწილო, შარშანდღლო წიწილო,
ახლოს, მახლოს, ჩიტმა გნახოს,
შენი ფესვი ფესმანდური;
აბდა უბდა კატას ქუფთა,
ტაშტი გატყდა ხმა გავარდა,
მეზობლისას გადავარდა,
მარიამ, მარიამ სკუბ...

54. თოვს, თოვს, ბუქი ბუქამს,
უახარიას ცოლი მოყავს;
იწილითა ბიწილითა,
სამი ქათმის წიწილითა,
გააკეთა წვენი,
არ მაქამა წვენი,
იმას გაუხმა წვერი.

55. — კიღობ კიღობანა, თავის საბარცხალა, დედა შენი სად არი?

— ოკრიბას.

— რას მოგიტანს?

— ჭაჭუას.

— შენმა ხწორათხანიკმა რო გამოიაროს, ძუძუს აჭმევ თუ არა?

(თუ უპასუხა):

— კი... კი...

— დაურჩი დედას, დაურჩი მამას, დაურჩი ბებიას, დაურჩი ბაბუას (თუ უპასუხა):

— არა... არა...

— მოუკვდი დედას, მოუკვდი მამას, მოუკვდი ბებიას, მოუკვდი ბაბუას.

56. ისთერ ბამბაში, ნახვევო, დედა ისთეროო!..¹

დიდი დროშკით წაყვანილო, დედა ისთეროო!..

ძველი ურმით მოყვანილო, დედა ისთეროო!..

სულ ხასი და ხასი გაცვი, დედა ისთეროო!..

ხამი არ მოგაკარეო, დედა ისთეროო!..

ჩემ კლავზე ისე გაძინე, დედა ისთეროო!..

¹ ქუთაისში სოფლიდან წამოიყვანეს შამელაშვილებმა დედის ერთა ქალი-მეილი ისთერი, დიდი „დროშკებით“ და ბევრი მზითვებით. რამდენიმე ხნის შემდეგ, ისთერი თავისი მზითვებით ურმით უკანვე დაუბრუნეს დედამის, დედა ამ სიტყვებით მოთქვამდა უკან დაბრუნებულ ქალიშვილს.

ძილი არ მოგაკელიო, დედა ისთეროო!..
სულ ბულკის პური გაჭამე, დედა ისთეროო!..
თალხი არ მოგაკარეო, დედა ისთეროო!..
სულ შავი ღვინო გიზოგე, დედა ისთეროო!..
თეთრი არ მოგაკარეო, დედა ისთეროო!..

57. კოჩა, კოჩა, პატარა რიპკა მორჩა!

— რა ყაავს?

— ბიჭი.

— შეეყარა ქიჭი.

— როდის ააქ მილა?

— არ გაუთენდა დილა.

58. უმატებელა კატამ

ლეკვები დაყარა,

სალორეში ჩაყარა,

ვაი მისი ბრალი

კატა მისი ქმარი,

კატა დაუკალი

ღომში ჩაუკარი.

59. ფ ე რ ხ უ ლ ი

— რახტაპიტამ, ქალი მყავდა

რახტაპიტამ, — გავათხუე

— რახტაპიტამ, — ვის მიეცი

რახტაპიტამ — მენახშირეს.

60. რაი რაი რახტაპიტომ

სახლის კარი არ დაკეტო;

რაი რაი რახტაპიტომ

ჩემი ცოდო არ დაიდო.

61. ქოჩორა — ქოჩორა ქათამო,

სად მიდიხარ ბატონო?

— ტყეში მივდივარ ბატონო..

— ტყეში რა გინდა, ბატონო?...

— შეშას მოვიტან ბატონო.

— შეშა რათ გინდა ბატონო?

— სიძე მამივა ბატონო.

— სიძე რათ გინდა ბატონო?

- ქოშებ შამიტანს ბატონო.
— ქოშები რათ გინდა ბატონო?
— ჩავიცვაძ, ჩავაბრახუნებ.

62. ელო—მელო, ჩიკარტელო,
ჩიტი მყავდა შევარდენო,
გაუშვი და თითი ვკარი,
ე თათარი მე მოვკალი.

63. ბებიას ლექსები

ბებია ადე, ბებია ადე,
რაფა დაგძინებია, ადე,
აბრაშუმმა გვიღალატა
თვალო მირო გენაცვალე,
ბამბა მაინც ბევრია.
ბებია ადე, ბებია ადე.

(აბრამია ელიგულაშვილის (კატაპარიას) ცოლს აბრეშუმი არ მოუვიდა, დარდიანი იყო, ჩამოძინებოდა და ქმარმა გაულექსა, გაამხნევა, რადგანაც ბამბა კი ბევრი მოიწიეს).

64. მირომ ანთო კვარი
თათარს გაუღო კარი,
შემოვიდა, შემოყვა,
მირომ შიართვა დგამი.
მირო, რათ გინდა თათარი,
ბრუნდი აქვთ მათ დავთარი,
გიყვარდეს ისრეელი,
სეფერ-თორა მართალი.

65. საბავშვო ლექსი

ყიყლიყო, მამალო!
თავზე გადასავალო:
— საპი წელიწადიჲ
პური არ მიჭამია,
პურის ნაფურჩხალაი
ქალაქ ჩამიტანია.

ქალაქელი დედლები
 ახტიან და დახტიან,
 წითელ კვერცხებ დაყრიან;
 ერთი მე ავიღევი,
 ერთი ჩემმა დობილმა,
 დობილს თვალი გავარდა
 კოჭებაში ჩავარდა.
 — კოჭებაი რა იქნა?
 — წყალმა წაიღო.
 — წყალი რა იქნა?
 — მზეს მიეკრა.
 — მზე რა იქნა?
 — ციხეს მიეკრა...
 — ციხე რა იქნა?
 — გადანგრეულა...

66. ლეტონი ბატონა კაკიტელაშვილის რძალვებზე

ოსიას ცოლი მზესა გავს,
 დუხიას ცოლი მთვარესა,
 მოშიას ცოლი ანათებს
 იქაურ არე-მარესა;
 ისრელის ცოლი მისტირის,
 ვაი ყველაზე მდარესა.

(ბატონა კაკიტელაშვილს ართვალის ცოლი ჰყავდა, სამაგიეროდ მან თავის ვაჟებს ოსიას, დუხიას და მოშიას ლამაზები აურჩია, ხოლო ისრელს კი ულამაზო ცოლი შეხვდა, რის გამოც ეს ლექსი გამოუთქვეს).

67. ძიძის ნაწინა

შენი ჭირი ჭიასაო,
 გაზდილსა კოტინასაო.
 ქუთაის -- რიჟინაშვილსა,
 რაჭაში -- შიმშილაშვილსა,
 ლეჩხუმში -- შეგრელიშვილსა,
 საჩხერეს -- ხიხინაშვილსა.

68. პუტი-პუტი პუტებიო, ქმარსა გავეპუტებიო,
 როცა კაბას მიყიდისო -- მაშინ ჩვევხუტებიო.

69. დიდი-მამას ქალი ვარ — ქოჩერას გათხოვებული,
ქოჩერა წავა ქალაქსა, — ის მამიტანს კაბასა.

70. გოგო შენი ჭირიმე, შუბლი გადმომიჭიმეო,
შენი ოქროს ქამარი, წელზე შემომიჭიროო.

71. გენაცვალოს დედაშენი, მერე შენი მამიდაო,
შენი წილი შექამადი, — თაროშია ჯამითაო.

72. აპა კამბეჩო ბულაო — თორნეში ჩავაყუდაო,
შენი აპოხტით გამაძლო — ზედ ღვინო მამაყუდაო.

73. ა, გამო ძაღლო კუდაო, არ დამიხიო გუდაო,
მამალმა მგელმა შექქამა — ლობეზე დაგაყუდაო.

74. თბლის ტირილი

დედის ტკბილი რძის ჭირიმე, ძუძუებს ვენაცვალები,
ვინც მათი გემო არ იცის, ახვეული აქ თვალები.
დედას ვეძახი მამასა; ვეძახი მამას, პაპასა;
არც ერთი პასუხს არ მაძლევს, მან უფრო გამაკაპასა.
ხელში ჩამიგდო ობოლი, კუდურმა დედინაცვალმა,
დამწყველა ენა ბოროტმა, გამლალა მე მისმა თვალმა,
დედის რძე თაფლი ყოფილა, დედინაცვალის ნალველა,
დავლიე, ყელზე დამადგა, ძიმწარეთ წამამახველა,
ოხ, რა ძნელია ობლობა — დედინაცვალის დედობა,
დედინაცვალის დედობა, მისი მოყვრული მტერობა.
ისევ დედის რძის ჭირიმე, ძუძუებს ვენაცვალები,
ოცნებით მაინც შევიტკბო, სიმცხადით განაწყალები..

75. დედის საზღავეზე ტირილი

ალვის ხე აყვავებულა, ნეტავ დედა რააო!..
ეს ხომ შენი წელტანია — ვაი დედასაო!..
წყალს კიდობანი მიჭონდა, ნეტავ დედა რააო!..
ესეც ხომ შენი კუბოა — ვაი დედასაო!..
ამოდი ქარო — ნიაგო, ამ დასახრაკავშიაო,
საგულებელი აქა მყავს — სახელ-ბატონი ქვიაო.

76. გაღმა — გამოღმა წყალი დის
ნარინჯის ფერათ გადმოდის,

შიგა ზის ქალი ლამაზი
მუშკამბრის სუნი ამოდის;
წყალი ვთხოვე და არ მასვა,
გარჯილო სულო, ამოდი.

77. აპა ჩემო, სოფიო, მამიხარშე ლობიო,
მაინც არ მეგეშვები, გინდა დამკრა თოფიო.
აპა ჩემო მარია, დაგვიყენე დარია,
მაინც არ მეგეშვები, გინდა დამკრა ხმალია.
აპა ჩემო ლიზა, მამიქსოვე ქისა,
მაინც არ მეგეშვები, გინდა გახდე სხვისა.

78. ჩხუბი ჩიტის ჩამოქახილვა

ორი სახლის აივანზე მეზობლები, რიპკა და სარა, იდგენ და მუ-
საიფობდენ. ორივე სახლის შუა ხეზე ჩიტი შემოჯდა და ჩამოიძახა,
რიპკამ და სარამ ერთხმად უპასუხეს:

— კაი ამბავი, მეე ჩიტო,
ოქროს ნისკარტი შეენ.

ერთმანეთის ხმა რომ გაიგონეს, ეწყინავე, რიპკამ დაუძახა:

— სარა ქალო, ჩიტმა მე ჩამამძახა, ისე შენ არ გამიმწარდი,
შენ რაზე უპასუხე.

ნაწყენმა სარამ მკვახედ მიუგო:

— გამწარდა ჩემი გამწარების მონებე, რაზე მიფიცამ ტყუილზე,
როდესაც ჩიტმა პირდაპირ მე ჩამამძახა.

შეიქნა ჩხუბი, ორივე ჩემობდა, მე ჩამამძახაო, ჩამოვიდნენ აივ-
ნიდან ისე იჩხუბეს, რომ ერთმანეთი დახიეს. ჩეერიენ მეზობლები და
ძლივ დააშორეს ცრუმორწმუნე ქალები.

რიპკა და სარა დაგლეჯილ-დახეული კაბებით და გაწეწილი
თმებით დაბრუნდენ სახლებში.

ჩიტმა ისე „ჩამოძახათ“.

79. მოწმობა სასამართლოში

მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში, ქართველი ისრაელობა
მაინც გაურბოდა სასამართლოს კარსა და საერთოდ მთავრობა-დაწე-
სებულება-სასამართლოში, ვინაიდან დიდ სირცხვილად იყო მიჩნე-
ული. ამის გამო ყველა ზომას მიიღებდნენ იმისთვის, რომ ქალისა-
თვის აუცილებელი დასწრებაც კი აეცილებინათ თავიდან.

ქუთაისში ყველასათვის ცნობილი მოქეიფე და მშვენიერი ხმის პატრონი მოკლერალი, ხუტუნია ენუქაშვილი, ქეიფობდა მიხაკო ციციანაშვილთან. ქეიფში ჩხუბი მოუვიდათ, ერთმანეთს ესროლეს, ერთი იმათგანი დაიჭრა. ამას ყველაფერს ხედავდა იმ დროის ცნობილი მკითხავი ქალი სარიკო, რომელიც მუდამ პოლიციის ახლო ქვაფენილზე სამდევნა პატარა სკამზე იჯდა და ამვლელ-ჩამვლელ ოკრიბელ გლეხებს სამკითხაოდ მოუწოდებდა.

სარიკო გახდა მოწმე ზემოხსენებული ჩხუბისა, რისთვისაც მოწმეთ დაასახელეს.

სამჯერ გადაიდვა საქმე სასამართლოში, იმის გამო, რომ მთავარი მოწმე სარა რიეინაშვილი არ ცხადდებოდა.

მეოთხეჯერ ძალით მიიყვანეს, გამოუძახეს და მოსამართლე შეეკითხა:

— სარა რიეინაშვილო, რა იცით ენუქაშვილისა და ციციანაშვილის ჩხუბის შესახებ, უამბეთ სასამართლოს.

სარიკო კედლებს გაკვირვებული ათვლიერებდა, ამოქნარებდა, არ პასუხობდა მოსამართლეს, თავისთვის ლაპარაკობდა:

— იარა დედა სუდში, გაუწყვა სხვა მაზალ-დოვლათი იეირასონ ჩემს ავად მახსენებელს.

მოსამართლე კვლავ ეკითხებოდა:

— სარა რიეინაშვილო, რა იცით გვიამბეთ!

— იარა დედა სუდში და გაუწყვა სხვა დოვლათი, ჩემი ქმარაშვილის დამაწყევარს, ამენ.

გაბრაზებული მოსამართლე თარჯიმანის პირით კვლავ შეკითხვას აძლევდა, მაგრამ პასუხს ვერ ეღერსა.

სარიკო კვლავ გაიძახოდა:

— არა, დედა, არა, რა ჩემი საქმე არი ჩავიარე, სუდში საართული, აქანა იარა და სხვა სიკეთე გაუწყვა ჩემ დამძალავ.,

ასე მოლალა სარიკომ მოსამართლე და პასუხი არ გასცა; თავმობეზრებული მოსამართლე იძულებული გახდა უმისოთ იოლად წასულიყო და საქმე გაარჩია.

80. თაბჯმა ჩაინა „დაკვნიტა“

ლარიბი კაცი გამოვიდა დილით ქოხიდან და მეზობლებს შეჩივლა:

— რალა მეშველება, ჩემი გაჭირება მეყოფა, ძლივს ქადი ვიციდე, შინ დავაბინავე და ღამით სულ თავგებ შეუქამიავე.

მდიდრებმა დასცინეს:

— ამ უბედურ თავისი საკმელი ჯადი არ გააჩნია, თავიც რას შეუქამდა, ტყუილ იგონებსო.

მეორე დღეს მდიდარი გამოვიდა დილით და მეზობლებ შეჩვიულა შეწუხებული სახით:

— რა უბედურობა მამივიდა, რომ იცოდეთ, რაც კი შენახული რკინა მქონდა, სულ თლად თავებ დაუკვნეტიან.

რადგანაც ეს მდიდარმა თქვა, მეზობლებმაც კი დაუდასტურეს.

— ალბად შეუქამდაო.

ცხვარმა დააცხვინკა და მგელმა უთხრა:

— „ღვთის წყალობაო“.

ცხვარმა უპასუხა:

— წყალობა თუ რამე იქნება, თქვენგან იქნებაო.

1918 წელს დიდი ხნის ავადმყოფობის შენდევ ი. თ-შვილი ლოგინად ჩავარდა. არც ძალიან მოხუცებული იყო, სიღარიბის გამო წამალი და ექიმი კი აკლდა.

იმ დღეებში, უეცრად გულის სიღამბლით გარდაიცვალა ქუთაისში გამოჩენილი მდიდარი ვაჭრის ნ-შვილის ცოლი. ი. თ-შვილმა რომ მისი სიკვდილის ამბავი გაიგო, სიცილით წარმოსთქვა:

— ძე თუ ვკვდები, ვიცი სიღარიბის გამო ვკვდები, ბევრი რამით გულნაკლული მივდივარ ამ ქვეყნიდან, მაგრამ ესეც შენი დიდი ცნობილი, სახელოვანი ნ-შვილის ცოლი, რომელიც დამა-ატლასეულობას ზანდუკში ინახამდა, ჩინჩამდა, არ იცვამდა, სედაკას (ლარიბის შებრალება) არასოდეს გასცემდა, ისიც მოკვდა, ხომ გავიძღვანიე წინ, ანასუნი მის საქმეს, აწი მეც თუ მოვკვდები, აღარ დევძებ, შვილ-მამავალიც დამსწრებია სიკვდილის საათზე უკლებლად.

შიმყონა თოფლიშვილს ჰკითხეს: „ლოცვაზე რად არ დადიხარო“, შიმყონამ უპასუხა: „ყოველ დღე „ელოაი ნეშამას“ ყვებიან და მამბეზრდაო“.

81. ღარიბი კაციისა და მდიდრის ამბავი

ერთი ღარიბი კაცი ცოლთან იწვა და ეძინა, მეზობლებმა შეუპვრიტეს და სიცილი დააყარეს:

— კი არა რცხენია, ცოლთან წევსო.

მდიდარ კაცს ვირთან წაასწრეს, იმ დროს ის ღარიბი კაციც იქვე იყო, რომელსაც თავის საკუთარ ცოლთან წოლა უძრახეს. ლა-

არიბმა კაცმა წამოიძახა, ვუი, ვუი, მეტი სირცხვილი რაღა იქნება, კაცი ვირთან მივიდესო. წემეესიენ მდიდრის ამქრები ღარიბსა და კისრის ტეხით გააგდეს, აგინეს:

— შე მამაძაღლო, შენე, როგორ გაბედე მისი შეურაცყოფა, სსუუ, ჩუმათ, ხმა-კრინტი არ ამოიღო, მდიდარ ექიმმა დაუნიშნა აუად-მყოფობის გამოთათო. ღარიბმა კაცმა მწარეთ ამოიხგენეშა და უპასუხა:

— თქვენ თვითონ მამაძაღლებო, ჩემთვინ თვით ბუნებიდან დაწესებული კანონიერ ცოლთან წოლა არ შეიძლებოდა, რადგან ღარიბი ვარ, მაგე კი ვინაიდან მდიდარია, ისემც აშენდა თქვენი ოჯახი, ექიმსა დაუნიშნა, რამე გამოსარჩენ მეელით მისგან და ანამუსიანებო.

82. მოყვრების ცეკვა

როდესაც საქართველოში რუსები შემოვიდნენ, რუსული ენა ძალიან ცოტა ქართველმა იცოდა, თუ გაიგონებდენ რუსულს, მაცადინი იყვნენ გამეორებით ესწავლათ და დაეზებირებინათ ყოველი სიტყვა.

იმ დროებით ოსია პაპიაშვილის ვაჟმა დანიშნა აბრამგულა თავდიდიშვილის ქალიშვილი. როგორც წესი იყო, შეიქნა ე. წ. მტერ-მოყვრობა. პირველად ქალის მშობლებმა გადმოიწვია მოყვრები, ოსია პაპიაშვილი მისი ნაშიერით და მტერ-მოყვრებით ეწვია აბრამგულა თავდიდიშვილის ოჯახს.

პაპიაშვილებმა სარძლოს პირისსანახავი ჩამოუტანეს, ოქრო და ვერცხლი, ვინ ხელზე ბეჭედი ჩამოაცვა, ვინ მაჯაზე სამაჯური, ვინ გულზე ქინძისთავი დაუბნია, ვინ ყურში საყურე გაუკეთა; ოსია პაპიაშვილმა კი სარძლოს ბაჯალლო ოქროს საათი და მისივე ძეწვეი გადაკიდა კისერზე. შეიქნა მილოცვები და სიმზიარულე. მერე სადედამთილომ ოქროს თუმნიანი და წყვილი ძვირფასი აბრეშუმის ბაღდადი აჩუქა და თავზე მოახვია.

საქმრომ დიდი თავით შაქარი და რგოლის ოქროს ბეჭედი უძღვნა, რაბინმა და ხახმებმა „ბესიმანტოა“ (სიმზიარულით) შემოიძახეს, საქმროსაც თავდიდიშვილებმა ოქროს თუმნიანი და ოქროს რგოლის ბეჭედი უძღვნეს და დანიშნეს. შეიქნა შაქრის გაცვლა-გამოცვლა, ყველა ერთმანეთს შაქრის ნატეხ-ნატეხ უცვლიდენ, ხოლოთ საცოლო და საქმრო კი არავის არ დაუბრუნებდა შაქარს, მარტო მიიღებდენ, ნიშნად ტკბილი ცხაფრების სურვილისა.

როდესაც მილოცვები გათავდა, ვახშამი გაიმართა, ჩვეულებრივსამებრ გაწყობილ სუფრაზე შემოუსხდენ ცალკე მამაკაცები და ცალკე ქალები, გახდა ღვინის სმა და ქეიფი. როდესაც კარგა შეზარხოშ-

დენ, მოხუცი ოსია პაპიაშვილი გადმოხტა სუფრიდან, ჩოხა-ახალუხის კალთები ვერცხლის ქამარში ჩაიკეცა, დამკვრელებს სთხოვა ბაღდა-ღური დაეკრათ დაირაზე და გარმონზე, გაიმართა ბაღდაღური, სტუმრებმაც ტაში მიაყოლეს, ოსიამ დაიწყო ცეკვა, პირველად თავისი სარძლო ჩამოითამაშა, რომელიც მოეწონათ, რადგან კარგად ცეკვავდა; სარძლომ რომ თავი დაუკრა და ხელზე აკოცა მადლობის ნიშნად, მერე კი ოსიამ შამა მისი აბრამგულა ჩამოითამაშა, თავი დაუკრა და გამოიწვია, თან სთხოვა:

— პრაშაიტ მოყვარე!..

აბრამგულა გამოეთამაშა ოსიას და ორივემ ერთად იცეკვეს, ოსია პაპიაშვილს კი მას შემდეგ მეტ სახელად დაარქვეს „პრაშაიტ მოყვარე“.

83. მართი „რაბისა“ და ვირის აგზავნი

ერთ შაბათ ღღეს, როდესაც რაბი თორას ჭირნახულობდა, მივიდნ მასთან და უთხრეს:

— რაბი ბატონო, ვირი გადაგვივარდა ხრამში, ამოვიყვანოთ თუ არა, როგორც თქვენ გვიბრძანებთ, ისე მოვიქცევითო.

რაბი არც დაფიქრებულა, ისე უპესუხა:

— ხასვე შალომ! (შეუძღვებელია), ღღეს ხასი შაბათია, სიმძიმის აწვევა, ლო ალებემ (გაშოროთ ღმერთმა) არ გაბედოთ, არ დავალიანდეთ, ამამსუბუქებელი შაბათისა—დავალიანდება, შაბათი არც ხასიო, რა არი მისი ფასიო.

მოსულეებმა ერთხმად მიაძახეს:

— რაბი ბატონო, თქვენი ვირია, თქვენი...

რაბი არც ახლა დაფიქრებულა, ისე მიაძახა მათ:

— ამ საათში ამოიყვანეთ, იცოდეთ შეილებო, რომ ხსნა სულისა პირუტყვისაც მადლაა, მადლია ემეთ (ქეშმარიტად).

84. ხახამი და ფული

მორწმუნე ისრაელი შაბათ-უქმე ღღეს ფულს ხელს არ მოკიდებს და არც მიეკარება:

ერთმა ხახამმა შაბათ ღღეს დაინახა მიწაზე ფული, რა ქნას, ხელს ვერ მოკიდებს, ფული კი ხიბლავს, ვერცხლის მანეთიანია. მივიდა, ფეხით მიაჩოჩა მანეთიანი, ფეხითვე ჯახირით ზედ ქვა დაადო, მიიხედ-მოიხედა არავის შეუხედნა, მხიარულად გასწია შინ, დარწმუნებული, რომ მეორე დღით ადრიანა მივიდოდა ქვასთან და ფულს აიღებდა.

ელოალამეს (შაბათ ღამეს) დარდით ვეღარ დაიძინა, ფული—
ვერცხლის მანეთიანი ეჩვენებოდა.

კვირა დილით გათენება არ აცალა ღმერთს, მთელი ღამის
უძილარი გაიქცა, მივიდა დანიშნულ ადგილზე, მაგრამ ფული ვერც-
ხლის მანეთიანი აღარ დაუხვდა.

ეს მოუწყო ახალგაზრდობამ, რომელთაც ხახამი მუდამ უკრძა-
ლავდა, რომ არამცა და არამც კაი დღეში და „შაბათ-მოყედში“
ფულის შეხება და არც ხელის მოკიდება არ შეიძლებოდა.

ახალგაზრდობა შორი-ახლო მისჩგრებოდა და იცინოდა.

85. ხახამ ბაბოხა და ანგელოზის ამბავი

ბაბომ უხშირა სალოცავში სიარულს, დღე და ღამე სულ მუდამ
ლოცულობდა, მეზობლები შეაწუხა მისგან უდროვო დროს კარის ღე-
ბა-კეტვამ. ახალგაზრდებმა გადაწყვიტეს შეეშინებინათ.

ერთ საღამოს, როდესაც ბაბო სალოცავიდან გვიან ბრუნდე-
ბოდა შინ, სალოცავის კარებში თეთრ ზეწარში გახვეულა რამოდენ-
იმე ახალგაზრდა ერთად დაუხვდა და გალობით მიაძახა:

— ბაბოო, იმ ყოლამ გიბარებენოოო

გამჩენს მოსწონს შენი ლოცვაოოო.

ცოცხალი უნდა დაგამადლიანოს

წენე იმან განყედენშიაოოო (სამოთხეში).

ბაბოს შიშისაგან ენა ჩაუვარდა, კანკალი დააწყებინა, დაიჩოქა
„ანგელოზების“ წინ და ძლივს ამოილულულა, თვითონაც გალობით
თხოვათ.

— ბატონო... ანგელოზებო...

ცოტა ხანს მადროვეთ...

ცოლსა და შვილს დავემშვიდობები,

მერე კი ნება გამჩენისა ასრულდეს...

„ანგელოზებმა“ ადროვეს, მალე დაბრუნებულიყო. წავიდა ბა-
ბო შინ, შეიტანა ერთი ზარა-გორა, სიკვდილი ეზარებოდა, მაგრამ
„ანგელოზები“ განყედნს შეპირდნ, დაემშვიდობა ცოლსა და შვილს,
რომელთა ტირილი ცამდე წვდებოდა, სად გაგონილა ამისთანა თო-
რის მცოდნე რომ ჯამათს გამოაკლდეს, მოთქვამდა ბაბოს ცოლი.
დაბრუნდა ბაბო სალოცავის კარებთან, მაგრამ იქ აღარავინ დაუხვ-
და. „ანგელოზები“ უკვე „გაფრენილიყვნენ“.

ამ შემთხვევის შემდეგ, ბაბომ უკლო უდროვო დროს სალო-
ცავში სიარულს.

მეზობლებმაც დაისვენეს.

86. ჭათმის ქურდის აგზავნი

ერთ ღარიბ ქალს ყავდა ერთად ერთი ჭათამი, რომელსაც ძალიან ეფერებოდა და საიომტობოდ (სადღესასწაულოდ) ინახავდა.

იომტობის წინა დღით ღარიბმა ქალმა დააპირა ჭათმის დაკვლევილება. მივიდა გალიასთან, მაგრამ შიგ ქათამი აღარ დაუხვდა. ვიღაცას მოეპარნა მისი ჭათამი. დაღონდა ღარიბი ქალი, იომტობი ვერ დააყენა (კაიღღეში სავალდებულოა ხორცეულის ჭამა), ფული მას არ გააჩნდა, რომ სხვა ჭათამი ეყიდნა, ნაღვლიანი დაბრუნდა შინ, მაგრამ რა გაეწყობოდა, ისევ დაფაქრდა და სთქვა: „ღარდით რას გავაწყობ, ვინც წაიყვანა ჩემი ჭათამი, ღმერთმა შეარგოს“.

ჭათმის ქურდმა დაკლა ჭათამი, შეწვა და შეჭამა, ჭათმის დამკარგავი რამდენსაც იტყოდა—ღმერთმა შეარგოს ვინც შეჭამაო, ჭათმის ქურდს ჭათმის კუწკუწები (ფრთები) ესხმებოდა.

ღარიბი ქალი მაინც გაიძახოდა—ვინც მოიპარა ღმერთმა შეარგოსო.

ქურდს კი ემატებოდა ახალ-ახალი ბუმბული, ესხმებოდა ტანზე, ხალხი ხედავდა მის საცოდაობას, კაცი კარში ვეღარ გამოვიდა, კუწკუწებით აევსო სხეული.

ბოლოს მივიდნენ ღარიბ ქალთან და უთხრეს:

— თუ ქალა ხარ, ერთიც დაწყევლე შენი ჭათმის მომპარავი, რომ გავიგოთ ვინ არის.

ქალმა ისევ გაიმეორა:

— ვინც წაიყვანა, ღმერთმა შეარგოს, მე რაღას მომეწევა, იომტობი დამაბათლებინა, ვერ დავაყენე, როგორც ისრაელის წესია, ბევრიც დავიწყველო, ვერას გაეხდები.

ამის თქმაზე ქურდს თვალეში და ყურებში ახალ-ახალი კუწკუწები გამოუვიდა, მაშინ ყველა მიხვდა, რომ ის იყო ჭათმის ქურდი. მეზობლები მივიდნენ ღარიბ ქალთან და სთხოვეს დაეწყევლა ჭათმის ქურდი.

როგორც კი დაწყევლა, ვინც მოიპარა ღმერთმა ნუ შეარგოსო, ქურდს იქვე მოშორდა კუწკუწები.

მერე კი ყველამ გაიგო, ვინც იყო ქურდი.

87. აზი პატარძლის აგზავნი

ერთი გოგო ნამეტანი ავი და ღვთის ცეცხლის რამე კაპასთ იყო, სულ მუდამ იჩხუბოდა, შინ და გარეთ აყალ-მაყალს ასტენდა.

შინ ეტყოდნენ „შე უბედურო, ვინ გითხოვს შენისთანა ავსაო“-გაუჭირდა მშობლებს მისი გათხოვება, პირობა გამოადებინეს, რომ ჩემი ქმრის სახლში არ ვიკაპასებო.

როგორც იქნა დიდი ვაი უშველებლით, ბევრი ფულისა და მზითვების დაყრით გაათხოვეს.

„ქეთუბა“ (ქორწინება) რომ წაუკითხეს და ივანშემს, დედოფალი როგორც წესია, ქმრის სახლში წაიყვანეს „ენ დოდი ქალას“ (საქორწინო სიმღერა) ძახილით ეზოში რომ გამოვიდნენ ნეფე დედოფალი თავისი მაყრებით, პატარძალმა ბროწეულის ხეს წამოავლო ხელი და შესძახა:

— რაც ჩემი დედის ოჯახში სიკაპასე ჩამიდენია, ამ ბროწეულის ხეს შერჩესო.

წაიყვანეს დედოფალი ისი ბევრ ეცადა თავი შეეკაეზინა, არ ეკაპასნა, მაგრამ რომ მოუნდებოდა ჩხუბი, ხელებს დაიკბენდა, რძლობა-ქალობა არ ახსოვდა. მაინც დაიწყო კაპასობა, ოჯახში ბევრი უთმინეს, მაგრამ მოთმინება დაეკარგათ და უკანვე დაუბრუნეს მშობლებს.

მისი სიკაპასე ბროწეულის ხემ არ დაიტოვა.

88. ცხრა ფურცლიანი ხაჭაპური

დოდუა „ყაყაჩინას“ იმიტომ ეძახდნენ, რომ მეტი ლაპარაკი იცოდა, სულ ხშირად ჩხუბი; თან ბოხი და მაღალი ხმით იჩხუბოდა.

მის წინ რომ ვინმეს გაეგლო, უსათოუდ ჩხუბს აუტეხდა, წყევლა-კრულვით და ქვების სროლით უპასუხებდა.

მეზობლებს მისგან თავი ჰქონდათ მობეზრებულნი, მაგრამ რას გააწყობდნენ, ვერაფერი მოუხერხეს, არც არავინ ეკარებოდა, არც არავინ ემოყვებოდა. შვილები მზა იყვნენ „საქეთუბოთ“, არც ურიგო ქალ-ვაჟი ჰყავდა დოდუას, მაგრამ როგორც ჩამოგარდებოდა სიტყვა დოდუას შვილების თხოვა-გათხოვებაზე, ცივად უპასუხებდნენ: — ითქარა შემ ბეხარა სატანა (წყეულიმც იყოს სატანი) მისი ნაშიერი რას ივარგებს, დოდუა ყაყაჩინას დაემსგავსებაო.

ამრიგად დოდუას მოსწრებული ქალ-ვაჟი უბედძაზალოთ რჩებოდნენ. მოჩხუბარი დედის გამო (მით უფრო დედას შვილები ემორჩილებოდნენ) ერთხელ დედას უფროსი შვილი შეეკითხა:

— მეხილა, (მაპატიე) დედა ბატონო, თუ შეიძლება გაანებე ჩხუბს თავი, ისე გაგვირზიან სამოყვროთ, როგორც ტერეფას (უწმინდურს).

— რა ექნა შვილო, თუ არ ვიჩხუბებ ავად ვარ, შენ ნუ მოუკვდები დედა შენ, ერთი ჩხუბი მოყვრის გამოგზავნილ ცხრა ფურცლიან ხაჭაპურ მირჩენია, უპასუხა შვილს დოდუა ყაყაჩინამ.

89. ძვრივი ქალის ამბავი

ერთ ქალს გარდაეცვალა ქმარი, ისრაელური წესისამებრ მიცვალებული შესუდრეს. ცოლი კივის, ტირის, იგლიჯება, ტანისა-

მოსს ზედ იხევეს, ძლიერს ამაგრებენ, დასისხლიანებული სახე ამტკიცებს ცოლის უზომო მწუხარებას.

როდესაც მიცვალებულს დაუპირეს სახლიდან გასვენება, ცოლმა დაჯინებით მოითხოვა, ეჩვენებინათ მისთვის უკანასკნელად ქმრის სახე (ისრაელური წესით მიცვალებულს პირზე ახურია), მაგრამ ერთერთმა უფროსმა, მოსწრებულმა ქალმა ყურში ჩასჩურჩულა:

— მიცვალებულ ქმარ რომ პირზე დახედო—მერე ვეღარ გათხოვდებიო.

ქვრივი სწრაფად გაშორდა კუბოს და უკან დაიხია.

90. აბრამა ჩახვაშვილის ოცუნჯობა

აბრამა ჩახვაშვილს კითხეს:

— ბიძია აბრამა, რომელი საათია?..

აბრამამ იწყინა და შესძახა:

— ღმერთი ხომ არ გაწუხებს ურია!.. მე/რა ვიცი საათი, გათენდება—ავდგები, დაღამდება—დავწვები, მამშვიდება და ვქამ, რა ჩემი საქმეა რაძალა საათი მოგოგინიავე.

გადაუშალა აბრამამ ხელები.

91. ფეხსაცმელებისა და ქალის ამბავი

ცხოვრობდა ერთი ქალი, რომელსაც არ უყვარდა მიცვალებულის დაპატიოსნება, არასოდეს „მისვაზე“ (გასვენებაზე) არ დადიოდა. თავის მაგივრად ყოველთვის ერთ წყვილ ჩუსტებს, ან სხვა რაიმე, თავის ფეხსაცმელებს გაგზავნიდა.

რამოდენიმეჯერ ურჩიეს ქალებმა, რომ არ ვარგა მიცვალებულის ამსუბუქება, არამედ ისრაელის წესის მიხედვით ნაცნობი და უცნობი ყველა უნდა აპატიოსნებდეს მიცვალებულს და მისთვის ყოველი თვითიული გადადგმული ნაბიჯი ცოცხალს დღეგრძელობას მისცემს, თვით მიცვალებულს კი ნებას (განსვენებას). არავითარმა დარიგებამ არ გასჭრა, მაინც ყოველ ისრაელის გარდაცვალებაზე ვინმეს გაატანდა ერთ წყვილ თავის საკუთარ ფეხსაცმელს, ჩემს მაგივრად ეს დაესწროსო.

როდესაც ზემოხსენებული ისრაელის ქალი მიხვდა, რომ სიკვდილი მოუახლოვდა, დაიბარა თავისი ნაშიერი საყოლ-კეთილი და სთხოვათ—ეს უკანასკნელი თხოვნა შემისრულეთ, ისრაელის დინზე (წესზე) ღირსეულად დამასაფლავეთო.

გარდაიცვალა, მის გასვენებაზე გარდა თავისი ნაშიერ-ნაამაგარისა არავინ მოსულა, მარტო წყვილ-წყვილი ფეხსაცმელებით აივსო დარბაზი, მიცვალებულის გამტანი ძლიერს იშოვეს.

ნათქვამი: იოხაბედ ბუზიაშვილისა

92. ენაჩლიქი ქალიშვილების ამბავი

ერთ დედას სამი ქალიშვილი ყავდა, საძივე ენა-ჩლიქი. შესახედათ სამივე ერთმანეთს სჯობნიდა ისეთი ლამაზები იყვნენ. ენა-ჩლიქობის გამო ქალიშვილებს არაეინ თხოულობდა, რის გამოც მათი დედა უზომოთ სწუხდა.

ერთ დღეობის დღეს დედამ გაინდო მაჭანკალი და სთხოვა რომ ვინმე ხეირიანი სასიძო ეშოვნა, შინ მიეყვანა და მისი სამივე ქალიშვილი ენახებინა, რომელსაც მოიწონებდა სასიძო ის ეთხოვა ცოლათ.

მაჭანკალი დაპირდა, ამა და ამ დროს ერთად მოვალთ, მე თვითონ წამოვეყვები შენს სახლში სასიძოს და იქნება რამენაირათ ერთი იმათგანი. მაინც ითხოვოსო.

დიდხანს ელოდა ქალიშვილების დედა სასიძოს და მაჭანკალს, მაგრამ არსად გამოჩნდა არც სასიძო და არც მაჭანკალი.

მოთმინება რომ დაეკარგა ლოდინით, ადგა და სხვაგან წავიდა. ქალიშვილებს კი დაუბარა: „თუ ვინმე კაცები მოვიდეს აქა, იცოდეთ არცერთმა ხმა არ ამოიღოთ“. ქალიშვილები დაპირდნენ ჩუმათ ვიქნებითო.

წავიდა თუ არს დედა სახლიდან, ცოტა ხნის შემდეგ იმათ სახლს მიადგა სასიძო და მაჭანკალი ქალიშვილების სანახავად. ქალიშვილებმა ზრდილობიანად მიიღეს, შინ შემოიწვიეს, სკამი მიაწოდეს, ხმას კი არ იღებენ, თავი ძირს დაუშვიათ, მტრედებივით გამოიყურებიან.

სასიძო ათვალიერებს, ხან ერთს შეხედავს, დააკვირდება ხან მეორეს, ხან კი მესამეს, მოსწონს სამივე, ერთმანეთსა სჯობნიან. არ იცის რომელზე გაჩერდეს, მაჭანკალს გუნებაში ეცინება, ფიქრობს მოხვდება ბადეს მეც მერგებო, სასიძოს ეშმაკურად თვალს მალ-მალ ჩაუჭნევს აირჩიეო.

უცებ საიდგანლაც დიდი თავვი გამოქვრა, რის დანახვაზე ერთმა დამ დაიძახა.

— ვუი ვუი, ვილთა ვილთა!

მეორე და გაუჯავრდა და უსაყვედურა:

— აკი დედამ დაიბალა აღ იტიტიინოთო!

მესამემ ორივეს შეუყვირა და წამოიძახა:

— ალთა ლა მიტიტინებია და ალთა ლა ვიტიტინებო. სასიძომ სამივეს ლაპარაკი მოისმინა, ნახა ენა ჩლიქები არიან, ადგა და უკანვე გაბრუნდა გულდაწყვეტილი, ასეთი ლამაზი ქალები ყველა ენაჩლიქი რამ დაბადაო.

93. ხანია ხანანაური და ვაშლის ამბავი

ხანია ხანანაური ახალგაზრდობაში მეტად თავმომწონე და ამაყი ქალი იყო. მისი მორიდებით ახლო-მახლო ვაგლანად ვერც კი გაივლიდენ, მაგრამ როდესაც მოხუცდა და კიდევაც დაბრმავდა, საცოდავი სანახავი გახდა.

მისი ნაკისი პატივს სცემდა, სუფთად ინახავდენ, მოვლას და კარგ სასმელ-საჭმელს არ დააკლებდენ; მაგრამ ხანია მაინც უკმაყოფილო იყო.

ერთ დღეობის დღეს, ღრმად მოხუცებულსა და ბრმა ხანიას თავის ნაშიერმა ვაშლი მიაწოდა. ხანიამ გაკბიჩა ვაშლი, ეამა, მოეწონა და იკითხა:

— სადაურია შვილო ეს ვაშლი?..

— ბებია, შენ ხომ მოგეწონა, მაღლობა ღმერთსა და რაღად კითხულობ სადაური არიო, აი კიდევ მიირთვი.

ხანიას ბრმა თვალთაგან ცრემლები გადმოუვიდა და უპასუხა:

— შვილო და შვილის შვილებო, იობმა სთქვა: „მეძალეებმან კარების ჩემისამ დამეყუფეს მეო“, მეც ყველა ნაამაგარი მყავხარო, უხეშად ნუ მექცევით, თქვენც მოგელისე სიბერე, მაგრამ ვისაც ჩემი სიახალგაზრდავე არ უნახია, ნეტავი არც ბებერ მხედავდესო.

მისმა ნაშიერმა ერთმანეთს გადახედეს და შერცხვათ.

94. თავის ქალას ამბავი

ერთი ღარიბი კაცი შინ ბრუნდებოდა. გზაზე მას მოუხვდა ტყეზე გამოვლა; ტყეში მან ნახა ერთი თავის ქალა.

მიუახლოვდა, აიღო ხელში, დახედა, ნახა ზედ აწერია: „რაც მეწერა გადამხდა, რაც მაწერია გადამხდება“. გაუკვირდა ღარიბ კაცს, სთქვა: ამ უბედურს რაღა უნდა გადახედეს, მომკვდარა, მიწაშიდაც აღარ დაუტოვებიათ, ტყეში საძაღლ-ლოროთ აგდიაო; მაინც დაინტერესდა მისი ბედით, აიღო და სახში წაიღო.

სახში რომ მიიტანა, ცოლს არ გაუმხილა, ასწია და ხის ყუთში შეინახა.

გაიარა ხანმა, ღარიბი კაცი ხშირად ახდიდა ყუთსა და თავის ქალას დახედავდა, ვნახო რა ბედი ეწიაო.

ერთ დღეობის დღეს მისი ცოლი ალაგებდა ძირ-კუთხეს; ყუთს რომ მიაღდა ჩასაწყობად, ნახა შიგ თავის ქალა.

იფიქრა, ნამდვილად ჩემ ქმარს საყვარელი ცოლია, მოკდომიდა მისი თავის ქალაც ყუთში შეუნახიაო; აიღო თავის ქალა და ცეცხლში დასწვა.

ქმარი რომ დაბრუნდა, ეჩხუბა: შენ იმიტომ იხედებოდი მაღ-
მალე ყუთში, რომ იქ შენი საყვარელის თავი გქონდა შენახული, აწი-
ნახე ცეცხლშია დამწვარიო.

ქმარი მიხვდა, რომ თავის ქალას ცეცხლში დაწვაც ეწერა და
გადახტა.

95. დედალ-მამალის არაკი

მამალმა უთხრა დედალს:

— ოღონდ დამნებდი დედალო, რაც ამ ქვეყნად სიმდიდრეა,
ოქრო და ვერცხლი, თვალ-მარგალიტი, ყველას შენ მოგიტან...

დედალი დანებდა მამალს.

გაიარა დრომ მამალი შეპირებულს არ ასრულებს, დედალმა
მოავონა:

— რა ქენი მამალო შენი დაპირება?..

მამალმა ასწია ფრთები, დაიფერთხა და დაუფიცა:

— აი ამ ფრთებში შემომეკიდოს ცეცხლი და დაეწვა, თუ სადმე
რაიმე მქონდეს, ან გამაჩნდეს და შენს იქით წავიღო; არაფერი მაქვს
და დაპირებული საიდან მოგცე?..

დედალმა შეხედა მამალს, რომ არაფერი არ გააჩნდა, აღგა და-
წავიდა — გაშორდა.

96. ცხონებული თუ წაწყმედილი

ერთ მზიან დღეს მიცვალებულს მიასვენებდენ, რომელსაც ძა-
ლიან ბევრი ხალხი მიაცილებდა. როდესაც სავაჭროების წინ უნდა-
გაეგლო ხალხს, სავაჭროები ჩვეულებისამებრ მიიხურა; ვაჭრები და
ხელოსნები გამოვიდენ შევირდებიანად და ქუდ-მოხდილი იღვენ.

ერთი ხარაზი მიუბრუნდა თავის შევირდს და უთხრა:

— შენ ბიჭო, წადი გაჰყევი ამ ხალხს და გამიგე, ის მიცვალე-
ლებული ცხონებულია თუ წაწყმედილი.

შევირდი იქვე ციბრუტივით დატრიალდა. ზღვა ხალხში აი-
რია, ხან ერთს ეხეთქებოდა, ხან მეორეს, რომ ვინმესგან გაეგონა
მიცვალებული ცხონებული იყო თუ წაწყმედილი, მაგრამ ვერაფერი
გაიგო.

ბევრი ხეტიალის შემდეგ დარცხენილი დაუბრუნდა თავის დაზ-
გას, თავჩაღებული ხმას არ იღებდა. შეუდგა მუშაობას, ხარაზი ხე-
დავს შევირდმა პასუხი არ მიუტანა, მიაჩერდა, შევირდმა უფრო-
ძირს დაღუნა თავი, ხარაზი შეეკითხა:

— რა ქენი ბიჭო, რატომ არაფერს მეუნები, რა გაიგე, ის
მიცვალებული წაწყმედილი ყოფილა თუ ცხონებული?

შეგირდი სდუმდა, სირცხვილისაგან სიმწორის ოჟული ასკდებოდა. ვერაფერს ეუნებოდა, ხარაზმა შეუტია, შეეკითხა:

— თქვი, ბიჭო, რა გაიგე, რა ენა ჩავგარდნია!..

შეგირდმა აკანკალებული ხმით მიუგო:

— ვერაფერი გავიგე ბატონო, რა ეჭნა...

და შეშინებული თვალები პარდაპირ ზახენს მიაპყრო, ხარაზმა შეხედა რა შეგირდი სახუმაროდ არ შეშინებულა, მკვდრის ფერი ადევს, ერთიც მადიანად გადაიხარხარა და მიუგო:

— შე საპყარო შენა, რა დიდი ამბავი უნდოდა მაგის გაგებას, როდესაც ხალხში გვერიე, შენ ყურს მოკრავდი, თუ როგორ იხსენიებდენ იმ მიცვალებულს; თუ რომ მასზე კარგს ამბობდენ, ის უსათუოდ ცხონებულია და თუ მასზე ცუდს ამბობდენ—ის მაშინ აუცილებლად წაწყმედილია.

97. მნა-ბატალა პატარძლის ამბავი

ერთ ოჯახში რძალი მიიყვანეს, რომელიც სულ მუდამ ენას ატარტალებდა, არ ჩუმდებოდა, მისგან ყურთა სმენა აღარ იყო, მისი ენა შინ და გარეთ ყველას აწუხებდა.

იმავე ოჯახში იყო პირვანდელი მიყვანილი უფროსი რძალი, რომელსაც ორი ვაჟი ყავდა და მესამეზეც ფეხმძიმედ იყო. ის იყო სათნოიანი, ჩუმი და წყნარი.

ერთ მშვენიერ დღეს ახალმა პატარძალმა უფროსს ჩხუბი დაუწყო, უყვირა:

— ხმას რად არ იღებ, რაეა დამუნჯებულხარ, იქნება არც კი მკადრულობ, რომ შენი მახლის ცოლი ვარ?

უფროსმა რძალმა, მოთმინებიდან გამოსულმა, უპასუხა:

— ასან—მიშობიაო, ოსან—გამიზდიაო, ლომ—დავითი მუცელში მყავს—ჯერ ხმაც არ ამომიღიაო.

98 დედის გული *

ერთ ვაჟს მეტის მეტად უყვარდა ერთი ქალი. ქალი კი არ მიყვებოდა ვაჟს ცოლად მანამდის, სანამ საჩუქრად არ მიუტანდა თავის საცოლეს—თავისივე საკუთარი დედის გულს.

ვაჟს დედაც მეტად უყვარდა, ვერ იმეტებდა სასიკვდილოდ, მაგრამ ქალის სიყვარულმა დაძლია, მიეპარა მძინარე დედას ფეხაკრეფით, მიაღვა ალესილი დანით, გაუჭრა მკერდი და გული ამოიღო.

დედის გული ხელზე დაიდო და საცოლესთან უნდა წაეღო. უცაბედად გზაზე ფეხი ქვას წანოკრა და კილამ წაიქცა, დედის გულმა

* ვაჟის ა. მანასიძის
მკვლევარმა.

მიაძახა: „ნელა შეილო, არათერი იწყინო, დედაშენი გენაცვალოს, ფრთხილად იარე“. ამის გამგონე შეილს თავბრუ დაესხა და იქვე უსულოდ დაეცა.

99. აპი კაცის ამბავი

ერთი კაცი ისე მოხუცდა, რომ არაეინ არ ემადლიერებოდა, პარიქით, ყველას სძულდა შავი ჭირივით, ახლოს არაეინ ეკარებოდა, რადგანაც იხეთი ბოროტი იყო, ყველას ემტერებოდა.

მოუვიდა ამ ავ კაცს სიკვდილის დრო; დაიბარა მეზობლები და ყველას მეხილა (პატიება) სთხოვა, უთხრა: „მეზობლებო, მე არასოდეს თქვენთვის კარქი არ ძიქნია, ბოროტი ვიყავი, ამიტომ მე ღირსი არა ვარ მიწაში დამარხვისა, მაპატიეთ ჩემი შენაცოდარი, ალალი მითხარით და როდესაც შოვკვდე, ცხენის კუდზე გამომამბით და მანამ ათრიეთ ჩემი ცოდვილი ტანი, სანამ დაილეოდეს“-ო. იქვე სულიც განუტევა.

მეზობლებმა ალალი უთხრეს და მიცვალებული თანახმად მისი თხოვნისა, ცხენის კუდზე გამოაბეს და გაუშვეს სათრევეად.

ეს ამბავი მთავრობის ყურამდე მივიდა. მთავრობამ გაიკითხა, ვინ ჩაიდინა ასეთი ცუდი საქმე, რომ მიცვალებული მიწას არ მიაბარეს და ცხენის კუდზე ათრევენ.

მეზობლებმა იმოწმეს, რომ თვით დაიბარა სიცოცხლეში ასე მოქცეულიყვნენ, მთავრობამ ყველა მისი მეზობელი დაიჭირა და ციხეში ჩასვა, თქვენ რა ნება გქონდათ, რომ ასე უღმერთოდ მოექცეცით მეზობელსაო. დანწყვედულმა მეზობლებმა მწუხარებით უთხრეს ერთმანეთს:

—ეს წაწყმენდილი ცოცხალი იყო, ცუდს გვიკეთებდა, მოკვდა და მაინც კიდევ უარესი გვიყოფო.

ა ნ ღ ა ზ მ ბ ი

100. არენმა შენი არა ქნას—შენ არენისა ქენიო.

101. არ მინდა შენი ვიშიო—ოლონდ ნუ შემამხვნეშიო.

102. არ დაარიგო ბრიყვი—გაგიძულებს, დაარიგე ბრძენი—
შეგიყვარებს.

103. აზარდე ბოვში სწორ გზაზე და სიბერემდი იმ გზას არ
შოშორდება.

104. ავიფურთხე—ულაშ მეცა, დავიფურთხე—წვერ დამეცა.

105. ავადმყოფი რომ მორჩება—ექიმი შეძულდებაო.

106. ანს გახედე, ბანს გახედე, სიგძესა და განს გახედე.

107. აქეთ ვიკბინე, აქეთ მეტკინა—იქით ვიკბინე, იქით მეტ-
კინა.

108. არ არის ადამიანი, რომ ერთი საათი არ უცინოდეს.

109. ან სარჩული უნდა ვარგოდეს, ან საპირეო.

110. აქიმის მოკრილი თითი კაც არ ეტკინებაო.

111. ავი შეილი მამასაო, გზაზე უზამს აღაპსაო.

112. ახლა რაც ჟქვა—შენ, ბოლოს რაც თქვა—შეო.

113. ასდაერთი გავეციო,—მტერსაც მეხი დავეციო.

114. აკაკაჩია, ბაკაკაჩია, გისვია-გიჭამია—გზა გაგაჩნია.

115. ალაილა ლობიო, ბალაილა ლობიო.
116. ამ დღეს ამ ხვალისაო—თოვლი მოგვადგა კარსაო.
117. ამყოლს აყევი—გამყოლს გაყევი—განაპირას გახვალო.
118. არ მოიშლის ძველი ხევას—ბერი კენესას.
119. ა მაისო მაისო, ძროხის ძუძუ გაიმსო.
120. ასმა იწიაო, ასდაერთი დასტიაო.
121. ალაფრანგა გაქს მირინოზისა—ფული არა გაქს პაპიროზისა,
122. ამისტანა აღხანასა—ამისტანა ჩაღხანაო,
123. ბერწეულო და ბიაო—რა გული გამოგბმიაო.
124. ბრძანება არის ღმერთისა, უმოთაყოლამი (არაისრაელი) რომ ნაზირის (ლორის) ძვალ გაკენეტს აღდომაში,—მოწვიმს.
125. ბრიყვ დედას—ჭიამ შვილი მოუკლაო.
126. ბეჩა კაკიაო, ჭკუა გაკლიაო,
მეც ჭე მინდურებო, შენ რა გარგიაო.
127. ბრიყვი თუ არ შეცდაო,—ჭკვიან რა ეშველებაო.
128. ბრიყვის საგძალი მკლე შეიჭმებაო.
129. ბატონის კაცი თუ გალაზო—კარქათ გალაზეო.
130. ბზიკის არც თათლი მინდა და არც მისი ნაკბენიო.
131. ბრმას ცოლი მოუკვდა და ველარ გაიგო გვერდში რომ აღარ მოუწვაო?
132. გაცეი ხელით, ველარ აიღე—იარე ფეხით.

Handwritten notes in red ink at the bottom of the page, including a star symbol and some illegible text.

133. გაჩხავლებ კატასავითა—გაგბერამ გუდასავითა.
134. გინდა კვდარი და გინდ შინ არ დაბრუნებული.
135. გლახა პატარძალ ღრუბლიანი სალამო, დილა ეგონაო.
136. გადარეული ქორწილში შევიდა—ჩემ სახლ ეს ჯობიაო.
137. გათხოვილმა ქალიშვილმა თავისახლ გადაიხედა—კვამლი კიდე ამოდისო?
138. გამქცევი და დამწევი ორივე ღმერთ ეხვეწებოდაო.
139. გავიარე იყო,—გამოვიარე აღარ იყო.
140. დედა-მამა შვალისთვინო—შვილი თავის თავისთვინო.
141. დილის სხალიო,—გულის შხამიო.
142. დილის ვაშლიო,—გულის ვარდიო.
143. დიღსა დიდისა მძებნელსა, დააჯერებენ ცოტასაო.
144. დიდ ფაფას—დიდი სულის ბერვაც უნდაო.
145. დიდ კარს შესვლა ადგილია—გ. მოსვლა. ძნელიო.
146. დაკარქული ძროხა—მეტ მოიწველისო.
147. დედამთილი მოკვდაო—რძალმა ფეხი მოიკეცაო.
148. დავწვრილშვილდი—დავიწიე, დავფსხვილშვილდი—ავიწიე.
149. დედაბერმა ჯერ არ ქნა და არ მოითხანა—მერე მოიკიდა ხელი და თლათ მოიგლიჯაო.
150. დარი მუშაობს და კაცი იქადნისო.
151. დავბერდი—გავკუდიანდიო.

152. ერთი შვილი—ლობეს ჩხირი, ორი შვილი—არა შვილი, სამი შვილი—დასტურ შვილი.

153. ენა ჩვილი, მოსტეხს ძვალსაო.

154. ენა შეძვრაო,—კაცი მოკვდაო.

155. ერთმა რეგვენმა ძვირფასი ქვა ზღვაში გადაისროლა, ათასი ბრძენი დეესია მაგრამ ველარ ამოიღესო.

156. ერთის შემხედვარეო—წყალში ჩამხედვარეო.

157. ერთ ქვეყანაში ვირი არ იყო და ვირი რომ გაივლიდა პირმთვარისას ეძახოდნო.

158. ვალი—გადახდიასაო.

159. ვისაც გული არა სტკივა—მასა ცრემლი არა სდივა.

160. ვის მიჯნური არ ყოლია—რომ თან არ გადაყოლია.

161. ვირმა რა იცის, ხურმა რა ხილი არიო.

162. „ვიცის“—დედა-ტირის,—„არ ვიცის“ დედა არ ტირის.

163. ვინც არ იცის ვერცხლიაო, ვინც იცის და ცეცხლიაო.

164. ვაი დედა გვერდებიო—უცოლშვილოთ ვბერდებიო.

165. ვაი დედა ფერდებიო—უქმარშვილოდ ვბერდებიო.

166. ვთქვი, დედა მამიკვდა—არა ვთქვი და მამაო.

167. ვინც მოითმენსო, ის მოიგებსო.

168. ვინაც მეტი ქნაო—იმას ეკითხაო.

169. ვისაც ჭირი ჭივრებია—აქიმობაც იმას კითხეო.

170. ვირს რომ თოფრა პირში ქონდეს, საყროყინოთ არ ცალიაო.

171. ვირი კიტრათ იყო, ჯორი საგძლათ უნდებოდაო.

172. ვისიც პური გეკმებოდესო, მისი ხმალიც გექნოდესო.

173. ვინც თქვას, ვიმეცადინე და მიზანს ვერ მივახწიეო, არ დაუჯერო, ვინც გითხრას არ ვიმეცადინე და ისე მივახწიე მიზანსაო არც ის დაუჯერო; ვინც გითხრას ვიმეცადინე და მიზანს მივახწიეო—იმას დაუჯერე.

174. თხა დაკლეს მე დამაკლეს და ძროხა დაკლეს, მე დამაკლესო.

175. თანდურობე, ხე არიო—კოჭებ გააქ ბზიალიო.

176. თუ არ ქყავდეს მოახლეო—თავიც მოიმოახლეო.

177. თვალი თვალ რომ მოშორდება—გული გადასხვაფერდება.

178. თხის პატრონ—თხის კუდიც არაო.

179. თეთრი თხა სუქანი ეგონათ, დაკლეს და ქლე გამოვიდაო.

180. თუ კი ქშივა ზაქარია—ცივი ქადიც ზაქარია.

181. თითო კორკოტის ქოთანო—ყველა ოჯახში დღღსო.

182. თვალი თვალის მტერი არი—შუაში რომ ცხვირი არ იყოსო.

183. თითი მტკივა გულმა იცის—გული მტკივა, ღმერთმა იცის.

184. თეთრი კბილიო, შავი გულიო.

185. თუ ერთი ილა არ იყოს, ცოლი ქმართან არ დაწვებაო.

186. თვალი სვამს და თვალი ჭამსო.

187. თხას სიკვდილიო,—მგელ ქორწილიო.

188. თავი თუ ქტკივა—ფეხებთან რა საქმე გაქო.

189. იმერული ხილიო—კაკალი და თხილიო.
190. იცის მხარჯველმა და არა მჭამელმაო.
191. იერუშალაიმ წამსვლელსაო—არც კი უთხრა და არც არაო.
192. იმისთანა დღეს დაგაყენებ—კარი კედელი გეგონოს და ვირი მჭედელიო.
193. ზღვა კოვზით დაილევაო.
194. ზოგსა თაჯი და გვირგვინი—ზოგს ვიწრო სამარეც არაო.
195. კაცსა თავსა კრიდენ და კვიწიწა არ მატიკინოთო.
196. კატა მეფეს შეხედამსო.
197. კაცი რომ თვრება, პირველათ ბურბულია—იმღერის, შემდეგ ლომია—ლონიერია, ბოლოს ღორია—ამოითრევა.
198. კარს უკან გადარჩენილმა—ას წელიწად იცოცხლაო.
199. კაი მოქმელსა, კაი გამგონეც უნდაო.
200. კაცსა სახში მადანი ეთხრებოდა—ერეკახე დადიოდაო.
201. კუტამ დიკლა ვარიო—ქუთაისი არიო.
202. კურდღელმა თქვა:—მე რომ ბედი მქონებოდა, დედა ჩემი ძუძუ დაყვებოდაო.
203. კედელ ყურიო—მინდორ თვალიო.
204. კაცსა ფული დათვლას ასწავლის და საქონელი კი ანგარიშსაო.
205. კაი პატრონის ხელშიო—გამართული ვარ წელშიო.

206. კაცი რომ გაკოტრდება—ძველ თამასუქებ დაუწყებს ძებ-
ნასაო.

207. კარში გამოვდიოდე—ჩინჩა ჩამამდიოდეს, სახში შემოგ-
დიოდე—ერბო გადმამდიოდესო.

208. კაი ქენი ქვას დაღევი—გაიარე წინ დაგხვდება.

209. კაცთან სანამდი ერთი ფუთი მარილი არ შექამო—არც
აქო და არც აგინოვო.

210. კბილის ნაკირტნი—კუჭ არ გააძღვსო.

211. ლომი თუ არ გინახია, მისი ნაწოლი ნახეო.

212. კაი კაცის ნაცოლარიო—კაი ღვინის ნაძირალიო.

213. მოშორებული შვილი—ამოსული სული არიო.

214. მამის მოტანილზე მამაც იცინის და შვილიც; შვილის მო-
ტანილზე მამაც ტირის და შვილიც,

215. მოგება და წაგება, ყველა აფხანიკი არიო.

216. მაძლარმა გულმა ფალუნდაგი დანოყაო.

217. მამგებს, მამვლელმა აჯობაო.

218. მდიდარი კაცი რომ დაღარიბდება, ათ წელიწადს ვერ გა-
იგებს სიღარიბეს და ღარიბი რომ გამდიდრდება, ათ წელიწადს ვერ
გაიგებს სიმდიდრეს.

219. მამალმა თქვა მიყავლიაო,—გათენება ღმერთმა იცისო.

220. მისთანა ცას არ გავარდნია, რომ დედამიწას არ დაცე-
მოდესო.

221. მიხტომს დამხთურმა აჯობაო.

222. მტერს თვალი მოთხარე, მოყვარე გაახარეო.
223. მე გავცვითეო—შენ ვაჩუქეო.
224. ყობელაშვილი ცხენ ყიდულობდა,—პაპიაშვილი სანთელ წვამდაო.
225. ოც ქოთნის მკეთებელ—ერთი მტეხელი აუვიდაო.
226. ოჯახში უფროსის თავი რომ გორამდეს, ისიც კარქი არიო.
227. ოკრიბული ლობიო, ოკრიბულმა წყალმა მოხარშოსო.
228. რაცა მქვიაო—პირსა მცხიაო.
229. რძალო არა ვთქვი, არა ვთქვი—კორკოტი გადმოვიდაო.
230. რა ღირსა შავი მელანი, თეთრი ქახალდის წერასაო.
231. რეგვენმა შვილი მოკლაო, დაჯდა და თითონავე იტირაო.
232. ყველა ქალსა ქალი ქვია? ზოგი ქალი—ქალუნაი.
ყველა კაცსა კაცი ქვია? ზოგი კაცი,—კაცუნაი.
233. ურჩის მუცლის ტკივილი—სომეხ ქარათ გადიოდაო.
234. სახელი ჯობს ქონებასო, მამიჩემის ცხონებასო.
235. სახში მცემენ, კარში ვერ ვამხელ, კარში მცემენ, სახში ვერ ვამხელ.
236. სითავდაბლით—ციხე დავდგი—სითავმალით დავაქციეო.
237. სომეხმა თქვა:—მე რომ გაქცეული კურდღელი მენახოს, მისი ხორცი ჩემზე არამიო.
238. სიმტერით ვერაფელი გიქენი—სიმოყვრით ამოგადგეო.
239. სხვისი ჭირიო—ნელი ძილიო.

240. ტირის დედმამიანო—რა ქნას უდედმამო.
241. ტკბილი სიტყვით—თაზე ირემი მოიწვევებაო.
242. ქალს რომ ქმარი მოუკვდება თავიც, მაშინ მოუკვდებაო.
243. ფრთხილი ნადირი, ოთხი—ფეხით ჩავარდებაო.
244. ქმარი რომ შემოგივიდეს—დიდი ლუკმა ჩაიდევინ, —შვილი რომ შემოგივიდეს—პატარაიო.
245. ქალი ქმარსა წუნობდაო—იყო მის ამართაო.
246. ქალმა ქმარს არ შეახედო, არც მადულარ ქოთანში და არც გაფუებულ პურსა.
247. ქნა „ხალა“—გადაყვა—თანა.
248. ქალო ქმარი ქყავსო—გალმა ქალი ყავსო.
249. ცამეტი წლის ქალიშვილი, ან ქმარქვეშ ან ქვასქვეშ.
250. ცხოვრება კუზიანია—ქვეყანა ბრუციანია.
251. შექსვამ და შექქამ ბუჯარო—გული შემექნა უჯავრო.
252. შინაური—ნატვრამ მოკლა, გარეული—სურვილმაო.
253. შემნახავი ენა პირის—შეინახება გაქვივრებიდანაო.
254. შენდებოდეს შეასწარი,—იქცეოდეს გაასწარი.
255. შილმა შილისა ქინითა—სახლი აამსო ქიქითა.
256. შენი რა გიკვირს რეგვენო, მდევნი მოუკლამს ღვინოსაო.
257. შიმშილ საწები არ უნდა, ძილს სართაულიო.

258. შენც ბატონი მეც ბატონი, ამ ცხენს ვინლა შეგვიკმა-
ზამსო.

259. შენი არა იხარჯოდეს, ლხინს ნურა გირჩენია რაო.

260. ჭირი ვინც დამალაო—ჭირმა ის დამალაო.

261. ჭურსა არას კითხამდენ—ასიანი ვარ იძახოდაო.

262. ქადი ვკამე—ქადმა მამკლა, არა ვკამე—უქმელობამაო.

263. უბით მწოლელმა—უბის ანგარიში იცისო.

264. უპატრონო ლაპტასაო—ძალლი ატლაპუნებდაო.

265. ძილი,—ძილის საფუარიო.

266. ძალღს ურტყამდენო—ჩძალს ასმენდენო.

267. ძალღი მყავდა მასხარაო—შე მცრხვენოდა მას არაო.

268. ჯარას დავატრიალებო—არას დავაგვიანებო.

269. ჯოჯოხეთში ყვიროდენ და არავის ესმოდაო.

270. შეძახილი ხეს გაახმობსო.

271. წავე ნაქაზისაო—არა ჯორმანდისაო.

272. წაგვივიდა მარტი-მურტი—ვერ მოგვიკლა კატი-ქნუტი.

273. წყალი ნაწყულურს არ დაადებს და გზა ნაგზაურსაო.

274. წაკიდებული ცოლ-ქმარი—რეგვენ გაყრილი ეგონაო.

275. ჩემმა ნაქნარმა წელი მატკინა—სხვისმა გული.

276. ჩიტი გაბდღვნათ არა ღირდა—უკან დევნა შეტი ქონდა.

277. ჩიტი კამდა გოგრასაო—შენს მაქხელათ მოყრასაო.

278. ხახმის ნათქვამი დაიჯერე—მისი ნაქნარო არაო.
279. ხარი რომ წაიქცევა—დანას ყველა მოლესამსო.
280. ხარი რქით დაიბმება—კაცი ენითაო.
281. ხარმა უთხრა პატრონსა—მე მაშინ მოგაგონდები—ურემი დაქრჩეს ტყეშიაო.
282. ხეც თავის ნაყოფით დამშვენდებაო.
283. ღარიბი კაცის ძალი გებრალეზოდეს,—მდიდრისა რძალიო.
284. ღმერთის აშენებული ოჯახი ქალმა დააქცია, ქალის აშენებული ოჯახი ღმერთმაც ვერ დააქციაო.
285. წუნისა ბანი—ქვასანაყი კარი.
დააჯინე ტაფაზე, გული ქონდა—ყლაპაზე.
286. წადგა მშიერიო—ვერა შიშველიო.
287. ქათამმა რომ კვერცხი დადვას—მამალ რა ეტკინებაო.
288. წყეულმც იყოს—ადამიანის დამნდობი.
289. ღმერთი თუ ქწყალობს,—ეშმაკი ვერას დაგაკლებსო.
290. ღმერთ ძულს:—ბებერი და გარყვნილი, დინდარე და ძუნწი, ღარიბი და დიდგული.

ბერძინების საძიებელი

აბრაამ აზინუს წესი 44.
 აბელობა 71.
 აგადა 82.
 აგყალა 81.
 ავგაროზი 41 თილისმა; სამკუთხედ გამოკერილი: ნახშირი, პილპილი და ნიორი; აკვანზე ჩამოსაკიდებელი ნივთები (სურ. 4).
 ათარა 39 ცოდვების მონაწიება.
 ალაილა 191 აშაღამ.
 ალაფრანგა 191 ევროპული ტანსაცმელი მამაკაცისა.
 ამართი 169 მე ვთქვი.
 ანელეზული 18 არეული, შეზავებული.
 ანი აღონაი ამართი 168 მე-ღმერთმა ვთქვი.
 არენი 190 საკმაზავი.
 აფიონი 16, 26 ნამცხვარი ტკბილი, გამოზეული და გაუფუებელი.
 აშემ ითბარაჰი 156 მისი (ღმერთის) სახელი იკურთხოს.
 აჯაკელა 166 სატატურის მსგავსი ბალახი.
 ამსაყა 50.
 ახლაზა 38 ხეირი.
 ბაითი 169 სახლი.
 ბალაიოა 191 იმღამეს.
 ბასარი 169 ხორცი.
 ბერაზა 74 კურთხევა.
 ბენზახარი 13.
 ზეხაბოღ 141, 150 მობრძანდით, ინებეთ.
 ზედ-მაზალი 21, 183 ბედი და იღბალი.
 ზესიმანტობ 179 ბედნიერი ნიშანი.
 ზღვანი 124 მოღვმა, შთამომავლობა.
 ჯადაცემა 38, 94.
 ჯანაზეხი 49, 91.
 ჯატეხილი დღე 108 ორშაბათი, თთხშაბ. თი და ჰარასკევი.

ჯეთი 57 (სურ. 7).
 გეზერა 25 სასჯელი.
 განყედეხი 131.
 გომელი 93.
 გულმთელი 41.
 დაღე 28
 დარუმი 71 ლეგენდა.
 დაქელვა 104 მიცვალგზლის მიერ დაზიანება.
 დაქშუზა 124 დავასაზიჩრა, დავაზარაღლა დანის წვერი 80.
 დამადლიანდი 121 გაზდი კეთილის ღირსი.
 დაქაშვრა 23 გააღლება, დამარილება.
 დაშაქვრა 91.
 დინი 184 წესი.
 ეხაიზბა 169 გლოვა.
 ეშეთხაელი 137.
 ენ-დოდი-ქალა 33, 183 გალობა ქორწილზე.
 ემეთ 156, 180 ნამდვილად, კეშმარიტად.
 ელოაი ნეშამა 178 დიღის ლიტვა.
 ელოაღაშე 181 შაბათ საღამო.
 ეხალო 39, 161 სეფერ-თორის შესანახი კარადა.
 ერთგული 20.
 ვიდუი 63.
 ზიული 146, 158 საცოლე-საქმარო.
 ზარა-გორა 181 ხმაური, მწუხარება.
 ზეხუთი 40 მადლი.
 თიხაით ამეთაიმი 40, 123 მკედრების გაკრავლება.
 თორული 32 ებრაული.
 თაფლიანი 26 ნამცხვარი ტკბილი, თაფლით და კვერცხით.
 თელი დღე 21 სამშაბათი, ხუთშაბათი, ბედნიერი დღე.
 თეფილინი 61.
 თება 152.

თოხლე 169 სკაუე.
„თორაზე დაჯომა“ 62 ზიურაშში (სას-
წავლებელში) მიბარებ.
იპრიანი 141 მშველელად გაზნდა.
იხუნტლა 97 დააზარალა.
ი ყალამი 47, 171 საიქიო.
იხაფიფე 94 იხარე, იშიარულფე.
ინიანი 169 ლენო.
იომტობი 182 კაიდლე, დღესასწაული.
იფირასონ 177 აღსრულდეს.
იფიშობს 169 არის.
კაიამი 53.
კაბის ჭრა 23.
კადიში 152 მიცვალებულის სულის ხე-
ნება.
კედლის ყური 48 ახლობედი, ზინაური.
კუკული 124 კოკორი, თესლი.
კუტა 195 მამაკაცის მეტსახელი.
კოჭკაკლობათი 10 თამაშობა კოჭითა და
ნიგეზის კაკლით.
კიდუში 15 ღვინის კურთხევა.
კუფა 70.
ლაპტა 199 ნამცხვარი (ბანკა).
ლახეში 169 პური.
ლექეში 16 ტკბილი ნამცხვარი.
ლიმუღი 73.
ლივილიანი 131 თევზთა ნეფე.
ლილითი 137 მთარშიყე.
ლიცვის ეზო 98 სალოცავის ეზო.
ლო-ალეხემ 180 შორს თქვენგან.
მაზიკი 106 ავი ანგელობი.
მალალი და მართალი 124 ღმერთი.
მაცა 83.
მახა თხელი 26 კვრტხით და შქრით
გამოხელილი ტკბილი ნამცხვარი,
თამელიც ხანგრძლივად იხახება.
მასა ფუანი 26 გაფუებული ტკბილი ნამ-
ცხვარი.
მალახ ამავეთი 122 სულქსამლები.
მაზალი 177 იღბალი.
მაშიახი 24 მესია.
მაშიახის მობძანება 20 შეორეთ მოსვლა.
მაზალტობ 15 კარგი ბედი.
მაფტარი 152 ლოცვა—მიცვალებულის
ხსოვნის აღსანიშნავი.
მეზუზა 29, 30.
მეამენე 115 დ სტურის დამცემი ანგე-
ლობი.

შილა 19 ჭაყის ნარტლა.
მიკვე 28, 45 (სურ. 2).
მინიანი 43 ათი სრულწლოვანი მამაკაციო
მიცვა 70 კეთილი საქმე.
მისვა 184 მიცვა.
მედრაში 137 სასწავლებელი.
მიკდაში 80 ტაძარი.
მოშეს თორა 156 მოსეს მიერ სინანის
მთიდან ჩამოტანილი თორა.
მოპატიფე 31.
მონოხთომი 42 მოფურჩხული, პაერიდან
გალახული.
მოელი 43.
მოვნებული 47 დღენაკლული, უდროვოდ
დაბადებული.
მოწონებული 88.
მხიფევე 14 სითვის (ქარგვის) მცოდნე.
მურახა 18 გაფუებული პური, გამოხე-
ლილი და დოქი მსგავსად მოოქვი-
ლი, გამომცხვარი.
მუხლში ჩაღვომა 41 მშობიარობის დროს,
ბავშვის თავის გამოჩენა (пропеж-
вание головки).
მუშკამბარი 176 სურნელოვანი.
ნაგლახური 49.
ნაკისი 186 ნამიერი, მოდგმა.
ნაშა 169 ხასა, უკანონო ცოლი.
ნაქაში 199 ძუნწი, თვალღვიწრო.
ნაღალატი 94.
ნამილევი 45 ნათლობისთვის დამზადე-
ბული.
ნაკრული 13 ნაკლული, უცმყოფილო.
ნაზაფრალი 103 შეშინებული.
ნედერი 13, 18 აღთქმა, შეკვეთილობა.
ნეტილათი 85 ჭამის წინ ხელის დაბანა.
ნედაბა 48 მოწყალება.
ნესი 139 სასწაული, საკვირველობა.
ნიდაობა 21 თვიურის მოსვლა, უწმინ-
დურობა იხმარება სიტყვა ნიდა—
—უწმინდური.
ნემხის ამოყრა 53.
ნახტატი 22.
ნორმოცის ფუქე 49.
ნოყანა 79.
პატივსადები 26 ძღვენზე საჩუქარი.
პირის ხანახავი 27 საჩუქარი კაბისკრაზე
საქმარას ნათესავი ქალებისაგან.
პრატო 13 გოგო, ქალიშვილი.
რეფუა 98.

არსშოღეშა 46 კახლი მტვარე.
 რძიანი 16 ნახუქ, რძით მარილით და
 შაქრით გაფუებული.
 რიბი შიმე 46 ბარიონა 83 ისტორიული
 რაბინი.
 რიბონო შელ ყოლამ 40 ღმერთო პატ-
 რონო ქვეყნისაო.
 სათუოღან გამოსვლა 89 ბატონების და-
 წყებიდან მგორმთვე დღე.
 სახისხარი 41 თეთრი სუფთა ქსოვილი,
 ახლად წინდაცვეთილია შესახვევი.
 ხანდაკი 41 ნათლია.
 ხანატრელი 49.
 სახამეზო 81 არა საფესახლე, მუღმიც სახ-
 მარი.
 ხახლის ძღვენი 26.
 სადადეო 32.
 ხაძუძური და ხაოსტატო 26.
 ხაეჭვო 21 არასაიმედო შინაური.
 ხაუჭმელო 16, 34.
 ხაუხმე ფაფით 46.
 ხეფერ-თორა 13 ათი მცნება (სურ. 12).
 ხეფრის კაბა 51.
 ხეფრის ღიმნები 52 ღიმონის მსგავსი
 ვერცხლის სამკაული.
 ხაფუარის წაკეთება 36.
 ხედაკა 146, 178 მოწყალება.
 ხელისოთი 84.
 ხეუღა 44.
 ხუქა 77 კარავი.
 ხულის შეხავალი 94 ახლობელი, სისხლ-
 ბორცი.
 ხუფრის მოხაკითხი 25.
 ხუფრის გადატანა 89.
 ხულის ცოდო 21 ქალიშვილი.
 ხისხტი 31 თეთრი ქსოვილი მამაკაცის
 მოსახვევი ლოცვის დროს (სურ. 11).
 ხიმანტობ 15 კეთილი ნიშანი.
 ხიონის ტირილი 84.
 ხისიტკატანი 61
 ტანის მორეცხა 21 თვიურის მოსვლა.
 ტერეფა 183 არაალალი, უწმინდური,
 მავნებელი.
 ტოვეთ 169 კარგად, ბლომად.
 ტერ-მუყვარე 15, 17.
 ტებილა 27 მიკვე, (სურ. 2).
 უნჩხროობია 10 თამაშობა.
 უწმინდურობა 41 ნიდაობა, თვიურის
 დრო.

უთანო 149 უკაცური, უაღამინო აღ-
 გილი.
 ურწმუნო 117.
 ფესახი 84.
 ფხეკას კვირე 84.
 ფარნახა 44 საზრდოება, რჩენა.
 ფურიმი 80.
 ფალანდაგი 196 თაფლით, ნიკვზით და
 მიხაკ დარიჩინით შეხვეებული ფქვი-
 ლი.
 ქათმის შემოვლება 76.
 ქოლნიდრე 77 შეკვეთებისაგან განთავი-
 სუფლება.
 ქიხე ელიაუ 42, 79.
 ქეთუბა 29, 183.
 ქაქე 169 ცუდი.
 ქაშერი 38 გააღლებული, წმინდა, უშ-
 წიკვლო.
 ქიფური 76.
 ქორიანი 10 საქანელა, საქორიანო.
 ყალია 13 ხახვითა და ბროწეულით შე-
 კმახული ბორცი ან ფრინველი.
 ყალი 95 სალოცავი.
 ყომერი 83.
 შაბუყოთი 83.
 შოშბინი 29.
 შილი 24, 198 მახლის ცოლი.
 შოფარი 105 ცხვარის რქისგან გაკეთე-
 ბული საკრავი.
 შედი 105 მავნებელი ანგელოზი.
 შეზინა 146 შუქი, ხათელი.
 შოხეტი 63 (სურ. 9).
 ჩ.ვიარე 177 უკმაყოფილოდ გაკვირება,
 უკადრისობა.
 წყლისა 119.
 წარეუკანი 38 არაუქმედღე.
 კაბუკობა 63.
 ხარამზეთი 82.
 ხასი 44 წმინდა.
 ხაზირი 191 ღორი.
 ხალო 40, 198.
 ხახვე შალომ 180 ღმერთმა ნუ ინებოს,
 ხუფა-მურადი 24, 32 ქორწინება.
 ხათან-ქალა 31 ნეფე-დედოფალი.
 ხაზანი 152 მლოცველი.
 ხაჯისა 57 (სურ. 8).
 ხელის გახენა 63.
 ხანუქა 80.
 ხამეზის მოპოვება 81.

ზ ი ნ ა ა რ ს ი

რედაქტორისაგან	88.
წინასიტყვაობა	7
1. აღათ-ჩვეულებანი (ნიშნობა, ქორწილი, მშობიარობა და ბავშვის აღზრდა)	13
კამის კრა	23
ქორწილი	30
მშობიარობა	38
ნათულა	41
დაბანჯვა	42
მუცლის მოშლა	47
ჯალაბის დაყოფა, ჯალაბში უფროსის რთვა	48
2. მიცვალებულის დატირება და დასაფლავება	68
3. ცრუმორწმუნეობა	71
ახალი წელი (როშაშანა—წლის თავი)	71
წყლის კურთხევა	75
ქათმის შემოვლება. ქიფური	76
სუქოთი. ოშაყანა. სიმხათთორა	79
ხანუქა. ხრლის კურთხევა. ფურიმი. დანისწვერი	80
ფესანო. ხამეზის მობოჭვა. აგადა	82
ყომერი. შაბუყოთი	83
მარხვა. სიონის ტირილი. ორმოცი სეღიზოთი	84
შაბათი	85
ბ ა ტ ო ნ ე ბ ი	88
დაშაქვრა, განატეხი	91
ბატონებთანების გარდაცვალება. მოწონებული	92
ნაღალატი-კუდიანობა. გადაცემა	94
კუდიანობა. ახალი ბინა	95
შინიდან გასვლა, ბინის გამოცვლა. თორის ნაწერი	97
ტანისამოსის და ფეხსაცმელის ჩაცმა-გახდა. ფრჩხილების მოჭრა	97
ცოდვილი. გომელი. მთვარის კურთხევა. რეფუა	98
ტეკა ქუზილი	99
4. ასოთხამღერელი, მარჩელობა, დაცდილობა და სხვა	100
5. შელოცვები	116
დალოცვები	121
წყველა	123
6. ფოლკლორი (ლეგენდები, ზღაპრები, ლექსები, ანეგდოტები და ანდაზები)	130
გაჭივრებული კაცის ამბავი	130
სოლომონ მეფის სიბრძნეზე	133
ეშეთხაელზე (კეთილშობილ ქალზე)	137
სამი ძმა	142
გერ-დედინაცვლის ამბავი	146
შარიანი კაცი	152
სამი ქალიშვილი	157
ღარიბი კაცის ამბავი	160
ლექსები და ჭუპლები	164
ანდაზები	190

39

174

Труды Грузинского Краеведческого Общества
РОЗА ТАВЛИДИШВИЛИ
ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ ОЧЕРК
старого быта Кутаисских евреев

Технологат „Техника და პროცა“

Тбилиси

1941